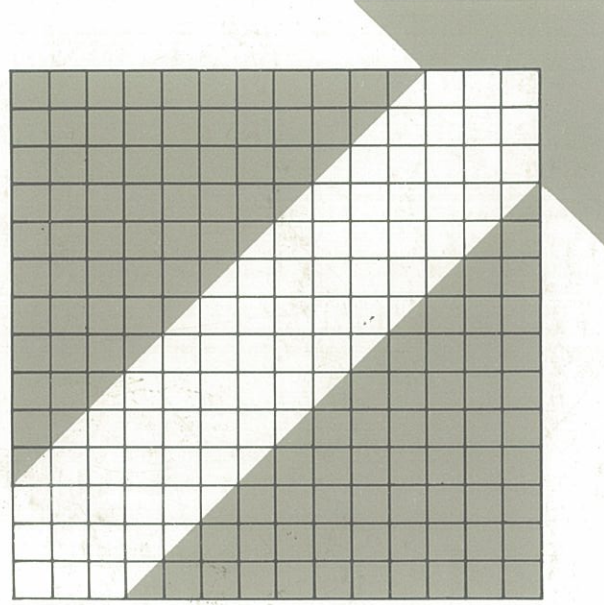

TÜRK
SANAYİCİLERİ VE İŞADAMLARI
DERNEĞİ
ANKARA İKTİSADİ BÜROSU

TÜRK SANAYİCİLERİ VE İŞADAMLARI DERNEĞİ
TURKISH INDUSTRIALISTS' AND BUSINESSMEN'S ASSOCIATION

1 9 8 9

Y I L I N A

G İ R E R K E N

T Ü R K

E K O N O M İ S İ

TÜRK SANAYİCİLERİ VE İŞADAMLARI DERNEĞİ
TURKISH INDUSTRIALISTS' AND BUSINESSMEN'S ASSOCIATION

1989 YILINA GİRERKEN
TÜRK EKONOMİSİ

İSTANBUL

3 OCAK 1989

(Yayın No:TÜSİAD-T/89.1.122)

Cumhuriyet Cad. Ferah Apt., 233/9-10, Harbiye/İstanbul

Bu raporun tamamı veya bir bölümü TÜSİAD
"1989 Yılına Girenken Türk Ekonomisi" re-
feransı yazılmak kaydıyla yayınlanabilir.

Ö N S Ö Z

"1989 Yılına Girenken Türk Ekonomisi" 1988 yılının biten son rakamlarına dayanılarak hazırlanmıştır.

TÜSİAD, dernekler yasasına uygun olarak sanyıcı ve işadamları tarafından 1971 yılında anayasamızın 33'ncü maddesine göre kurulmuş, kamu yararına çalışan bir özel sektörde kuruluşu olup yayınlarında bilimsel ve tarafsız kalmayı amaç edinmiştir. Raporunda belirtilen değerlendirmelerin TÜSİAD üyelerinin görüşleriyle doğrudan bir ilişkisi söz konusu değildir.

Bu çalışma, TÜSİAD Genel Sekreteri E. İhsan Özöl yönetiminde araştırma uzmanları Ahmet Ertürk, Nilgün Demirtaş, Ayda Alpat, Ayni Demirci, Taylan Kovanlıkaya tarafından hazırlanmıştır.

TÜSİAD Danışmanları, Prof.Dr.Demir Demirel, in Milli Gelir, Yatırımlar, Üretim, İstihdam Prof.Dr.Erdoğan Alkin'in Dış Ekonomik İlişkiler, Doc.Dr.Süleyman Özmucaur'un anket ve tahminler, Azmi Fertekligil'in İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'ndaki gelişmeler, Adnan Büyükdenez'in Parasal Gelişmeler konularında yaptıkları çalışma ve değerlendirmelerden yararlanılmıştır.

Raporun hazırlanmasında Bakanlıklar, DİE, DPT, TC MB, ANKA, İKA ve OECD kaynaklarından istifade edilmiştir.

Rapor Leyla Danış, Güniz Bursalıoğlu ve Nuri İnan tarafından yayına hazırlanmıştır.

İstanbul, 3 Ocak 1989

1989 YILINA GİREKKEN TÜRK EKONOMİSİ

ÖZET VE SONUÇ I-VII

BÖLÜM I	GSMH, YATIRIMLAR, KAMU MALİYESİ, ÜRETİM, İSTİHDAM	1
1) Gayri Safi Milli Hasıla		1
2) Ekonominin Genel Dengesi		5
3) Yatırımlar		9
4) Kamu Maliyesi		27
5) Üretim		38
6) İstihdam		50
BÖLÜM II	PARASAL GELİŞMELER	55
1) Rezerv Para ve Para Arzı		58
2) Mevduat Gelişmeleri		62
3) Kredi Gelişmeleri		65
4) Faiz Oranları		69
5) İnterbank Faiz Oranları		71
6) Fiyatlar		72
7) Altın Fiyatları		77
8) Sermaye Piyasası		78
BÖLÜM III	DİŞ EKONOMİK İLİŞKİLER	85
1) Dış Ticaret		86
2) İhracat		88
3) Yeni İhracat Tesvik Tedbirleri		93
4) İthalat		95
5) Dış Ticaretin Kamu - Özel Dağılımı		100
6) İşçi Dövizleri		101
7) Turizm Gelir ve Gideri		102
8) Dış Borçlar		103
9) Ödemeler Dengesi		107
10) Yabancı Sermaye		109
11) Uluslararası Rezervler		112
12) Döviz Kurları		112
13) Dış Ekonomik İlişkiler ile İlgili Öneriler		114

123	1988 YILI EKONOMİK ÖNLEMLERİ
117	EK II TÜSİAD ÜYELERİ BEKLENTİ ANKETİ SONUÇLARI 1988 KASIM
115	EK I TÜSİAD 1989 TAHMİNLERİ

ÖZET VE SONUÇ

Bir ülkenin izlediği ekonomi politikasının amaçlarından bes tanesi bilim adamlarınca genel bir kabul görmüştür. Bu bes amaç büyüme hızı, istihdam, fiyat istikrarı, dış ticaret ve cari işlemler bilançolarında denge ve gelir dağılımı ile ilgilidir.

Sadece, sağlam finansman kaynaklarına dayanan ve istikrar içinde uygulanan bir ekonomi politikası bu bes amacı birarada gerçekleştirebilir. Türk ekonomisi 1988 yılı sonu itibarıyla bu bes amacı birarada gerçekleştirmeye konsunda başarılı değildir. Yüksek büyüme ve bununla ilgili olarak nispeten yüksek bir istihdam artışı sağlanmıştır. Ticaret bilançosu açıkları değişmemiş, fakat toplam ticaret hacminin ve GSYİH'nin oranı olarak azalmıştır. Geriye kalan iki amaçta ise acık basarsızlık göze carpmaktadır. Fiyat istikrarı sağlanmamış, 1987 yılının Mart ayından 1988 yılı sonuna kadar yirmiki aydan beri enflasyon önemli oranlarda bir hızlanma göstermiştir. Gelir dağılımındaki eşitsizlikler ise enflasyonun hızlanmasına paralel olarak artmıştır.

1984-1988 döneminin özetiyle bu genel girdiye sonra bes ana amacın eğitimlerine ait ayrıntılar ve 1989 yılına ait beklentiler şöyle özetlenebilir:

1986 yılında yüzde 8.1 ve 1987 yılında yüzde 7.4 gibi yüksek düzeylerde oluşan büyüme hızı, 1988 yılında yüzde 5.2'ye düşmüştür. Aynı şekilde geçen yıl reel olarak yüzde 4.8 artan kişi başına düşen GSYİH, 1988 yılında sadece yüzde 2.6 artış göstermiştir.

DİE'nin ikinci tahminine göre 1988 yılında tarım dışında diğer tüm sektörlerin büyüme hızlarında gerilemeler olmuştur. Sanayinin büyüme hızı yüzde 9.7'den yüzde 5.6'ya, inşaatınki yüzde 6.7'den yüzde 4.2'ye gerilemiş ve GSYİH büyüme hızı yüzde 7.4'ten yüzde 5.2'ye düşmüştür.

TÜSİAD tahminlerine göre ekonominin büyüme hızının 1989 yılında yüzde 5.2 civarında gerçekleşmesi beklenmektedir. Her üç sektörün büyüme hızlarında gerilemeler görülecektir. Tarımın büyüme hızının yüzde 3.1, sanayinin büyüme hızının yüzde 7.1 ve hizmetlerinki yüzde 5.4 olacağı tahmin edilmektedir. İmalat sanayi ait sektörlerin çoğunda 1988 yılının ikinci çeyreğinde bir resesyon başlamıştır. Resesyonun bir süre daha devam etmesi beklenmektedir. İnşaat sektöründe 1988 yılında başlayan resesyon daha şiddetlenerek 1989 yılında devam edecektir.

1988 yılında kamu sektöründe kaynaklanan bazı olumsuz gelişmeler olmuştur. Reel olarak kamu harcanabilir geliri yüzde 5.5, kamu tasarrufu yüzde 14.6 ve kamu yatırımı yüzde 16.1 oranında azalmıştır.

Özel tasarrufların GSYİH'nin yüzde 16.8'inden yüzde 17.8'ine yükselmesine rağmen, kamu tasarruflarındaki gerileme toplam yurtiçi tasarrufların yüzde 25.6'dan yüzde 24.9'a gerilemesine neden olmuştur.

1989 yılı programına göre özel tüketim artışının 1988 yılında yüzde 8.0'dan 1989'da yüzde 5.6'ya inmesi, konut yatırımlarının yavaşlaması sonucu özel yatırımların yüzde 5.8 oranında artması, kamu tüketiminin yüzde 3.1 oranında, kamu yatırımlarının ise yüzde 11.8 oranında artması beklenmektedir.

Özel sektör yatırımlarının toplam sabit sermaye yatırımları içindeki payı dokuz yıldanberi ilk defa 1988 yılında yüzde 50.0 sınırını aşarak yüzde 51.7 olarak belirlenmiştir. Artışın daha çok konut yatırımlarından kaynaklandığı anlaşılmaktadır. 1981-1985 arasında GSMH'nin yüzde 2.3'ünden ibaret özel sektör konut yatırımları 1988 yılında yüzde 6.19'a, geçmiş dönemlerin en yüksek oranına ulaşmıştır. Özel sektörün produktif yatırımları ise 1981-1985 döneminde GSMH'nin yüzde 5.6'sından 1988'de yüzde 6.71'ine yükselmiştir.

İnsaat faaliyetlerinde bir yavaşlama olduğu ve bu durumun 1989 yılında da etkiliyeceği anlaşılmaktadır. Tamamlanmakta olan inaatların yüzölçümünde artış devam etmekle beraber hızında önemli bir gerileme gözlenmektedir.

Yatırım teşvik belgelerinin incelenmesi imalat sanayinde dokuma giyim, hizmetlerde ise turizm sektöründe yatırımların yoğunlaştığını göstermektedir.

DPT verilerine göre son üç yılda istihdamda önemli gelişmeler olmuştur. 113 bini sanayide, 220 bini hizmetlerde olmak üzere yılda 333 bin kişiye istihdam sağlandığı anlaşılmaktadır. Bu rakamın 1989 yılında 343 bin olarak belirlenmesi beklenmektedir.

Geçir dönemindeki eşitsizlikler özellikle 1984-1988 döneminde nisbete büyük artış göstermiştir. Emek gelirlerinin reel olarak azaldığı bu dönemde sermaye gelirleri reel olarak artmıştır. Başka bir ifade ile gelirler politikası ekonomide politikasının diğer amaçlarının gerçekleştirilmesi için bir araç olarak kullanılmıştır. Bu suretle yüksek büyüme hızlarının gerçekleştirildiği yoğun alt yapı yatırımları ve ihracat artışı gelir dağılımındaki eşitsizliklerin artması yolu ile daha kolay gerçekleştirilmiştir. Vergi gelirlerinin arttırılmasıyla çok güçlü bir siyasal yapıda sermaye gelirlerinin yüksek faizlerle artması sağlanmıştır. Bu banka sistemi kullanarak kullanmak suretiyle bu fonları kamu sektörüne çekmek 1984-1988 döneminde en yaygın olarak kullanılan bir hükümet politikası olmuştur. Buna paralel olarak ücret, mas ve tarımsal gelirleri azaltmak yurtiçi toplam talebin azalmasına ve ihracat için bir fazlanın meydana gelmesine imkan vermiştir. Bu gelirlerin azalması maliyetleri de düşürdüğü için yerli malların nisbi olarak ucuzlamasına ve rekabet edebilirliğine imkan vermiş, ihracat bu yoldan da teşvik edilmiştir.

Enflasyon oranının 1987 yılının ikinci yarısında yüzde 41.6'dan 1988 yılının ikinci yarısında yüzde 68.66'ya yükselmesi ücret, mas ve tarımsal gelirlerinin azalması seyrini siddetlendirmiştir. 1988 yılının ikinci yarısında enflasyon oranının yüzde 83.7'ye yükselmesi ile daha da siddetlenecektir. Enflasyonun geçikmeli etkileri, enflasyonun kalıcı niteliği ve toplumun enflasyona beklentileri 1989 yılının ilk yarısında enflasyon oranını yüzde 90.0'da tutabılır. Nominal getirini bu oranın üstünde arttırmayanların reel getirileri azalmaya devam edecektir, enflasyon oranı ile nominal gelir artışı arasındaki fark ne kadar büyürse faktirleşme de o kadar süratle artacaktır.

1984-1988 döneminde fiyat istikrarının sağlanamaması ekonominin en önemli sorunu haline gelmiştir. Bu yıl ilk dönemi göstermiştir. 1984'de DİE'nin tüketici fiyat endeksinde enflasyon yüzde 48.4 olmuştur, 1985'de yüzde 44.9'a ve 1986'da yüzde 34.6'ya gerilemiş, 1987 yılında ise 38.9'a yükselmiştir. Kasım 1988

İtibarıyla ise tüketici fiyatlarındaki artış yüzde 87,5'e ulaşmıştır. Hükümet hem toplam talep, hem de toplam arz bakımından gerekli bütün tedbirleri alırsa enflasyon 1989 başında yüzde 90,0'dan yıl sonuna yüzde 40,0'a inebilir ve ortalama enflasyon oranı yüzde 65,0 olur. Buna karşılık, Hükümet durumun ciddiye-
tini gerektirdiği bütün tedbirleri almazsa, toplam talebin ancak bir kısmına etkili olacak tedbirlerle yetinirse enflasyon 1989 yılında ortalama yüzde 90,0'a ulaşabilir.

Enflasyon toplam talepten ve toplam arzdan kaynaklanmaktadır. Ayrıntılı çarışmalar olamakta beraber bu iki enflasyon kaynağının esit ağırlıkta olduğunun farzedebiliyoruz. Hem toplam arz, hem toplam talep bakımından enflasyon sorumluluğunun önemli bir kısmını kamu sektörü taşımaktadır. Toplam talep bakımından talep enflasyonu kamu açıklarının emisyon ve borçlanma ile finanse edilmesinden kaynaklanmaktadır.

Kamu acığının enflasyon üzerinde bir de dolaylı etkisi olmaktadır. Kamu sektörünün, merkezi hükümet, mahallî idareler ve KİT'ler olarak aşırı borçlanması faiz oranlarını yükseltmiş ve enflasyonun şiddetlenmesine bu yoldan da katkıda bulunmuştur. Faiz oranlarının yükseltilmesi toplam arz cephesini de olumsuz etkilemiş, özel sektörün borçlanma olanaklarını kısmış, özel sektör yatırım eğiliminin gerçikleşmesini büyük capta daraltmıştır.

Özel sektör girdi maliyetlerinin etkilenmesi nedeniyle kamu kuruluşlarının zamları enflasyon oranını belirlemekte en önemli faktördür. Ayrıca, özel sektörde emsal oluşturdıkları için özel sektör fiyat artışlarını da tesvik etmektedir. Elde mevcut veriler, hem özel hem de kamu sektörünün hemen hemen aynı oranda zam yaptıklarını göstermektedir. Ekim 1987 ile Ekim 1988 arasında imalat sanayi sektöründe Devlet, fiyatlarını yüzde 93,6 oranında, özel sektör ise yüzde 90,5 oranında arttırmıştır. Tarım, madencilik, imalat sanayi ve enerji sektörlerini bütün olarak ele alırsak Devlet sektöründeki fiyat artışlarının daha hızlı olduğunu görürüz. Devlet sektöründe Kasım 1987 ile Kasım 1988 arasındaki fiyat artış yüzdesi 86,3 olurken, özel sektördeki fiyat artışları yüzde 78,1 olarak belirlenmiştir. Özel sektörün hakim olduğu tarım sektöründe fiyat artışlarının nisbi düşüklüğü daha çok, özel sektörün hakim olduğu imalat sanayi sektörlerindeki fiyat artışları birbirlere çok yakın belirlenmiştir. Tek istisna kâğıt, kâğıt ürün-leri ve basım alt sektörüdür. Bu alt sektörde çalışan kamu teşekkülleri fiyatları yüzde 80,0 oranında özel kuruluşlar yüzde 131,8 oranında arttırmıştır. Kasım 1987/Kasım 1988 dönemi incelendiğinde kamu sektörü fiyat artışlarının özel sektöre göre yüzde 78,1 olarak gerçeğe yansıdığı görülmektedir.

Kamu tasarrufunun 1988 yılında sabit fiyatlarla yüzde 14.6 azalması, kamu tüketiminin yüzde 3.7 oranında artması, ancak kamu kesimi yatırımlarının yüzde 16.1 azalması sebebiyle kamu tasarruf açığının reel olarak yüzde 18.8 oranında daralması beklenmektedir.

1987 yılında yüzde 8.2 olarak gerçekleştirilen toplam kamu kesimi finansman açığının GSMH'ya oranının 1988 yılında program hedefi olan yüzde 6.0'ın üzerinde, yüzde 6.8 olarak gerçekleştirileceği tahmin edilmektedir

1987 yılında yüzde 4.4 olarak gerçekleştirilen konsolidé bütçe açığının GSMH'ya oranının 1988 yılında yüzde 2.8'e indirilmesi hedeflenmiştir. Ancak, gerçekleştirme oranının bu oranın hedefi çok aşarak yüzde 4.0 düzeyine ulaşacağını göstermektedir.

Konsolide bütçe harcamaları içinde, büyük ölçüde iç ve dış borç faiz ödeme-
lerinden oluşan transfer harcamaları ile personel harcamalarının ilk sıraları
aldığı, bu durumun ise bütçe tasarrufu imkanlarını sınırladığı görülmektedir.
Konsolide bütçe dışındaki yönetilen iç ve dış borçlanmanın 1988 yılında 6.311.4
milyara ulaşacağı, GSMH'ya oranının ise 1987 yılında yüzde 5.8'den 1988 sonunda
yüzde 7.3'e yükseleceği tahmin edilmektedir. 4.138.4 milyar TL olarak gerçek-
leşmesi beklenen iç borçlanmanın GSMH'ya oranı ise 1987'de 3.8'den 1988'de 4.8'e
yükseltecektir.

1988'in ilk on-onbeş aylık döneminde temel parasal değişkenlerde gözlenen
gelişmeler şöylece özetlenebilir:

- Mevcut para politikası çerçevesinde önemli bir yer teşkil eden rezerv pa-
ra 1988'in yaklaşıp ilk 10.5 ayında geçen yıl oranla daha hızlı bir genişleme
gösterdi. Buna karşın, tedavüle çıkan para miktarı 1988'in ilk on ayında 1987
ye oranla daha yavaş bir artış sergiledi. Vade-i mevduatları hızlandırmaya paralel
olarak M2 para arzı yüzde 41.0, M3 para arzı da yüzde 42.0 civarında genişledi.
- Vadesiz mevduat geçen yıl oranla yavaşlarken, vade-i mevduatta amaçla-
nan doğrultuda bir hızlanma sağlandı; vade-i tasarruf mevduatı 1987'nin ilk on
ayında yüzde 20.8 gibi düşük bir oranda büyürken, 1988'in ilk on ayında yüzde
75.5 artış kaydetti.

- Toplam kredi stoku 1988'in ilk on ayında geçen yıl oranla daha yavaş bir
genişleme sergiledi. Toplam kredi stokundaki artış büyük ölçüde banka kredilerinin
deki artıştan kaynaklandı.

- Bankalar ve diğer mali aracı kurumlar vasıtasıyla gerçekleştirilen menkul
kıymet satışları 1988'in ilk dokuz ayında geçen yılın aynı dönemine oranla yüzde
150 civarında artış gösterdi. Toplam menkul satışlarının yüzde 88.5'inin sadece
devlet tahvil ve hazine bonolarından oluşması, kamunun, sermaye piyasasında te-
kelci konumunu devam ettirdiğini göstermektedir.

Vadesiz mevduata ödenen faiz oranlarına gelince; 4 Şubat 1988'de yüzde 36.0'a
yükseltilen vadesiz mevduat faiz oranı daha sonra bu kararın isabetli olduğu ka-
bul edilerek tekrar yüzde 10.0'a çekilmişti. 11 Ekim faiz serbestisini takiben
vadesiz mevduat faizinin tekrar yüzde 36.0'a tırmandığı gözlemlendi. Vadesiz mev-
duat büyük ölçüde bireylerin ve kurumların günlük ödemeleri karşılamak (muame-
le saiki) için bulundukları ya da çek/senet tahsilatından kaynaklanan bir tor-
tu olup, faiz oranlarına esnekliğin çok düşük olduğu kabul edilebilir. Bu
acıdan vadesiz mevduat faiz oranlarının yükseltiğinin bu mevduat kategori-
sinde önemli artışlar uyuracağını beklemek mümkün gözükmemektedir. Türk ban-
ka sisteminde vadesiz mevduatın toplam mevduat içindeki payı (Ekim 1988 sonu
 itibarıyla) yaklaşık yüzde 23.0 olup, vadesiz mevduat faizlerinin yüzde 10.0'
dan yüzde 36.0'a yükseltiğinin banka kesimi maliyetlerine kaba bir hesaba al-
tı puanlık ek ve gereksiz bir yük getirmektedir. Ancak, bankaların ekseriyeti-
nin vadesiz mevduat faiz ödemelerinin, bu konudaki istekliliklerinden
ziyade, vadesiz mevduatlarının bu mevduatlara yüksek faiz ödeyen bazı banka-
lar kaymasını engellemek zorunluluğundan kaynaklandığı söylenebilir.

1986 yılında oluşturulan interbank (bankalararası) para piyasasında oluşan
faiz oranları 1988 yıl boyu banka kesimindeki kısa vade-i (hatta günlük) li-
kide eğilimlerini büyük ölçüde yansıtır mahiyettedir.

4 Şubat kararlarını takiben sıkılaşan parasal şartlar etkisini interbank para piyasasında da göstererek, bu piyasada oluşan faizlerin Ocak ayında yüzde 40.0 - 45.0'dan Mart'ta yüzde 60.0'lara tırmanmasına yol açtı. Merkez Bankası 29 Şubat'ta interbank piyasasında yaptığı yeni düzenlemelerle bu piyasada oluşan günlük ve haftalık faiz oranlarındaki büyük boyutlu dalgalanmaları engellemeyi amaçlıyordu. Merkez Bankası, halen, interbank piyasasında sadece pasif bir araç konumu ile sınırlı kalmayıp, tahvil piyasası yanı sıra bu piyasada da aktif piyasasımleri yürütmek suretiyle aktif bir katılımcı durumundadır. Nitekim, Ekim ayının ilk yarısında Türk Lirası'nın dolar ve DM karşısındaki hızlı değer kaybını önlemek amacıyla Merkez Bankası bir yandan piyasaya 100 milyon dolar enjekte ederek, diğer yandan da interbank para piyasasındaki faiz oranlarını bilingi olarak arttırmak suretiyle Türk Lirası'na, dolar'a karşı süratle değer kazandırmıştır. Böylece interbank piyasası işlemleri Merkez Bankası için ekonomide nakit yönetimini sağlamada ek bir araç haline gelmiştir.

Bankalar ve diğer mali araç kurumlar vasıtasıyla gerçekleştirilen menkul kıymet satışları 1988'in ilk on ayında geçen yılın aynı dönemine oranla önemli artış kaydetmiştir. Ekim 1988 itibarıyla menkul kıymetlerin alım satımına yetkili 45 banka ve 16 aracı kurum tarafından gerçekleştirilen satışlar ilk dokuz ayda 1987'nin aynı dönemine oranla yüzde 154 civarında artışla 10 trilyon 108 milyar 948 milyon TL'ye düzeyine ulaşmıştır.

Toplam menkul kıymet satışlarının yaklaşık yüzde 94.0'nın bankalar, yüzde 6.0'nın da diğer aracı kurumlarca gerçekleştirilmiş olması, bankaların bu piyasanın hemen tümüne hakim olduklarına işaret etmektedir.

1988'in ilk dokuz ayında gerçekleştirilen toplam menkul kıymet satışlarının yüzde 0.6'sını hisse senetleri, yüzde 5.1'ini özel sektör tahvilleri, yüzde 24.5'ini devlet tahvilleri, yüzde 63.6'sı hazine bonoları, yüzde 1.95'ini gelir ortaklığı senetleri, yüzde 0.09'unu finansman bonoları ve yüzde 1.89'unu da döviz endeksi senetleri oluşturmıştır.

1989 yılı program hedeflerine göre ihracat 12.5 milyar dolar, ithalat 16.3 milyar dolar ve dış ticaret açığı da yaklaşık 3.8 milyar dolar olacaktır. Görünmeyen işlemlerin, bu açığı kapatıp hatla fazla haline dönüştürmesi ihtimali vardır. Bu hedefler 1988 yılı gerçekleştirme tahminlerine dayanmaktadır. Yapılan tahminlere göre yıl sonunda ihracat 11.5 milyar dolar, ithalat 15.2 milyar dolar ve dış ticaret açığı 3.7 milyar dolar olacaktır. Transit ticaret ve navlun, si-gorta ödemeleri dahil edildiginde dış ticaret açığının 2.9 milyar dolara düşmesi beklenmektedir. Tahminler gerçekleştirildiği takdirde, 1989 yılı hedefleri ile 1988 yılı sonuçları tutarlı görünmektedir.

DİE tarafından yayınlanan son verilere göre, 1988 yılının Ocak-Ekim döneminde ihracat, bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 15.2 oranında artarak 9.1 milyar dolara yükselmiştir. Aynı dönemde ithalat ihracattan daha düşük oranda (yüzde 7.6) artış göstermiş ve 11.6 milyar dolar olarak gerçekleştirilmiştir. Böylece dış ticaret açığı 2.5 milyar dolara düşmüştür. Sözkonusu dönemde sanayi ürünleri ihracatının toplam içindeki payı yüzde 78.0'a düşerken, hammaddede ithalatı yüzde

66.0'lık payını korumuştur. İhracatın ithalatı karşılama oranı ise yüzde 78.0'a çıkmıştır. Yılın ilk on aylık döneminde dikkati çeken bir diğer özellik ise; OECD ülkelerine yapılan ihracatın azalması, İslam ülkelerine yapılan ihracatın artmasıdır. Buna paralel olarak toplam ihracatımız içindeki paylar da değişmiştir. OECD ülkelerinin payı yüzde 56.0'a düşmüştür, İslam ülkelerinin ki ise yüzde 32.0'a yükselmiştir.

1988 yılında dış ticaret açığının daralması, ihracat içinde sanayi mallarının payı ile ihracatın ithalatı karşılama oranının yükselmesi gibi olumlu gelişmelerin yanı sıra, cari işlemler dengesinin onbes yıl sonra ilk kez fazlalık vermesi memnuniyet verici bir gelişmedir.

Bu sonucu yaratan nedenler ihracattaki artışın yol açtığı dış ticaret açığındaki daralma ve başta turizm gelirleri olmak üzere görünmeyen işlem gelirlerindeki hızlı genişlemedir. 1989 yılında da bu olumlu gelişme devam ederse, dış borçlanma gereği mütevazı ölçüde de olsa azalabilir. Nitekim 1989 yılı için öngörülen dış borç hedefleri bu tahmini doğrulamaktadır.

Dış ekonomik ilişkilerdeki bütün bu olumlu gelişmelere ve yabancı sermaye girişindeki önemli artışa rağmen, bazı önemli ikaz işaretleri de bulunmaktadır. Bu ikaz işaretlerinin başında da ihracatın yavaşlayan temposu, dış borçların millî gelire oranı ile borç servis oranının yüksekliği başta gelmektedir.

Aslında dış borç gereğini ve dolayısıyla kritik duruma gelmiş ilgilî oranları düşürmek için ihracatın daha hızlı bir tempoyla artması, artan tempo üzerindeki soru işaretlerinin kaldırılması ve görünmeyen işlem gelirlerinin daha gerçekçi biçimde hesaplanması gerekir.

1989 yılında ekonominin genel yönetimi ile ilgili TÜSİAD önerileri aşağıda özetlenmiştir.* (Bu önerilerin ayrıntılarını daha önce yapılan TÜSİAD yayınlarının da bulmak mümkündür.)

1) Ekonominin dışa açılmasına paralel olarak ekonomik yönetimin de özel sektöre açılması şarttır. Bu cümleden olmak üzere iş hayatını ilgilendiren yasalardan TBMM'ne sunulmadan, kararların ise kesinleşmeden önce AT ülkelerinde olduğu gibi konu ile ilgili özel sektör kuruluşlarına açıklanarak görüşlerinin alınması usulünün bir prensip haline getirilmesi uygun olur. Piyasa ekonomisi- nin bir uyum ve ikna düzeni olduğu, ani zorlamalara ve sürprizlere müsait olma- dığı hatırlanmalıdır.

2) Toplama ait ekonomik bilgi ve istatistikler, özellikle konjonktürel ilgili gelişmeler, kamuoyundan ve özel sektör kuruluşlarından esirgenmemeli ve esit rekabetsizlik için bütün basına ve ilgililere aynı anda açıklanmalıdır. özel sektörün aydınlatılması, yönlendirilmesi, doğru karar almasını sağlamak üzere kendisine mümkün mertebe bol bilgi aktarılmalıdır.

3) Hızlı kalkınma için enflasyonun sürdürülmesi için bütimsel bir zorunluluk yoktur. Kaldı ki, sanayi ve iş hayatının sağlıklı gelişmesi ve orta sınıfın takviyesi için fiyat istikrarının devam etmesi ilk şarttır.

*Genel nitelikli olmayan öneriler ilgili bölümlerde ele alınmıştır.

4) Türk Lirasının iç ve dış değerinin istikrarı için gerekli moneter tedbirleri zamanında almak TC Merkez Bankası'nın temel görevleri arasındadır. Bu amaçla, TC Merkez Bankası yönetiminin günlük siyaset dışında tutulması ve özerk bir statüye kavuşturulması düşünülmektedir.

5) Serbest teşebbüs, rekabet ve fırsat eşitliğini engelleyen kamu ve özel sektör tekelleriyle mücadele etme ve sermaye, mal, hizmet ve işgücü piyasalarını oluşturan etkenlikle çalışma devletin esas görevleri arasındadır.

6) Her türlü fiyat ve gelirler esit rekabet koşulları içinde piyasada oluş-
mali ve uygulanan ekonomi politikaları kesinlikle girişimci-
yaratmamalıdır.

7) Devlet bütçe ve gelirlerini en etkin biçimde ve tasarrufla yönetme, büt-
çesini dengeleme hükümetlerin esas görevidir. Genel ekonomik dengeyi bozulmaması
için hükümetin, KİT'ler ve mahallî idarelerde de aynı esaslara titizlikle uygulan-
masını sağlaması lazımdır. Özellikle, yatırım hedeflerinin gerçek kaynaklar sağ-
lanmadan enflasyonist araçlarla mütemadiyen artırılması AT ile bütünleşme süre-
cini geciktireceği gibi piyasa ekonomisinde bugüne kadar sağlanan ilk aşamayı da
olumsuz olarak etkileyebilir.

8) Daha etkin bir bütçe yönetimi için kamu kurumlarında sıfır tabanlı bütçe,
vergilerde daha yaygın gelir vergisi uygulamaları yürürlüğe konulmalıdır. Vergi
toplanması ve denetimini en az masrafla sağlayan serbest mali müşavirlik kurumu-
nun batıda olduğu gibi, ülkemizde de en kısa zamanda organize edilmesi lazımdır.

9) Bütçe prensiplerine aykırı bulunan ve yaygın hale getirilen fon uygulama-
malarına son verilmelidir.

10) Avrupa Topluluğu ülkelerinde olduğu gibi yurdumuzda da istisari nitelik-
te ve yüksek seviyede bir "Ekonomik ve Sosyal Konsey" kurulması orta vadede pi-
yasa ekonomisti hedeflerine ulaşılması ve özellikle ekonomik istikrarın tesisi
açısından yararlı olacaktır.

BÖLÜM I

GSMH, YATIRIMLAR, KAMU MALİYESİ, ÜRETİM, İSTİHDAM

1) Gayri Safi Milli Hasıla

Devlet İstatistik Enstitüsü'nce ayrı ayrı verileri dayananarak yapılan birinci geçici tahmine göre, Gayri Safi Milli Hasıla yüzde 5.2 oranında artmıştır. 1987 yılındaki artış yüzde 7.4 olmuştur. Tarım, mali müesseseler, konut sahipliği, izafi banka hizmetleri, devlet hizmetleri dışındaki bütün sektörlerin artış hızları, 1987'nin hızlarının gerisinde kalmıştır. Sanayide gelişme hızı yüzde 9.7'den yüzde 5.6'ya, imalat sanayisinde yüzde 10.1'den yüzde 6.1'e, elektrik, gaz, su, da yüzde 11.6'dan yüzde 9.9'a, inşaat sektöründe yüzde 6.7'den yüzde 4.2'ye, toptan ve perakende ticarette yüzde 9.5'ten yüzde 6.9'a ve ulaştırma ve haberleşmede yüzde 6.7'den yüzde 3.7'ye, serbest meslek ve hizmetlerde yüzde 6.7'den yüzde 5.6'ya alıcı fiyatlarıyla GSYİH yüzde 7.4'ten yüzde 5.7'ye ve alıcı fiyatlarıyla GSMH yüzde 7.4'den yüzde 5.2'ye gerilemiştir. Buna mukabil büyüme hızı yükselen sektörler şunlardır: tarım yüzde 2.1'den yüzde 6.3'e, mali müesseseler yüzde 3.6'dan yüzde 5.1'e, konut sahipliği yüzde 3.9'dan yüzde 4.2'ye, sektörler toplamı yüzde 6.9'dan yüzde 5.6'ya, devlet hizmetleri yüzde 4.8'den yüzde 7.4'e.

Son onbeş yıllık dönem gözönüne alındığında Gayri Safi Yurtiçi Hasıla'nın 1973-1977 yılları arasında yüzde 7.1'lik bir büyüme gösterdiği, 1984-1987 döneminde ise büyüme hızının yüzde 6.0 olduğu görülmektedir. Bu iki dönem arasında kalan yıllarda ise büyüme hızı oldukça düşük gerçektir. Resesyon yıllarını içine alan 1978-1980 dönemindeki yıllık ortalama büyüme hızı yüzde 0.9, 1981-1983 döneminde ise yüzde 4.0 olmuştur. Son üç yılda büyüme hızı yılda yüzde 7.0'ın üzerinde gerçekleşmiş ve nihayet 1988 yılında bir gerileme kaydederek yüzde 5.2 olarak belirlenmiştir.

1988 yılında tarım kesiminde sağlanan yüzde 6.3 oranında büyüme, 1984-1987 döneminde ulaşılan yüzde 4.0 ve 1973-1977 dönemindeki ortalama yüzde 3.2 oranındaki büyüme hızlarının çok üzerindedir.

1988 yılında sanayi kesiminde büyüme, 1984-1987 döneminde sektörün eristiği yüzde 8,7'lik büyüme hızının çok altında yüzde 5,6 olarak belirlenmiştir. Bu oran, sanayi kesiminin büyüme hızının yüzde 1,8 gerilediği 1978-1980 dönemi dışında kalan senelerdeki yıllık ortalama büyümenin çok altındadır. Sanayi kesiminde büyüme oranının yüzde 9,7'den yüzde 5,6'ya gerilemesi daha çok madencilik sektörü büyüme hızının 1987'de yüzde 2,5'ten, 1988'de negatif yüzde 7,2'ye ve imalat sanayi büyüme hızının yüzde 10,1'den yüzde 6,1'e inmesinden kaynaklanmaktadır.

Madencilikte yıllık ortalama büyüme oranı 1973-1977 döneminde yüzde 15,8, 1984-1987 döneminde yüzde 4,0 olmuştur. Aradaki senelerde ise büyüme hızı negatif olmuştur.

1973-1977 döneminde imalat sanayinin ortalama büyüme oranı yüzde 8,8, 1984-1987 döneminde yüzde 8,9 olmuştur. İmalat sektörü sürükleyici mahiyetini GSYİH'nin yüzde 4,0 büyütüğü, 1981-1983 döneminde bile muhafaza etmiş, yüzde 7,9'luk bir performans göstermiş iken, 1988 yılında büyüme oranı önemli bir miktarda düşerek yüzde 6,1 olmuştur.

İmalat sanayi kamusal kesiminde; diğer gıda, içki, tütün, hazır giyim, ağac ürünleri, ağac mobilya, basım, ana kimya, petrol ürünleri, madeni yağlar ve demir çelik metal ana sanayinde üretim artışı, gıda, dokuma, ayakkabı, kimya, cimento, diğer metal ana sanayi, elektriksiz makineler, elektrik-ya, cimento, diğer metal ana sanayi, metal esya, elektriksiz makineler, elektriksiz makineler, diğer metal ana sanayi, metal esya, elektriksiz makineler, elektriksiz makineler, diğer metal ana sanayi, diğer gıda, içki, tütün, dokuma, hazır giyim, kürk, deri, ağac mobilya, kağıt, ana kimya, madeni yağlar, lastik, cam, cimento, demir çelik metal ana sanayi, metal esya, elektriksiz makineler, diğer metal ana sanayi, metal esya, ayakkabı, ağac ürünleri, basım, kimya, petrol ürünleri, plastik, diğer metal ana sanayi ve elektrikli makineler sanayinde üretim düşüşü tesbit edilmiştir.

Bu gelişmelere göre imalat sanayi sabit fiyatlarla gelişme hızı kamu kesiminde yüzde 7,7, özel kesimde ise yüzde 5,6 olarak hesaplanmıştır.

Elektrik, gaz, su sektörünün büyüme oranı 1988 yılında yüzde 10,0'a gerilemiştir. Bu sektörde 1984-1987 döneminde büyüme yüzde 11,5, 1973-1977 döneminde ise yüzde 13,4 olmuştur.

1973-1977 döneminde yılda ortalama yüzde 7,1 oranında büyüyen inşaat sektöründe ortalama büyüme hızı 1988'de yüzde 4,2'ye gerilemiştir. Büyüyen inşaatın gelişme hızı 1988'de yüzde 5,0 oranında büyüştür, 1987 yılında yüzde 6,7 oranında

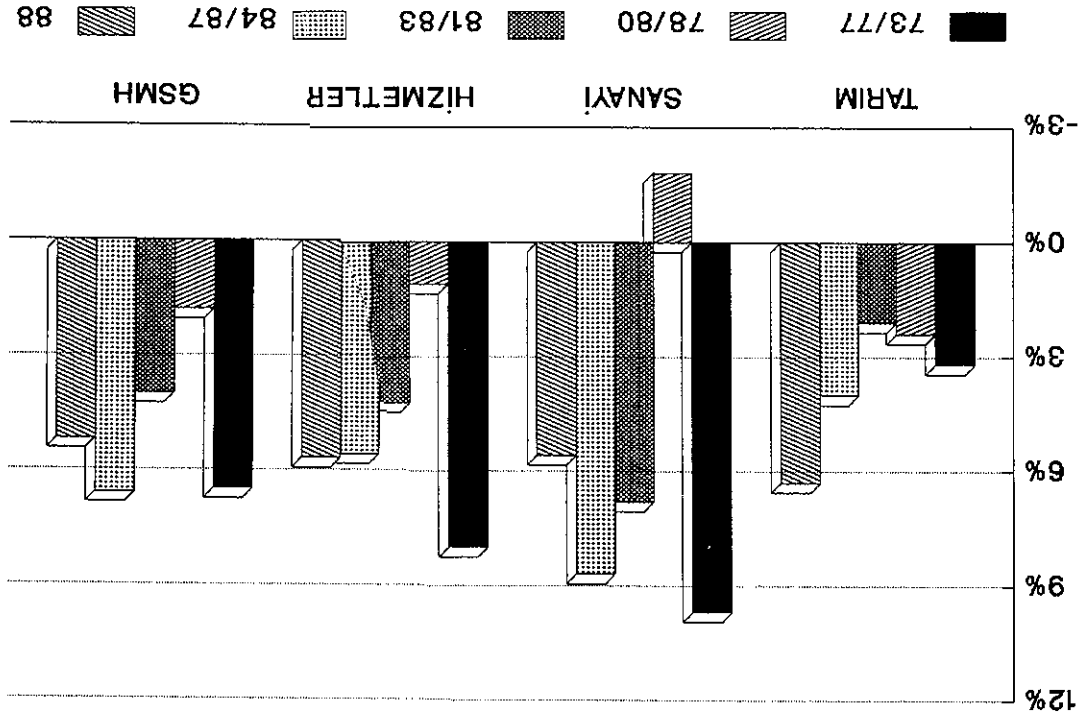
1988 yılında hizmet sektörleri yüksek bir performans göstermiştir. 1973-77 döneminde yılda ortalama yüzde 8,0 oranında gelişen hizmet sektörleri 1978-1980 döneminde yılda yüzde 1,1 oranında çok düşük oranda geliştiğinden sonra 1981-1983 döneminde yılda ortalama yüzde 4,2 oranında büyüştür, 1984-1987 döneminde yüzde 5,6 oranında gelişen hizmet sektörü 1987 yılında yüzde 6,7 oranında büyümüş, ancak 1988 yılında bu sektörde de gelişme hızı yavaşlamış ve yüzde 5,7 olmuştur.

Gayri Safi Milli Hasıla 1986 ve 1987 yıllarında rekor sayılan büyüme hızı sergilemiştir. 1986'da yüzde 8,1 olan büyüme hızı, 1987'de yüzde 7,4 olarak belirlenmiş, ancak bu performans devam etmemiş ve hız 1988 yılında yüzde 5,2'ye gerilemiştir. 1973-1977 döneminde sağlanan yüzde 6,5 oranında ortalama hız, 1984-1987 döneminde yüzde 6,6 ile asılmış bulunmaktadır.

ANA SEKTÖRLERİN KARŞILAŞTIRMALI
BÜYÜME ORANLARI
(1973-1987)

	1988	1987	1984/ 1987	1981/ 1983	1978/ 1980	1973/ 1977
GSYİH	5.7	7.4	6.0	4.0	0.9	7.1
Tarım	6.3	2.1	4.0	2.1	2.4	3.2
Sanayi	5.6	9.7	8.7	6.8	-1.8	9.7
- Madencilik	-7.2	2.5	4.0	-1.8	-1.9	15.8
- İmalat Sanayi	6.1	10.1	8.9	7.9	-2.5	8.8
- Elektrik, Gaz, Su	10.0	11.6	11.5	6.9	5.4	13.4
İnşaat	4.2	6.7	5.0	0.5	3.0	7.1
Hizmetler	5.7	6.7	5.6	4.2	1.1	8.0
GSMH (Piyasa Fiy.)	5.2	7.4	6.6	4.0	1.8	6.5

ANA SEKTÖRLERİN KARŞILAŞTIRMALI
BÜYÜME ORANLARI
(1973-1988)

FAALİYET KOLLARINA VE ÜRETİCİ FİYATLARINA GÖRE
CARİ FİYATLARLA GSMH (2. Tahmin)

Kaynak: DİE			
İktisadi Faaliyet Kolları			
	1986	1987	(Milyon TL)
Sektör	Payları	Payları	Sektör
Hizmet	Hizmet	Hizmet	Hizmet
1. Tarım	9.745.291,3	44.74	15.90
2. Sanayi	16.69	15.958.005,4	63.75
3. İnşaat Sanayi	15.82	15.143.844,2	63.92
4. Topkap ve Perakende Ticaret	15.82	15.143.844,2	63.92
5. Ulaştırma ve Haberleşme	15.82	15.143.844,2	63.92
6. Mali Müesseseler	15.82	15.143.844,2	63.92
7. Konut Sahipliği	15.82	15.143.844,2	63.92
8. Serbest Meslek ve Hizmetler	15.82	15.143.844,2	63.92
9. İzaft Banka Hizmetleri (-)	15.82	15.143.844,2	63.92
10. Sektörler Toplamı (1-9)	15.82	15.143.844,2	63.92
11. Devlet Hizmetleri	15.82	15.143.844,2	63.92
12. Toplam (10+11)	15.82	15.143.844,2	63.92
13. İthalat Vergisi	15.82	15.143.844,2	63.92
14. GSYİH (A111 Fiy.) (12+13)	15.82	15.143.844,2	63.92
15. Dış Alem Net Faktör Gelirleri	15.82	15.143.844,2	63.92
16. GSMH (A111 Fiy.) (14+15)	15.82	15.143.844,2	63.92
1. Tarım	9.745.291,3	44.74	15.90
2. Sanayi	16.69	15.958.005,4	63.75
3. İnşaat Sanayi	15.82	15.143.844,2	63.92
4. Topkap ve Perakende Ticaret	15.82	15.143.844,2	63.92
5. Ulaştırma ve Haberleşme	15.82	15.143.844,2	63.92
6. Mali Müesseseler	15.82	15.143.844,2	63.92
7. Konut Sahipliği	15.82	15.143.844,2	63.92
8. Serbest Meslek ve Hizmetler	15.82	15.143.844,2	63.92
9. İzaft Banka Hizmetleri (-)	15.82	15.143.844,2	63.92
10. Sektörler Toplamı (1-9)	15.82	15.143.844,2	63.92
11. Devlet Hizmetleri	15.82	15.143.844,2	63.92
12. Toplam (10+11)	15.82	15.143.844,2	63.92
13. İthalat Vergisi	15.82	15.143.844,2	63.92
14. GSYİH (A111 Fiy.) (12+13)	15.82	15.143.844,2	63.92
15. Dış Alem Net Faktör Gelirleri	15.82	15.143.844,2	63.92
16. GSMH (A111 Fiy.) (14+15)	15.82	15.143.844,2	63.92

Kaynak: DİE			
İktisadi Faaliyet Kolları			
	1986	1987	(Milyon TL)
Sektör	Payları	Payları	Sektör
Hizmet	Hizmet	Hizmet	Hizmet
1. Tarım	58.156,5	19.37	2.10
2. Sanayi	58.156,5	19.37	2.10
3. İnşaat Sanayi	58.156,5	19.37	2.10
4. Topkap ve Perakende Ticaret	58.156,5	19.37	2.10
5. Ulaştırma ve Haberleşme	58.156,5	19.37	2.10
6. Mali Müesseseler	58.156,5	19.37	2.10
7. Konut Sahipliği	58.156,5	19.37	2.10
8. Serbest Meslek ve Hizmetler	58.156,5	19.37	2.10
9. İzaft Banka Hizmetleri	58.156,5	19.37	2.10
10. Sektörler Toplamı (1-9)	58.156,5	19.37	2.10
11. Devlet Hizmetleri	58.156,5	19.37	2.10
12. Toplam (10+11)	58.156,5	19.37	2.10
13. İthalat Vergisi	58.156,5	19.37	2.10
14. GSYİH (A111 Fiy.) (12+13)	58.156,5	19.37	2.10
15. Dış Alem Net Faktör Gelirleri	58.156,5	19.37	2.10
16. GSMH (A111 Fiy.) (14+15)	58.156,5	19.37	2.10
1. Tarım	58.156,5	19.37	2.10
2. Sanayi	58.156,5	19.37	2.10
3. İnşaat Sanayi	58.156,5	19.37	2.10
4. Topkap ve Perakende Ticaret	58.156,5	19.37	2.10
5. Ulaştırma ve Haberleşme	58.156,5	19.37	2.10
6. Mali Müesseseler	58.156,5	19.37	2.10
7. Konut Sahipliği	58.156,5	19.37	2.10
8. Serbest Meslek ve Hizmetler	58.156,5	19.37	2.10
9. İzaft Banka Hizmetleri	58.156,5	19.37	2.10
10. Sektörler Toplamı (1-9)	58.156,5	19.37	2.10
11. Devlet Hizmetleri	58.156,5	19.37	2.10
12. Toplam (10+11)	58.156,5	19.37	2.10
13. İthalat Vergisi	58.156,5	19.37	2.10
14. GSYİH (A111 Fiy.) (12+13)	58.156,5	19.37	2.10
15. Dış Alem Net Faktör Gelirleri	58.156,5	19.37	2.10
16. GSMH (A111 Fiy.) (14+15)	58.156,5	19.37	2.10

1988 yılında cari fiyatlarla kişi başına düşen gayri safi milli hasılanın 1.852.960 TL (ayda 154.747 TL) olması beklenmektedir. Buna göre 1988 yılında kişi başına gelir cari fiyatlarla yüzde 67.7 oranında sabit fiyatlarla ise yüzde 2.6 oranında artmış bulunmaktadır.

KİŞİ BAŞINA DÜŞEN GSMH

Yıllar	Y1 Ortası (000 kişi)	Kişi Başına (Cari Fiy.) (TL)	Kişi Başına (Sabit Fiy) (TL.)
1963	29.655	2.151	2.839
1970	34.321	4.184	3.551
1980	44.438	99.805	4.638
1981	45.540	143.909	4.714
1982	46.688	187.094	4.807
1983	47.864	241.348	4.844
1984	49.070	374.462	5.006
1985	50.906	552.407	5.132
1986	51.546	762.612	5.413
1987	52.845	1.104.929	5.672
1988	54.176	1.852.966	5.822

Kaynak: DİE

2) Ekonominin Genel Dengesi

1988 yılında toplam kaynaklar yüzde 6.8 oranında, toplam yatırımlar ise kaynaklardaki artışa kıyasla yüzde 4.7 gibi çok düşük oranda, buna mukabil toplam tüketim yüzde 7.5 oranında artmıştır. Toplam yatırımlar GSMH'nin oranı olarak yüzde 26.1'den yüzde 25.6'ya gerilerken, toplam tüketim yüzde 74.4'ten yüzde 75.1'e yükselmiştir. Yatırımlardaki gerileme daha çok kamu sektöründen kaynaklanmıştır. Kamu sektörü sabit sermaye yatırımları yüzde 8.0 oranında gerileyerek, GSMH'nin yüzde 13.5'inden yüzde 11.7'sine inmiştir. Kamu sektöründe yatırımlar ilk defa 1988'de gerilemiştir. 1980'den sonra dört yıl çok yavaş artan kamu kesimi sabit sermaye yatırımları, 1985'de reel olarak yüzde 16.7, 1986'da yüzde 12.3 civarında artmıştır. 1987'de yavaşlamaya başlayan yatırımların hızı yüzde 5.2'ye gerilemiş, 1988'de ise negatif yüzde 8.0'a düşmüştür. Buna mukabil özel sektör yatırımları hızlanarak 1986'da yüzde 15.8, 1987'de yüzde 16.6 ve 1988'de yüzde 17.7 oranında artmıştır. Özel sektör sabit sermaye yatırımlarındaki artış daha çok konut yatırımlarından kaynaklanmaktadır. Bu artışlar sonucunda özel sektör sabit sermaye yatırımlarının GSMH'ya oranı 1987'de yüzde 11.3'ten 1988'de yüzde 12.5'e yükselmiştir. Bu suretle 80'li yıllarda toplam sabit sermaye yatırımları içinde yüzde 50'nin altında kalan özel sektör yatırımları ilk defa 1988'de yüzde 50'yi aşmış bulunmaktadır. 1988 yılında özel sektör sabit sermaye yatırımlarının yüzde 51.7ye yükselmesi bir taraftan özel sektör sabit sermaye yatırımlarının yüzde 17.7 oranında artması, diğer taraftan kamu sabit sermaye yatırımlarının yüzde 8.0 oranında azalmasıyla kaynaklanmaktadır.

Kamu sektörü stoklarındaki gerileme toplam kamu yatırımlarının yüzde 16.1 oranında azalmasıyla, özel sektör stoklarının artması da toplam özel sektör yatırımlarının reel olarak yüzde 28.5 artmasında etkili olmuştur. Kamu kesimi stoklarının 1988 yılında GSMH büyümesine katkısı negatif 1.2 olurken, özel sektörün katkısı yüzde 1.5 olarak belirlenmiştir.

EKONOMİNİN GENEL DENGESİ

(Cari Fiyatlarla, Milyar TL.)

	1987	%	1988 (2)	%	Yüzde Değişme
Gayri Safi Milli Hasıla	58387.2	100.0	103222.7	100.0	76.8
Dış açık (1)	844.6	1.4	802.0	0.8	0.1
Toplam Kaynaklar	59231.8	101.4	104024.7	100.8	75.6
Toplam Yatırımlar	14850.3	25.4	26454.3	25.6	78.1
Sabit Sermaye Yatırımı	14128.1	24.2	24970.7	24.2	76.7
Kamu	7557.5	12.9	12053.4	11.7	59.5
Özel	6570.6	11.3	12917.3	12.5	96.6
Stok değişmesi (1)	722.2	1.2	1483.6	1.4	1.3
Kamu	232.5	0.4	-745.4	-0.7	-1.7
Özel	489.7	0.8	2229.0	2.2	3.0
Toplam tüketim	44381.5	76.0	77570.4	75.1	74.8
Kamu harcanabilir geliri	10148.5	17.4	16021.7	15.5	57.9
Kamu tüketimi	5322.6	9.1	8724.9	8.5	63.9
Kamu tasarrufu	4825.9	8.3	7296.8	7.1	51.2
Kamu yatırımı	7790.0	13.3	11308.0	11.0	45.2
Kamu (Tasarruf-Yatırım) farkı	-2964.1	5.1	-4011.2	3.9	
Özel harcanabilir gelir	48238.7	82.6	87201.0	84.5	80.8
Özel tüketim	39058.9	66.9	68845.5	66.7	76.3
Özel tasarruf	9179.8	15.7	18355.5	17.8	100.0
Özel yatırım	7060.3	12.1	15146.3	14.7	114.5
Özel (Tasarruf-Yatırım) farkı	2119.6	3.6	3209.2	3.1	
Özel tasarruf oranı	19.0	-	21.0	-	
Toplam yurtiçi tasarruflar	14005.7	24.0	25652.3	24.9	83.2
S.Sermaye Yatırımı /GSMH	24.2	-	24.2	-	
Yurtiçi Tasarruflar/GSMH	24.0	-	24.9	-	

Kaynak : DPT

(1) Yüzde değişimleri GSMH büyümesine katkılarını göstermektedir.

(2) Gerçekleşme Tahmini. 1988 yılı GSMH rakamı DPT tahminidir.

EKONOMİNİN GENEL DENGESİ

(1988 Fiyatlarıyla, Milyar TL.)

	1987	%	1988 (2)	%	Yüzde Değişme
GSMH	96922.7	100.0	103222.7	100.0	6.5
Dış açık	482.4	0.5	802.0	0.8	-0.3
Toplam kaynaklar	97405.1	100.5	104024.7	100.8	6.8
Toplam yatırımlar	25267.9	26.1	26454.3	25.6	4.7
Sabit Sermaye Yatırımı	24069.3	24.8	24970.7	24.2	3.7
Kamu	13095.9	13.5	12053.4	11.7	-8.0
Özel	10973.4	11.3	12917.3	12.5	17.7
Stok Değişmesi (1)	1198.5	1.2	1483.6	1.4	0.3
Kamu	385.9	0.4	-745.4	-0.7	-1.2
Özel	812.7	0.8	2229.0	2.1	1.5
Toplam Tüketim	72137.2	74.4	77570.4	75.1	7.5
Kamu Harcanabilir Geliri	16956.1	17.5	16021.7	15.5	-5.5
Kamu Tüketimi	8415.8	8.7	8724.9	8.4	3.7
Kamu Tasarrufu	8540.2	8.8	7296.8	7.1	-14.6
Kamu Yatırımı	13481.8	13.9	11308.0	10.9	-16.1
Kamu (Tasarruf-Yatırım) Farkı	-4941.6	5.1	-4011.2	3.9	
Özel Harcanabilir Gelir	79966.7	82.5	87201.0	84.5	9.0
Özel Tüketim	63721.4	65.7	68845.5	66.7	8.0
Özel Tasarruf	16245.3	16.8	18355.5	17.8	13.0
Özel Yatırım	11786.1	12.2	15146.3	14.7	28.5
Özel (Tasarruf-Yatırım) Farkı	4459.2	4.6	3209.2	3.1	
Özel Tasarruf Oranı	20.3	-	21.0	-	
Toplam Yurtiçi Tasarruflar	24785.5	25.6	25652.3	24.9	3.5
S.Sermaye Yatırımı / GSMH	24.8	-	24.2	-	
Yurtiçi Tasarruflar / GSMH	25.6	-	24.9	-	

Kaynak : DPT

(1) Yüzde değişimleri, GSMH büyümesine katkılarını göstermektedir.

(2) Gerçekleşme tahmini, 1988 yılı GSMH rakamı DPT tahminidir.

Toplam tüketimin 1988 yılında aşırı şekilde arttığı görülmektedir. Yüzde 7.5 oranındaki tüketim artışı kamu sektöründen çok özel sektörden kaynaklanmaktadır. Kamu sektörünün tüketim artışı yüzde 3.7 oranında belirlenirken özel tüketim yüzde 8.0 oranında artmıştır. GSMH'nin oranı olarak ise kamu tüketimi yüzde 8.7'den yüzde 8.4'e gerilerken, özel tüketim yüzde 65.7'den yüzde 66.7'ye yükselmiş ve toplam tüketimin yüzde 74.4'ten yüzde 75.1'e yükselmesine neden olmuştur.

Yatırımlardaki ve tüketimdeki bu gelişmelerin ana nedeni kamu harcanabildiği gelirinin yüzde 5.5 oranında azalmasına mukabil özel harcanabildiği gelirinin yüzde 9.0 oranında artmış olmasıdır. Bu suretle kamu sektörü gelirleri GSMH'nin oranı olarak yüzde 17.5'ten yüzde 15.5'e küçülürken, özel gelirler yüzde 82.5'ten yüzde 84.5'e yükselmiştir.

Yurtiçi tasarruflarda iki farklı eğilim gözlenmektedir. Özel sektör tasarrufları yüzde 13.0 oranında reel olarak artarken kamu tasarrufları yüzde 14.6 oranında azalmıştır. GSMH'nin oranı olarak özel tasarruflar yüzde 16.8'ten yüzde 17.8'e yükselirken, kamu tasarruflarının yüzde 8.8'den yüzde 7.1'e büyük ölçüde gerilemiştir. Kamu tasarruflarındaki gerileme toplam yurtiçi tasarrufların yüzde 25.6'dan yüzde 24.9'a düşmesine neden olmuştur.

Carî fiyatlarla ifade edildiği takdirde özel tasarruf oranının yüzde 19.0'dan yüzde 21.0'a yükseldiği, kamu tasarrufunun GSMH'nin yüzde 8.3'ünden yüzde 7.1'e gerilediği ve yurtiçi tasarrufların GSMH'ya oranı yüzde 24.0'dan yüzde 24.9'a yükseldiği görülmektedir.

Toplam yurtiçi talep bakımından kamu sektörünün toplam talebini yüzde 8.5 oranında kısıtlıyor, özel sektörün ise talebini yüzde 11.2 oranında arttırdığı gözlenmektedir. Bu suretle nihai toplam talep yüzde 6.8 oranında artmıştır. Nihai toplam talebin 1984-1987 dönemindeki artışı da yüzde 6.8 olarak belirlenmiştir. 1984-1987 yılları ortalamalarıyla karşılaştırıldığı zaman 1988 yılında çok önemli sapmaların meydana geldiği açıkça görülmektedir.

Özel yatırımlar 1984-1987 döneminde yüzde 12.2 oranında artarken 1988 yılında yüzde 17.7 oranında önemli bir genişleme göstermiştir. Büyük çapta konut yatırımlarından kaynaklanan bu artış hükümetin toplu konut kredileendirme politikasının bir sonucudur.

Kamu yatırımları 1984-1987 döneminde yüzde 6.2 oranında artmıştır. 1988 yılında kamu yatırımları reel olarak yüzde 8.0 oranında gerilemiştir.

Özel tüketim 1984-1987 döneminde yüzde 6.4, 1988 yılında önemli bir hızlanma ile yüzde 8.0 oranında artış göstermiştir. Bu durum aşırı bir tüketim artışı karşısında olduğumuzu göstermektedir.

Kamu tüketimi 1984-1987 döneminde yüzde 6.0 artmış ancak, 1988 yılında artışı yüzde 3.7 ile sınırlı kalmıştır.

Kamu tüketiminin yüzde 3.7 gibi düşük bir oranda tutulmasına ve kamu yatırımlarının yüzde 16.1 oranında kısılmasına rağmen kamu yatırımının kamu tasarrufunun asan kısmı GSMH'nin yüzde 3.9'u olarak belirlenmiştir. Kamu Tasarruf-Yatırım farkı 1987 yılında GSMH'nin yüzde 5.1'ine eşitti.

NİHAİ YURTİÇİ TALEP

(% Artışlar)

	1988	1987	1984/87	1981/83	19/8/80	19/3/77
NİHAİ YURTİÇİ TALEP	6.8	5.0	6.8	2.9	- 3.2	8.2
ÖZEL SABİT SER.YAT.	17.7	19.0	12.2	0.5	-11.7	9.8
KAMU SABİT SER.YAT.	-8.0	-3.6	6.2	4.5	- 4.6	18.4
ÖZEL TÜKETİM	8.0	5.9	6.4	3.3	- 3.1	6.6
KAMU TÜKETİMİ	3.7	9.0	6.0	1.5	6.7	9.5

3) Yatırımlar

Sabit sermaye yatırımlarının GSMH içindeki payı 1980'de başlayan ve bes yıl süren azalma eğiliminden sonra 1985'te artmaya başlamıştır. 1985'te yüzde 20.0, 1986'da yüzde 23.2, 1987'de yüzde 24.2 olan bu oran, 1988'de yüzde 24.9'a yükselerek 1977 yılından beri en yüksek seviyeye ulaşmıştır. Son üç yılın sabit sermaye yatırımları/GSMH ortalama oranı yüzde 24.1 olarak belirlenmiştir.

GSMH İÇİNDE SABİT SERMAYE YATIRIMLARININ PAYI

(Milyar TL)

Sene	GSMH*	Sabit Sermaye Yatırımı	Pay %
1977/80			21.4
1981/84			18.3
1985/88			23.0
1977	872.9	195.0	22.3
1978	1290.7	280.0	21.7
1979	2199.5	479.0	21.8
1980	4435.1	864.0	19.4
1981	6553.6	1254.0	19.1
1982	8735.0	1664.0	19.0
1983	11551.9	2192.0	18.9
1984	18374.8	3285.7	17.9
1985	27789.4	5554.2	20.0
1986	39309.6	9114.5	23.2
1987	58390.0	14128.1	24.2
1988	100386.3**	24970.7	24.9

*DİE rakamları
**DİE GSMH II.Tahmin

Özel sektör yatırımlarının GSMH içindeki payı 1981 yılında yüzde 7.2 gibi çok düşük bir düzeyden 1985 yılında yüzde 8.4'e yükseldikten sonra, son üç yıl- da süratle artmış ve 1988 yılında yüzde 12.9'a yükselmiştir. Son üç yılın orta- lama yatırım eğilimi yüzde 11.3 olmuştur.

Kamu sektörü yatırımları 1980-1985 yıllarında GSMH'nin yüzde 11.0'ı etra- fında dalgalandıktan sonra 1986 yılında yüzde 13.4'e ulaşmıştır. 1987 yılında yüzde 13.0, 1988 yılında yüzde 12.0 olarak belirlenen kamu yatırımları/GSMH oran- larının son üç yıl ortalaması yüzde 12.8 olmuştur.

Kamu sabit sermaye yatırımları 70'li yıllarda toplam yatırımların yüzde 50,0'ı etrafında seyretilen sonra 1980 yılında yüzde 55,8, 1981'de yüzde 62,2'ye ve 1982 yılında yüzde 61,5'e yükseldikten sonra gelişmeye başlamıştır. 1985'te yüzde 58,1 ve 1986'da yüzde 57,7 yükseldikten sonra 1987'de yüzde 53,5'e ve 1988'de yüzde 48,3'e imişştir.

Buna mukabil özel sektörün payı 1981 ve 1982 yıllarında yüzde 37,8 - 38,5'e geriledikten sonra, 1983'te yüzde 44,0 ve 1984'te yüzde 46,0'a yükselmiştir, 1985 ve 1986'da büyük çapta gelişmiştir. 1987'de yüzde 46,5'e ulaşan özel sektör yatırımları 1988 yılında yüzde 51,7'ye kadar yükselmiştir.

SABİT SERMAYE YATIRIMLARI İÇİNDE KAMU VE ÖZEL SEKTÖR PAYLARI

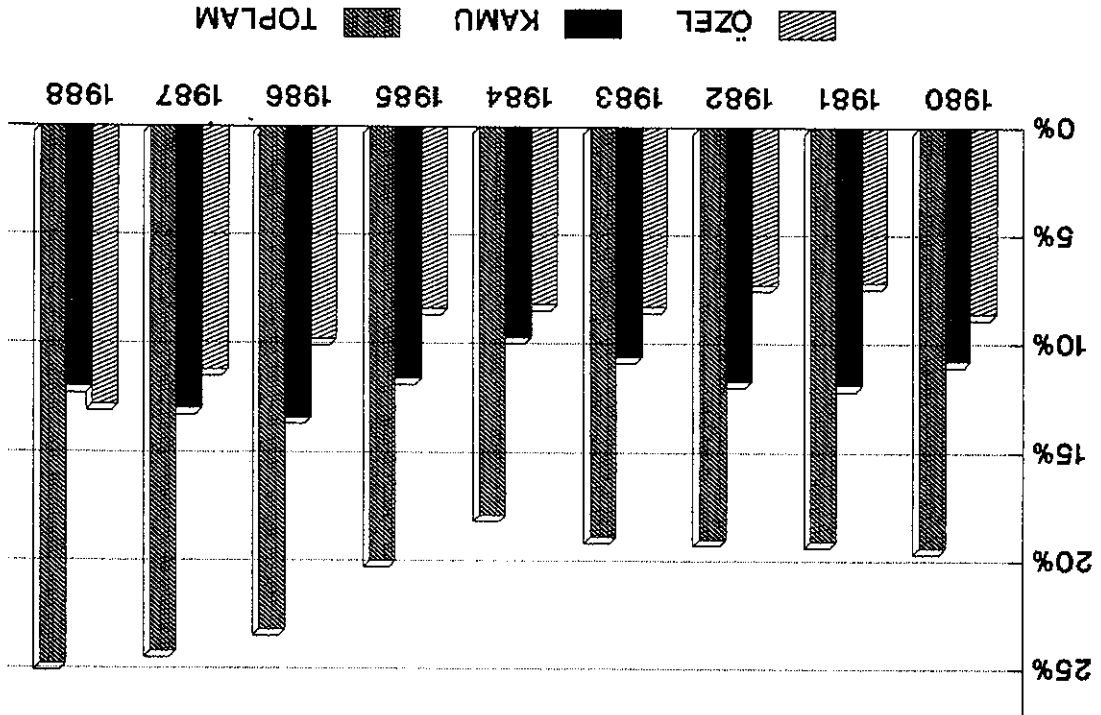
Yıl	Kamu		Özel	
	Sabit Sermaye Yatırımı	TL	%	TL
1973	53.4	25.1	47.0	29.3
1974	73.0	35.0	47.9	38.0
1975	106.7	53.8	50.4	52.9
1976	146.0	75.2	51.5	70.8
1977	195.0	108.0	55.4	87.0
1978	280.0	135.0	48.2	145.0
1979	479.0	238.0	49.7	241.0
1980	864.0	482.0	55.8	382.0
1981	1254.0	780.0	62.2	474.0
1982	1664.0	1023.0	61.5	641.0
1983	2192.0	1226.1	56.0	965.9
1984	3285.7	1775.5	54.0	1510.3
1985	5554.2	3228.5	58.1	2325.7
1986	9114.5	5258.2	57.7	3856.3
1987	14128.1	7557.5	53.5	6570.6
1988	24970.7	12053.4	48.3	12917.3

(Milyar TL)

Özel sektör konut yatırımları 1981-1984 döneminde GSMH'nin yüzde 2,26'sı etrafında sabit kaldıktan sonra 1985'te yüzde 2,56'ya, 1986'da 3,45'e, 1987'de 4,89'a ve 1988'de yüzde 6,19'a kadar yükselmiştir. Konut dışı özel sektör yatırımlarının payı ise 1984'te GSMH'nin yüzde 5,9'undan 1985'te yüzde 5,8'e geriledikten sonra 1986 ve 1987 yıllarında yüzde 6,36'da sabit kalmıştır. 1988 yılında biraz daha artarak yüzde 6,71'e yükseliceği tahmin edilmektedir.

Özel sektör imalat sanayi yatırımlarının seyrini izlemek için bu yatırımları GSMH'nin oranı olarak incelemekte yarar vardır. 1984 ve 1985 yıllarında 2,76 - 2,78'de sabit kaldıktan sonra 1986 yılında yüzde 3,23'e yükselmiştir. 1987 yılında 2,95 ve 1988 yılında 2,97 olmuştur.

SABİT SERMAYE YATIRIMLARI (GSMH'NİN ORANI OLARAK)

1980	8.6	10.8	19.4
1981	7.2	11.9	19.1
1982	7.3	11.7	19.0
1983	8.3	10.6	18.9
1984	8.2	9.7	17.9
1985	8.4	11.6	20.0
1986	9.8	13.4	23.2
1987	11.2	13.0	24.2
1988	12.9	12.0	24.9
Sene	Özel	Kamu	Toplam

SABİT SERMAYE YATIRIMLARI
(GSMH'nin Oranı Olarak)

ÖZEL SEKTÖR KÖNÜT YATIRIMLARI
(Milyar TL.)

Sene	Könet Yatırımları	GSMH	GSMH'nin Yüzdesi
1972	7.1	240.8	2.96
1973	9.4	309.8	3.02
1974	11.6	427.1	2.72
1975	17.8	535.8	3.32
1976	21.3	675.0	3.16
1977	29.4	872.9	3.39
1978	67.7	1290.7	5.26
1979	134.5	2199.5	6.11
1980	186.8	4435.1	4.21
1981	145.3	6553.9	2.22
1982	195.3	8735.1	2.24
1983	262.5	11551.9	2.27
1984	427.2	18375.0	2.32
1985	712.1	27789.4	2.56
1986	1355.5	39309.6	3.45
1987	2857.0	58387.2	4.89
1988	6221.0	100386.3	6.19

Kamu sektörü sabit sermaye yatırımlarının 1988 yılında yüzde 32.3'ü ulaştırma, haberleşmede, yüzde 24.2'si enerji sektöründe yoğunlaşmıştır.

SABİT SERMAYE YATIRIMLARI
(YÜZDE DAĞILIMI)

Sektörler	1	9	8	8	Toplam
Tarım	9.8	6.1	7.9		
Madencilik	3.1	1.4	2.2		
İmalat	5.9	23.1	14.8		
Enerji	24.2	0.8	12.1		
Ulaştırma-					
Haberleşme	32.3	11.4	21.5		
Turizm	2.1	4.6	3.4		
Könet	1.1	48.2	25.4		
Eğitim	5.8	0.4	3.0		
Sağlık	1.7	0.5	1.1		
Diğer	100.0	100.0	100.0		
Toplam	14.0	3.5	8.6		
	100.0	100.0	100.0		

Özel sektör yatırımlarının yüzde 48.2'si könet kesimine, yüzde 23.1'i imalat, yüzde 11.4'ü ise ulaştırma, haberleşme sektörüne yönelik gerçekleşmiştir.

SEKTÖRLER İTİBARIYLA SABİT SERMAYE YATIRIMLARI (ÖZEL)
(Cari Fiyatlarla, Milyon TL.)

	1984	1985	1986	1987	1988(1)
TARIM	178.739	209.830	257.233	444.634	789.984
MADENCİLİK	18.790	33.258	51.368	99.450	175.434
İMALAT	510.592	766.513	1.271.406	1.721.714	2.983.439
ENERJİ	10.598	13.570	47.993	63.150	108.600
ULAŞTIRMA	270.693	415.310	560.051	831.493	1.471.455
TURİZM	19.588	50.958	114.982	244.269	600.654
KONUT	427.222	712.092	1.355.541	2.856.974	6.221.012
EĞİTİM	3.000	8.700	16.400	29.585	53.437
SAĞLIK	3.300	11.400	23.365	37.685	59.548
Diğer Hizmetler	67.730	104.030	157.923	241.625	453.727
TOPLAM	1.510.252	2.325.661	3.856.252	6.570.579	12.917.290

KAYNAK:DPT
(1) Gerçekleşme Tahmini

SEKTÖRLER İTİBARIYLA SABİT SERMAYE YATIRIMLARI (KAMU)
(Cari Fiyatlarla, Milyon TL.)

	1984	1985	1986	1987	1988(1)
TARIM	170.593	208.254	341.940	685.236	1.182.546
MADENCİLİK	161.098	310.717	349.196	299.458	372.144
İMALAT	248.833	407.875	514.270	475.381	715.586
ENERJİ	427.067	727.995	1.252.181	1.839.112	2.912.235
ULAŞTIRMA	448.487	932.552	1.641.085	2.472.221	3.890.572
TURİZM	15.813	38.137	95.389	134.238	249.540
KONUT	47.060	86.502	74.354	97.367	133.760
EĞİTİM	67.503	123.436	202.942	346.015	705.329
SAĞLIK	26.805	35.016	67.302	106.803	208.003
Diğer Hizmetler	162.208	358.044	719.565	1.101.655	1.683.672
İKTİSADİ SOSYAL				251.997	428.759
				849.658	1.254.388
TOPLAM	1.775.467	3.228.528	5.258.224	7557.486	12.053.388

KAYNAK:DPT
(1) Gerçekleşme Tahmini

SEKTÖRLER İTİBARIYLA SABİT SERMAYE YATIRIMLARI (TOPLAM)

(Cari Fiyatlarla, Milyon TL.)

	1984	1985	1986	1987	1988(1)
TARIM	349.332	418.084	599.173	1.129.870	1.972.530
MADENCİLİK	179.888	343.975	400.564	398.908	547.578
İMALAT	759.425	1.174.388	1.785.676	2.197.095	3.699.025
ENERJİ	437.665	741.565	1.300.174	1.902.262	3.020.835
ULAŞTIRMA	719.180	1.347.862	2.201.136	3.303.714	5.362.027
TURİZM	35.401	89.095	210.371	378.507	850.194
KONUT	474.282	798.594	1.429.895	2.954.341	6.354.772
EĞİTİM	70.503	132.136	219.342	375.600	758.776
SAGLIK	30.105	46.416	90.667	144.488	267.551
DİĞER HİZMETLER	229.938	462.074	877.488	1.343.280	2.137.399
TOPLAM	3.285.719	5.554.189	9.114.486	14.128.065	24.970.678

KAYNAK : DPT

(1) Gerçekleşme Tahmini

İnsaat Faaliyetleri:

İnsaat faaliyetlerinde olağanüstü bir canlanma görüldüğü, 1986 yılında in-saat ruhsatnamelerinin temsil ettiği yüzölçüm yüzde 49.32 oranında artmıştır. 1987 yılında in-saat eğilimi biraz gerilemiş ve yüzölçüm yüzde 26.18 oranında artmıştır. 1988 yılının ilk yedi aylık döneminde ise yüzölçümü artış göstermiştir. Geçen senenin aynı dönemine göre sadece yüzde 0.6 oranında artış göstermiştir.

Yapı kulllanma izin kağıtlarının temsil ettiği yüzölçüm 1981-1985 dönemin-de yılda 15.8 milyon m² civarında kaldıktan sonra 1986 yılında yüzde 43.94 oranında artarak 22.3 milyon m²'ye yükselmiştir. 1987 yılında yüzölçümü artış yüzde 15.66'ya gerilemiş, 1988 yılının ilk yedi ayında ise yüzde 7.1 olarak belirlenmiştir.

İNSAAT RUHSATNAMELERİ VE
YAPI KULLANMA İZİN BELGELERİ

İnsaat Ruhsatnameleri		Kümülatif Kümülatif	
Sayı	71.986	Ocak/	Temmuz
Yüzölçümü (Bin m ²)	37.625	Ocak/	Temmuz
Değer (Milyon TL)	3.257.714	Ocak/	Temmuz
Birim Değ.(m ² /TL)	86.584	Ocak/	Temmuz
Yapı Kullanma izni	86.5	Ocak/	Temmuz
Belgeleri	87.6	Ocak/	Temmuz
Sayı	71.986	Ocak/	Temmuz
Yüzölçümü (Bin m ²)	37.625	Ocak/	Temmuz
Değer (Milyon TL)	3.257.714	Ocak/	Temmuz
Birim Değ.(m ² /TL)	86.584	Ocak/	Temmuz
Yapı Kullanma izni	86.5	Ocak/	Temmuz
Belgeleri	87.6	Ocak/	Temmuz
Sayı	71.986	Ocak/	Temmuz
Yüzölçümü (Bin m ²)	37.625	Ocak/	Temmuz
Değer (Milyon TL)	3.257.714	Ocak/	Temmuz
Birim Değ.(m ² /TL)	86.584	Ocak/	Temmuz
Yapı Kullanma izni	86.5	Ocak/	Temmuz
Belgeleri	87.6	Ocak/	Temmuz
Sayı	71.986	Ocak/	Temmuz
Yüzölçümü (Bin m ²)	37.625	Ocak/	Temmuz
Değer (Milyon TL)	3.257.714	Ocak/	Temmuz
Birim Değ.(m ² /TL)	86.584	Ocak/	Temmuz
Yapı Kullanma izni	86.5	Ocak/	Temmuz
Belgeleri	87.6	Ocak/	Temmuz
Sayı	71.986	Ocak/	Temmuz
Yüzölçümü (Bin m ²)	37.625	Ocak/	Temmuz
Değer (Milyon TL)	3.257.714	Ocak/	Temmuz
Birim Değ.(m ² /TL)	86.584	Ocak/	Temmuz
Yapı Kullanma izni	86.5	Ocak/	Temmuz
Belgeleri	87.6	Ocak/	Temmuz
Sayı	71.986	Ocak/	Temmuz
Yüzölçümü (Bin m ²)	37.625	Ocak/	Temmuz
Değer (Milyon TL)	3.257.714	Ocak/	Temmuz
Birim Değ.(m ² /TL)	86.584	Ocak/	Temmuz
Yapı Kullanma izni	86.5	Ocak/	Temmuz
Belgeleri	87.6	Ocak/	Temmuz
Sayı	71.986	Ocak/	Temmuz
Yüzölçümü (Bin m ²)	37.625	Ocak/	Temmuz
Değer (Milyon TL)	3.257.714	Ocak/	Temmuz
Birim Değ.(m ² /TL)	86.584	Ocak/	Temmuz
Yapı Kullanma izni	86.5	Ocak/	Temmuz
Belgeleri	87.6	Ocak/	Temmuz
Sayı	71.986	Ocak/	Temmuz
Yüzölçümü (Bin m ²)	37.625	Ocak/	Temmuz
Değer (Milyon TL)	3.257.714	Ocak/	Temmuz
Birim Değ.(m ² /TL)	86.584	Ocak/	Temmuz
Yapı Kullanma izni	86.5	Ocak/	Temmuz
Belgeleri	87.6	Ocak/	Temmuz
Sayı	71.986	Ocak/	Temmuz
Yüzölçümü (Bin m ²)	37.625	Ocak/	Temmuz
Değer (Milyon TL)	3.257.714	Ocak/	Temmuz
Birim Değ.(m ² /TL)	86.584	Ocak/	Temmuz
Yapı Kullanma izni	86.5	Ocak/	Temmuz
Belgeleri	87.6	Ocak/	Temmuz
Sayı	71.986	Ocak/	Temmuz
Yüzölçümü (Bin m ²)	37.625	Ocak/	Temmuz
Değer (Milyon TL)	3.257.714	Ocak/	Temmuz
Birim Değ.(m ² /TL)	86.584	Ocak/	Temmuz
Yapı Kullanma izni	86.5	Ocak/	Temmuz
Belgeleri	87.6	Ocak/	Temmuz
Sayı	71.986	Ocak/	Temmuz
Yüzölçümü (Bin m ²)	37.625	Ocak/	Temmuz
Değer (Milyon TL)	3.257.714	Ocak/	Temmuz
Birim Değ.(m ² /TL)	86.584	Ocak/	Temmuz
Yapı Kullanma izni	86.5	Ocak/	Temmuz
Belgeleri	87.6	Ocak/	Temmuz
Sayı	71.986	Ocak/	Temmuz
Yüzölçümü (Bin m ²)	37.625	Ocak/	Temmuz
Değer (Milyon TL)	3.257.714	Ocak/	Temmuz
Birim Değ.(m ² /TL)	86.584	Ocak/	Temmuz
Yapı Kullanma izni	86.5	Ocak/	Temmuz
Belgeleri	87.6	Ocak/	Temmuz
Sayı	71.986	Ocak/	Temmuz
Yüzölçümü (Bin m ²)	37.625	Ocak/	Temmuz
Değer (Milyon TL)	3.257.714	Ocak/	Temmuz
Birim Değ.(m ² /TL)	86.584	Ocak/	Temmuz
Yapı Kullanma izni	86.5	Ocak/	Temmuz
Belgeleri	87.6	Ocak/	Temmuz
Sayı	71.986	Ocak/	Temmuz
Yüzölçümü (Bin m ²)	37.625	Ocak/	Temmuz
Değer (Milyon TL)	3.257.714	Ocak/	Temmuz
Birim Değ.(m ² /TL)	86.584	Ocak/	Temmuz
Yapı Kullanma izni	86.5	Ocak/	Temmuz
Belgeleri	87.6	Ocak/	Temmuz
Sayı	71.986	Ocak/	Temmuz
Yüzölçümü (Bin m ²)	37.625	Ocak/	Temmuz
Değer (Milyon TL)	3.257.714	Ocak/	Temmuz
Birim Değ.(m ² /TL)	86.584	Ocak/	Temmuz
Yapı Kullanma izni	86.5	Ocak/	Temmuz
Belgeleri	87.6	Ocak/	Temmuz
Sayı	71.986	Ocak/	Temmuz
Yüzölçümü (Bin m ²)	37.625	Ocak/	Temmuz
Değer (Milyon TL)	3.257.714	Ocak/	Temmuz
Birim Değ.(m ² /TL)	86.584	Ocak/	Temmuz
Yapı Kullanma izni	86.5	Ocak/	Temmuz
Belgeleri	87.6	Ocak/	Temmuz
Sayı	71.986	Ocak/	Temmuz
Yüzölçümü (Bin m ²)	37.625	Ocak/	Temmuz
Değer (Milyon TL)	3.257.714	Ocak/	Temmuz
Birim Değ.(m ² /TL)	86.584	Ocak/	Temmuz
Yapı Kullanma izni	86.5	Ocak/	Temmuz
Belgeleri	87.6	Ocak/	Temmuz
Sayı	71.986	Ocak/	Temmuz
Yüzölçümü (Bin m ²)	37.625	Ocak/	Temmuz
Değer (Milyon TL)	3.257.714	Ocak/	Temmuz
Birim Değ.(m ² /TL)	86.584	Ocak/	Temmuz
Yapı Kullanma izni	86.5	Ocak/	Temmuz
Belgeleri	87.6	Ocak/	Temmuz
Sayı	71.986	Ocak/	Temmuz
Yüzölçümü (Bin m ²)	37.625	Ocak/	Temmuz
Değer (Milyon TL)	3.257.714	Ocak/	Temmuz
Birim Değ.(m ² /TL)	86.584	Ocak/	Temmuz
Yapı Kullanma izni	86.5	Ocak/	Temmuz
Belgeleri	87.6	Ocak/	Temmuz
Sayı	71.986	Ocak/	Temmuz
Yüzölçümü (Bin m ²)	37.625	Ocak/	Temmuz
Değer (Milyon TL)	3.257.714	Ocak/	Temmuz
Birim Değ.(m ² /TL)	86.584	Ocak/	Temmuz
Yapı Kullanma izni	86.5	Ocak/	Temmuz
Belgeleri	87.6	Ocak/	Temmuz
Sayı	71.986	Ocak/	Temmuz
Yüzölçümü (Bin m ²)	37.625	Ocak/	Temmuz
Değer (Milyon TL)	3.257.714	Ocak/	Temmuz
Birim Değ.(m ² /TL)	86.584	Ocak/	Temmuz
Yapı Kullanma izni	86.5	Ocak/	Temmuz
Belgeleri	87.6	Ocak/	Temmuz
Sayı	71.986	Ocak/	Temmuz
Yüzölçümü (Bin m ²)	37.625	Ocak/	Temmuz
Değer (Milyon TL)	3.257.714	Ocak/	Temmuz
Birim Değ.(m ² /TL)	86.584	Ocak/	Temmuz
Yapı Kullanma izni	86.5	Ocak/	Temmuz
Belgeleri	87.6	Ocak/	Temmuz
Sayı	71.986	Ocak/	Temmuz
Yüzölçümü (Bin m ²)	37.625	Ocak/	Temmuz
Değer (Milyon TL)	3.257.714	Ocak/	Temmuz
Birim Değ.(m ² /TL)	86.584	Ocak/	Temmuz
Yapı Kullanma izni	86.5	Ocak/	Temmuz
Belgeleri	87.6	Ocak/	Temmuz
Sayı	71.986	Ocak/	Temmuz
Yüzölçümü (Bin m ²)	37.625	Ocak/	Temmuz
Değer (Milyon TL)	3.257.714	Ocak/	Temmuz
Birim Değ.(m ² /TL)	86.584	Ocak/	Temmuz
Yapı Kullanma izni	86.5	Ocak/	Temmuz
Belgeleri	87.6	Ocak/	Temmuz
Sayı	71.986	Ocak/	Temmuz
Yüzölçümü (Bin m ²)	37.625	Ocak/	Temmuz
Değer (Milyon TL)	3.257.714	Ocak/	Temmuz
Birim Değ.(m ² /TL)	86.584	Ocak/	Temmuz
Yapı Kullanma izni	86.5	Ocak/	Temmuz
Belgeleri	87.6	Ocak/	Temmuz
Sayı	71.986	Ocak/	Temmuz
Yüzölçümü (Bin m ²)	37.625	Ocak/	Temmuz
Değer (Milyon TL)	3.257.714	Ocak/	Temmuz
Birim Değ.(m ² /TL)	86.584	Ocak/	Temmuz
Yapı Kullanma izni	86.5	Ocak/	Temmuz
Belgeleri	87.6	Ocak/	Temmuz
Sayı	71.986	Ocak/	Temmuz
Yüzölçümü (Bin m ²)	37.625	Ocak/	Temmuz
Değer (Milyon TL)	3.257.714	Ocak/	Temmuz
Birim Değ.(m ² /TL)	86.584	Ocak/	Temmuz
Yapı Kullanma izni	86.5	Ocak/	Temmuz
Belgeleri	87.6	Ocak/	Temmuz
Sayı	71.986	Ocak/	Temmuz
Yüzölçümü (Bin m ²)	37.625	Ocak/	Temmuz
Değer (Milyon TL)	3.257.714	Ocak/	Temmuz
Birim Değ.(m ² /TL)	86.584	Ocak/	Temmuz
Yapı Kullanma izni	86.5	Ocak/	Temmuz
Belgeleri	87.6	Ocak/	Temmuz
Sayı	71.986	Ocak/	Temmuz
Yüzölçümü (Bin m ²)	37.625	Ocak/	Temmuz
Değer (Milyon TL)	3.257.714	Ocak/	Temmuz
Birim Değ.(m ² /TL)	86.584	Ocak/	Temmuz
Yapı Kullanma izni	86.5	Ocak/	Temmuz
Belgeleri	87.6	Ocak/	Temmuz
Sayı	71.986	Ocak/	Temmuz
Yüzölçümü (Bin m ²)	37.625	Ocak/	Temmuz
Değer (Milyon TL)	3.257.714	Ocak/	Temmuz
Birim Değ.(m ² /TL)	86.584	Ocak/	Temmuz
Yapı Kullanma izni	86.5	Ocak/	Temmuz
Belgeleri	87.6	Ocak/	Temmuz
Sayı	71.986	Ocak/	Temmuz
Yüzölçümü (Bin m ²)	37.625	Ocak/	Temmuz
Değer (Milyon TL)	3.257.714	Ocak/	Temmuz
Birim Değ.(m ² /TL)	86.584	Ocak/	Temmuz
Yapı Kullanma izni	86.5	Ocak/	Temmuz
Belgeleri	87.6	Ocak/	Temmuz
Sayı	71.986	Ocak/	Temmuz
Yüzölçümü (Bin m ²)	37.625	Ocak/	Temmuz
Değer (Milyon TL)	3.257.714	Ocak/	Temmuz
Birim Değ.(m ² /TL)	86.584	Ocak/	Temmuz
Yapı Kullanma izni	86.5	Ocak/	Temmuz
Belgeleri	87.6	Ocak/	Temmuz
Sayı	71.986	Ocak/	Temmuz
Yüzölçümü (Bin m ²)	37.625	Ocak/	Temmuz
Değer (Milyon TL)	3.257.714	Ocak/	Temmuz
Birim Değ.(m ² /TL)	86.584	Ocak/	Temmuz
Yapı Kullanma izni	86.5	Ocak/	Temmuz
Belgeleri	87.6	Ocak/	Temmuz
Sayı	71.986	Ocak/	Temmuz
Yüzölçümü (Bin m ²)	37.625	Ocak/	Temmuz
Değer (Milyon TL)	3.257.714	Ocak/	Temmuz
Birim Değ.(m ² /TL)	86.584	Ocak/	Temmuz
Yapı Kullanma izni	86.5	Ocak/	Temmuz
Belgeleri	87.6	Ocak/	Temmuz
Sayı	71.986	Ocak/	Temmuz
Yüzölçümü (Bin m ²)	37.625	Ocak/	Temmuz
Değer (Milyon TL)	3.257.714	Ocak/	Temmuz
Birim Değ.(m ² /TL)	86.584	Ocak/	Temmuz
Yapı Kullanma izni	86.5	Ocak/	Temmuz
Belgeleri	87.6	Ocak/	Temmuz
Sayı	71.986	Ocak/	Temmuz
Yüzölçümü (Bin m ²)	37.625	Ocak/	Temmuz
Değer (Milyon TL)	3.257.714	Ocak/	Temmuz
Birim Değ.(m ² /TL)	86.584	Ocak/	Temmuz
Yapı Kullanma izni	86.5	Ocak/	Temmuz
Belgeleri	87.6	Ocak/	Temmuz
Sayı	71.986	Ocak/	Temmuz
Yüzölçümü (Bin m ²)	37.625	Ocak/	Temmuz
Değer (Milyon TL)	3.257.714	Ocak/	Temmuz
Birim Değ.(m ² /TL)	86.584	Ocak/	Temmuz
Yapı Kullanma izni	86.5	Ocak/	Temmuz
Belgeleri	87.6	Ocak/	Temmuz
Sayı	71.986	Ocak/	Temmuz
Yüzölçümü (Bin m ²)	37.625	Ocak/	Temmuz
Değer (Milyon TL)	3.257.714	Ocak/	Temmuz
Birim Değ.(m ² /TL)	86.584	Ocak/	Temmuz
Yapı Kullanma izni	86.5	Ocak/	Temmuz
Belgeleri	87.6	Ocak/	Temmuz
Sayı	71.986	Ocak/	Temmuz
Yüzölçümü (Bin m ²)	37.625	Ocak/	Temmuz
Değer (Milyon TL)	3.257.714	Ocak/	Temmuz
Birim Değ.(m ² /TL)	86.584	Ocak/	Temmuz
Yapı Kullanma izni	86.5	Ocak/	Temmuz
Belgeleri	87.6	Ocak/	Temmuz
Sayı	71.986	Ocak/	Temmuz
Yüzölçümü (Bin m ²)	37.625	Ocak/	Temmuz
Değer (Milyon TL)	3.257.714	Ocak/	Temmuz
Birim Değ.(m ² /TL)	86.584	Ocak/	Temmuz
Yapı Kullanma izni	86.5	Ocak/	Temmuz
Belgeleri	87.6	Ocak/	Temmuz
Sayı	71.986	Ocak/	Temmuz
Yüzölçümü (Bin m ²)	37.625	Ocak/	Temmuz
Değer (Milyon TL)	3.257.714	Ocak/	Temmuz
Birim Değ.(m ² /TL)	86.584	Ocak/	Temmuz
Yapı Kullanma izni	86.5	Ocak/	Temmuz
Belgeleri	87.6	Ocak/	Temmuz
Sayı	71.986	Ocak/	Temmuz
Yüzölçümü (Bin m ²)	37.625	Ocak/	Temmuz
Değer (Milyon TL)	3.257.714	Ocak/	Temmuz
Birim Değ.(m ² /TL)	86.584	Ocak/	Temmuz
Yapı Kullanma izni	86.5	Ocak/	Temmuz
Belgeleri	87.6	Ocak/	Temmuz
Sayı	71.986	Ocak/	Temmuz
Yüzölçümü (Bin m ²)	37.625	Ocak/	Temmuz
Değer (Milyon TL)	3.257.714	Ocak/	Temmuz
Birim Değ.(m ² /TL)	86.584	Ocak/	Temmuz
Yapı Kullanma izni	86.5	Ocak/	Temmuz
Belgeleri	87.6	Ocak/	Temmuz
Sayı	71.986	Ocak/	Temmuz
Yüzölçümü (Bin m ²)	37.625	Ocak/	Temmuz
Değer (Milyon TL)	3.257.714	Ocak/	Temmuz
Birim Değ.(m ² /TL)	86.584	Ocak/	Temmuz
Yapı Kullanma izni	86.5	Ocak/	Temmuz
Belgeleri	87.6	Ocak/	Temmuz
Sayı	71.986	Ocak/	Temmuz
Yüzölçümü (Bin m ²)	37.625	Ocak/	Temmuz
Değer (Milyon TL)	3.257.714	Ocak/	Temmuz
Birim Değ.(m ² /TL)	86.584	Ocak/	Temmuz
Yapı Kullanma izni	86.5	Ocak/	Temmuz
Belgeleri	87.6	Ocak/	Temmuz
Sayı	71.986	Ocak/	Temmuz
Yüzölçümü (Bin m ²)	37.625	Ocak/	Temmuz
Değer (Milyon TL)	3.257.714	Ocak/	Temmuz
Birim Değ.(m ² /TL)	86.584	Ocak/	Temmuz
Yapı Kullanma izni	86.5	Ocak/	Temmuz
Belgeleri	87.6	Ocak/	Temmuz
Sayı	71.986	Ocak/	Temmuz
Yüzölçümü (Bin m ²)	37.625	Ocak/	Temmuz
Değer (Milyon TL)	3.257.714	Ocak/	Temmuz
Birim Değ.(m ² /TL)	86.584	Ocak/	Temmuz
Yapı Kullanma izni	86.5	Ocak/	Temmuz
Belgeleri	87.6	Ocak/	Temmuz
Sayı	71.986	Ocak/	Temmuz
Yüzölçümü (Bin m ²)	37.625	Ocak/	Temmuz
Değer (Milyon TL)	3.257.714	Ocak/	Temmuz
Birim Değ.(m ² /TL)	86.584	Ocak/	Temmuz
Yapı Kullanma izni	86.5	Ocak/	Temmuz
Belgeleri	87.6	Ocak/	Temmuz
Sayı	71.986	Ocak/	Temmuz
Yüzölçümü (Bin m ²)	37.625	Ocak/	Temmuz
Değer (Milyon TL)	3.257.714	Ocak/	Temmuz
Birim Değ.(m ² /TL)	86.584	Ocak/	Temmuz
Yapı Kullanma izni	86.5	Ocak/	Temmuz
Belgeleri	87.6	Ocak/	Temmuz
Sayı	71.986	Ocak/	Temmuz
Yüzölçümü (Bin m ²)	37.625	Ocak/	Temmuz
Değer (Milyon TL)	3.257.714	Ocak/	Temmuz
Birim Değ.(m ² /TL			

YENİ İNSAAT
(İnsaat Ruhsatnameleri)

Yıllar	Milyon TL	Yüzölçüm (000 m ²)	Zincirleme Endeks	Birim Değer (m ² /TL.)	Zincirleme Endeks
1969	6987.3	17158.7	115.05	388	105.93
1970	8120.2	19741.7	115.05	411	103.16
1971	7171.4	16909.5	85.65	424	106.60
1972	8686.4	19230.9	113.73	452	120.58
1973	13351.1	24485.0	127.32	545	136.51
1974	15136.0	20347.6	83.10	744	136.29
1975	23669.1	23337.5	114.69	1014	108.78
1976	32682.9	29618.7	126.91	1103	126.20
1977	40339.0	28972.6	97.82	1392	206.61
1978	92729.1	32237.3	111.27	2876	180.29
1979	76700.8	34080.0	105.72	5185	169.33
1980	249539.7	28422.4	83.40	8780	119.91
1981	209336.5	19884.3	69.96	10528	125.92
1982	288052.0	21728.7	109.28	13257	143.26
1983	485336.4	25554.9	117.61	18992	145.65
1984	799095.0	28888.0	113.04	27662	156.75
1985	1615191.0	37251.0	128.95	43360	160.93
1986	3881419.0	55624.4	149.32	69779	134.81
1987	6602405.0	70186.0	126.18	94070	

YENİ İNSAAT
(Yapı Kullanma İzin Kâğıtları)

Yıllar	Milyon TL	Yüzölçüm (000 m ²)	Zincirleme Endeks	Birim Değer (m ² /TL.)	Zincirleme Endeks
1969	2.782.6	8.023.3	-	347	-
1970	3.004.6	8.092.8	100.87	371	106.92
1971	3.308.3	8.068.7	99.70	410	110.52
1972	4.247.8	9.676.3	119.92	439	107.07
1973	5.598.1	10.879.8	112.44	515	117.21
1974	7.318.1	9.809.3	90.16	746	144.99
1975	11.648.0	11.551.4	117.76	1008	135.16
1976	13.306.2	12.273.6	106.25	1084	107.51
1977	18.818.6	14.158.6	115.36	1329	122.60
1978	44.643.2	14.934.1	105.48	2991	225.03
1979	80.261.5	15.635.9	104.70	5133	171.62
1980	145.303.5	17.835.1	114.07	8358	162.82
1981	166.449.9	15.469.9	86.74	10760	128.73
1982	210.283.6	15.945.1	103.07	13188	122.57
1983	297.300.0	15.931.0	99.91	18662	141.51
1984	445.820.0	15.882.0	99.69	28071	150.42
1985	675.054.0	15.489.0	97.53	43582	155.26
1986	1.524.261.4	22.295.0	143.94	68368	156.87
1987	2.414.742.0	25.788.0	115.66	93638	137.0

Yatırım Teşvik Belgeleri

1988 yılının ilk onbir ayında DPT Teşvik Uygulama Başkanlığı tarafından yayınlanan veriler, bu dönemde 2530 adet projeye teşvik belgesi verildiğini ve bunların toplam yatırım tutarının 10 trilyon 928 milyar TL'sini bulunduğunu göstermektedir. Projelerin yatırım tutarında geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 75.9 oranında artış olmuştur.

Ocak-Kasım döneminde teşvige bağlanan yatırımların yüzde 23.1'ini oluşturan 2 trilyon 522.5 milyar liralık kısmı dokuma ve giyim sektörüne yönelik olmuştur. Bu sektörü 1 trilyon 988.4 milyar TL ile (yüzde 18.2) ulaştırma, 1 trilyon 718 milyar TL ile (yüzde 15.7) turizm ve 1 trilyon 79.4 milyar TL ile (yüzde 9.9) enerji, 389.5 milyar TL ile (yüzde 3.6) cimento, 323.9 milyar TL ile (yüzde 3.0) kimya sektörü ve 322.1 milyar TL ile (yüzde 2.9) pısmıs kıl ve cimento gereçleri sektörü izlemektedir.

YATIRIM TEŞVİK BELGELERİNİN SEKTÖREL DAĞILIMI (%)

	1984	1985	1986	1987	1988 (11 ay)
Tarım	2.0	1.1	0.7	2.3	1.0
Madençilik	19.4	3.9	5.9	7.6	1.7
İmalat	50.5	26.0	38.7	37.5	49.5
Enerji	2.3	42.8	4.0	9.4	9.9
Hizmetler	25.8	26.2	50.6	43.1	37.8
Ulaştırma	10.7	20.6	30.2	18.9	18.2
Turizm	7.7	3.5	6.0	12.2	15.7
Ticaret	0.8	0.8	1.2	3.7	0.6
İhracat	4.5	-	-	-	-
Diğer	2.1	1.3	13.1	8.3	3.2
Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

1984-1988 döneminde yatırım teşvik belgeleri sektörler dağılımı önemli saptamalar göstermiştir. Ana sektörler itibarıyla değişiklikleri şu şekilde özetleyebiliriz:

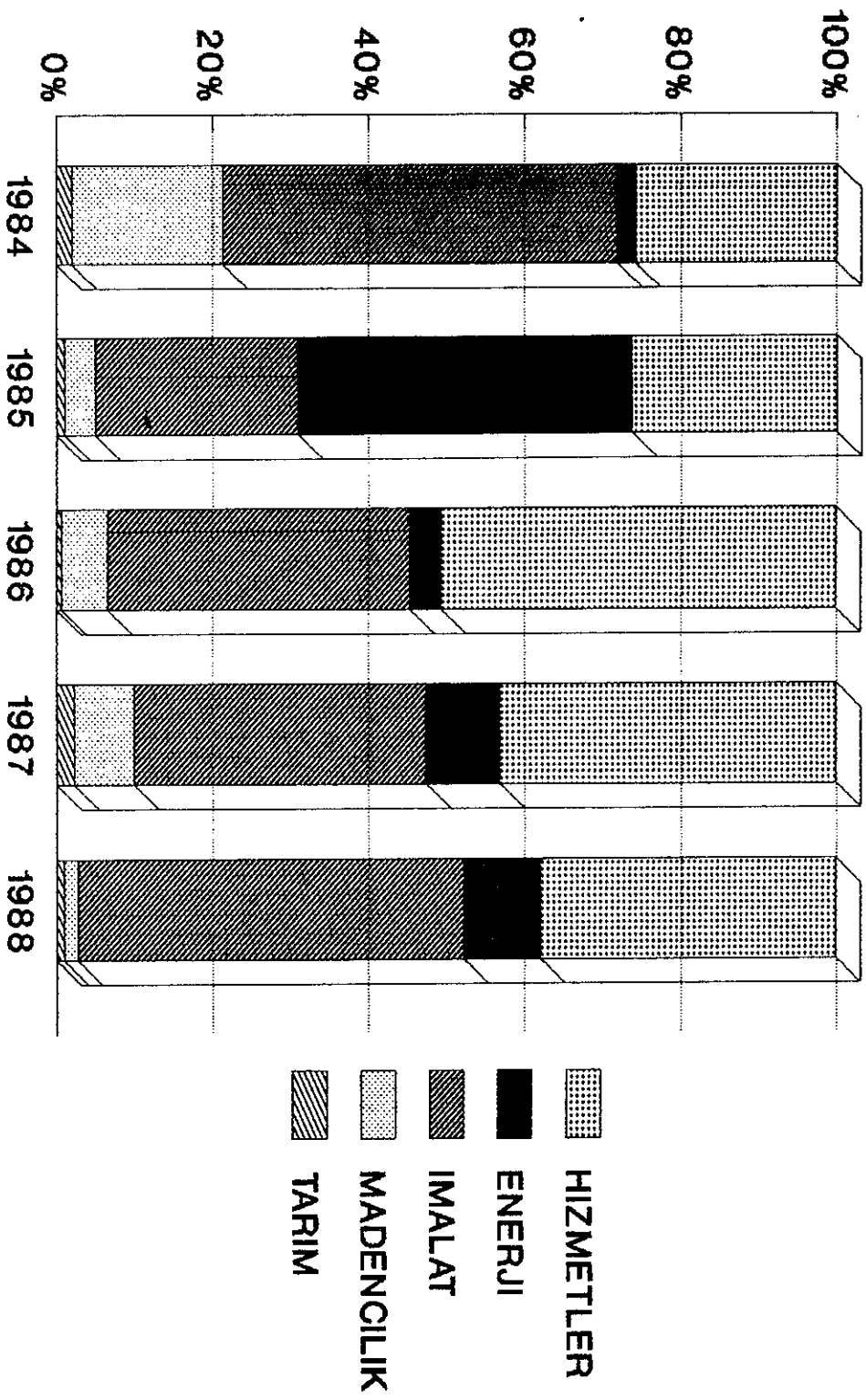
- Tarım ve madencilik sektörlerinde yatırım eğilimi azalmaktadır.
- İmalat, enerji ve turizm yatırımları süratle artmaktadır. İmalat sanayi yatırımları toplamın yaklaşık yarısını teşkil etmektedir.
- Ulaştırma sektörü yüzde 20.0'lık bir pay etrafında oldukça istikrarlı bir eğilim göstermektedir.

1988 YILI OCAK-KASIM AYLARINDA VERİLEN YATIRIM TEŞVİK BELGELERİNİN SEKTÖREL DAĞILIMI

Belge Sayısı	Toplam Yatırım (Mn TL)	İşletme Sermayesi (Mn TL)	Döviz Gereği (Bin \$)	İstihdam
TARIM				
-Bitkisel Üretim	16	27.719	1.481	808
-Hayvancılık	82	58.472	11.717	1.131
-Su Ürünleri	6	24.694	1.425	165
TARIM SEKTÖRÜ TOPLAMI	104	110.885	14.623	2.104
MADENCİLİK SEKTÖRÜ TOPLAMI	147	189.748	5.893	5.832
İMALAT				
-Gıda ve İçki	180	254.692	30.088	12.069
-Dokuma ve Giyim	319	2.522.528	101.166	25.664
-Orman Ürünleri	62	69.375	7.056	2.661
-Kağıt	23	175.241	9.170	12.881
-Deri ve Kösele	57	57.336	5.372	2.938
-Lastik	55	109.067	7.969	2.823
-Kimya	40	323.906	19.047	1.303
-Cam	23	100.130	2.807	6.100
-Demin-Çelik	25	111.312	884	55.303
-Demin Dışı Metaller	16	22.635	1.975	899
-Taşıt Araçları	84	268.521	5.094	7.680
-Madeni Eşya	77	189.619	11.052	6.760
-Mesi, Bil. Ölç. Opt. Do.	19	161.441	8.419	746
-Makina İmalat	34	28.214	2.698	1.937
-Elektrik Makinaları	31	90.393	2.337	1.883
-Elektronik	11	20.251	715	1.252
-Çimento	102	389.927	4.462	4.999
-Pismiş Kıl ve Çim. Ger.	217	322.156	10.332	16.022
-Seramik	12	92.575	1.700	1.259
-Diğerleri	56	109.866	7.130	3.790
İMALAT SEKTÖRÜ TOPLAMI	1.443	5.414.785	239.473	168.969
ENERJİ SEKTÖRÜ TOPLAMI	13	1.079.435	5.055	14.935
HİZMETLER				
-Ulaştırma	184	1.988.371	11.655	27.982
-Turizm	412	1.718.839	43.127	25.380
-Ticaret	65	70.714	14.472	2.948
-Diğerleri	162	356.046	6.107	5.804
HİZMETLER SEKTÖRÜ TOPLAMI	823	4.133.970	75.361	62.114
TOPLAM	2.530	10.928.823	340.405	253.954

Kaynak: D.P.T.

YATIRIM TESPİK BELGELERİNİN SEKTOREL DAĞILIMI

Bu yılın ilk onbir ayında teşvik belgesi verilen yatırımların yüzde 74,4'ünün komple yeni yatırımlardan oluştuğu belirtilmiştir. Komple yeni yatırımların artışı eğilimi gösterdiği görülmektedir.

1988 YILI OCAK-KASIM AYLARINDA VERİLEN YATIRIM TEŞVİK BELGELERİNİN MAHİYETLERİNE GÖRE DAĞILIMI

Devir	Komple Yeni Yatırım	Teşvik	Tamamlama	Yenileme	Kalite Düzeltme	Darboğaz Giderme	Modernizasyon	Entegrasyon	Finansal Kiralama	Toplam
Sayı	1.657	342	58	47	15	96	263	41	9	2.530
Toplam Yatırım (Mn TL)	8.128.801	1.356.166	173.249	78.558	36.463	231.405	747.514	164.135	11.362	10.928.823
İşletme Sermayesi (Mn TL)	253.579	35.735	2.673	5.049	1.040	7.013	20.990	14.152	150	340.405
Döviz Gereği (Bin \$)	2.432.689	538.944	44.910	20.503	12.777	68.670	278.461	49.814	5.295	3.452.063
İstihdam	100	115.085	19.622	14.853	44.132	192	32.772	25.631	1.557	253.954

Kaynak: DPT

YATIRIM TEŞVİK BELGELERİNİN MAHİYETLERİNE GÖRE DAĞILIMI

(%)

1984	1985	1986	1987	1988 (11 ay)
65.0	81.1	72.5	67.0	74.4
16.9	8.2	15.3	9.1	12.4
4.0	0.8	1.9	0.6	1.6
2.4	4.2	4.5	16.6	6.8
3.3	0.9	2.1	1.7	2.1
5.5	1.3	1.0	3.2	0.7
2.1	1.2	1.6	0.4	0.3
0.8	2.3	1.2	1.1	1.5
-	-	-	0.2	0.1
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Teşvik yatırımları dağalı bir seyir izlemektedir. Modernizasyon yatırımlarının oranı 1987 yılında 12.3'ü Güney Doğu Anadolu Bölgesi'ne, yüzde 11.3'ü İç Anadolu Bölgesi'ne, yüzde 9.7'si Akdeniz bölgesine yönelik eğilimi göstermektedir. 1988 yılının ilk onbir ayında yatırımların yüzde 44.5'i Marmara Bölgesi'ne, yüzde 13.5'i Ege Bölgesi'ne, yüzde 12.3'ü Güney Doğu Anadolu Bölgesi'ne, yüzde 11.3'ü İç Anadolu Bölgesi'ne, yüzde 9.7'si Akdeniz bölgesine yönelik eğilimi göstermektedir.

1988 yılında iki bölgenin yatırım paylarında önemli artışlar olmuştur. Bundan birisi Marmara Bölgesi, diğeri ise Güney Doğu Anadolu Bölgesidir.

Marmara Bölgesinin 1984-1987 ortalama payı yüzde 38.0'dan 1988'de yüzde 44.5'e, Güney Doğu Anadolu'nun payı da yüzde 6.2'den yüzde 12.3'e yükselmiştir. Buna mukabil İç Anadolu'nun payı yüzde 15.9'dan yüzde 11.3'e, Ege Bölgesi'nin payı 17.6'dan yüzde 13.5'e, Karadeniz Bölgesi'nin payı yüzde 5.2'den yüzde 3.5'e gerilemiştir. Akdeniz Bölgesi'yle Doğu Anadolu Bölgesi'nin paylarında bir yükselme olmakla beraber artış sınırlı ölçüde kalmıştır.

1988 YILI OCAK-KASIM AYLARINDA VERİLEN YATIRIM TEŞVİK BELGELERİNİN BÖLGESEL DAĞILIMI

Bölge	Sayı	Toplam Yatırım (Mn TL)	İşletme Sermayesi (Mn TL)	Döviz Geliği (Bin \$)	İstihdam
Marmara Bölgesi	955	4.864.585	118.197	1.684.232	78.418
İç Anadolu Bölgesi	336	1.241.509	34.502	392.213	19.461
Ege Bölgesi	472	1.471.685	44.566	392.260	35.202
Akdeniz Bölgesi	288	1.061.646	34.346	221.874	84.460
Karadeniz Bölgesi	226	385.160	26.564	76.389	12.192
Doğu Anadolu Bölgesi	99	295.110	16.408	70.129	4.540
Güneydoğu Anadolu Bölgesi	122	1.342.878	63.551	486.634	7.442
Bölgesi Belirsiz*	32	266.250	2.271	128.332	12.239
Toplam	2.530	10.928.823	340.405	3.452.063	253.954

* Birinden fazla ili kapsayan yatırım.

YATIRIM TEŞVİK BELGELERİNİN BÖLGESEL DAĞILIMI

	1984	1985	1986	1987	1988 (11 ay)
Marmara Bölgesi	46.3	35.6	39.8	28.6	44.5
İç Anadolu Bölgesi	11.3	16.7	25.9	8.2	11.3
Ege Bölgesi	19.2	27.5	8.1	14.8	13.5
Akdeniz Bölgesi	8.3	7.5	9.8	11.6	9.7
Karadeniz Bölgesi	5.8	4.2	6.6	4.3	3.5
Doğu Anadolu Bölgesi	3.8	1.4	3.0	1.4	2.7
Güneydoğu Anadolu Bölgesi	5.4	7.2	6.6	5.4	12.3
Bölgesi Belirsiz*	-	-	-	25.7	2.4
Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

* Birinden fazla ili kapsayan yatırım

Yatırım Teşvik Sistemi

1989 yılı Programı'nın uygulanması, koordinasyonu ve izlenmesine Dair Karar'ın Eki "Yatırımların ve Döviz Kazandırıcı Hizmetlerin Teşviki ve Yönlendirilmesine Ait Esaslar"a göre 1989 yılında teşvik sisteminde yapılan değişiklikler şöyledir.

1) Tesvik Belgesine (TB) bağlanacak yatırımlarda alt sınırlar:

Kalkınmada öncelikli Yörelere Diğer Yörelere

1988 yılı	150 mn TL.	600 mn TL.
1989 yılı	150 mn TL.	750 mn TL.
1988 yılında hangi bölgede olursa olsun tevsi, modernizasyon, kalite düzeltme, yenileme, darboğaz giderme ve entegrasyon yatırımlarında tesvik edilecek yatırım tutarı en az 150 milyon TL iken, 1989 yılında bu ayırım kaldırılmıştır.		

2) TB'ne bağlanacak yatırımlarda Sabit Yatırım Tutarı 3 milyar TL.sının altında bulunan yatırım konularında "tesvik formu", 3 milyar TL.sının üzerinde ise "fizibilite etüdü" hazırlanması gerekiyor. Geçen sene bu sınır 2 milyar TL. idi.

1989 yılında MB nezdindeki "İhracatı Tesvik Fonu", "Yatırımları ve Döviz Kazandırıcı Hizmetleri Tesvik Fonu"na dönüştürüldü. Tesvikten yararlanacak yatırımların bu fona yatırımları yüzde 0.1 teminat tutarının 20 milyar TL.sını geçmeyeceği (geçen sene 15 milyon TL. idi) belirtilmektedir.

3) Hizmetler sektöründe (özel önem taşıyan sektörlerce 2 milyon TL.sının altındaki eğitim ve sağlık yatırımları hariç) yapılan yatırımlara sadece gümrük muafiyeti ile gerektiğinde tesvik primi ve Vergi, Resim ve Harç İstisnası uygulanırken, 1989 yılında hizmetler sektöründe yapılacak yatırımların yatırım indirimi, Finansman Fonu ve Kaynak Kullanımı Destekleme Primi dışındaki tesvik araçlarından yararlanabileceği kuralı getirilmektedir.

4) Doğal gaz dağıtım ve üretim yatırımları kapsamındaki ithalat yöre far- kı gözetilmeksizin ve bu yatırımlarla ilgili tesvik belgelerinin yeni ve daha ev- ve ki yıl program kararnamelelerine istinaden düzenlenmiş olup olmadıklarına bakıl- maksızın Fon'dan muaf olacaktır.

5) Kaynak Kullanımı Destekleme Primi 1. derecede kalkınmada öncelikli yöreler- de bulunan Organize Sanayi Bölgeleri'nde yapılacak tesvik belgeli yatırımlarda özkaynağın yüzde 60 oranında, diğer yörelerde ise DPT tarafından yayınlanacak teb- lüğde belirtilen oranlarda uygulanır.

Serbest bölgelerdeki yatırımlar ise yatırım konusu ve yöresi itibarı ile teb- lüğde öngörülen oranlarda Prim'den istifade ederler

6) Yatırım mali imalatçısı firmalar ve bunların teşkil ettiği konsorsiyum ile kredi ihracat yapacak yatırım mali imalatçı-ihracatçıları yatırım mali üre- tim maliyetinin yüzde 25'i oranında ithal ihtiyaçları için gümrük, vergi ve re- simlerden muaf olarak döviz tahsisı için yüzde 10 fon yatırılması şartı getiril- miştir.

7) Özel önem taşıyan sektörlerden TB'ne bağlanmış ve toplam sabit yatırım tutarı 10 milyar TL.sının (geçen sene 7 milyar TL. idi) (kalkınmada öncelikli yörelerde 3 milyar TL.-geçen sene 2 milyar TL. idi) üzerinde olan yatırım proje- leri ile ilgili kredilerin büyük krediler olduğu belirtilmektedir.

8) Gelismis yöre tesviklerinde "cevre kirliliğini önleyici gerekli her tür- lü tedbir alınması kaydı" getirilmiş ve bu yörelerde daha önce tesvik edilen ta-

rim, enerji, et ve tavuk kombinası dökme çimento ve hazır harc, tersane ile ilgili yatırımlar tesviktan vazgeçilmiştir. Ayrıca Adana, gelişmiş yörelere eklenmiştir.

9) 1989 yılında tesvik edilmeyen yatırım konuları "kalıncmada öncelikli yörelere haricinde tesvik edilmeyen yatırım konuları" ve "yöre farkı gözetilmeksizin tesvik edilmeyen yatırım konuları" olmak üzere ikiye ayrılmıştır:

I. gruba salca yatırımı, bitkisel ham ve rafine yağ (zeytinyağ ve soya yağı haric) yatırımları ile margarin yatırımları, blok tuğla ve kiremit yatırımları 100.000 m²/yıl kapasitenin altında karo-mozak yatırımı, 5000 ton/yıl kapasitenin altında saglik gereçleri ve süs eşyası yatırımı, 500 konut/yıl kapasitenin altında konut yapımı, 200.000 m³/yıl kapasitenin altında hazır beton ve harc yatırımı, matbaa yatırımları (basın'ın yapacağı tevsi, modernizasyon vb yatırımlar haric), motor yenileme tesisi yatırımı dahil edilmiştir.

II. gruba ise geçen senekilere ek olarak her türlü pasta, tatlı, sekerleme yatırımları, 600 ton/gün kapasitenin altındaki gübre yatırımı, komple yeni ark ocaklı demir-çelik yatırımı, 10 birimin altındaki yeni çekici ve treyler yatırımları, 10 birimin altındaki yeni otobüs yatırımları (Bellediye'ler tarafından yapılacak yeni otobüs yatırımları haric) ithal otobüs yatırımları, fotoğraf tab'ı yatırımları, ses ve görüntü kaset dolun yatırımları) dahil edilmiştir.

Yatırımları ve Döviz Kazandırıcı Hizmetleri Tesvik Fonu:

Yatırımların ve Döviz Kazandırıcı Hizmetlerin, Kalıncma Plan ve Yıllık Programlarda öngörülen hedeflere uygun olarak yönlendirilmesi ve tesvikini sağlamak ve TUB ile Yabancı Sermaye Başkanlığı'nca yapılacak araştırma, eğitim, tanıtım faaliyetleri ve yatırımların değerlendirilmesi, takip ve kontrolünde kullanılmak amacıyla TC MB nezdinde "Yatırımları ve Döviz Kazandırıcı Hizmetleri Tesvik Fonu" kurulmuştur.

Fon'un kaynakları:

a) İthalat rejimi kararı çerçevesinde irad kaydedilen teminatların yüzde 50'si,

b) Yıllık Programların uygulanması koordinasyonu ve izlenmesine Dair Kararın Ek'i Yatırımların ve Döviz Kazandırıcı Hizmetlerin Tesvik ve Yönlendirilmesine Ait Esaslar gereğince yatırılması gereken teminat ve tahsilatlar,

c) Muhtelif karar ve kararnamelerle kurulmuş bulunan diğer fonlardan gerek-
tiginde yapılacak aktarmalar.

Yatırımları ve Döviz Kazandırıcı Hizmetleri Tesvik Fonu'ndan Yıllık Program Kararnamesi Ek'i esaslar gereğince tesvik primi ödemesi yapılır. Ayrıca, bu Fon'un gelirlerinin yüzde 1'ini geçmemek kaydıyla, TUB ve Yabancı Sermaye Başkanlığı'na yapılacak araştırma, eğitim, tanıtım faaliyetleri ve yatırımların değerlendirilmesi, takip ve kontrolü (demirbaş harcamaları dahil) ile ilgili gerekli harcamalar da bu Fon'dan karşılanır.

Fon'un denetimi Başbakanlığa aittir. Fon'un yönetimi DPT Müsteşarlığı'na sağlanır. Bu karar uygulanmasından fon lehine doğan; teminat, kesinti, alacaklar ve bunlarla ilgili cezalar 2976 sayılı Kanunun 3. maddesinin 2. fıkrasına göre tahsil olunur.

Bakanlar Kurulu'nun 8/182 ve 84/7557 sayılı İhracatı Teşvik Kararları ile testis olunan İhracatı Teşvik Fonu'nun varlıkları Yatırımları ve Döviz Kazandırıcı Hizmetleri Teşvik Fonu'na aktarılmıştır.

Yatırımları ve Döviz Kazandırıcı Hizmetleri Teşvik Fonu gelirlerinin yüzde 1'ini geçmemek kaydıyla yapılacak olan araştırma, eğitim, tanıtım faaliyetleri ile yatırımların değerlendirilmesi, takip ve kontrolüne (denetim dahil) ilişkin harcamalara ait usul ve esaslar DPT Müsteşarlığı'nın bağlı bulunduğu Bakanlık tarafından çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir.

Bu harcamalar dışında kalan ödemelere ilişkin usul ve esaslar DPT Müsteşarlığı tarafından tebliğlerle düzenlenir.

Yatırımların Teşvik ve Yönlendirilmesi ile ilgili Tebliğ No.:89/1'e göre yatırım projelerine uygulanabilecek teşvik tedbirleri, uygulama esasları ve 1989 yılında yapılan değişiklikler şöyledir:

Yatırım projelerine uygulanabilecek teşvik tedbirleri şunlardır:

- 1) Gümrük muafiyeti
- 2) Yatırım indirimi
- 3) Özel önem taşıyan sektörler ile kalkınmada öncelikli yörelerde çalışanların ücretlerinin vergilendirilmesinde indirim
- 4) Yatırım finansman fonundan faydalanma
- 5) Bina inşaat harcı istisnası
- 6) Vergi resim ve harç istisnası
- 7) Döviz tahsis
- 8) Konut inşaatında ve kalkınmada öncelikli yörelerde yapılacak yatırımlarda vergi, resim ve harç istisnası ve muafiyetleri
- 9) Kaynak kullanimi destekleme primi
- 10) Katma değer vergisi ertelenmesi
- 11) Teşvik primi
- 12) Yatırım mali imalatçısı teşvik kredisi
- 13) Rihim resim muafiyeti

Yatırımların teşvik ve yönlendirilmesi ile ilgili tedbirlerin uygulama esasları ve 1989 yılı değişiklikler özetle şunlardır:

Teşvik Belgesi: Teşvik Belgesi müraacaatı sırasında istenen belgelere (yatırım mevcut bir şirket veya yeni kurulacak şirket tarafından yapılacak) imza sirküleri ve taahhütname de eklenmiştir.

Yatırımın Finansmanı: Yatırım projelerinin finansmanında uygulanabilecek asgarî özkaynak oranları aşağıda belirtilmiştir.

Yatırımın özelliği	Uygulanabilecek Asgarî Özkaynak Oranı (%)
a) Kalkınmada öncelikli yörelerde yapılacak yatırımlar (19.7.1984 tarih ve 84/8306 sayılı kararname gereğince)	40
b) Normal yörelerde yapılacak yatırımlar (Geçmiş yöreler, kalkınmada öncelikli yöreler dışında kalan yörelerdir)	50

40	- Normal Yörelerde, toplam sabit yatırım tutarı 10 milyar TL.sından büyük özel önem taşıyan sektör yatırımları
40	- Normal Yörelerde bulunan Organize Sanayi Bölgelerinde yapılacak yatırımlar
60	c)Gelişmiş Yörelerde yapılacak yatırımlar (İstanbul, Kocaeli illeri ile Ankara, İzmir Bursa ve Adana Büyükşehir Belediye sınırları içinde)
50	- Gelişmiş yörelerdeki Organize Sanayi Bölge- lerinde yapılacak yatırımlar
35	d)Tarım, hayvancılık ve bu yatırımlarla ilgili entegre yatırımlar ile su ürünleri, eğitim ve sağlık yatırımları (toplam sabit yatırım tutarı 3 milyar TL.nın üzerinde olmak kaydıyla)
50	e)Turizm yatırımları
30	f)Her türlü gemi yatırımları
25	g)İnşa edilecek gemi ve yatlar
20	h)RO/RO gemisi, tren ferisi, feribot gemileri yatırımları (toplam sabit yatırım tutarı 3 milyar TL.sının üzerinde olmak kaydıyla)

Uygulanacak asgari özkaynak oranları geçen senekiler ile aynıdır. Sadece (b) sıklıkta özel önem taşıyan sektör yatırımlarında geçen sene 7 milyar TL. olan toplam sabit yatırım tutarı bu sene 10 milyar TL.sına yükseltilmiştir.

Yine yatırım finansmanı kapsamında, gemi yatırımları ve uçak ithalatı yatırımları kapsamında temin edilecek dış kredi veya döviz kresi ile kamu kuruluşları ulusal arası anlaşmalar çerçevesinde temin edcekleri dış kredilerde gümrüksüz toplam yatırımın yüzde 85, diğer yatırım konularında ise temin edilecek dış veya döviz kredisi miktarı gümrüksüz toplam yatırım tutarının yüzde 70'ini aşamayacağı belirtilmektedir.

Yatırım Tesvik Belgesi üzerinde yer alan yatırım bitiş süresinin sona ermesinden itibaren, en fazla üç ay içerisinde talep edilmediği takdirde yatırım ile ilgili süre uzatımı konusunda müracaatlar dikkate alınmaz.

Sanayi ile Ticaret İl Müdürlüğü'nce yapılacak ekspertiz için enaz 2, en fazla 3 kişi bulunacağı, kamu sektöründe yapılan TB'li yatırımların ilgili kararnamedeki kriterlere bağlı kalımsızın mevcut halıyla tamamlanması sayılmasının DPT'nin uygun görüşü ile olacağı, muhtelif illeri kapsayan yatırımlarla müteharrik karaktarlı yatırımlarda kapatma işleminin şirket merkezinin bulunduğu yer Sanayi ve Ticaret İl Müdürlüğü'nce yapılacağı kapatma öncesi ekspertiz işlemini yapacak Sanayi ve Ticaret İl Müdürlüğü elamanlarına firma tarafından 20'ser bin lira ödenecği hükümleri eklenmiştir.

Eğitim, öğretim, Araştırma faaliyetlerinde kullanılan yatırım mali hammadde ve malzeme yüzde yüz gümüşük muafiyeti: Gümüşük muafiyetinden faydalanabilmek için yatırımın veya ithalatın ekonomik teknik yönlerini belirten ithal liste ile DPT'ne müracaat gerekir. İthal listenin onaylanmasını müteakip muafiyet uygulamaya sı için gümüşük müracaat edilir.

Gümüşük muafiyeti uygulamasında teminatlı muameleler: DPT tarafından ithal uygun görülen makine ve teçhizat, ilgili gümüşük Tesvik Belgesi olma şartı aranmayarak DPT'nin ilgili mala ait bedel ve fon miktarını da belirten uygunluk yazısı, ceki listeleri, ithal müsaadesi belgesi ve fon makbuzu ile işlem yapılır.

Tesvik Primi: Tesvik primi oranı 1989 yılında da yüzde 25 olarak belirlenmiştir, ancak uygulama ile ilgili daha geniş düzenlemeler getirilmiştir.

Yatırım İndirimi:

Yatırımın Özel İlgili Yatırım İndirimi

a) Gelismis Bölgelede Yapılacak Yatırımlar (İstanbul, Kocaeli illeri ile Ankara, İzmir, Bursa ve Adana Büyükşehir Belediye sınırları dahil)

b) Normal Bölgelede Yapılacak Yatırımlar (Bölge kalkınması ile ilgili yatırımlar)

c) Zırat Yatırımlar

d) İkinci Derecede Kalkınmada Öncelikli Yörelde

e) 1. Derecede Kalkınmada Öncelikli Yörelle İle Özel Önem taşıyan sektörlerde sermaye şirketleri ve kooperatiflerce yapılacak yatırımlar

f) Su ürünleri yatırımları

g) Sermaye şirketleri, kooperatif ve iş ortaklık- larının yapacağı bilimsel araştırma ve geliş- tilme yatırımları

1. derecede kalkınmada öncelikli yörelle ile özel önem taşıyan sektörlerde sermaye şirketleri ve kooperatiflerce yapılacak yatırımlarda toplam sabit yatırımtutarı 2 milyar TL. üzerinde olan gemi inşa, ro/ro gemisi vs. gibi 1988 yılı programında belirtilen çeşitli yatırım konuları bu sene yatırım indirimi nisbetleri tablosundan çıkarılmıştır.

Geçen sene dernek tesis ve vakıflara ait iktisadi işletmelerin yatırım indiriminden faydalanamayacağı ile ilgili karar bu sene kaldırılmıştır.

Orta ve Uzun Vadeli Yatırım kredilerinde vergi, resim ve harc istisnası: Bu uygulamada yıllık ihracat miktarı kalkınmada öncelikli yörelde 300.000 \$'dan (geçen sene 200.000 \$) normal bölgelerde 600.000 \$'dan (400.000 \$') ve gelişmiş bölgelerde 900.000 \$'dan (600.000 \$) fazla olması halinde taahhüt edilecek ihracat miktarı DPT tarafından belirlenecektir.

Vergi, resim ve harc istisnası ile alakaı takip ve kontrol: Yatırımcılar bu istisna ile aldıkları krediye ait alakaı banka(larca) tasdikli TB'nin "veya kredi ve Döviz Kullanım Fonu'nun" (bu sene eklenmiştir) bir fotokopisini DPT'na krediyi aldıkları tarihten itibaren en geç bir ay içinde gönderirler.

Yine bir uygulama dahilinde ihracatı taahhüt edilen malın bizzat yatırımcı veya gümrük çıkış beyannamesine imalatçı yatırımcının adı TB no.su yazılmak şartıyla başka ihracatçı firma vasıtasıyla da ihrac edilebileceği belirtilmektedir. Mülterarası ihaleye çıkartılan taşıma bedelinin dövizle ödemesi gereken işleri alan Türk firmalarının bu yoldan sağlayacakları döviz veya döviz ikamesiyi de ihracat gibi taahhütlerine sayılır.

Kaynak Kullanımı Destekleme Primi:

Kaynak Kullanımı Destekleme Primi tablosunda geçen seneye göre yapılan tek değişiklik 1.derece kalkımada öncelikli yörelerde bulunan organize sanayi bölgelelerinde yapılacak yatırımlarda primin yüzde 60 olacağını eklenmesidir.

Yatırımın karakteristiği Harcanan öz kaynağı uygulanacak oran

- 1.derecede kalkımada öncelikli yörelerde bulunan Organize Sanayi Bölgelelerinde yapılacak yatırımlar %60
- 1.derecede kalkımada öncelikli yörelerde yapılacak yatırımlar %50
- 2.derecede kalkımada öncelikli yörelerde yapılacak yatırımlar %50
- Eğitim yatırımları (yatırım yeri göz- etilmeksizin) %50
- Hastane yatırımları (toplam sabit yatırım tutarı 3 milyar TL'nin üzerinde olmak kaydıyla yatırım yeri gözetti- meksizin) %50
- 2.derecede kalkımada öncelikli yörelerde bulunan Organize Sanayi Bölgelelerinde yapılacak yatırımlar %40
- Turizm konaklama tesisi, yat çekek yerleri, yat limanı yatırımları %40
- Normal Yörelerde bulunan Organize Sanayi Bölgelelerinde yapılacak yatırımlar %40
- Gelismis yörelerde bulunan ve ilgili Ba- kanlık veya Devlet Kuruluşlarınca mebu- ri olarak yeri değiştirilerek, normal bölgelelere taşınan yatırımlar %20

- Normal yörelerde yapılacak yatırımlar %15
- Gelismis ve normal bölgelerdeki hastane dışı sağlık yatırımları (kalınlamada öncelikli yörelerde yapılması halinde yapıldığı yöre şartlarına tabidir) %15
- Bakanlar Kurulu ile turizm merkezi ilan edilmiş yerlerde yapılacak ticaret merkezi ve lokanta yatırımları %15
- Diğer turizm yatırımları %15

Ayrıca Serbest Bölgelerdeki yatırımlar destekleme priminden faydalanacaktır. Aynı sermaye de Teşvik Belgesinde kayıtlı bedelini aşmamak üzere prim ödemesinde gözönüne alınacaktır.

Yatırım Mali İmalatçı Yeterlilik Belgesi: Belge için firmalar süre uzatımı talebinde bulunamayacaktır. Ancak, yeni belge tanzim yoluna gidilebilir. Yeterlilik belgesi kapsamında döviz tahsis edilebilmesi için mamule ait birim satış fiyatı veya proje bazında belge kapsamındaki imalatlar satış fiyatları toplamının en az 5 milyon TL olması gerekliliği bu sene kaldırılmıştır.

Belge kapsamında satışı yapılan veya uygulanacak olan malların satış fiyatlarının döviz tahsis safhasında beyan edilen sinai maliyetin altında olması halinde fazla kullandırılan döviz tahsis için müeyyide uygulanır.

Ulaştırma vasıtası yatırımlarında; kiralık otomobil yatırımlarında ilave asgari yüz birim araçlık teşvi-modernizasyon yatırımlarının teşvikinde

- İthal edilecek araçların motor hacminin 1600 cc'den büyük olmaması
- Talep edilen araç miktarının yüzde 50'sinin yerli temin edilmesi şartları getirilmiştir.

Araç başına 37.000 \$ döviz getirilmesinin asgari 50 birimlik, yerli alınması halinde asgari 10 birimlik çekici ve treyler yatırımları teşvik edilebilir.

4) Kamu Maliyesi

Kamu Kesimi Genel Dengesi

1988 yılı kamu harcanabilir gelirin cari fiyatlarla yüzde 57.9 oranında artarak 16.021.7 milyar lıraya, kamu tasarrufunun yüzde 51.2 artarak 7.296.8 milyar lıraya ulaşacağı, kamu tasarruf açığının ise yüzde 35.3'lük bir artışla 4.011.2 milyar TL olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. Kamu sabit sermaye yatırımlarının önceki yıla göre yüzde 59.5 artarak 12.053.4 milyar lıraya ulaşması beklenmektedir.

1988 YILI KAMU KESİMİ GENEL DENGESE*

(Cari Fiyatlarla, Milyar TL)

Genel	K	I	T	Mahalli İdareler	Döner Güvenlik	Sosyal	Toplam
Vergiler	14425.0	-67.2	-68.2	-745.4	2078.6	-33.4	3276.2
-Vasıtasız	6800.0	-67.2	-68.2	-745.4	887.9	-33.4	7127.1
-Vasıtalı	7625.0			1190.7			3058.3
Vergi Dışı Normal Gelirler	1212.5			-238.1	1048.8	-4.8	2717.2
Faktor Gelirleri	487.5			3825.9	4016.9	201.6	6610.6
Sosyal Fonlar	-8707.0	424.3	424.3	424.3	-406.1	0.0	-11813.1
(Cari Transferler)	7418.0	3334.9	122.8	3457.7	3043.4	163.6	1972.2
-Kamu Harcanabilir Geliri	-7320.0			-1279.6			-8724.9
-Cari Giderler	98.0	3334.9	122.8	3457.7	1763.8	163.6	1846.9
-Kamu Tasarrufu	-3303.0	-4147.9	-43.5	-4191.4	-2268.8	-246.7	-11308.0
-Yatırımlar	-3303.0	-4794.8	-43.5	-4838.3	-2267.7	-43.4	-12053.4
-Sabit Sermaye	646.9			646.9	-1.1		745.4
-Stok Değişmesi	-3205.0	-813.0	79.3	-733.7	-505.0	-83.1	-4011.2
-Tasarruf-Yatırım Farkı	-893.0	555.3	-61.3	494.0	76.9	-19.0	-446.8
-Sermaye Transferleri	150.0			198.9			350.2
-Servet Vergileri	-943.0	633.7	186.8	820.5	53.3	220.0	-140.7
.(Diğer Transferler)	-100.0	-78.3	-248.1	-326.5	-175.3	-19.0	-807.0
.(Kamulaştırma ve S. Diğer Artış)	4098.0	257.7	-18.0	239.7	428.1	102.1	4457.9
-Kasa-Banka/Borçlanma	442.4	-333.0	109.4	79.7		6.3	-343.1
-Kasa-Banka Değişimi	327.0	1504.2	287.9	1792.1	346.4	29.8	2806.4
-Diş Borçlanma (Net)	-2450.0	-1349.9	-40.0	-1389.9	-14.6	-1.7	-380.3
-Diş Borç Ödemesi	2777.0	2854.1	327.9	3182.0	361.0	31.4	691.4
-Diş Borç Kullanımı	3771.0	683.7	27.1	710.9	11.3	66.1	4241.3
-İç Borç/Alacak (Net)	-2372.6			-2372.6	-9.4		-226.1
-Stok Değişim Fonu							-2608.1

* Gerçekleşme Tahmini

Kamu kesimi finansman açığının GSMH'ya oranının ise yüzde 6.8 olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. Bu oran, 1987 yılında yüzde 8.2 olarak gerçekleşti. Böylece kamu finansman açığının GSMH'ya oranı 1988 yılında azaltılmış olmaktadır. Ancak 1988 yılı program hedefi olan yüzde 6.0 oranının üstünde bir gerçekleşme tahmin edilmektedir.

Sabit fiyatlarla yapılan mukayesede ise kamu tasarrufu yüzde 14.6 oranında azalırken, kamu tüketiminin yüzde 3.7 oranında arttığı, ancak yatırımların yüzde 16.1 azalması sebebiyle kamu tasarruf açığının net olarak yüzde 18.8 daraldığı tahmin edilmektedir.

1988 yılında 19.001.1 milyar TL olarak gerçekleşeceği tahmin edilen kamu kesimi vergi gelirlerinin yüzde 37.5'i olan 7.127.1 milyar TL'ye karşı, yüzde 62.5'i oranındaki 11.874.0 milyar TL'ye karşı da vasıtalı vergilerden oluşmaktadır.

Vergi gelirlerinin kamu kesiminin toplam gelirleri (350.2 milyarlık servet vergileri de dahil edilirse) içindeki payı yüzde 68.7'ye çıkmıştır. Bu oran 1987 yılında yüzde 65.9 olarak gerçekleşmiştir.

KAMU KESİMİ GELİRLERİ
(Cari Fiyatlarla, Milyar TL)

1987	1988*	% Değişim	1987	1988	% Dağılım
11140.0	19351.2	73.7	65.9	68.7	
4314.2	7127.1	65.2	25.5	25.3	
6621.8	11874.0	79.3	39.2	42.1	
204.0	350.2	71.6	1.2	1.2	
1555.1	2717.2	74.7	9.2	9.6	
Normal Gelirler					
Faktor G.ve					
4214.8	6116.5	45.1	24.9	21.7	
Sosyal Fonlar					
16909.9	28184.9	66.7	100.0	100.0	
Toplam					

* Gerçekleşme tahmini

1988 Yılı Konsolide Bütçe Uygulaması

Harcama tahmini 20.881.9 milyar TL., gelir hedefi ise 18.429.5 milyar TL. olarak belirlenen ve 2.452.4 milyarlık bir açığa bağlanan 1988 yılı konsolide bütçesi, başlangıç ödenekleri itibarıyla harcamalarda yüzde 89.0, gelirlerde ise yüzde 82.0 oranında bir artış öngörüldü. Bütçe açığının GSMH'ya oranının yüzde 2.8 olarak gerçekleşmesi hedeflenmiştir.

KONSOLIDE BÜTÇE BAŞLANGIÇ ÖDENEKLERİ VE
GELİR TAHMİNLERİ

(Cari Fiyatlarla, Milyar TL)

1987	1988	% Değişim
11050.7	20881.9	89.0
2250.0	4340.0	92.9
1948.9	2694.3	38.2
1853.8	3471.2	87.2
4998.0	10376.4	107.6
10120.0	18429.5	82.1
8860.0	15100.0	70.4
960.0	1554.5	61.9
Gelirler		
-Vergi Gelirleri		
-Transfer		
-Yatırım		
-Diğer Cari		
-Personel		
Harcamalar		
11050.7	20881.9	89.0
2250.0	4340.0	92.9
1948.9	2694.3	38.2
1853.8	3471.2	87.2
4998.0	10376.4	107.6
10120.0	18429.5	82.1
8860.0	15100.0	70.4
960.0	1554.5	61.9
-Vergi Dışı Normal		
Gelirler		
-Vergi Gelirleri		
-Transfer		
-Yatırım		
-Diğer Cari		
-Personel		
Harcamalar		
11050.7	20881.9	89.0
2250.0	4340.0	92.9
1948.9	2694.3	38.2
1853.8	3471.2	87.2
4998.0	10376.4	107.6
10120.0	18429.5	82.1
8860.0	15100.0	70.4
960.0	1554.5	61.9
-Vergi Dışı Normal		
Gelirler		
-Vergi Gelirleri		
-Transfer		
-Yatırım		
-Diğer Cari		
-Personel		
Harcamalar		
11050.7	20881.9	89.0
2250.0	4340.0	92.9
1948.9	2694.3	38.2
1853.8	3471.2	87.2
4998.0	10376.4	107.6
10120.0	18429.5	82.1
8860.0	15100.0	70.4
960.0	1554.5	61.9
-Vergi Dışı Normal		
Gelirler		
-Vergi Gelirleri		
-Transfer		
-Yatırım		
-Diğer Cari		
-Personel		
Harcamalar		
11050.7	20881.9	89.0
2250.0	4340.0	92.9
1948.9	2694.3	38.2
1853.8	3471.2	87.2
4998.0	10376.4	107.6
10120.0	18429.5	82.1
8860.0	15100.0	70.4
960.0	1554.5	61.9
-Vergi Dışı Normal		
Gelirler		
-Vergi Gelirleri		
-Transfer		
-Yatırım		
-Diğer Cari		
-Personel		
Harcamalar		
11050.7	20881.9	89.0
2250.0	4340.0	92.9
1948.9	2694.3	38.2
1853.8	3471.2	87.2
4998.0	10376.4	107.6
10120.0	18429.5	82.1
8860.0	15100.0	70.4
960.0	1554.5	61.9
-Vergi Dışı Normal		
Gelirler		
-Vergi Gelirleri		
-Transfer		
-Yatırım		
-Diğer Cari		
-Personel		
Harcamalar		
11050.7	20881.9	89.0
2250.0	4340.0	92.9
1948.9	2694.3	38.2
1853.8	3471.2	87.2
4998.0	10376.4	107.6
10120.0	18429.5	82.1
8860.0	15100.0	70.4
960.0	1554.5	61.9
-Vergi Dışı Normal		
Gelirler		
-Vergi Gelirleri		
-Transfer		
-Yatırım		
-Diğer Cari		
-Personel		
Harcamalar		
11050.7	20881.9	89.0
2250.0	4340.0	92.9
1948.9	2694.3	38.2
1853.8	3471.2	87.2
4998.0	10376.4	107.6
10120.0	18429.5	82.1
8860.0	15100.0	70.4
960.0	1554.5	61.9
-Vergi Dışı Normal		
Gelirler		
-Vergi Gelirleri		
-Transfer		
-Yatırım		
-Diğer Cari		
-Personel		
Harcamalar		
11050.7	20881.9	89.0
2250.0	4340.0	92.9
1948.9	2694.3	38.2
1853.8	3471.2	87.2
4998.0	10376.4	107.6
10120.0	18429.5	82.1
8860.0	15100.0	70.4
960.0	1554.5	61.9
-Vergi Dışı Normal		
Gelirler		
-Vergi Gelirleri		
-Transfer		
-Yatırım		
-Diğer Cari		
-Personel		
Harcamalar		
11050.7	20881.9	89.0
2250.0	4340.0	92.9
1948.9	2694.3	38.2
1853.8	3471.2	87.2
4998.0	10376.4	107.6
10120.0	18429.5	82.1
8860.0	15100.0	70.4
960.0	1554.5	61.9
-Vergi Dışı Normal		
Gelirler		
-Vergi Gelirleri		
-Transfer		
-Yatırım		
-Diğer Cari		
-Personel		
Harcamalar		
11050.7	20881.9	89.0
2250.0	4340.0	92.9
1948.9	2694.3	38.2
1853.8	3471.2	87.2
4998.0	10376.4	107.6
10120.0	18429.5	82.1
8860.0	15100.0	70.4
960.0	1554.5	61.9
-Vergi Dışı Normal		
Gelirler		
-Vergi Gelirleri		
-Transfer		
-Yatırım		
-Diğer Cari		
-Personel		
Harcamalar		
11050.7	20881.9	89.0
2250.0	4340.0	92.9
1948.9	2694.3	38.2
1853.8	3471.2	87.2
4998.0	10376.4	107.6
10120.0	18429.5	82.1
8860.0	15100.0	70.4
960.0	1554.5	61.9
-Vergi Dışı Normal		
Gelirler		
-Vergi Gelirleri		
-Transfer		
-Yatırım		
-Diğer Cari		
-Personel		
Harcamalar		
11050.7	20881.9	89.0
2250.0	4340.0	92.9
1948.9	2694.3	38.2
1853.8	3471.2	87.2
4998.0	10376.4	107.6
10120.0	18429.5	82.1
8860.0	15100.0	70.4
960.0	1554.5	61.9
-Vergi Dışı Normal		
Gelirler		
-Vergi Gelirleri		
-Transfer		
-Yatırım		
-Diğer Cari		
-Personel		
Harcamalar		
11050.7	20881.9	89.0
2250.0	4340.0	92.9
1948.9	2694.3	38.2
1853.8	3471.2	87.2
4998.0	10376.4	107.6
10120.0	18429.5	82.1
8860.0	15100.0	70.4
960.0	1554.5	61.9
-Vergi Dışı Normal		
Gelirler		
-Vergi Gelirleri		
-Transfer		
-Yatırım		
-Diğer Cari		
-Personel		
Harcamalar		
11050.7	20881.9	89.0
2250.0	4340.0	92.9
1948.9	2694.3	38.2
1853.8	3471.2	87.2
4998.0	10376.4	107.6
10120.0	18429.5	82.1
8860.0	15100.0	70.4
960.0	1554.5	61.9
-Vergi Dışı Normal		
Gelirler		
-Vergi Gelirleri		
-Transfer		
-Yatırım		
-Diğer Cari		
-Personel		
Harcamalar		
11050.7	20881.9	89.0
2250.0	4340.0	92.9
1948.9	2694.3	38.2
1853.8	3471.2	87.2
4998.0	10376.4	107.6
10120.0	18429.5	82.1
8860.0	15100.0	70.4
960.0	1554.5	61.9
-Vergi Dışı Normal		
Gelirler		
-Vergi Gelirleri		
-Transfer		
-Yatırım		
-Diğer Cari		
-Personel		
Harcamalar		
11050.7	20881.9	89.0
2250.0	4340.0	92.9
1948.9	2694.3	38.2
1853.8	3471.2	87.2
4998.0	10376.4	107.6
10120.0	18429.5	82.1
8860.0	15100.0	70.4
960.0	1554.5	61.9
-Vergi Dışı Normal		
Gelirler		
-Vergi Gelirleri		
-Transfer		
-Yatırım		
-Diğer Cari		
-Personel		
Harcamalar		
11050.7	20881.9	89.0
2250.0	4340.0	92.9
1948.9	2694.3	38.2
1853.8	3471.2	87.2
4998.0	10376.4	107.6
10120.0	18429.5	82.1
8860.0	15100.0	70.4
960.0	1554.5	61.9
-Vergi Dışı Normal		
Gelirler		
-Vergi Gelirleri		
-Transfer		
-Yatırım		
-Diğer Cari		
-Personel		
Harcamalar		
11050.7	20881.9	89.0
2250.0	4340.0	92.9
1948.9	2694.3	38.2
1853.8	3471.2	87.2
4998.0	10376.4	107.6
10120.0	18429.5	82.1
8860.0	15100.0	70.4
960.0	1554.5	61.9
-Vergi Dışı Normal		
Gelirler		
-Vergi Gelirleri		
-Transfer		
-Yatırım		
-Diğer Cari		
-Personel		
Harcamalar		
11050.7	20881.9	89.0
2250.0	4340.0	92.9
1948.9	2694.3	38.2
1853.8	3471.2	87.2
4998.0	10376.4	107.6
10120.0	18429.5	82.1
8860.0	15100.0	70.4
960.0	1554.5	61.9
-Vergi Dışı Normal		
Gelirler		
-Vergi Gelirleri		
-Transfer		
-Yatırım		
-Diğer Cari		
-Personel		
Harcamalar		
11050.7	20881.9	89.0
2250.0	4340.0	92.9
1948.9	2694.3	38.2
1853.8	3471.2	87.2
4998.0	10376.4	107.6
10120.0	18429.5	82.1
8860.0	15100.0	70.4
960.0	1554.5	61.9
-Vergi Dışı Normal		
Gelirler		
-Vergi Gelirleri		
-Transfer		
-Yatırım		
-Diğer Cari		
-Personel		
Harcamalar		
11050.7	20881.9	89.0
2250.0	4340.0	92.9
1948.9	2694.3	38.2
1853.8	3471.2	87.2
4998.0	10376.4	107.6
10120.0	18429.5	82.1
8860.0	15100.0	70.4
960.0	1554.5	61.9
-Vergi Dışı Normal		
Gelirler		
-Vergi Gelirleri		
-Transfer		
-Yatırım		
-Diğer Cari		
-Personel		
Harcamalar		
11050.7	20881.9	89.0
2250.0	4340.0	92.9
1948.9	2694.3	38.2
1853.8	3471.2	87.2
4998.0	10376.4	107.6
10120.0	18429.5	82.1
8860.0	15100.0	70.4
960.0	1554.5	61.9
-Vergi Dışı Normal		
Gelirler		
-Vergi Gelirleri		
-Transfer		
-Yatırım		
-Diğer Cari		
-Personel		
Harcamalar		
11050.7	20881.9	89.0
2250.0	4340.0	92.9
1948.9	2694.3	38.2
1853.8	3471.2	87.2
4998.0	10376.4	107.6
10120.0	18429.5	82.1
8860.0	15100.0	70.4
960.0	1554.5	61.9
-Vergi Dışı Normal		
Gelirler		
-Vergi Gelirleri		
-Transfer		
-Yatırım		
-Diğer Cari		
-Personel		
Harcamalar		
11050.7	20881.9	89.0
2250.0	4340.0	92.9
1948.9	2694.3	38.2
1853.8	3471.2	87.2
4998.0	10376.4	107.6
10120.0	18429.5	82.1
8860.0	15100.0	70.4
960.0	1554.5	61.9
-Vergi Dışı Normal		
Gelirler		
-Vergi Gelirleri		
-Transfer		
-Yatırım		
-Diğer Cari		
-Personel		
Harcamalar		
11050.7	20881.9	89.0
2250.0	4340.0	92.9
1948.9	2694.3	38.2
1853.8	3471.2	87.2
4998.0	10376.4	107.6
10120.0	18429.5	82.1
8860.0	15100.0	70.4
960.0	1554.5	61.9
-Vergi Dışı Normal		
Gelirler		
-Vergi Gelirleri		
-Transfer		
-Yatırım		
-Diğer Cari		
-Personel		
Harcamalar		
11050.7	20881.9	89.0
2250.0	4340.0	92.9
1948.9	2694.3	38.2
1853.8	3471.2	87.2
4998.0	10376.4	107.6
10120.0	18429.5	82.1
8860.0	15100.0	70.4
960.0	1554.5	61.9
-Vergi Dışı Normal		
Gelirler		
-Vergi Gelirleri		
-Transfer		
-Yatırım		
-Diğer Cari		
-Personel		
Harcamalar		
11050.7	20881.9	89.0
2250.0	4340.0	92.9
1948.9	2694.3	38.2
1853.8	3471.2	87.2
4998.0	10376.4	107.6
10120.0	18429.5	82.1
8860.0	15100.0	70.4
960.0	1554.5	61.9
-Vergi Dışı Normal		

KONSOLİDE BÜTÇE DENGESİ
YIL SONU GERÇEKLEŞME TAHMİNİ
(Cari Fiyatlarla, Milyar TL)

	1987	1988*	% Artış	% Dağılım	GSMH İçin Payı (%)
HARCAMALAR	12690.9	21473.0	69.2	100.0	21.7
Cari	4537.5	7320.0	61.3	35.8	7.1
-Personel	2995.7	4870.0	62.6	23.6	5.1
-Diğer Cari	1541.8	2450.0	58.9	12.1	2.6
Yatırım	2289.9	3303.0	44.2	18.0	3.9
Transfer	5863.5	10850.0	85.0	46.2	50.5
GELİRLER	10092.7	17375.0	72.2	100.0	17.3
Genel Bütçe	9894.4	17100.0	72.8	98.0	16.9
-Vergi	9051.0	14575.0	61.0	89.7	15.5
-Vergi Dışı Normal Gelirler	818.6	1250.0	52.7	8.1	1.4
-Özel Gelir ve Fonlar	24.8	1275.0	5041.1	0.2	7.3
Katma Bütçe	198.3	275.0	38.7	2.0	1.6
GELİR-GİDER FARKI	-2598.2	-4098.0			-4.4
Emanet ve Avanslarda Net Değişme	33.0	0.0			0.0
NAKİT AÇIĞI	-2565.2	-4098.0			-4.4
BORÇ İDARESİ	2346.0	3793.0	61.7	100.0	4.0
Borç ödemesi	1197.0	2450.0	104.7	51.0	2.1
-Borç ödemesi	1149.0	1343.0	16.9	49.0	2.0
Borçlanma	4243.6	7305.0	72.1	100.0	7.3
-Borç Kullanımı	929.6	2777.0	198.7	21.9	38.0
-İç Borçlanma	3314.0	4528.0	36.6	78.1	62.0
Tahvil	2045.0	3729.0			5.7
Bono (Net)	914.0	114.0			4.4
Merkez Bankası	355.0	685.0			
FINANSMAN FAZLASI	1897.6	3512.0			
DİĞER	667.6	586.0			

Vergi Gelirleri

Yılın ilk on aylık Genel Bütçe geliri tahsiliati geçen yıla göre yüzde 68.9 oranında artarak 13.191.1 milyar liraya ulaşmıştır. Vergi gelirlerindeki artış oranı yüzde 57.9 olmuştur; Bütçe Dışı Fonlardan Konsolide Bütçe'ye yapılan gelir aktarması sonucunda Özel Gelirler ve Fonlar ise bes katından fazla artış göstermiştir.

GENEL BÜTÇE GELİRLERİ

(Ocak-Ekim)
(Milyar TL)

	1988	1987	% Değişim
VERGİ GELİRLERİ	11139.5	7051.4	57.9
-Gelirden Alınan Vergiler	5455.1	3535.6	54.3
-Servetten Alınan Vergiler	134.1	59.1	127.0
-Mal ve Hizmetlerden Alınan Vergiler	3519.6	2155.4	63.3
-Diş Ticarettten Alınan Vergiler	2026.2	1291.6	56.8
-Kaldırılan Vergiler	4.6	9.8	53.2
VERGİ DİŞİ NORMAL GELİRLER	829.6	555.1	49.5
ÖZEL GELİRLER VE FONLAR	1222.0	201.3	506.9
-Özel Gelirler	338.9	186.7	81.5
-Fonlar	883.1	14.6	6045.9
Toplam	13191.1	7807.8	68.9

Vergi gelirleri içinde dolaysız vergilerdeki artış oranı yüzde 55.5 olurken, dolaylı vergiler yüzde 60.9 oranında artmıştır.

Ekim sonu itibarıyla 11.139.5 milyar TL. olan vergi gelirleri tahsilatı içinde dolaysız vergilerin payı yüzde 50.2 olmuştur. 1987 yılında da bu oran yine aynı düzeyde gerçekleşmiştir.

1981-1987 yılları arasında dolaylı ve dolaysız vergilerin toplam vergi gelirleri içindeki payı incelendiğinde dolaysız vergilerin payının 1981-85 yıllarında sürekli olarak yüzde 64.5'ten 47.7'ye düştüğü, 1986 yılında 52.4'e çıktıktan sonra 1987'de yeniden 49.6'ya indiği görülmektedir.

VERGİ GELİRLERİNİN DAĞILIMI (Yüzde Dağılımı)

Yıllar	Getiriden Alınan	Servetten Alınan	Toplam	Mal ve Hizmetlerden Alınan	Dolaylı Vergilerden Alınan	Toplam
1981	62.7	1.8	64.5	25.9	9.6	35.5
1982	61.5	1.6	63.1	25.6	11.3	36.9
1983	56.8	2.8	59.4	27.4	13.2	40.6
1984	56.5	1.7	58.2	25.9	15.9	41.8
1985	46.3	1.4	47.7	32.9	19.4	52.3
1986	51.3	1.1	52.4	30.6	17.0	47.6
1987	48.9	0.7	49.6	30.6	19.6	50.2

Bu gelişme, 1985 yılında katma değer vergisinin yürürlüğe konulması, ücretli ve gelir vergisi oranlarının düşürülerek vergi dillimlerinin yükseletilmesi, gelir ve kurumlar vergisinde yeni istisna ve muafiyetler uygulanmasının sonucu olmuştur. Ama asıl önemli etken, bir oto-kontrol mekanizması olarak ücretli ve vergi idare sisteminin uygulanmasına rağmen vergi kaybının bir türü önlenememesidir. Bunun da en önemli sebepleri ülke capında kapsamlı ve yaygın bir vergi denetim sisteminin kurulamayıp, bağımsız muhasebe ve denetim mesleğinin kurulmasının sağlanamayıp olduğudır.

Toplam vergi gelirlerinde reel bir artış sağlanamamasına ve bütçe açıklarının giderek büyümesine sebep olan bu faktörler aynı zamanda vergi sisteminin dolaylı vergilerin ağırlığının artmaya başladığı bir yapı haline dönüşmesine yol açmaktadır. Böyle bir yapının ise vergi adaletinin zedelemesine yol açacağı açıktır.

Vergi Yüku

Vergi yükü olarak adlandırılan vergi gelirlerinin GSMH'ya oranının 1986-87 yıllarında artış gösterdikten sonra 1988 yılında yeniden düşeceği tahmin edilmiştir.

1984 yılında en düşük düzeyi olan yüzde 13.0'a inen vergi yükü sürekli olarak 1987 yılında yüzde 15.5'e yükselmiştir. Ancak bu oranın 1988 yılında yeniden düşerek yüzde 14.2'ye inmesi beklenmektedir.

VERGİ GELİRLERİNİN GSMH'YA ORANI
(Milyar TL)

GSMH	Vergi Gelirleri	Vergi Yüklü (%)
1981	6553.6	18.2
1982	8735.0	14.9
1983	11549.1	16.8
1984	18316.8	13.0
1985	27715.2	13.9
1986	39190.5	15.2
1987	58387.2	15.5
1988	103222.7*	14.2
		14575.0*

* Gerçekleşme tahmini.

Konsolide bütçe dışında toplanan ve vergi benzeri mükellefler niteliğinde olan gelirler de gözüne alınarak vergi yükü rakamları artmaktadır. Bu mükellefler şunlardır:

- Bütçe Dışı Fonlara (Savunma Sanayi) Destekleme, Kamu Ortaklığı, Toplu Konut, Gelir ve Destekleme Akaryakıt Tüketim Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma, Vergi İadesini Geliştirme, Destekleme ve Fiyat İstikrar, Akaryakıt Fiyat İstikrar, Kaynak Kullanımını Destekleme ve Petrol Arama Fonları) yapılan kesintiler,

- Mahallî İdare vergi gelirleri

- Parafiskal gelirler (sosyal güvenlik kuruluşlarına ödenen primler)

Bu gelirlerin eklenmesiyle hesaplanan toplam vergi yükü 1984'de 14.8 tken, devamı yükseleterek 1987'de yüzde 20.7'ye ulaşmıştır.

VERGİ YOKU
(Milyar TL.)

1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987
Konsolide Bütçe Vergi Gelirleri	750.1	1.190.5	1.567.1	1.938.2	2.375.8	3.843.1	5.990.5
Mahallî İdare Vergi ve Payları	51.2	117.8	141.7	165.2	272.8	530.6	827.2
Fonların Vergiye Bağlı Gelirleri	-	-	-	-	75.0	363.2	1.065.4
VERGİ GELİRLERİ TOPLAMI	801.3	1.308.3	1.706.8	2.103.4	2.723.6	4.736.9	7.883.1
G.S.M.H.	4.435.1	6.553.6	8.735.0	11.551.9	18.374.8	27.789.4	39.309.6
VERGİ YOKU	18.1	30.0	19.6	18.2	14.8	17.0	20.0
							20.7

Kaynak: Maliye ve Gümruk Bakanlığı, DİE, DPT, İller Bankası

Bütçe Açıkları - GSMH İlişkisi

Devletin ekonomiye getirdiği ilave yükün ve bunun yol açtığı enflasyonist baskıların bir göstergesi niteliğinde olan bütçe açığının GSMH'ya oranı 1985 - 86 yıllarında yüzde 2.8 düzeyinde kazandığı belli bir istikrardan sonra 1987 yılında hızla yükselerek yüzde 4.4'e çıkmıştır. 1988 yılında ise bir miktar düşerek yüzde 4.0 düzeyinde gerçekleşmesi beklenmektedir.

BÜTÇE AÇIĞI - GSMH İLİŞKİSİ
(Milyar TL)

Yıllar	Bütçe Gideri	Bütçe Geliri	Bütçe Açığı	Bütçe Açığı / GSMH
1981	1.515.6	1.398.4	117.2	1.8
1982	1.601.7	1.450.5	151.2	2.1
1983	2.612.5	2.313.9	298.6	2.6
1984	3.784.4	2.839.7	944.7	5.1
1985	5.395.5	4.613.9	781.6	2.8
1986	8.309.1	7.197.1	1.112.0	2.8
1987	12.690.1	12.690.9	2.598.2	4.4
1988*	21.473.0	17.375.0	4.098.0	4.0

* Gerçekleşme tahmini

Bütçe açıklarının kontrol edilememesi, devlet harcamalarından kaynaklanan bir enflasyon baskısının ekonomiye şiddetle etkilemesine yol açmakta ve ekonominin genel dengesini bozmaktadır. Bütçe açıklarından kaynaklanan yüksek faizli iç borçlanma ise özel kesimin finansman olanaklarını sınırlandırmakta ve finansman maliyetlerinin aşırı derecede yükselmesine yol açmaktadır.

Bütçe açıklarının kontrol altına alınabilmesi, bir taraftan devlet giderlerinin disiplin altına alınarak giderlerdeki artışın sınırlandırılmasına, öte yandan vergi kayıp ve kaçaklarının asgariye indirilmesi suretiyle vergi gelirlerinin artırılmasına bağlıdır. Böylece kamu kesiminden kaynaklanan talep bas-kısı hafifletilmiş olurken vergi gelirleri artırılmak suretiyle tasarrufların (zorunlu) milli gelir içindeki payı da yükseltilmiş olacaktır.

İç Borçlar

Hazine'den ödenecek iç borçların toplam tutarı, 30.6.1988 tarihli itibariyle toplam 17.194.2 milyar TL.sına ulaşmıştır. Bu tutarın 3.254.5 milyar lirası iç borçlanma tahvillerinden doğan borç olup 2.453.7 milyar lirası da kısa vade- li ve ihale ile satılan Hazine Bonoları'ndan doğmuştur.

HAZINE'DEN ÖDENECEK İÇ BORÇLAR
(30.6.1988 Durumu)

Borc Tutarı	Faiz
İstikrazlar	3.254.6
Devlet İç Borçlanma	2.144.9
Tahvilleri	3.254.5
Özel Amacı İç Borçlanma	0.1
Konsolide Borçlar	11.485.9
Kur Farkları	8.520.5
Tahkim Borçları	2.965.4
Hazine Bonoları	2.453.7
Toplam	17.194.2
	3.762.4

1987 yılı sonu iç borç stoku ile karşılaştırıldığında Devlet iç borç tahvillerindeki artış oranı yüzde 35.2, Hazine bonolarındaki artış oranı ise yüzde 27.6 olmuştur.

İÇ BORÇ STOKUNDAKİ ARTIŞ

İstikrazlar	3.254.6	2.407.0	35.2
Devlet İç Borçlanma	3.254.5	2.406.9	35.2
Tahvilleri	0.1	0.1	-
Özel Amacı İç Borçlanma	0.1	0.1	-
Konsolide Borçlar	11.485.9	7.265.3	58.1
Kur Farkları	8.520.5	4.299.9	98.1
Tahkim Borçları	2.965.4	2.965.4	-
Hazine Bonoları	2.453.7	1.923.3	27.6
Toplam	17.194.2	11.595.6	48.3

Gerçekleşme tahminlerine göre 1988 yılı içinde tahvil, bono ve Merkez Bankası avansı şeklinde gerçekleştirilen iç borçlanma 4.138.4 milyar TL. olmuştur. Bu tutarın GSMH içindeki payının ise 1987 yılında yüzde 3.8 iken 1988 yılında yüzde 4.8 olarak gerçekleşmesi tahmin edilmektedir.

BORÇ İDARESİ
(Milyar TL.)

	1987	1988*	Değişme %	GSMH içindeki Payı	1988
Borç Ödemesi	2.090.0	3.859.0	84.6	4.0	4.5
- Dis Borç Ödemesi	1.140.0	2.516.0	120.7	2.2	2.9
- İç Borç Ödemesi	950.0	1.343.0	41.4	1.8	1.5
Borçlanma	3.020.7	6.311.4	108.9	5.8	7.3
- Dis Borç Kullanımı	1.065.0	2.173.0	104.0	2.1	2.5
- İç Borçlanma	1.955.7	4.138.4	111.6	3.8	4.8

*DPT Gerçekleşme Tahminleri

Kamu İktisadi Tesebbüsleri

KİT'lerin sabit sermaye yatırımlarında 1986'dan sonra başlayan reel gerilemenin 1988 yılında da devam etmesi beklenmektedir. 1986 yılında yüzde 6.1 olan KİT sabit sermaye yatırımlarının GSMH'ya oranı 1987'de yüzde 5.7'ye düşmüş olup, 1988'de ise daha da düşerek yüzde 4.6'ya gerilemesi beklenmektedir. İşletmeciler KİT sabit sermaye yatırımlarındaki artış 1987 yılında yüzde 37.8 olarak gerçekleşmiş olup, 1988 yılında bu oranın yüzde 44.6'ya ulaşması beklenmektedir.

1987 yılında cari fiyatlarla yüzde 33.7 oranında artış gösteren işletmeciler KİT'lerin faktör gelirlerinin 1988'de yüzde 45.3 oranında artacağı tahmin edilmektedir.

KİT'lerin 1987 yılında yüzde 13.5 olan karlılık oranının ise 1988 yılında yüzde 16.2'ye yükselmesi beklenmektedir. Bunun sebebi, KİT mal ve hizmet fiyatlarının 1988 yılında serbestçe ayarlanabilmiş olmasıdır.

İşletmeciler KİT'lerin borçlanma ihtiyacının GSMH'ya oranında ise 1988 yılında da bir düşme beklenmektedir. 1986 yılında yüzde 3.4 ve 1987'de yüzde 4.4 olarak gerçekleşen bu oranın 1988'de yüzde 2.5'e gerileyeceği tahmin edilmektedir.

İŞLETMELERİN KİT'LERİN FİNANSMAN DENGESİ (Cari Fiyatlarla, Milyar TL)

1987	1988*
-741.1	-915.3
2633.5	3825.9
-239.4	646.9
-315.3	-78.3
-9.9	-24.8
19.7	0.6
-268.0	442.4
-629.6	-1349.9
934.7	872.3
1547.3	683.7
-1111.7	-2372.6
1820.3	1730.7
-3315.9	-4794.8
-1495.6	-3064.1
445.6	1007.5
22.3	-
977.1	1981.9
26.7	35.2
23.9	39.6

* DPT Gerçekleşme tahmini

- (1) Hazine Dışı Ortaklar
- (2) Devlet Yatırım Bankası
- (3) Dış Proje Kredileri
- (4) Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu

İşletmecilerin 1988 yılında da devam etmesi beklenmektedir. Toplam finansman gelen artışı 1988 yılında 29.8 olan bütçe'nin payının 1988 yılında yüzde 32.9'a yükseleceği, işletmeciler bütçeden yapılan transferlerin GSMH'ya oranının ise 1987 yılında yüzde 0.8'den 1988'de yüzde 1.0'a yükseleceği tahmin edilmektedir. 1987 yılında işletmeciler finansman kaynakları için yüzde 65.3 olan Dış Proje Kredilerinin payının ise 1988'de yüzde 64.7'ye düşeceği tahmin edilmektedir.

İŞLETMECİ KİT KAYNAK VE ÖDEMELERİ YÜZDE DAĞILIMI

	1984	1985	1986	1987	1988*
ÖDEMELER	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Yatırımlar	49.3	59.4	58.7	59.2	58.4
-SS Yatırımları	49.2	62.2	58.2	55.3	67.6
-Stok Değişimi	0.0	-2.7	0.5	4.0	-9.1
Stok Değerleme	29.2	22.2	13.6	18.5	33.4
Sabit Kıymetler	6.0	1.2	0.7	5.3	1.1
Kanunî Ödemeler	6.2	10.3	14.4	12.3	12.9
Kasa Banka	7.6	6.2	12.1	4.5	-6.2
İştirak-Sermaye Artışı	1.6	0.6	0.5	0.2	0.3
KAYNAKLAR	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Faktör Gelirleri	40.0	46.3	47.7	43.9	53.9
Bütçe	15.5	7.2	3.8	7.8	14.8
Sermaye (HDO)**	0.7	0.0	0.0	0.3	0.0
Devlet Yatırım Bankası	2.7	1.0	2.2	0.4	0.0
Fonlar	9.3	9.0	3.8	0.4	0.5
Borçlanma	31.8	36.5	42.5	47.1	30.8
-İç (Net)	16.2	20.8	21.0	25.8	9.6
-Dış (Net)	15.5	15.6	21.5	21.4	21.2

* Gerçekleşme tahmini
** Hazine dışı ortaklar

İşletmecilerin toplam kaynakları içinde faktör gelirlerinin payı, KİT mal ve hizmet fiyatlarında gerekli ayarlamaların zamanında yapılmaması sebebiyle, 1987 yılında yüzde 47.7'den 43.9'a düşerken, 1988'de yeniden yükselecek son beş yılın en yüksek değeri olan yüzde 53.9'a ulaşacağı tahmin edilmektedir. Borçlanmanın payında ise 1988 yılında büyük bir düşüş gerçekleşmesi beklenmektedir. 1987'de yüzde 47.1'den 1988 yılında yüzde 30.8'e düşmesi beklenen borçlanmanın toplam işletmeciler KİT kaynakları içindeki payında meydana gelen bu düşüşün sebebi, faktör gelirlerindeki artışa paralel olarak iç borçlanmanın 1988 yılında gerilemesidir.

5) Üretim

Tarimsal Üretim

1988 yılı tarimsal üretim tahminlerine göre çavdar, yulaf, mısır, çeltik, bakla, seker pancarı, yerfıstığı, soya, tahana ve sarımsak (taze) üretimi önemli oranlarda azalırken fig, sogan, sarımsak, incir, üzüm, tahana (bas), kabak, patlıcan, biber (dolmalık), bakla ve barbunya üretimi aynı seviyede kalmıştır.

TARIM SEKTÖRÜ GAYRI SAFT KATMA DEĞERİ

	1987	1988	Değişme %
Çiftçilik, Hayvancılık ve Tarım	55.926	59.381	6.2
Sanatları	1.221	1.159	- 5.1
Ormançılık	905	975	7.7
Balıkçılık	58.052	61.561	6.0
Tarım Sektörü			

(Milyon TL.)
(1968 fiyatlarıyla)

ÇİFTÇİLİK VE HAYVANCILIK KESİMİ ÜRETİMİ

	1987	1988	Değişim %
Hububat	19.854	20.907	5.3
Bakliyat	2.663	2.961	11.2
Diğer Tarla Ürünleri	12.992	13.373	2.9
Meyveler	10.094	11.352	12.5
Sebzeler	2.824	2.967	5.1
Öt ve Saman	4.923	5.101	3.6
Hayvancılık	26.832	28.013	4.4
Toplam Üretim	80.193	84.680	5.6

(Milyon TL.)
(1968 Fiy.)

Buna mukabil tahıllarda buğday ve arpa, baklagillerde nohut, fasulye, mercimek ve fig, endüstriyel bitkilerde tütün ve pamuk, yağlı tohumlarda ayçiçeği, yunru bitkilerde patates, armut, ayva, elma, erik, kayısı, kiraz, sefali, zeytin, limon, mandalina, portakal, ceviz, fındık, dut, çay, ıspanak, pirasa, kavun, karpuz, hiyar, domates, sivri biber, fasulye, sogan ve havuç üretiminde önemli artışlar kaydedilmiştir.

Bu üretim artışları sayesinde meyve üretimi yüzde 12.5 oranında, bakliyat yüzde 11.2 oranında, hububat yüzde 5.3 oranında, sebzeler yüzde 5.1 oranında, öt ve saman yüzde 3.6 oranında ve diğer tarla ürünleri yüzde 2.9 oranında artmıştır. Çiftçilik ve hayvancılık kesimi üretimi yüzde 5.6 oranında artmıştır.

1988 yılında tarım sektöründe zımnı fiyat deflatoru yüzde 54.2 olarak belirlenmiştir. Sanayide fiyat deflatoru yüzde 69.2, imalat sanayisinde yüzde 70.8 ve GSMH deflatoru yüzde 61.0 düzeyinde belirlenmiştir.

TARIMSAL ÜRÜNLERİN ÖRETİM MİKTARLARI
TAHMİNLERİ

(Bin Ton)		Değişme Oranı %	
1988	1987	1988	1987
Tahıllar	18.900.0	20.500.0	8.5
Buğday	6.900.0	7.500.0	8.7
Arpa	380.0	293.0	-22.9
Yulaf	325.0	276.0	-15.1
Mısır	2.400.0	2.000.0	-16.7
Çeltik	275.0	245.0	-10.9
Baklagiller	80.0	77.0	- 3.8
Bakla	725.0	777.5	7.0
Nohut	210.0	228.4	8.8
Fasulye	925.0	1.080.0	16.8
Mercimek	180.0	180.0	0.0
Endüstriyel Bitkiler	181.8	218.7	20.3
Tütün	12.717.3	11.500.0	- 9.6
Şeker Pancarı	1.450.0	1.500.0	3.4
Pamuk-kütü	1.100.0	1.150.0	4.5
Yer Fıstığı	80.0	60.0	-25.0
Soya	250.0	150.0	-40.0
Yumur Bitkiler	1.300.0	1.300.0	0.0
Sogan (kuru)	67.0	67.0	0.0
Sarımsak (kuru)	4.300.0	4.400.0	2.3
Pates	370.0	380.0	2.7
Armut	71.0	78.0	9.9
Ayva	1.680.0	2.000.0	19.0
Elma	135.0	200.0	48.1
Erik	210.0	300.0	42.9
Kayısı	120.0	150.0	25.0
Kiraz	235.0	275.0	17.0
Şeftali	600.0	1.000.0	66.7
Zeytin	340.0	370.0	8.8
Limon	270.0	330.0	22.2
Mandalina	700.0	750.0	7.1
Portakal			

Değişme Oranı %	1988	1987	Sert Kabuklular
4.6	115.0	110.0	Ceviz
25.7	352.0	280.0	Fındık
17.7	100.0	85.0	Özüm
0.0	355.0	355.0	Dut
0.0	3.300.0	3.300.0	İncir
0.0	0.0	0.0	Özüm
1.8	686.0	673.8	Çay
0.0	500.0	500.0	Yapraklı Yeniden Sebzelər
- 9.7	140.0	155.0	Lahana (bas)
7.7	140.0	130.0	Lahana (yaprak)
1.7	305.0	300.0	Pırasa
0.9	5.400.0	5.350.0	Meyvesi Yeniden Sebzelər
0.0	300.0	300.0	Kavun-karpuz
0.0	850.0	800.0	Kabak (sakız)
6.3	850.0	800.0	Hıyar
0.0	710.0	710.0	Patlıcan
8.0	5.400.0	5.000.0	Domates
4.0	500.0	500.0	Biber (dolmalık)
0.0	260.0	250.0	Biber (sivri)
6.3	425.0	400.0	Baklagil Sebzelər
0.0	60.0	60.0	Fasulye
0.0	60.0	60.0	Bakla
0.0	35.0	35.0	Barbunya
-16.0	21.0	25.0	Soganlı Yumru ve Kök Sebzelər
6.7	160.0	150.0	Sarımsak (taze)
2.0	153.0	150.0	Sogan (taze)
			Havuç

Kaynak: Devlet İstatistik Enstitüsü
(1) 1988 birinci geçici tahmini.

Seçilmiş Sanayi Ürünleri Üretimi

1988'in ilk sekiz aylık verilerine göre seçilmiş sanayi ürünlerinin 10'unun üretimi geçen senenin aynı dönemine göre azalma, 18 ürünün üretimi ise artış göstermiştir.

Petrol ürünleri arasında süper benzin üretimi yüzde 2.9 oranında azalırken, diğer petrol ürünlerinin üretimi büyük çapta artmıştır. Ham petrol üretiminde ise yüzde 1.7 oranında bir azalma görülmektedir.

Gazete kağıdının üretiminde yüzde 4.1 oranında bir azalma meydana gelmiştir.

Demir çelik üretiminde köşebentler, yuvarlaklar, sac levha, ve borular üretimi azalırken, pik, ham sıvı demir yüzde 32.5 gibi yüksek bir oranda artmıştır.

Bilister bakır üretimi yüzde 29.1 azalırken, gübre, özellikle azotlu gübre üretiminde artışlar olmuştur.

Çimento üretimi ise yüzde 5.8 oranında artmıştır.

SEÇİLMİŞ SANAYİ MADDELERİNİN ÜRETİMİ

Maddeler	Kümülatif	Üretim	Miktarı	Ton	Ocak-	Ağustos	1987	%	Oran
	Üretim	Miktarı	Ton	Ocak-	Ağustos	1987			

Benzin (Normal)	1.033.380	1.095.145	6.0
Benzin (Super)	616.361	598.745	-2.9
Gazyağı	227.670	331.980	45.8
Motorin	4.113.252	4.396.108	6.9
Fuel Oil (4,5,6)	5.005.986	5.947.271	18.8
Sıvılaştırılmış Pet-	370.908	480.601	29.6
rol gazı (LPG)	1.738.890	1.710.075	-1.7
Ham Petrol	109.348	104.863	-4.1
Gazete kağıdı	54.081	64.260	18.8
Yazı Tabı kağıdı	5.226.932	5.221.218	-0.1
Çelik Blok	240.675	318.800	32.5
Pik	2.778.397	2.899.869	4.4
Ham Mayı Demir	25.769	14.729	-42.8
Köşebentler	792.063	681.922	-13.9
Yuvaklar	70.775	76.312	7.8
Profil	814.193	767.491	-5.7
Sac	178.400	148.805	-16.6
Levha	1.487.170	1.506.603	1.3
Blum	947.710	1.027.539	8.4
Slap	1.404.865	1.412.285	0.5
Kütük	3.774	1.764	-53.3
Borular	54.625	67.778	24.1
Boraks	360.695	509.714	41.3
Sülfirik Asit	12.325	8.737	-29.1
Bistör Bakır	198.943	202.016	1.5
Amonyum Sülfat	2.133.295	2.613.884	22.5
Azotlu Gübreler	2.187.388	2.327.813	6.4
Fosfatlı Gübreler	14.029.223	14.838.376	5.8
Çimento			

Kaynak: Devlet İstatistik Enstitüsü

İmalat Sanayii'nde Gelismeler

İstanbul Sanayi Odası'nın hesaplamalarına göre 1988 yılının ilk üç ayında üretim geçen senenin aynı dönemine göre yüzde 16.2 gibi çok yüksek oranda artar-ken zımnı fiyat deflatorü yüzde 75.6'ya yükselmiştir. Cari fiyatlarla üretim ar-tıslı ise yüzde 104 olmuştur.

İkinci üç ayda üretim artışı büyük çapta gerileyerek yüzde 1.6'ya düşmüştür. Bu oran 1980'den sonra görülen en düşük büyüme hızıdır. Buna mukabil fiyat artısları biraz daha hızlanarak yüzde 79.1'e yükselmiştir. Cari fiyatlarla üretim ar-tıslı ise yüzde 82.0'a gerilemiştir.

Üçüncü üç aylık dönemde ise üretim yüzde 5.6 oranında gerilemiştir. Ancak fiyat artışlarının devam ettiği görülmektedir. Bu durumun son üç ayda fazla bir değişme göstermemesi halinde 1988 yılını imalat sanayi ortalaması büyümesi yüzde 3.0'ın altına düşmesi ve böylece 1988 yılının imalat sanayi üretim büyümesinde 1980'li yılların en kötü olduğu muhtemeldir.

**İMALAT SANAYİİ ALT SEKTÖRLERİ İTİBARI İLE, 1988 YILININ İLK VE İKİNCİ ÜÇ AYINDA,
1987 YILININ AYNI DÖNEMLERİNE GÖRE CARİ VE SABİT FİYATLARLA ÜRETİMDEKİ ARTIŞLAR VE ZİMNİ
FİYAT DEFLATÖRÜ**

İmalat Sanayii Grupları	I. Üç Ay			II. Üç Ay			III. Üç Ay		
	Cari artış %	Sabit artış %	Zimni fiyat deflatörü	Cari artış %	Sabit artış %	Zimni fiyat deflatörü	Cari artış %	Sabit Artış %	Zimni Fiyat deflatörü
Gıda, İçki ve Tütün	77.7	14.2	155.6	84.1	3.4	177.9	105.6	11.1	185.0
Tekstil, Deri ve Ayakkabı	123.5	30.5	171.3	83.9	12.4	163.6	67.6	0.4	166.9
Orman Ürünleri	82.3	-1.7	185.6	72.5	-8.7	188.9	64.2	-0.4	164.8
Kağıt ve Basım San.	113.4	15.3	185.5	70.2	-3.6	176.6	71.1	-9.6	189.3
Kimya, Petrol Ürünleri ve Plastik Sanayii	107.8	11.2	186.9	90.8	2.1	186.9	68.2	-3.9	175.1
Taş ve Toprağa Dayalı San.	84.3	17.6	156.7	73.1	5.7	163.9	80.4	4.3	173.0
Metal Ana Sanayii	105.4	0.8	203.7	103.9	-1.9	207.8	80.2	-13.5	208.3
Metal Esya, Makina ve Teçhizat ve Taşıt Araç San.	100.2	20.4	166.2	70.3	-2.2	174.2	55.2	-12.2	176.8
Metal Esya	114.9	21.9	176.4	77.7	2.8	172.8	74.9	-1.5	177.5
Makineler (elektiksiz)	88.6	21.5	155.3	94.1	7.0	181.4	48.4	-15.6	175.9
Elektrikli Makinalar	78.7	11.2	160.7	18.1	-27.4	162.6	31.8	-23.8	172.9
Otomotiv Endüstrisi	126.5	30.1	174.1	107.5	16.7	177.7	73.6	-3.4	179.8
Diğer İmalat Sanayii	76.7	19.6	147.7	64.3	-5.1	173.2	82.8	-5.3	193.1
İmalat Sanayii	104.0	16.2	175.6	82.0	1.6	179.1	69.6	-5.6	179.7

1988 yılının üçüncü üç aylık döneminde sadece gıda, içki, tütün, tekstil, deri ve ayakkabı, tas ve toprağa dayalı sanayi haricindeki tüm sektörlerde üretim geliştirilmiştir. Özellikle elektrikli makineler (- yüzde 23.8), makineler (elektriksiz) (- yüzde 15.6), metal ana sanayi (- yüzde 13.5) ve metal esya, makina ve teçhizat ve taşıt araçları sanayisinde (- yüzde 12.2) üretim önemli ölçüde geliştirilmiştir.

İmalat sanayisinde kapasite kullanımını 1988 yılının ilk üç ayında yüzde 77.5'e yükselttikten sonra ikinci üç ayda yüzde 74.4'e ve üçüncü üç ayda yüzde 72.0'a geliştirmiştir. Alt sektörler bakımından sadece tekstil, deri sektöründe kapasite kullanım oranı ilk, ikinci ve üçüncü ayda yüzde 80.0'ın üzerinde gerçekleşmiştir. Kağıt, kağıt ürünleri, basım sektöründe ilk iki üç ayda kapasite kullanım yüzde 80.0'ın üzerinde iken üçüncü üç ayda yüzde 78.6'ya düşmüştür. Tas ve toprağa dayalı sanayide ise kapasite kullanımını 83.7 ve 87.1 olarak gerçekleştikten sonra üçüncü üç ayda yüzde 78.7'ye immiştir.

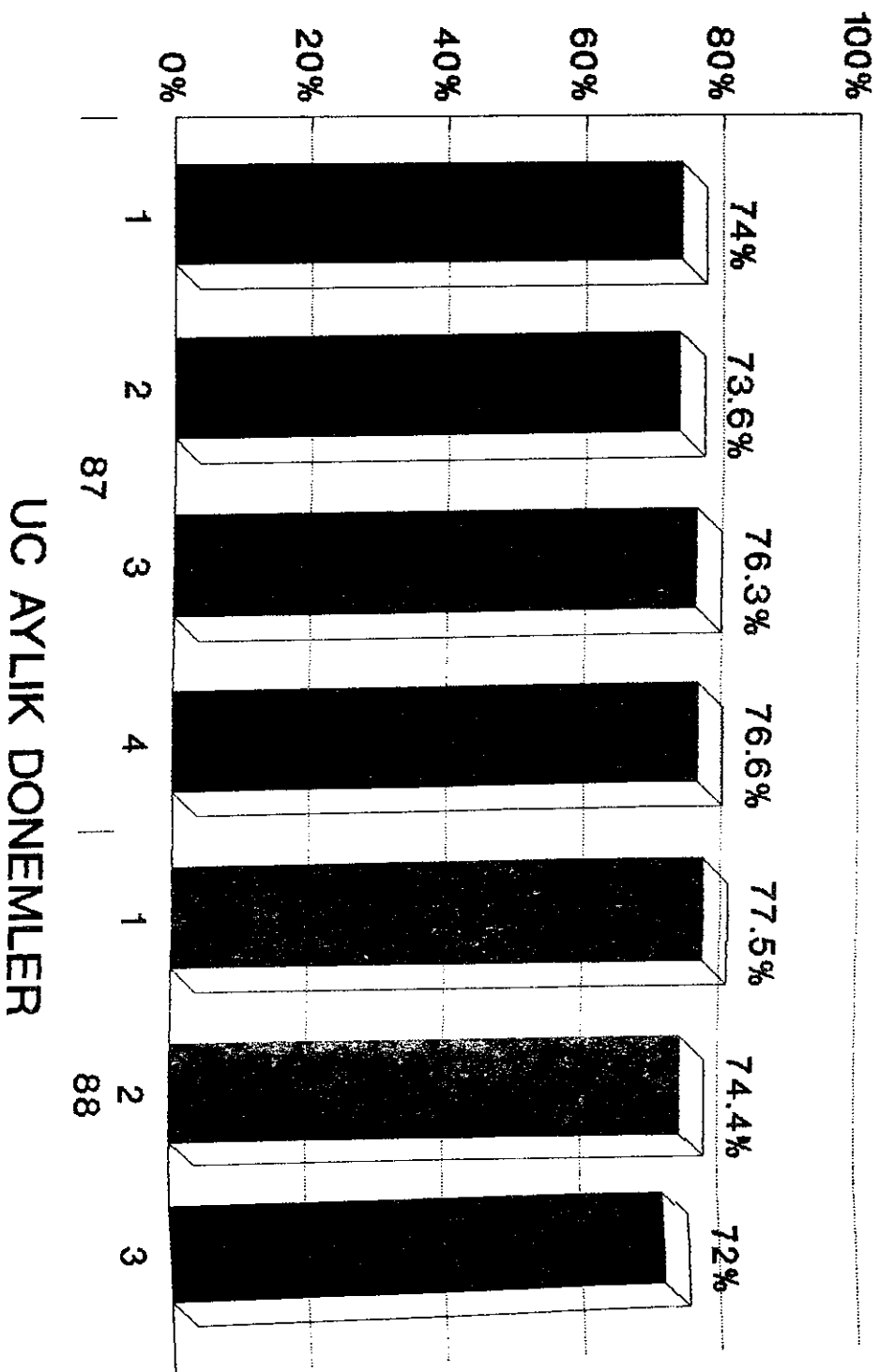
1986 yılının ilk üç aylık döneminden sonra sürekli yükselen imalat sanayi kapasite kullanım oranı bu tarihten beri ilk defa yüzde 72.0'a düşmüştür.

İMALAT SANAYİ ALT SEKTÖRLERİNDE KAPASİTE KULLANIM ORANI

(%)

	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995
Gıda, İçki, Tütün	74.4	77.8	73.5	72.4	69.1	69.7	74.7	81.9	72.3
Tekstil, Deri	79.6	82.6	80.6	83.3	83.8	81.7	81.9	72.3	78.6
Orman Ür. Mobilya	61.8	74.4	73.7	71.4	82.3	74.6	72.3	78.6	74.7
Kağıt, Kağıt Ür. Basım	79.6	79.7	85.3	84.7	87.1	81.9	78.6	74.7	72.3
Kimya, Petrol Ür. Lastik	73.1	75.3	79.0	74.9	77.3	74.0	73.3	78.7	74.7
Plastik Sanayi	78.0	81.8	87.0	83.3	83.7	87.1	78.7	74.7	72.3
Tas ve Toprağa Dayalı S.	74.1	63.8	69.6	75.2	76.5	72.1	67.1	74.7	72.3
Metal Ana Sanayi	70.6	69.0	72.5	74.1	73.6	68.3	61.2	74.7	72.3
Metal Esya, Makina, Teçhizat	72.5	74.1	64.2	67.1	59.3	64.6	61.7	74.7	72.3
Ulaştırma Arac. İl Mes. Alet.	74.0	73.6	76.3	76.6	77.5	74.4	72.0	74.7	72.3
Diğer	74.0	73.6	76.3	76.6	77.5	74.4	72.0	74.7	72.3
Toplam	74.0	73.6	76.3	76.6	77.5	74.4	72.0	74.7	72.3

İMALAT SANAYİNDE KAPASİTE KULLANIM ORANLARI

İmalat sanayiinde tam kapasiteyi kullanmama nedenleri 1988 yılında önemli sapmalar göstermiştir.

1987 yılında talepteki yetersizliğin payı tedricen azalırken 1988'de özel-likle ikinci ve üçüncü üç ayda süratle artmıştır. Talep yetersizliğinin artması hem iç talepte, hem de dış talepte görülmektedir.

Malî güçlüklerin önemli 1987'nin dördüncü üç ayında önemli bir oranda ağır-lık kazandıktan sonra tedricen azalarak 1988'in ikinci üç ayında gerilemiş, an-cak üçüncü üç ayda tekrar yükselmiştir.

İMALAT SANAYİİNDE TAM KAPASİTEYİ KULLANMAMA NEDENLERİ (%)

	1987	1988
Talepteki Yetersizlik	51.0	52.0
İç Talep	33.3	31.8
Dış Talep	17.7	16.6
Malî Güçlükler	23.8	23.2
Hammede Yetersizlik	18.0	18.6
Verim	11.4	11.9
İthal	6.6	6.7
Enerji	4.7	2.7
İşçi Sorunu	3.5	4.7
Diğer	0.7	0.2
	1.00	1.00
	1987	1988
Talepteki Yetersizlik	51.0	52.0
İç Talep	33.3	31.8
Dış Talep	17.7	16.6
Malî Güçlükler	23.8	23.2
Hammede Yetersizlik	18.0	18.6
Verim	11.4	11.9
İthal	6.6	6.7
Enerji	4.7	2.7
İşçi Sorunu	3.5	4.7
Diğer	0.7	0.2
	1.00	1.00
	1987	1988

Hammede yetersizliği sorunu ağırlığını tedricen kaybederken, enerji sorun-ları 1988'de ağırlık kazanmaya başlamıştır.

İmalat Sanayi Üretim Endeksi

1988 yılının ilk yarısında sanai üretimde önemli değişiklikler olmuştur. Bi-riinci üç ayda kamu sektörü üretimi de, özel sektör üretimi de yüksele artış hızları göstermiştir. Kamu sektörü üretimi yüzde 14.6 oranında, özel sektör üretimi artış de 14.3 oranında artmıştır. Özel sektör 1987 yılının son çeyreğinde üretim artış oranını (yüzde 14.1), 1988 yılının ilk çeyreğinde devam ettirmiş, kamu sektörü üretimi ise yüzde 20.7'den yüzde 14.6'ya düşmüştür.

1988 yılının ikinci üç ayında her iki sektörün üretim artış hızlarında önem-li gelişmeler meydana gelmiştir. Kamu üretimi artış hızı yüzde 7.5'e gerilerken, özel sektör üretimi yüzde 3.1'e inmiştir.

Kamu sektöründeki üretim yavaşlaması dokuma, giyim, deri, tas ve toprağa dayalı sanayi, metal ana sanayi ve metal esya, makine ve teçhizat, ulaşıma araç-sanayilerinde üretimin azalmasından kaynaklanmıştır.

Özel sektördeki yavaşlama ise orman ürünleri, mobilya, kimya, petrol, kömür, plastik ve metal eşya ile makine ve teçhizat ulaşım araçları sanayilerinin, kaucuk, plastik ve metal eşya ile makine ve teçhizat ulaşım araçları sanayilerinin ve toprağa dayalı sanayide ve metal ana sanayinde de üretim artışı hızları önemli ölçüde gerilemiştir.

Gıda, içki, tütün alt sektöründe üretim artışı oranları her iki kesim için son dokuz ayda yüksek düzeylerde belirlenmiştir. Kamu sektörünün dokuz aylık ortalama artışı oranı yüzde 17.0, özel sektörün yüzde 14.5 olmuştur. Her iki kesim 1988 yılının birinci çeyreğinde olağanüstü üretim artışları gerçekleştirmiştir. Kamu kesiminin üretim artışı yüzde 26.8, özel kesimin yüzde 16.2 olarak belirlenmiştir. Her iki kesim bu rekor artışı hızlarını 1988 yılının ikinci çeyreğinde devam ettirememişlerdir. Kamu sektöründe üretim artışı hızı yüzde 13.4'e, özel sektörün artışı hızı yüzde 14.3'e gerilemiştir.

Dokuma, giyim, deri alt sektöründe kamu kesimi 1987 yılında olağanüstü bir gelişme gösterdikten 1988 yılında tam bir gerilemeye girmiştir. Birinci çeyrekte üretim yüzde 1.4 oranında, ikinci çeyrekte yüzde 4.2 oranında gerilemiştir. Özel sektör 1988 yılının birinci çeyreğinde yüzde 16.3 gibi çok yüksek bir üretim artışı oranına ulaşıktan sonra ikinci çeyrekte üretim artışı oranını yüzde 4.7'ye düşürmüştür.

Orman ürünleri ve mobilya alt sektöründe kamu sektörü 1987 yılının her dört döneminde mutlak olarak geriledikten sonra 1988 yılının ilk çeyreğinde üretimini yüzde 4.6 oranında arttırmış, ikinci çeyrekte daha da hızlanarak üretim artışını yüzde 15.7'ye çıkartmıştır.

Özel kesim 1987 yılını son çeyreğinde üretimini yüzde 15.0, 1988 yılının ilk çeyreğinde yüzde 12.5 oranında arttırmıştır. Ancak üretim 1988 yılının ikinci çeyreğinde 1.7 oranında gerilemiştir.

Kağıt, kağıt ürünleri ve basım sanayinde kamu kesiminin üretimi 1987'nin son yarısında rekor düzeylere (yüzde 16.6 ve yüzde 23.8) yükseldikten sonra 1988 yılının ilk yarısında düşüş kaydetmiştir (Yüzde 12 ve yüzde 11.4)

Özel kesim 1987'de ulaştığı yüksek artışı oranlarını 1988 yılının ilk çeyreğinde de sürdürmüştür. Ancak ilk çeyrekte yüzde 16.3 olarak belirlenen üretim artışı oranı ikinci çeyrekte yüzde 6.3'e gerilemiştir.

Kimya, petrol, kömür, kaucuk, plastik alt sektöründe kamu kesimi 1987 gerçekleştirdiği üretim patlamasını 1988 yılının ilk iki çeyreğinde sürdürmemiştir.

Bu sektörde, özel kesim 1987 yılının son çeyreğinde yüzde 10.8 oranında üretimi arttırtıktan sonra 1988 yılının ilk çeyreğinde üretimi ancak yüzde 3.0 oranında arttırmış, ikinci çeyrekte ise üretimi yüzde 1.0 oranında kırmıştır.

Taş ve toprağa dayalı alt sektörde kamu kesimi 1987 yılının ikinci yarısında üretimini yüzde 17.9 ve yüzde 16.7 oranlarında büyük artışlar arttırmıştır. 1988 yılının ilk çeyreğinde üretim artışı yavaşlamış ve 9.2 olarak belirlenmiş, ikinci çeyrekte ise üretim yüzde 2.8 oranında gerilemiştir.

Özel sektör kuruluşları üretimlerini 1987'nin son dokuz ayında büyük artışla arttırdıktan sonra, 1988 yılının ilk çeyreğinde üretimlerini yüzde 26.0 oranında olağanüstü bir oranda arttırmışlardır. Ancak 1988 yılının ikinci çeyreğinde üretim artışı oranı yüzde 6.6'ya gerilemiştir.

Meta1 ana sanayi alt sektöründe kamu sektörünün üretimi dalgalı bir seyir izlemiştir. 1987 yılının üçüncü çeyreğinde yüzde 2.4 oranında gerileyen üretim dördüncü çeyrekte yüzde 10.2 artmış, 1988 yılının birinci çeyreğinde üretim artışı oranı yüzde 3.7 oranına gerilemiş ve ikinci çeyrekte ise üretim yüzde 1.0 oranında gerilemiştir.

Özel kesim üretimi 1987 yılında olağanüstü oranlarda arttıktan sonra 1988'in ilk çeyreğinde üretim artışı yüzde 10.3 oranında gerilemiştir. İkinci çeyrekte ise yüzde 0.1 artışla yerinde saymıştır.

Meta1 esya, makine teçhizat ve ulaşım araçları alt sektörlerinde kamu kesimi 1987 yılının ikinci ve üçüncü çeyreklerde önemli bir üretim patlaması gözlemlenmiştir. 1988 yılında ise üretim önemli oranlarda gerilemiştir. Üretim gerilemesi yüzde 15.7 ve yüzde 29.0 olarak gerçekleşmiştir.

Özel kesimde 1987 yılının son çeyreğinde yüzde 20.3 oranında artan üretim 1988 yılının ilk çeyreğinde yüzde 21.9 oranında artışını hızlandırmıştır. Yılın ikinci çeyreğinde ise üretim yüzde 0.9 oranında gerilemiştir.

ÖZEL İMALAT SANAYİ ÜRETİMİ

(Bir önceki senenin aynı dönemine göre % değişim)

	I	II	III	IV	I	II
İmalat Sanayi	4.7	7.4	7.1	14.1	14.3	3.1
Gıda, İçki, Tütün	12.7	1.3	-3.2	12.9	16.2	14.3
Dokuma, Giyim, Deri	1.8	10.9	10.1	7.0	16.3	4.7
Orman ürünleri, Mobilya	22.4	9.5	7.1	15.0	12.5	-1.7
Kağıt, Basım,	14.5	16.8	16.3	17.8	16.3	6.3
Kimya, Petrol, Kömür, Kauçuk	5.6	-1.6	4.1	10.8	3.0	-1.0
Tas ve Toprağa Dayalı	4.5	16.8	16.3	10.8	26.0	6.6
Meta1 Ana Sanayi	16.0	21.2	16.2	21.1	10.3	0.1
Meta1 Esya, Makina ve Teçhizat	-3.7	8.5	7.0	20.3	21.9	-0.9
Ulaşım	-13.6	-13.5	1.4	26.2	-0.7	0.7
Diger İmalat						

KAMU İMALAT SANAYİ ÜRETİMİ

(Bir önceki senenin aynı dönemine göre % değişim)

	I	II	III	IV	I	II
İmalat Sanayi	16.5	16.1	11.1	20.7	14.6	7.5
Gıda, İçki, Tütün	-10.5	0.2	-3.1	10.7	26.8	13.4
Dokuma, Giyim, Deri	20.1	13.2	28.3	15.8	-1.4	-4.2
Orman ürünleri, Mobilya	-5.6	-3.1	-10.7	-3.4	4.6	15.7
Kağıt, Basım,	8.9	9.8	16.6	23.8	12.0	11.4
Kimya, Petrol, Kömür, Kauçuk	29.2	25.9	17.9	31.0	16.3	11.1
Tas ve Toprağa Dayalı	7.9	12.6	17.9	16.7	9.2	-2.8
Meta1 Ana Sanayi	12.3	5.3	-2.4	10.2	3.7	-1.0
Meta1 Esya, Makina ve Teçhizat,	5.6	16.6	24.6	4.8	-15.7	-29.0
Ulaşım	95.2	-32.4	-16.4	264.3	146.2	182.5
Diger İmalat						

Dönemler itibarıyla sanayi üretimi endeksinin incelenmesinden önemli bazı eğilimler ortaya çıkmaktadır.

1982-1987 döneminde ağırlıklı yıllık ortalamaların sonuçları kamu kesiminin özel sektör ortalamasıyla karşılaştırıldığında 9.6 olduğu görülmektedir. Buna göre kamu ve özel sektör imalat sanayilerinin üretimlerinin aynı hızla artması görülmektedir.

1981 endeks sayıları baz senesi olarak kabul edildiği takdirde 1987 yılına endeksinin kamu sektörü için yüzde 71.4 artışla 171.4'e, özel kesim için yüzde 72.1 artışla 172.1'e ulaşmış olduğu görülmektedir.

Yıllık verilerin incelenmesi iki sektörde çok farklı üretim artışları olduğu görülmektedir.

1982 ve 1987 yıllarında kamu sektörü bir üretim patlaması sergilemiştir. Bu iki yılda özel sektörün üretim artışı oranı mukayeseli olarak çok düşük olmuştur. 1982 yılında kamu sektörü üretim artışı oranı yüzde 15.5 olurken, özel sektörün üretim artışı oranı yüzde 4.3'te kalmıştır. 1987 yılında ise kamu sektöründeki üretim artışı oranı yüzde 16.4 olurken, özel kesimdeki artış oranı yüzde 8.6 olarak belirlenmiştir.

1983-1986 döneminin her yılında ise özel sektör üretimi kamu sektöründen daha hızlı artmıştır.

İMALAT SANAYİNDE KAMU VE ÖZEL SEKTÖRLERİN ÜRETİM ARTIŞ HIZLARI (1981:100)

Yıllık % Artışlar	Kamu	Özel
1982	15.5	4.3
1983	9.3	10.2
1984	9.1	13.0
1985	- 1.7	8.8
1986	8.8	12.2
1987	16.4	8.6
1982-1987 ort.	9.6	9.5
1988(11k yıl 1987)	11.0	7.2

1988 yılının ilk yarısında 1987 yılı ortalamasıyla karşılaştırıldığında özel sektörün üretim artışı oranları 1987 yılı ortalamasıyla karşılaştırıldığında 1.4 puan üstünde olduğu görülmektedir. Ancak her iki sektörün 1988'deki üretim artışı 1987'nin gerisinde kalmıştır. Kamu kesiminin 1988 yılının ilk yarısındaki artış oranı 1982-1987 dönemi ortalamasının 1.4 puan üstünde olduğu görülmektedir. 1983-1987 döneminde özel sektör üretiminin en yüksek artış oranları yüzde 13.0 ile 1984 yılında yüzde 12.2 ile 1986 yılında gerçekleşmiştir. En düşük artış oranları ise yüzde 8.8 ile 1985 yılında yüzde 8.6 ile 1987 yılında meydana gelmiştir. Bu sonuçlar özel sektörün üretim artışı oranlarının dalgalı bir seyir

izlediğini göstermektedir. Yüksek bir üretim artış oranının gerçekleştirildiği yıllar ortaya çıkan bu eğilimin 1988 yılının ilk yarısında geçerli olmadığı anlaşılmaktadır. 1987 yılında yüzde 8.6 olarak gerçekleştirilen özel sektör üretim artış oranının 1988'in ilk yarısında yüzde 7.2 olduğu görülmektedir.

Özel imalat sanayinin alt sektörlerini inceleyen çalışmamız gibi 1988 yılının ikinci çeyreğinde özel üretim artışlarının büyük çapta gerilemesinin nedeni gıda, içki, tütün, kağıt basım ve taş toprağa dayalı sanayi alt sektörlerinin dışındaki alt sektörlerde üretimin gerilemesi, yerinde sayması veya çok yavaş artmasından kaynaklanmaktadır. En hızlı üretim azalması gösteren alt sektörlerden başlamak üzere bu sektörleri şu şekilde sıralayabiliriz:

Orman Ürünleri, Mobilya	% -1.7
Kimya, Petrol, Kömür, Kauçuk	% -1.0
Plastik	% -0.9
Meta1 Esya, Makine ve Teçhizat	% -0.9
Ulaştırma Araçları	% 0.1
Meta1 Esya Sanayi	% 0.7
Diğer İmalat	% 4.7
Dokuma, Giyim, Deri	% 14.3
Gıda, İçki, Tütün	% 6.6
Taş ve Toprağa Dayalı Sanayi	% 6.3
Kağıt, Basım	% 6.3

Nispeten yüksek üretim artışı sergileyen üç alt sektör ise:

1988 yılının iki çeyreği arasında kaybedilen hız bakımından alt sektörler daha farklı bir görünümündedir.

1988(I)	1988(II)	Fark
21.9	- 0.9	-22.8
26.0	6.6	-19.4
12.5	- 1.7	-14.2
16.3	4.7	-11.6
14.3	3.1	-11.2
10.3	0.1	-10.2
16.3	6.3	-10.0
3.0	- 1.0	- 4.0
16.2	14.3	- 1.9

Gıda, içki, tütün sektörünün dışındaki bütün alt sektörlerde bir resesyon yaşandığını söylemek mübalağalı bir ifade değildir.

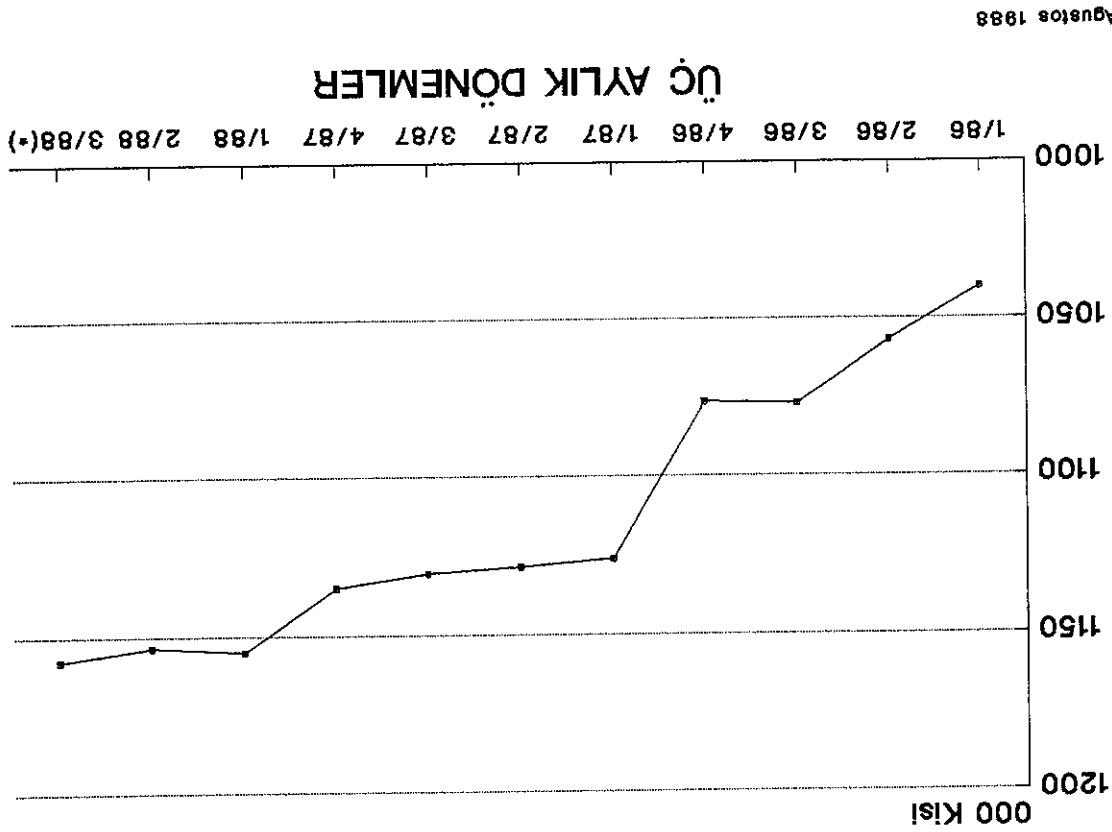
6) İstihdam

1988 senesinde açık işsizlik artmaya devam etmiştir. Ancak artış oranı geçen senenin aynı aylarındaki artışlarla karşılaştırıldığında yaklaşık yarıyarıya düşmüştür. Ağustos 1988 itibarıyla toplam açık işsiz sayısı 1157642 olarak belirlenmiştir.

AÇIK İSSİZLİK

	1985	% Değişim	1986	% Değişim	1987	% Değişim	1988	% Değişim
Ocak	882.197	39.3	996.703	13.0	1.093.882	9.8	1.143.240	4.5
Şubat	896.823	34.9	1.019.908	13.7	1.104.640	8.3	1.149.495	4.1
Mart	921.662	31.4	1.039.913	12.8	1.126.199	8.3	1.155.081	2.6
Nisan	935.778	27.1	1.050.679	12.3	1.137.106	8.2	1.154.503	1.5
Mayıs	941.279	26.6	1.058.634	12.5	1.128.866	6.6	1.151.332	2.0
Haziran	941.055	24.9	1.056.879	12.3	1.128.866	6.6	1.153.475	2.2
Temmuz	934.699	19.7	1.061.131	13.5	1.123.366	5.9	1.153.762	2.7
Ağustos	940.177	18.3	1.061.999	13.0	1.123.822	5.8	1.157.642	3.0
Eylül	944.993	17.4	1.076.822	14.0	1.130.562	5.0		
Ekim	951.457	15.8	1.076.538	13.2	1.127.629	4.8		
Kasım	958.904	15.1	1.074.459	12.1	1.128.416	5.0		
Aralık	966.195	11.9	1.076.309	11.4	1.134.884	5.0		

AÇIK İSSİZLİK

ÜÇ AYLIK DÖNEMLER

(*) Ağustos 1988

1988 yılının Ocak-Ağustos döneminde İİBK'na başvurular yüzde 14.2, işyerlerinin işgücü istemi yüzde 5.4, işe yerleştirilenlerin sayısı yüzde 1.6 azalmıştır. Bu dönem zarfında yurtdışına giden işçi sayısında yüzde 43.8 oranında önemli bir artış olmuştur.

İŞ VE İŞÇİ BULMA KURUMUNA BAŞVURULAR, İŞE YERLEŞTİRİLENLER, KAYITLI İŞSİZLER VE YURTDIŞINA GİDEN İŞÇİLER

	Kümülatif Ocak Ağustos 1987	Kümülatif Ocak Ağustos 1987	Oran %
Başvuranlar	Toplam	325.795	259.450
	Erkek	270.254	203.218
	Kadın	55.541	56.232
İşyerlerinin işgücü	Toplam	169.137	160.061
	Erkek	131.293	118.110
	Kadın	37.844	41.951
İşe yerleştirilenler	Toplam	157.925	155.136
	Erkek	120.322	113.030
	Kadın	37.603	42.106
Kamu Kesimi	Toplam	113.723	105.852
	Erkek	105.022	97.425
	Kadın	8.701	8.427
Özel Kesim	Toplam	44.202	49.284
	Erkek	15.300	15.605
	Kadın	28.902	33.679
Tarım	Toplam	39.489	45.279
	Erkek	10.531	11.448
	Kadın	28.958	33.831
Tarım Dışı	Toplam	118.436	109.857
	Erkek	109.791	101.582
	Kadın	8.645	8.275
Kayıtlı işsizler*	Toplam	1.123.922	1.157.642
	Erkek	927.580	953.748
	Kadın	196.342	203.894
Yurtdışına Giden	Toplam	26.723	38.439
	Erkek	26.549	38.230
	Kadın	174	209

*Çalışma gücü olan, çalışmak isteyen, kurum'a başvurduğunda asgari ücret düzeyinde gelir getirici işi olmayan, kurum tarafından henüz kendisine iş bulunamayan faal nüfus içindeki kişilardır. Kurum kayıtlarında iş bekleyenlerden yalnız belli bir iş yerinde çalışmak isteyen, öteki işyerlerinde sağlanabilecek iş olanaklarını yeglemeyen, halen bir işi varken daha elverişlisine geçmeyi isteyenler ile emeklilerden iş arayanlar ay sonlarında beklemeye istelerinden çıkarılarak geri kalanlar kayıtlı işsiz sayılmaktadır.

DİE 1982 yılından itibaren ulusal arastırma standartlarına uygun olarak nüfus 10.00'den fazla olan yerleşim yerlerinde her yıl hanehalkı işgücü anketi uygulanarak, 12 ve daha yukarı nüfusun esas meslek, son haftadaki tutulan iş, iktisadi faaliyet, istek durumu, okur-yazarlık, iktisaden faal olmayanlar, işsizlik ve bunun gibi durumları tespit ederek kamuoyuna sunmaktadır.

En son anket sonuçları 1985 yılına ait olup, 302 yerleşim merkezini kapsayan 12 ve daha yukarı nüfusa göre toplam nüfusun (50.9 milyon) yüzde 68.0'ı 32.0'ı ise iktisaden faal değildir.

İktisaden faal olan toplam 18.4 milyon kişinin 15.7 milyonunun bir işte çalıştığı anlaşılmaktadır (yüzde 85). İşsizlerin çok ufak bir kısmının (200 bin kişi) iş bulacağını sanmadığı için iş aramadığı, halen yaklaşık 2.3 milyon kişinin de aktif olarak iş aradığı anlaşılmaktadır. Bu durumda 1985 yılı itibarı ile aktif işsizlerin iktisaden faal işgücü içindeki payı yüzde 11.0 olarak belirlenmiştir. Bu oran kadın ve erkek işsizler için aynıdır.

İktisaden faal olmayanların yarısından fazlasını ev kadınları oluşturmaktadır. Bu grubu öğrenciler, emekliler ve çalışamaz halde olanlar takip etmektedir. Anket, aktif işsizlerin yüzde 65.0 gibi büyük bir bölümünün es-dost vasıtasıyla veya bizzat kendilerinin iş aradığını göstermiştir. İşsizlerin sadece yüzde 21.0'ı iş ve işçi Bulma Kurumu yoluyla iş aramaktadırlar.

HANEHALKI FERTLERİNİN SON HAFTADAKI İŞGÜCÜ DURUMUNA VE CİNSİYETE
GÖRE DAĞILIMI

İşgücü Durumu	Hanehalkı Fertleri						
	Toplam		Erkek		Kadın		
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
Toplam Nüfus (I+II+III) 12 ve Daha Yukarı Yaşta Fert Sayısı (I+II)	50.958.614	100.00	-	-	25.273.956	100.00	-
I. İktisaden Faal Olanlar	34.822.100	68.33	-	-	17.298.547	68.44	-
Bir İşte Çalışanlar	18.422.980	36.15	100.00	50.15	5.543.862	21.93	100.00
Bir İş Olup Çalışmayanlar	15.684.690	30.78	85.14	42.90	4.665.470	18.46	84.16
İşsizler	478.100	0.94	2.59	1.03	215.874	0.85	3.89
Aktif İşsizler	2.260.190	4.43	12.27	6.22	622.518	2.62	11.95
İnaktif İşsizler	2.040.060	4.00	11.08	5.57	609.305	2.41	10.99
İktisaden Faal Olmayanlar	220.130	0.43	1.19	0.65	53.213	0.21	0.96
İş Olmadığı Halde İş	16.399.120	32.18	100.00	18.08	11.754.685	46.51	100.00
Aramayanlar	46.287	0.09	0.28	0.15	8.412	0.03	0.07
Mevsimlik Çalışıp İş							
Aramayanlar	48.891	0.09	0.30	0.09	25.520	0.10	0.22
Ev Kadını	9.351.027	18.35	57.02	-	9.351.027	37.00	79.55
Öğrenci	3.340.261	6.56	20.37	8.29	1.211.515	4.80	10.31
Emekli	1.328.654	2.61	8.10	4.49	175.092	0.69	1.49
İrad Sahibi	576.314	1.13	3.51	1.33	235.136	0.93	2.00
Çalışamaz Halde	1.539.459	3.02	9.39	3.22	712.033	2.82	6.06
Diğer	168.227	0.33	1.30	0.51	35.950	0.14	0.30
III. 12 Yaşından Küçük Olanlar	16.136.514	31.67	-	31.77	7.975.409	31.56	-

Son 25 yıllık sanayileşme, istihdamın dağılımını büyük çapta etkilemiştir. Tarımdaki istihdamın payı 1962 yılında yüzde 74.2'den 1988 senesinde yüzde 55.1'e, 22.1 puan gerilerken, sanayinin payı yüzde 8.3'ten yüzde 14.2'ye ve hizmetlerin payı yüzde 14.5'ten, yüzde 30.7'ye yükselmiştir. Tarımdaki istihdam azalmasının yüzde 26.7'sini sanayi ve yüzde 73.3'ünü hizmetler massetmiştir.

İstihdam oranlarının sektörlerdeki yurtiçi gelir ile karşılaştırdığımız zaman sanayide nisbi verimliliğin yüksek, hizmetlerde daha düşük ve tarımda mukayeseli olarak çok düşük olduğunu görürüz. Sanayide kişi başına nisbi gelir türkiye ortalamasının 2.4 katı ve hizmetlerde 1.6 katı iken tarımda 0.3'tür.

1988 yılında sanayinin nisbi geliri 2.087'den 2.035'e düşmüş, hizmetlerin nisbi geliri 1.728'den 1.678'e gerilerken, tarımın nisbi geliri 0.344'den 0.356'ya yükselmiştir. Arzu edilen fakat gerçekleşmesi zor olan tarımdaki fazla nüfusun endüstriye ve hizmetlere kaydırılarak sektörlerarası eşitsizliklerin hafifletilmesi.

SEKTÖRLERARASI GELİR DAĞILIMI

	1988	1987	1986
Tarım	19.4	19.6	17.8
Sanayi	28.8	28.9	30.5
Hizmetler	51.8	51.5	53.8
Tarım	56.4	55.1	47.4
Sanayi	13.8	14.2	17.8
Hizmetler	29.8	30.7	32.7
Tarım	0.344	0.356	0.356
Sanayi	2.087	2.035	2.035
Hizmetler	1.738	1.678	1.678
Nüfus	100.0	100.0	100.0
Gelir	100.0	100.0	100.0
Nisbi	100.0	100.0	100.0

Ücretler

Bütün göstergeler kamu kesiminde olsun, özel sektörde olsun ücretlerin 1987'de önemli bir artış gösterdiğini buna mukabil 1988'de enflasyonun siddetlenmesine rağmen ücret artışlarını büyük çapta gerilediğini göstermektedir.

NET ÜCRET SERİLERİNDE GELİŞMELER (Net Ücret - Vergi İadesi)

	1988	1987	1986
DİE Tüketici Fiyat Endeksi	72.0	38.9	34.6
Kamu Kesimi İstci Ücreti	27.0	24.6	16.7
DİE İmalat Sanayi Özel Kesimi	26.9	50.0	23.0
İstci Ücreti	26.8	44.9	21.9
Türkiye Genel İstci Ücreti	29.4	46.6	23.2
Türkiye Genel Ücretli Ücreti	42.5	48.5	25.7
Seçilmiş Bir Kamu İstcinin Ücreti	41.0	53.9	29.3
Muhasabe Maliyetine Göre Memur Üc.	56.0	41.9	32.7
Unvanlı Memur Ortalama Ücreti	25.1	74.4	17.8
Ücret Maliyeti	38.0	53.8	30.5
- Kamu Kesimi			
- TISK			

BÖLÜM II

PARASAL GELİŞMELER

Nominal milti getiri kontrolden ve enflasyon hizını asğı çekmede parasal kontrolu esas alan mevcut para polititikası, 1988 yılı için öngörülen yüzde 5.0 reel büyüme ve yüzde 35.0'ın altında enflasyon hedeflerine paralel olarak M2 para arzı ile ölçülen parasal genişlemeyi yüzde 40.0 ile sınırlandırmayı hedefliyordu. 1988 parasal programı aynı zamanda "reel faiz oranı" ve "reel efektif döviz kuru" gibi değişkenler içinde hedefler belirleyerek, bir yıl vade için banka mevduatlarına uygulanacak nominal faiz oranlarının yıllık yüzde 7.0 reel getirisi sağlayacak şekilde, Türk Lirası'nın diğer para birimlerine karşı nominal değer kaybının ise yüzde 5.0 oranında bir reel değer kaybı sağlayacak şekilde belirlenmesini öngörüldü.

1987 yılında, beklenenin aksine yeniden hızlanan enflasyon reel mevduat faizlerini tüm mevduat kategorileri için negatife çevirmiş, bunun sonucu tasarruflar döviz, gayri menkul, altın piyasaları ile diğer reel aktiflere yönelirken, banka mevduatlarında da belirgin bir yavaşlama gözlenmiştir.

Türk para piyasasında 1987 sonu ve 1988'in başlarında gözlenen istikrar-sizliği gidermek amacıyla 4 Şubat 1988'de uygulama konan tedbirler paketi, Türk Lirası'ndan kaçışı önlemeyi; 1987'nin ikinci yarısında ekonomide meydana gelen asırı likidite sıkıntısını azaltmayı; 1987 yılında emisyon ve vadesiz mevduatta gözlenen hızlı artışı nedeniyle M1 dar tanımını para arzında meydana gelen genişlemeyi daha geniş tanımlara kaydırmayı; vadesiz yerine vade için mevduatları teşvik etmeyi öngörüldü.

4 Şubat'ta alınan faiz kararları aynı zamanda 1980 yılından buyana uygulama konan "ikinci faiz serbestisi" teşebbüsünün de sona erdirdi; ilk kez Temmuz 1980'de serbest bırakılan mevduat faiz oranları, daha sonra 1987 Temmuz ayında tekrar serbest bırakılmış, bunun sonucu bir yıl vade için mevduata ödenen faiz oranı brüt yüzde 52-55 düzeyinde olmuştur. Ancak, 1987'de yeniden hızlanan enflasyon yıllık net 46-49 ödeyen mevduatları bir tasarruf aracı olmaktan uzaklaştırmıştır. 4 Şubat kararlarıyla, Merkez Bankası'nca belirlenen tavanlar dahilinde serbest bırakılan faizlerin vade için tasarrufu teşvik etmesi amacıyla yordu. Bankalar, Merkez Bankası'nca bir ay vade için mevduat için yüzde 40, üç ay vade için yüzde 45, altı ay vade için yüzde 45, altı ay vade için yüzde 65 ve vadesiz mevduat için yüzde 36 şeklinde belirlenen faiz tavanları dahilinde mevduat faizlerini serbestçe belirleyebilecektir. Mevduat faizlerinin Merkez Bankası'nın belirlediği tavanlar içinde serbest bırakılması sonucu, banka sektöründe kitaze fonlar üzerindeki yüksek rekabet bankaların uyguladıkları faiz oranları- nı süratle bu tavanlar düzeyine çekti.

Mevduat faizlerindeki artışa paralel olarak, mevduat münzam karşılıkları yüzde 14.0'dan yüzde 16.0'a, disponibillite oranları da yüzde 23.0'dan yüzde 27.0'a yükseltti. Bu parametrelerin Merkez Bankası'nca, yıl içinde parasal büyüklüklerde gözlenecek gelişmeler ışığında tekrar gözden geçirilmesi benimsendi. Daha önce herhangi bir vergi ya da fon kesintisine tabi olmayan döviz tevdiat hesapları faiz gelirlere de yüzde 5.0 oranında stopaj getirildi.

18 Şubat'ta, tercihi (subvansiyon) kredilere uygulanan reeskont faiz oranları artırılarak bu tür düşük krediler üzerinde hızlı enflasyon sonucu fazla-tasan fihli subvansiyon azaltılmış oldu.

Merkez Bankası 29 Şubat'ta interbank para piyasasının işleyiş prensiplerinde yaptığı yeni düzenlemelerle bu piyasada oluşan gınlık ve haftalık faiz oranlarındaki büyük dalgalanmaları engellemeyi amaçlamaktadır. Merkez Bankası, halen, interbank piyasasında sadece pasif bir aracı konumu ile sınırlı kalmayıp, tahvil piyasası yanında bu piyasada da aktif piyasası yürütmek suretiyle aktif bir katılımcı durumundadır. Böylece, interbank piyasası işlemleri Merkez Bankası için ekonomide nakit yönetimini sağlamada ilave bir araç haline gelmiştir.

4 Şubat - 11 Ekim 1988 tarihleri arasındaki dönemde, bir yıl vadeli banka mevduatlarına ödenen faiz oranı, "enflasyon hızında yavaşlama kaydedildiği" gerekçesiyle yüzde 65'ten yüzde 64.0'a, vadesiz mevduat faizi de yüzde 36.0'dan tekrar yüzde 10.0'a çekildi.

Enflasyon hızının 1988 için belirlenen yüzde 35.0'lık hedefi yılın daha ilk yarısında aşması tasarrufların tekrar döviz piyasasına yönelmesine yol açtı, bunun sonucu ABD doları Eylül sonu - Ekim ortası iki haftalık sürede yüzde 15.0, DM ise yüzde 19.0'lık artış gösterdi.

Hükümet TL'yi cazip kılmak döviz piyasasına olan talebi azaltmak ve tasarrufları banka kesimine yönelmek amacıyla, banka mevduat faizlerini 11 Ekim'de, 17 Ekim'den geçerli olmak üzere serbest bırakıldığını ilan etti; böylece banka mevduat faizleri 1980'den buyana üçüncü kez serbest bırakılmış oluyordu. Faizlerin serbest bırakılması takiben iki haftalık sürede bir yıl vadeli mevduat faizlerinin yüzde 85.0'a tırmandığı, diğer vadelere ödenen faizlerin de yaklaşık bu orana göre belirlendiği (yani, örneğin, üç ay, altı ay, vadeli mevduatlara ödenen faizlerin yılın bitişik esasta yüzde 85.0'a ulaştığı) gözlemlendi. Vadesiz mevduat faiz oranı da tekrar yüzde 10.0'a yükseldi.

Faiz oranlarının serbest bırakılmasından kısa bir süre sonra hükümet bir yıl vadeli banka mevduatlarına ödenen faiz oranlarını maksimum yüzde 85.0 ile sınırladı, böylece üçüncü faiz serbestisi de kısa bir uygulamayı takiben terk-edilmiş oluyordu.

Merkez Bankası, 21 Ekim'den geçerli olmak üzere vadesiz mevduata uygulanan münzam karşılığı yüzde 14.0'dan yüzde 25.0'a; vadesiz döviz hesaplarına uygulanan münzam karşılığı da yüzde 20.0'dan yüzde 25.0'a yükseltti.

1988'in ilk on-onbeş aylık döneminde temel parasal değişkenlerde gözlenen gelişmeler şöylece özetlenebilir:

- Mevcut para politikası çerçevesinde önemli bir yer teşkil eden rezerv para 1988'in yaklaşıktık 10.5 ayında geçen yıl oranla daha hızlı bir genisleme gösterdi. Buna karşın; tedavüle çıkan para miktarı 1988'in ilk on ayında

1987'ye oranla daha yavaş bir artış sergiledi. Vade'li mevduatları hızlandırmaya paralel olarak M2 para arzı yüzde 41.0, M3 para arzı da yüzde 42.0 düzeyinde bir genişleme gösterdi.

- Vadesiz mevduat geçen yıl oranla yavaşlarken, vade'li mevduat amaçlanan doğrultuda bir hızlanma sağlandı; vade'li tasarruf mevduatı 1987'nin ilk on ayında yüzde 20.8 gibi düşük bir oranda büyürken, 1988'in ilk on ayında yüzde 75.5 artış kaydetti.

- Toplam kredi stoku 1988'in ilk on ayında geçen yıl oranla daha yavaş bir genişleme sergiledi. Toplam kredi stokundaki artış büyük ölçüde banka kredilerindeki artıştan kaynaklandı.

- 1988 için öngörülen yüzde 35.0'ın altında enflasyon hedefine karşın, tüm fiyat endeksleri 1988'de gerçekleşen enflasyon hızının bu hedefin çok üzerinde olduğuna işaret etmektedir. Yıllık enflasyon hızı Ekim sonu itibarıyla tüketici fiyatlarına yüzde 86.4 (1987'de yüzde 36.4), toptan esya fiyatlarına göre de yüzde 76.0'a (1987'de yüzde 33.9) ulaştı.

- Bankalar ve diğer mali araç kurumlar vasıtasıyla gerçekleştirilen menkul kıymet satışları 1988'in ilk dokuz ayında geçen yılın aynı dönemine oranla yüzde 150 civarında artış gösterdi. Toplam menkul satışlarının yüzde 88.5'inin sadece devlet tahvil ve hazine bonolarından oluşması, kamunun, sermaye piyasasında en büyük müşteri olma durumunu devam ettirdiğini göstermektedir.

BAŞLICA PARASAL GÖSTERGELER

Ekim 1988 (Milyar TL)				Yüzde		Değişim	
				Ocak-Ekim		Ocak-Ekim	
				1987		1988	
Tedavüle Çıkan Para	4414.7	58.5	49				
Parasal Taban*	8462.0*	38.0	60.2*				
Para Arzı (M1)	8541.5	41.2	30				
Para Arzı (M2)	20956.6	29.8	41				
Merkez Bankası kredileri	4043.8*	87.8	17.59*				
-Kamu	2496.3*	69.7	15.04*				
-Özel	1547.5*	130.5	21.96*				
Mevduat Banka kredileri	16809.1	51.4	36.5				
Yatırım Banka kredileri	2308.4	21.8	72.5				
Toplam Kredi Stoku	21752.0	51.8	40.3				
Toplam Konsolide Mevduat	20081.7	28.63	39.62				
Vade'li Mevduat	11574.0	20.81	57.35				
Vadesiz Mevduat	4640.5	31.25	14.36				
Toplan Esya Fiyat Endeksi		30.7	54.50				
Tüketici Fiyat Endeksi		31.2	57.8				

* 11 Kasım 1988 itibarıyla

1) Rezerv Para ve Para Arzi

Ekonomide parasal kontrolü, ticari banka kesimince kullanılabılır toplam Türk Lirası rezervleri kontrol yoluyla gerçekleştirilmeyi öngören mevcut para politikası yaklaşımı çerçevesinde önemli bir yer teşkil eden rezerv para (ya da parasal taban) 1988 yılında geçen yıl oranla önemli ölçüde genişleme gösterdi.. 1987'nin ilk on ayında yaklaşık yüzde 38.0 artış gösteren rezerv paranın 1988'in yaklaşıktık onbuçuk ayında yüzde 60.0 artarak 11 kasım itibarıyla 8 trilyon 462 milyar TL. düzeyine ulaştı.

1988 başından 11 kasım'a kadar kaydedilen 3 trilyon 360.8 milyar TL.lik rezerv para artışında Merkez Bankası'nın iç kredi genişlemesinin etkisi nisbeten sınırlı katırken (yüzde 18.0'lik bir pay), net dış varlıklardaki artışın önemli bir etken teşkil ettiği gözlemlendi (nitekim, rezerv paradaki artışın yüzde 68.0'ı net dış varlıklardaki artıştan kaynaklanmıştır). Buna paralel olarak Merkez Bankası toplam kredilerin rezerv paraya oranı 1987 sonunda yüzde 67.4'den yüzde 47.7'ye geriledi.

PARASAL TABAN (REZERV PARA)
(Kaynaklar-Kullanımlar)
(Milyar TL)

	1986	1987	1988*
Rezerv Paranın Kaynağı	3663.8	5101.2	8462.0
-Tedarikle Aka Para	2021.1	3018.3	4526.8
-MB'deki Zorunlu Karşılıklar	1477.5	1597.9	3287.2
ve Serbest Rezervler			
-Diğer	165.2	485.0	653.0
Rezerv Paranın Kullanımı	3663.8	5101.2	8462.0
-MB İç Kredi Genişlemesi	1828.1	3438.7	4043.8
-Net Dış Varlıklar	-291.5	-605.8	1705.5
-Diğer**	2127.2	2268.3*	2717.7*

* 11 Kasım itibarıyla
**MB'nin Hazine'den alacaklı olduğu kur farklarının önemli bir bölümünü kapsamaktadır.

MERKEZ BANKASI İÇ KREDİ GENİŞLEMESİ/REZERV PARA

(Milyar TL)

	1985	1986	1987	1988*
Merkez Bankası Kredileri	1299.7	1828.1	3438.7	4043.8
(Kamu+Özel)				
Rezerv Para	2893.7	3663.8	5101.2	8462.0
MB Kredileri/Rezerv Para	%44.9	%49.8	%67.4	%47.7

* 11 Kasım itibarıyla

Buna karşın; tedavüle çıkan para miktarı (emisyon) 1988'in ilk on ayında 1987'nin aynı dönemine oranla daha yavaş bir artış gösterdi. Geçen yılın Ocak-Ekim döneminde yüzde 58.5 artış gösteren emisyon bu yılın aynı döneminde yüzde 49.0'lık bir artış sergiledi.

4 Şubat 1988'de uygulamaya konan parasal tedbirler, 1987 yılında emisyon ve vadesiz mevduatta gözlenen hızlı artış nedeniyle M1 dar tanımı para arzın da meydana gelen genişlemeyi daha geniş tanımlara kaydırmayı öngörüordu. Buna ek olarak, Merkez Bankası, döviz tevdiat hesaplarındaki hızlı artış nedeniyle sadece M2 para arzı için hedef belirlemekte kalmayıp, daha geniş parasal toplamları da izlemeye başladı.

Bu amaçla, Merkez Bankası'nca belirlenen tavanlar dahilinde serbest bırakılan mevduat faizlerinin vade-i mevduatı teşvik etmesi ve anti-enflasyonist amaçlarla para arzının daha az likid bir yapıya dönüşmesi öngörülmüştür.

1988'in ilk on aylık döneminde tedavülideki para yüzde 55.0 civarında artarken, vadesiz mevduatta belirgin bir yavaşlama gözlenmiştir, vadesiz mevduat 1987'nin ilk on ayında yüzde 31.0 civarında artarken, bu oran 1988'in aynı döneminde yaklaşık yüzde 14.0 düzeyinde gerçekleşmiştir. Bunun sonucu; tedavülideki para miktarı vadesiz ticari ve tasarruf mevduatı ile Merkez Bankası'ndaki mevduattan oluşan M1 dar tanımı para arzı artışı 1988'in ilk on ayında yüzde 30 ile sınırlı kalmıştır (1987'de yüzde 41.0).

1988 yılının öngörülen parasal program aynı yıl için öngörülen yüzde 5.0'lık reel büyüme ve yüzde 35.0'ın altında enflasyona (diğer bir ifade ile nominal artış) gelirden yüzde 40.0 civarında bir artışa) paralel olarak M2 para arzında yüzde 40 düzeyinde bir artış hedefliyordu.

Mevcut parasal yaklaşımlar, nominal millî gelir düzeyindeki değişimlerin büyük ölçüde M2 para arzındaki değişimlerle bağlantılıdır. M2 ise rezerv para yoluyla kontrol edilmeye çalışılmaktadır.

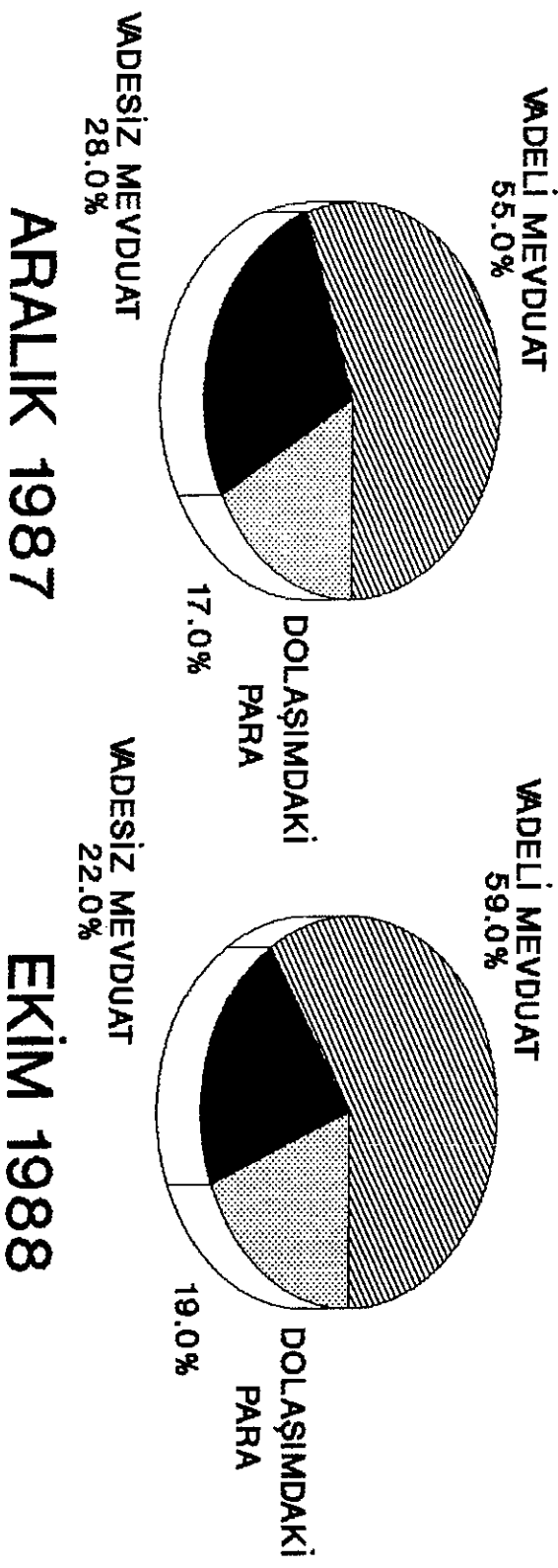
Vade-i tasarruf mevduatında 1988'in Ocak-Ekim döneminde kaydedilen yüzde 75.0'lık artış geniş tanımı para arzı (M2)'nin geçen yıl oranla daha hızlı genişlemesinde ana etken olmuştur. Vade-i ticari mevduattaki yüzde 5.0 ve mevduat sertifikalarındaki yüzde 24.0'lık azalışa hesaba katıldığında, toplam vade-i mevduat yılın ilk on ayında yüzde 57.0 dolayında artış göstermiş, bu ise M2 para arzında yüzde 41.0'lık bir artışa yol açmıştır.

M2 para arzına kamu mevduatı ilave edilerek bulunan M3 para arzı ise yüzde 42.0 düzeyinde bir genişleme göstermiştir.

PARA STOKUNUN BELİRLENMESİ
(Milyar TL)

Aralık 1987	28 Ekim 1988	% Değişim
2955.3	4414.7	49
(-) Banka Kasaları	528.2	18
Tedavülideki Para	3886.5	55
(+) Vadesiz Ticari Mevduat	2891.0	6
(+) Vadesiz Tasarruf Mevduatı	1749.5	31
(+) MB'deki Mevduat	14.5	-50
M1 Para Arzı (Yeni Dar Tanım)	6592.9	30
(+) Vade-i Tasarruf Mevduatı	6011.7	75
(+) Vade-i Ticari Mevduat	840.6	-4
(+) Mevduat Sertifikaları	1343.6	-24
M2 Para Arzı	14819.4	41
(+) Kamu Mevduatı	2098.6	44
M3 Para Arzı	16918.0	42
	23982.5	

PARA ARZI (M2) BİLEŞENLERİ

Para arzının tikiid kalemlerini oluşturan tedavüdeki para, vadesiz mevduat ve Merkez Bankası'ndaki mevduatın M2 içindeki payı 1987 sonunda yüzde 44.0'dan, 1988 Ekim ayında yüzde 41.0'a gerilemiştir.

Para carpanında ise nisbi bir gerileme sözkonusu olmuştur; M1'e göre hesaplanan para carpanı 1987 sonunda 1.34'den Ekim 1988'de 1.09'a, M2'ye göre hesaplanan para carpanı ise 3.0'dan 2.58'e gerilemiştir.

PARA ARZI (M2) BİLEŞENLERİ*

	Aralık 1986	Aralık 1987	Ekim 1988
Birincil Para	15.46	17.0	19
İkincil Para	84.54	83.0	81
(Tedavüdeki Para)			
(Vadesiz Mevduat)	(26.95)	(28.0)	(22)
(Vadei Mevduat)	(57.45)	(55.0)	(59)
M2 Para Arzi	100.00	100.00	100.00

* M2'nin yüzdesi olarak

PARA ÇARPANI

(PARA ARZI/PARASAL TABAN)

	1986	1987	1988*
M1 Para Arzi/Parasal Taban	1.22	1.34	1.09
M2 Para Arzi/Parasal Taban	2.86	3.00	2.58
M3 Para Arzi/Parasal Taban	3.40	3.43	2.05

* Ekim ayı itibarıyla

Ekim 1988 itibarıyla oniki aylık M2 artış hızı yüzde 55.0 düzeyinde gerilemiştir, aynı dönemdeki (yıllık) enflasyon hızı ise tüketici fiyatlarıyla yüzde 86.4, toptan esya fiyatlarıyla da yüzde 76.0 olarak ölçülmüştür. Türk ekonomisindeki enflasyon olgusunun tümüyle moneter faktörlerle açıklamak elbette mümkün değildir; ancak, yüzde 55.0'lık para arzı artışı karşısında yüzde 86.0'lara varan enflasyon sözkonusu olduğunda, M2 para arzındaki artışın ekonomideki fitti para arzı genilemeyi ne ölçüde yansıttığı da hesaba katılması gereken bir husus olarak tadır. Para arzı tedavüdeki tüm ödeme araçlarının nominal satınalma gücü olarak tanımlanır, acaba M2'nin kapsadığı kalemler ekonomimizde fitten kullanılan tüm ödeme araçlarını kapsamaktadır? Yüksek enflasyon ortamında nominal para ve kredi talebinde meydana gelen artışlar, parasal genileme bu talebi karşılamaya yetmediği ölçüde piyasada yeni ödeme araçlarının ortaya çıkmasına yol açmaktadır, (financial innovation). Örneğin, vadei çek son yıllarda Türk ekonomisinde gide-rek yaygınlık kazanan bir ödeme aracı olup, para arzı tanımına dahil değildir. Diğer yanda, örneğin, hazine bonosu ve devlet tahvillerinin yüzde 90.0 oranında banka portföylerinde bulunduğu ve interbank para piyasasından borçlanmalarda teminat

olarak kullanıldığı hesaba katılırsa, parasal genişlemeye katkıda bulundukları görülmektedir.

Bu itibarla mevcut para tanımlarının ekonomide ödeme aracı olarak kullanı-
lan araçların tümünü kapsamaması sözkonusudur. Diğer yanda, Merkez Bankası'nın
son yıllarda döviz tevdiat hesaplarında meydana gelen büyük artışları hesaba
katarak M2'den daha geniş parasal toplamları da izliyor olması da şüpheyi bir
yaklaşımır.

2) Mevduat Gelismeleri

Türk para piyasasında 1987 sonları ve 1988 başlarında gözlenen istikrar-
sızlığı önlemek gayesiyle uygulamaya konan 4 Şubat kararı ekonomideki aşırı
likidite sıkıntısını azaltmayı, geniş tanımlı para arzı (M2)'nin daha az likid
bir yapı kazanmasını ve TL'den dövizle kaçışı durdurmayı öngörmekteydi. 1987 yıl-
ında beklentilerin aksine yeniden hızlanan enflasyon reel banka mevduat faiz-
lerini tüm mevduat kategorileri için negatife dönüştürmüştü, bunu sonucu mevduat
artışında bir yıl önceye göre belirgin bir yavaşlama gözlenmişti. 4 Şubat'ta
alınan kararlara bankaların - Merkez Bankası'nın belirleyeceği maksimum limiti-
ler dahilinde - uygulayacakları mevduat faizlerini serbestçe belirlemeleri be-
nimlendi. Faizlerin MB'nin belirlediği maksimum sınırlar içinde serbest bırakıl-
masını takiben banka sektöründe kit tasarruf fonları üzerindeki yüksek rekabet
bankaların uyguladıkları oranları bu limitler düzeyine çekti.

Daha sonra, Ekim ayında herhangi bir tavana tabi olmaksızın serbest bira-
kılan faiz oranlarına kısa bir aradan sonra bir yıl vadeli mevduatlar için yüz-
de 85.0 sınırı getirildi.

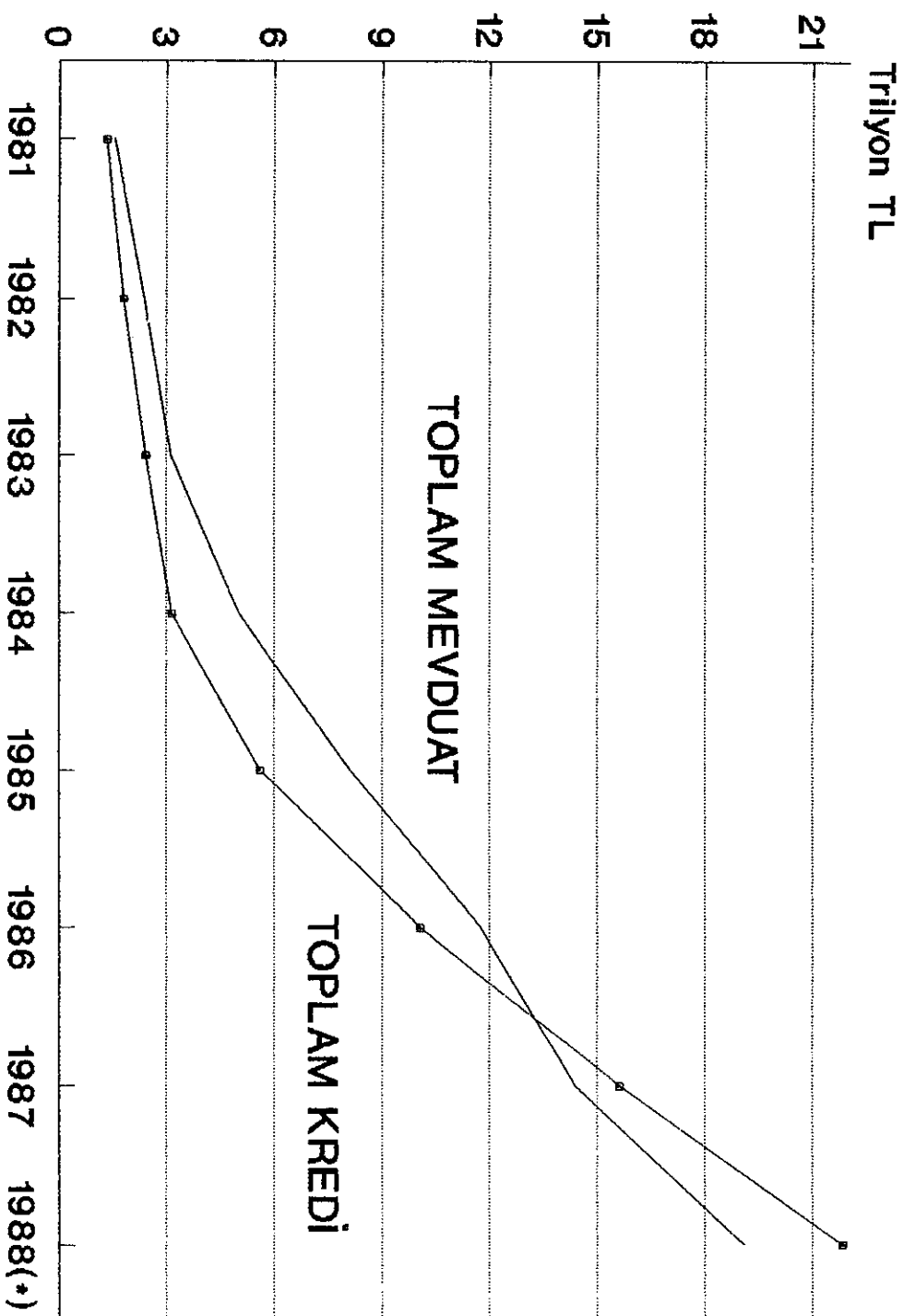
Toplam konsolide mevduat 1988'in ilk on ayında yüzde 39.62 oranında artarak
20 trilyon 81.7 milyar TL. düzeyine ulaştı. Geçen yılın aynı döneminde toplam
konsolide mevduattaki artış yüzde 28.63 olmuştur.

Muhtelef mevduat kategorilerinin farklı oranlarda artış göstermesi mevdu-
atın yapısını da değiştirdi. 1988'in ilk on ayında vadesiz tasarruf mevduatı
ve vadesiz ticari mevduat geçen yılın aynı döneminde göre daha yavaş bir büyüme
gösterdi. Toplam vadesiz mevduat 1987'nin ilk on ayında yüzde 31.25 oranında
artarken, bu oran 1988'in aynı döneminde yüzde 14.36 ile sınırlı kaldı. Bu ge-
lişmede mevduat faiz oranları vade yapısının vadesiz yerine vadeliyi teşvik et-
mesi etkin oldu.

Vadeli mevduatta ise amaçlanan doğrultuda bir hızlanma sağlandı. Vadeli
tasarruf mevduatı 1987'nin ilk on ayında yüzde 20.8 gibi düşük bir oranda bü-
yürken, 1988'in ilk on ayında yüzde 75.49 artış kaydedti. Mevduat sertifikala-
rında ise yüzde 23.8'lik bir azalma gözleendi. Bunun sonucu toplam vadeli mev-
duat yılın ilk on ayında yüzde 57.35'lik bir artış kaydetti.

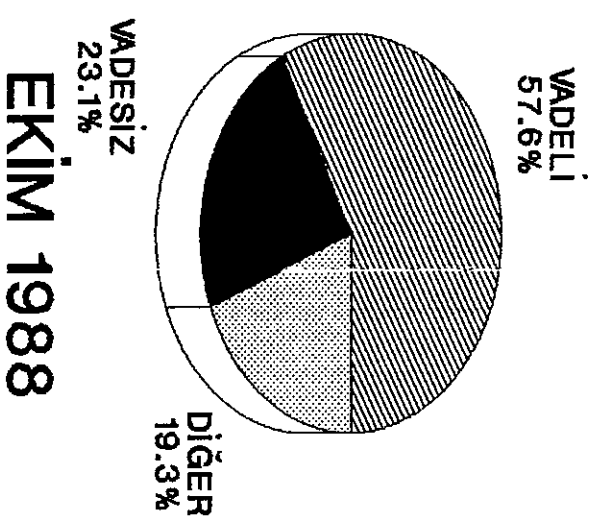
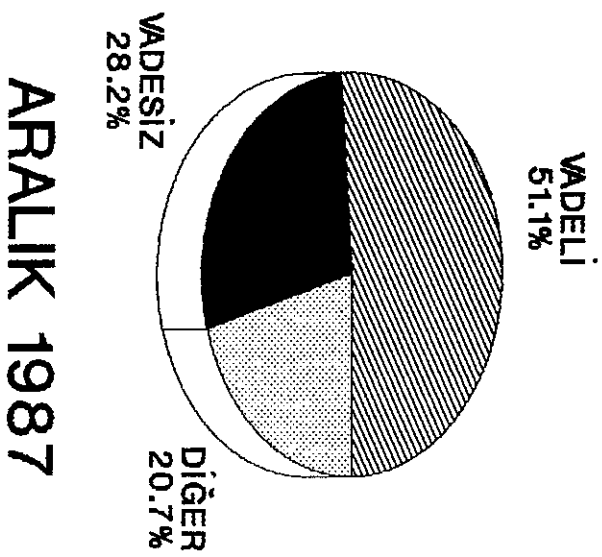
Bu gelişmeler sonucu vadesiz mevduatın toplam mevduat içindeki payı 1987
sonunda yüzde 28.0'dan, 1988 Ekim sonunda yüzde 23.0'a gerilerken, vadeli mev-
duatın toplam içindeki payı da yüzde 51.0'dan yüzde 57.0'a yükseldi.

KREDİ-MEVDUAT DENGESİ

(*) 14.Ekim.1988 itibariyle

MEVDUATIN YAPISI

Mevduatın bankalararası dağılımı incelendiğinde; kamu mevduat bankaları ve yabancı mevduat bankalarının pazar paylarında bir miktar artış gözlenirken özel mevduat bankalarının toplam mevduat payları yüzde 2.0'a yakın gerileme gösterdi. Bunun sonucu; kamu bankalarının toplam mevduat payları içindeki payı 1987 sonunda yüzde 49.8'den 1988 Ekim sonunda yüzde 51.5'e, yabancı bankaların payı yüzde 1.72'den yüzde 1.90'na yükseltirken, özel mevduat bankalarının payı ise yüzde 48.48'den yüzde 46.6'ya geriledi.

Ötügöpol piyasası niteliğindeki Türk ticari banka sisteminde ilk yedi özel mevduat bankası toplam mevduattan halen yüzde 44.0 civarında yüksek bir pay almaktadır

MEVDUAT GELİŞMELERİ (Milyar TL)

	Aralık 1987	28 Ekim 1988	% Değişim İlk 10 Ay 1988
Vadesiz Mevduat	4057.7	4640.5	31.25
-Vadesiz Tasarruf	1332.8	1749.5	52.56
-Vadesiz Ticari	2724.9	2891.0	25.81
Vadelî Mevduat	7355.3	11574.0	20.81
-Vadelî Tasarruf	6011.7	10550.3	20.8
-Mevduat Sertifikası	1343.6	1023.7	60.1
Diğer Mevduat	2969.8	3867.2	51.25
Toplam Konsolide Mevduat	14382.8	20081.7	28.63
Toplam Konsolide Mevduat			39.62

MEVDUAT YAPISI*

	1987	1988**
Vadesiz Mevduat	28.21	23.10
Vadelî Mevduat	51.13	57.63
Diğer Mevduat	20.66	19.27
Toplam	100.00	100.00

* Toplam konsolide mevduatın yüzdesi olarak
** İlk 10 ay

3) Kredi Gelişmeleri

Toplam Kredi Stoku

Banka kredileri ve Merkez Bankası dolaysız kredilerini kapsayan toplam kredi stoku 1988'in ilk 10.5 aylık döneminde geçen yılın aynı dönemine kıyasla daha yavaş bir genişleme sergiledi. 1987'nin Ocak-Ekim döneminde yüzde 51.8 oranında artan toplam kredi stoku bu yılın aynı döneminde yüzde 41.9 artışla 21 trilyon 752 milyar TL.sına ulaştı.

1988'in ilk onbuçuk ayında kaydedilen 6 trilyon 286,5 milyar TL.lik artış çok büyük ölçüde banka kredilerinin artışı, kısım de Merkez Bankası dolay- sız kredilerinin artışıyla kaynaklandı. Banka kredilerinin toplam kredi stoku artışındaki payı yüzde 87,0, Merkez Bankası dolaysız kredilerinin payı ise yüz- de 13,0 düzeyinde idi.

Nominal kredi stokunda yüzde 40,0 düzeyindeki artış, aynı dönemde gerçek- leşen ve toptan esya fiyat endeksiyle ölçülen yüzde 54,0 düzeyindeki fiyat ar- tışları ile deflate edildiğinde, ekonomide 1988 yılı içinde reel anlamda bir kredi daralması olduğu görülmektedir.

TOPLAM KREDİ STOKU (Milyar TL)

	Aralık 1987	29 Ekim 1988	Yüzde Değişim İlk 10 Ay 1987
Banka kredileri	13650,8	19117,5	48,0
-Mevduat Banka kredileri	12312,4	16809,1	51,4
-Kalkınma ve Yatırım Banka kredileri	1338,5	2308,4	21,8
Merkez Bankası Doğrudan kredileri	1955,8	2775,6	81,3
Toplam Kredi Stoku	15606,6	21893,1	51,8
			40,3

Merkez Bankası Kredileri

Merkez Bankası toplam (dolaylı + dolaysız) kredilerinin geçen yıla oranla önemli bir yavaşlama gözlenmektedir. 1987'nin ilk onbuçuk ayında yüzde 87,8 ar- tış gösteren ve büyük oranda kamuya açılan kredilerdeki artıştan kaynaklanan Merkez Bankası toplam kredileri, 1988'in aynı döneminde yüzde 17,5'lik artış hızıyla sınırlı kaldı.

Merkez Bankası'nın kamu kesimine açtığı krediler yüzde 15,0 artışla 2 trilyon 496,3 milyar TL.sına ulaşırken, özel kesime açılan kredilerdeki yüzde 21,96'lık artış bu kesimin toplam Merkez Bankası kredileri içindeki payında bir miktar artışa yol açtı. Nitekim, 1987 sonu itibarıyla kamunun toplam Merkez Bankası kre- dileri içindeki payı yüzde 63,0 iken, bu pay 11 kasım 1988 itibarıyla yüzde 62,0'a gerilerken, özel kesimin payı yüzde 37,0'dan yüzde 38,0'a yükseldi.

Merkez Bankası toplam kredilerinde 1988'in yaklaşıktık onbuçuk aylık dö- neminde gerçekleşen 605,1 milyar TL.lik artış yüzde 53,9 oranında kamu kredi- lerindeki artıştan yüzde 46,0 oranında ise özel kesim kredilerindeki artıştan kaynaklandı. Buradan Merkez Bankası kredilerinin kamu özel kesim arasında geç- mis yıllara oranla daha dengeli dağılmaya başladığı gözlenmektedir.

Hazine avanslarının gerek toplam Merkez Bankası kredileri gerekse Merkez Bankası kamu kesimi kredileri için son yıllarda ısrarlı bir azalma eği- limi göstermektedir. Hazine avanslarının Merkez Bankası kamu kesimi içindeki pa- yı 1985'de yüzde 89,0'dan, 1986'da yüzde 85,5, 1987'de yüzde 65,0'a, 1988 11. ka- sım itibarıyla de yüzde 64,0'a gerilemiştir. Hazine avanslarının azalan payı, kamu açıkları finansmanının son yıllarda giderek daha az oranda Merkez Bankası

kaynaklarına dayandırma gayretlerinin bir sonucu olup, bunda KİT fiyat ayarlamalarının eskiye oranla daha az gecikmeli olarak yapılması ve kamu borçlanmalarındaki artış rol oynamaktadır.

Merkez Bankası'nın 1988'de özel kesime açtığı krediler büyük oranda bankalar (yüzde 63,0) ve tarım kredileri (yüzde 35,0) yoluyla gerçekleştirilmiştir. Merkez Bankası 1988 yılında özel kesime bankalar vasıtasıyla daha yüksek oranda kredi kullanmıştır.

MERKEZ BANKASI TOPLAM İÇ KREDİLERİ (Milyar TL)

	Aralık 1987	11 Kasım 1988	% Değişim
Kamu Kesimine Açılan Krediler	2169.9	2496.3	15.04
-Hazine Avansı	1406.6	1598.4	13.63
-KİT (Ticarî)	18.6	0.0	
-İDT*	744.7	897.9	20.57
Özel Kesime Açılan Krediler	1268.8	1547.5	21.96
-Bankalar	730.5	975.7	33.56
-Tarım	507.1	546.8	7.82
-Diğer	31.2	25.0	19.87
Toplam İç Krediler	3438.7	4043.8	17.59

Mevduat Banka Kredileri

Toplam kredi stokundaki genişleme 1987 yılına benzer şekilde 1988'de de büyük oranda mevduat bankalarınca açılan kredilerdeki artıştan kaynaklanmıştır. Toplam mevduat banka kredileri 1988'in ilk on ayında yüzde 36.5 artarken, 1987'nin aynı dönemindeki yüzde 51.5'lik artışla mukayese edildiğinde, bu tür kredilerde yavaşlama anlamına gelmektedir.

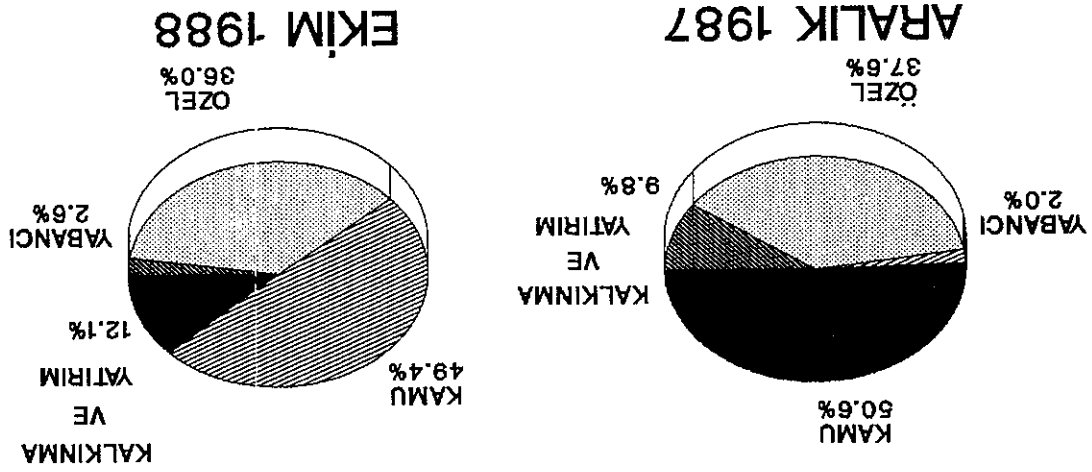
BANKA KREDİLERİNİN DAĞILIMI*

BANKA KREDİLERİNİN DAĞILIMI*

Mevduat Bankaları	88.40	90.20	87.90
-Kamu Mevduat Bankaları	46.21	50.65	49.38
-Özel Mevduat Bankaları	39.00	37.56	35.96
(İlk Yedi Özel Banka)	(34.85)	(32.55)	(30.88)
-Yabancı Mevduat Bankaları	3.19	1.99	2.56
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	11.60	9.80	12.10
Toplam Banka Kredileri	100.00	100.00	100.00

* Toplam banka kredilerinin yüzdesi olarak

BANKA KREDİLERİNİN DAĞILIMI

Mevduat banka kredileri içinde kamu mevduat bankaları yüzde 56.0, özel mevduat bankaları yüzde 40.9, yabancı bankalar ise yüzde 3.1'lik bir paya sahip bulunmaktadır. Özel mevduat bankaları toplam kredilerin yaklaşık yüzde 86.0'ı ilk yedi özel bankaca sağlanmış olup, bu yedi bankaca sağlanan krediler toplam mevduat banka kredilerinin yüzde 35.0'ını oluşturmıştır.

Türk Lirası cinsinden kredileri döviz kredilerinin kur artışları hesaba katılarak tahmin edilen maliyetlerine göre daha pahalı gözükmekte birlikte, döviz kurları konusundaki belirsizlik ve yüksek artış beklentileri, özellikle kısa vadeli döviz kredisi kullanımlarına karşı 1988'de geçen yıla oranla belirli bir isteksizlik yaratmıştır.

Kalkınma ve Yatırım Banka Kredileri

1988 yılında kalkınma ve yatırım bankalarının açılan krediler yüzde 72.5 oranında ve önemli bir artış göstermiştir. Bunun sonucu bu tür kredilerin toplam kredi stoku içindeki payı yüzde 10.5, toplam banka kredileri içindeki payı da yüzde 12.0'a yükselmiştir (Ekim sonu itibarıyla).

4. Faiz Oranları

Mevduat Faiz Oranları

1988 yılı parasal programı tasarruflar için "pozitif reel" faiz politikası-
na devamı ve buna paralel olarak bir yıl vadeli banka mevduatlarına ödenen nomi-
nal faiz oranının yüzde 7.0 reel faiz getirisi sağlayacak tarzda belirlenmesini
öngörüldü.

Enflasyonun, beklentilerin aksine, 1987 yılında yeniden hızlanması faiz oran-
larını tüm mevduat kategorileri için negatife çevirmiş, bunun sonucu tasarruflar
da da belirgin bir yavaşlama gözlenmiştir.

Türk para ve sermaye piyasalarındaki istikrarsızlığı gidermek için 4.2.1988'de
alınan kararlar aynı zamanda 1980 yılından buyana uygulamaya konan ikinci "faiz ser-
bestisi" teşebbüsünü de sona erdirdi. 1980 Temmuz ayında serbest bırakılan banka
mevduat faiz oranları Temmuz 1987'de tekrar serbest hale getirilmiş, bunun sonu-
cu bir yıl vadeli banka mevduatlarına ödenen faiz brüt yüzde 52-55 düzeyinde
olmuştu. Ancak, 1987'de yeniden hızlanan enflasyon (vergî ve fon kesintisinden
sonra) yıllık net yüzde 46.6 - 49.3 ödeyen banka mevduatlarını bir tasarruf aracı
olarak cazip olmaktan uzaklaştırmıştı.

4 Şubat kararı, TL.sından kaçısı durdurmak ve vadeli mevduatı teşvik et-
mek amacıyla banka mevduat faiz oranlarının Merkez Bankası'nın belirleyeceği mak-
simum sınırlar dahilinde serbestçe belirlenmesini öngörüldü. Buna göre; maksimum
faiz sınırları: vadesiz mevduat için yüzde 36.0 (daha önce yüzde 10.0), bir ay
vadeli mevduat için yüzde 40.0 (daha önce yüzde 28.0), üç ay vadeli mevduat için
yüzde 45.0 (daha önce yüzde 35.0), altı ay vadeli mevduat için yüzde 52.0 (daha
önce yüzde 38.0), ve bir yıl vadeli mevduat için yüzde 65.0 (bir vadeye ödenen
faiz oranları Temmuz 1987'de serbest bırakılmış, yüzde 52-55 düzeyinde oluşmuş-
tur) olacak şekilde yükseltildi. Bankalar mevduat faizlerini bu tavanlar içinde
serbestçe belirleyebilecek, ancak, banka sektöründe kit tasarruf fonları üye-
rindeki yüksek rekabet bankaların uyguladıkları faiz oranlarını süratle bu ta-
vanlar düzeyine çekti.

Bir yıl vadeli mevduat faizinin brüt yüzde 65.0'a yükselmesi sonucu bu mev-
duat kategorisinin sağladığı net getirî yüzde 46-49'dan yaklaşık 19.12 puan ar-
tarak yüzde 58.24'e yükseldi.

Türk Lirası mevduatları teşvik gayesiyle, döviz tevdiat hesaplarına öde-
nen faiz getirî üzerinden yüzde 5.0 oranında vergî alınmaya başlandı (daha ön-
ce bu hesaplar herhangi bir vergî kesintisine tabi değildi).

4 Şubat kararı, ayrıca, mevduat sertifikalarına ödenecek faiz oranları-
nın benzer banka mevduat vadelilerine uygulanacak maksimum limitler dahilinde
serbestçe belirlenmesini öngörüldü.

4 Şubat - 11 Ekim 1988 tarihleri arasında bir yıl vadeli banka mevduatla-
rına ödenen faiz "enflasyon hızında yavaşlama olduğu" gerekçesiyle yüzde 65.0
dan yüzde 64.0'a, vadesiz mevduat faizi de yüzde 36.0'dan tekrar yüzde 10.0'a
çekildi.

Enflasyon 1988 için belirlenen yüzde 35.0'lık hedefi yılın daha ilk yarısında aşması ve 1987'ye göre yaklaşık ikiye katlanması, tasarrufların tekarrar döviz piyasasına yönelmesine yol açtı. Bunun sonucu, ABD Doları Eylül sonu - Ekim ortası 15 günlük dönemde yüzde 15.0, DM ise yüzde 19.0'lık değer artışı sağladı.

Hükümet TL.sını cazip kılmak, döviz piyasasına olan talebi azaltmak ve tasarrufları banka kesimine yöneltecek amacıyla bankalar mevduat faizlerini 11 Ekim'den itibaren 17 Ekim'e kadar serbest bırakıldığını ilan etti. Böylece banka mevduat faizleri 1980'den buyana üçüncü kez serbest bırakılmış oluyordu. Merkez Bankası, hükümetin faiz serbestisi kararına, faiz serbestisine ilke olarak taraftar olduğu ancak mevcut koşullarda faizlerin serbest bırakılmasının erken bir teşebbüs olacağı şeklinde bir tepki gösterdi. Faizlerin serbest bırakılmasını takiben eden iki haftalık sürede bir yıl vadeli mevduat faizlerinin yüzde 85.0'a tırmanması, diğer vadelere ödenen faizlerin de yaklaşık bu orana göre belirlendiği (yani, örneğin üç ay, altı ay vadeli mevduatlara ödenen faizlerin yillik bileşik esasta yüzde 85.0'a ulaştığı) gözlemlendi. Diğer bir ifade ile, belirlenen mevduat faiz oranları vade yapısı, enflasyonda bir yillik süre içinde önemli bir düşme beklenmediği itibarıyla yaratılıyordu. Zira, eğer enflasyonun kısa bir süre sonra artması gerekirse, faiz oranlarının mevcut vade yapısı bu tür bir beklentiye yan-sıtmamakta idi.

Vadesiz mevduata ödenen faiz oranlarına gelince; 4 Şubat 1988'de yüzde 36.0'a yükseltilen vadesiz mevduat faiz oranı daha sonra bu kararın tsabetsiz olduğu kabul edilerek tekarrar yüzde 10.0'a çekilmişti. 11 Ekim faiz serbestisini takiben vadesiz mevduat faizinin tekarrar yüzde 36.0'a tırmandığı gözlemlendi. Vadesiz mevduat büyük ölçüde bireylerin ve kurumların günlük ödemeleri karşılamak (muamele satki) için bulundukları ya da çek/senet tahsilatından kaynaklanan bir "torlu" olup, faiz oranlarına esnekliğin çok düşük olduğu kabul edilebilir. Bu açıdan vadesiz mevduat faiz oranlarının yükseltilmesinin bu mevduat kategorisinde önemli bir yarar sağlama etkisi beklenmektedir. Ancak, bankaların ekseriyetinin vadesiz mevduat yüksek faiz ödemelerinin, bu konudaki isteklerinin zıyade, vadesiz mevduatlarının bu mevduatlara yüksek faiz ödeyen bazı bankalara kaymasını engellemek zorunlu olduğundan kaynaklandığı söylenebilir.

Faiz oranlarının serbest bırakılmasından kısa bir süre sonra hükümet bir yıl vadeli banka mevduatına ödenen faiz oranlarını maksimum yüzde 85.0 ile sınırlandırdığını ilan etti; böylece 1980'den buyana girisilen üçüncü faiz serbestisi teşebbüsü de kısa bir uygulamayı takiben terk edilmiş oluyordu.

Bir yıl vadeli banka mevduatlarına uygulanan faiz oranı halen yüzde 85.0 olup, bu oranın çok kısa vadede (örneğin 1989'un ilk çeyreğinden önce) geri çekilmesi ihtimali zayıf görülmektedir.

Kredi Faizleri

Kredi faiz oranları bankalar tarafından serbestçe belirlenme özelliğini 1988 yılında da devam ettirdi.

Mevduata ödenen yüksek faiz, mevduatı paçal maliyetleri ve banka aracılığıyla mevduatın yüksekliği nedeniyle Türk Lirası kredi maliyetleri 1988'de de çok yüksek düzeylerde oldu. 11 Ekim 1988 faiz serbestisine kadar, TL kredilerinin de baz faiz yüzde 63.0 - 83.0 arasında değişirken, bu kredilerin kullanıcılara nihai maliyeti (yüzde 5.0 muamele vergisi, yüzde 6.0 kaynak kullanımını destekleme fonu, iki puan komisyon ve devre faizleriyle birlikte) yüzde 94.0 - 133.0'ı buldu.

17 Ekim itibarıyla mevduat faizlerinin yüzde 85.0'a tırmanması, vadesiz mevduat münzam karşılıklarının arttırılması sonucu artan paçal mevduat maliyetleri kredi faizlerine de yansıtıldı. Bunun sonucu baz kredi faizlerinin yüzde 80.0 - 95.0 arasında belirlendiği, nihai maliyetlerin ise yüzde 127.0 - 160.0 düzeyinde oluştugu görülmektedir. Kredi maliyetlerindeki artışı takiben firmaların kredi talebinde bir yavaşlama gözlenmektedir.

Merkez Bankası Reeskont Oranları

Yüksek enflasyon hızının tercihi kredilere uygulanan reeskont faiz oranları için büyük capta negatif dönüşüm ve bu sebeple bu tür krediler üzerindeki subvansiyonun artması kaynak tahsisinde bozukluklara yol açmaktadır.

18 Şubat 1988'de, tercihi (subvansiyon) kredilere uygulanan faiz oranları yükseltildi. Buna göre, kısa vadeli tarım kredilerine uygulanan reeskont faiz oranları yüzde 28.0'dan yüzde 40.0'a, küçük esnaf ve ticaret erbabı kredilerine uygulanan oranlar yüzde 27.0'dan yüzde 40.0'a yükseltildi. İhracat teşvikli kredilerde kısa vadeli reeskont oranı yüzde 35.0'dan yüzde 40.0'a (daha sonraları iki ay vadeli ihracat kredilerinde reeskont oranı yüzde 30.0 olarak belirlendi), ihracat teşvikli olmayan yatırım kredilerine uygulanan reeskont oranları da yüzde 35.0'dan yüzde 40.0'a yükseltildi.

Orta vadeli genel kredilerde reeskont kredileri yüzde 48.5'ten yüzde 60.0'a yükseltirken, orta vadeli sınırlı krediler için reeskont yüzde 33.0'dan yüzde 40.0'a arttırıldı.

Böylece, hızlı enflasyonun reeskont hadleri üzerindeki aşındırıcı ve kaynak tahsisinde bozukluklara yol açıcı etkisi azaltılmış oldu.

5) İnterbank Faiz Oranları

1986 yılında oluşturulan interbank (bankalararası) para piyasasında oluşan faiz oranları 1988 yılı boyunca banka kesimindeki kısa vadeli (hatta günlük) likidite eğilimlerini büyük ölçüde yansıtır mahiyetteydi.

4 Şubat kararlarını takiben sıkılaşan parasal şartlar etkisini interbank para piyasasında da göstererek, bu piyasadan oluşan faizlerin Ocak ayında yüzde 40.0 - 45.0'dan Mart'ta yüzde 60.0'lara tırmanmasına yol açtı. Merkez Bankası 29 Şubat'ta interbank piyasasının işleyiş prensiplerinde yaptığı yeni düzenlemelerle bu piyasada oluşan günlük ve haftalık faiz oranlarındaki büyük boyutlu dalgalanmaları engellemeyi amaçlıyordu. Merkez Bankası, halen, interbank piyasasında sadece pasif bir aracı konumu, ile sınırlı kalmayıp, tahvil piyasası yanında

1987 yılında yeniden hızlanan enflasyon 1988 yılında da ekonominin birinci sorunu olma özelliğini sürdürdü. 1988 Ekonomik Programı'nda öngörülen yüzde 35.0'ın altındaki enflasyon hedefine karşın, tüm fiyat endeksleri gerçekleşen enflasyon hızının bu hedefin oldukça üzerinde olduğuna işaret etmektedir. 1988'in ilk yarısında gerçekleşen yüksek fiyat artışları yılın tamamı için öngörülen enflasyon oranının daha ilk altı ayda aşılmasına yol açtı.

GEÇİNME ENDEKSLERİNDE GELİŞMELER (Oniki Aylık Yüzde Değişmeler)

6) Fiyatlar

bu piyasada da acık piyasa işlemleri yürütmek suretiyle aktif bir katılımcı durumundadır. Nitekim, Ekim ayının ilk yarısında Türk Lirası'nın Dolar ve DM karşısındaki hızlı değer kaybını önlemek amacıyla Merkez Bankası bir yandan piyasadaki faiz oranlarını bilinçli olarak arttırmak suretiyle Türk Lirası'na dolara karşı süratle değer kazandırmıştır. Böylece, interbank piyasası işlemleri Merkez Bankası için ekonomide nakit yönetimini sağlamada ilave bir enstrüman haline gelmiştir.

D İ E	Tüketici Fiyatları Endeksi												I T O	Geçinme Endeksi											
	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1983	1984	1985	1986	1987	1988		1983	1984	1985	1986	1987	1988	1983	1984	1985	1986	1987	1988
Öcak	28.9	36.1	52.8	41.0	30.3	59.6	31.9	29.1	49.8	38.5	35.1	53.8	53.8	29.2	34.8	55.4	38.8	31.5	63.8	26.8	31.8	61.8	35.8	34.3	70.5
Şubat	28.9	36.1	52.8	41.0	30.3	59.6	31.9	29.1	49.8	38.5	35.1	53.8	53.8	28.9	36.2	58.0	34.2	34.7	69.8	25.5	33.0	52.1	34.6	39.4	72.6
Mart	28.9	36.1	52.8	41.0	30.3	59.6	31.9	29.1	49.8	38.5	35.1	53.8	53.8	28.9	36.2	58.0	34.2	34.7	69.8	25.5	33.0	52.1	34.6	39.4	72.6
Nisan	29.5	55.9	37.1	37.8	37.7	74.1	26.7	49.5	36.4	38.6	43.2	78.5	78.5	29.5	55.9	37.1	37.8	37.7	74.1	26.7	49.5	36.4	38.6	43.2	78.5
Temmuz	29.5	55.9	37.1	37.8	37.7	74.1	26.7	49.5	36.4	38.6	43.2	78.5	78.5	29.5	55.9	37.1	37.8	37.7	74.1	26.7	49.5	36.4	38.6	43.2	78.5
Ağustos	30.8	56.1	37.3	35.5	38.9	78.4	29.5	52.6	36.9	35.4	47.0	78.1	78.1	30.8	56.1	37.3	35.5	38.9	78.4	29.5	52.6	36.9	35.4	47.0	78.1
Eylül	31.0	54.3	40.9	32.3	39.7	81.8	30.1	48.9	38.5	35.1	47.0	80.0	80.0	31.0	54.3	40.9	32.3	39.7	81.8	30.1	48.9	38.5	35.1	47.0	80.0
Ekim	34.3	53.0	43.5	33.7	36.4	86.4	30.1	46.9	45.7	31.1	49.3			34.3	53.0	43.5	33.7	36.4	86.4	30.1	46.9	45.7	31.1	49.3	
Kasım	36.1	53.1	44.5	30.6	41.7	87.5	29.9	45.6	47.7	31.8	48.7			36.1	53.1	44.5	30.6	41.7	87.5	29.9	45.6	47.7	31.8	48.7	
Aralık	37.1	49.7	44.2	30.7	55.1		31.2	42.5	45.0	34.8	59.7			37.1	49.7	44.2	30.7	55.1		31.2	42.5	45.0	34.8	59.7	
Yıllık	31.4	48.4	44.9	34.6	38.9		28.1	43.7	43.2	35.6	44.9			31.4	48.4	44.9	34.6	38.9		28.1	43.7	43.2	35.6	44.9	
Ortalama	31.4	48.4	44.9	34.6	38.9		28.1	43.7	43.2	35.6	44.9			31.4	48.4	44.9	34.6	38.9		28.1	43.7	43.2	35.6	44.9	

Kaynak: DPT 1989 Yılı Programı

Tüketici Fiyatları Endeksi'ndeki artışlarla ölçülen oniki aylık enflasyon hızı Kasım 1987'de yüzde 41.7' iken, bu oran Kasım 1988'de yüzde 87.5'e tırmandı. (1987 Aralık sonu - 1988 Kasım sonu) onbir aylık enflasyon ise 1987'de yüzde 39.4 iken, 1988'de yüzde 68.6'ya yükseldi.

Maliyet enflasyonunun daha yalıtılmış bir göstergesi sayılabilecek Toplam Esya Fiyat Endeksi'ndeki artışlar da 1988'de daha yüksek oranda seyretti. Bu endekse göre ölçülen oniki aylık enflasyon hızı Kasım 1987'de yüzde 35.7'den yüzde 34.4, 1988'de de yüzde 62.7 olarak gerçekleşmiştir.

Bu göstergeler enflasyon hızının 1988 yılında geçen yıl a oranla ikiye kat-
landığına işaret etmektedir.

ENFLASYON GÖSTERGELERİ

Kasım Sonu	Kasım Sonu	Kasım Sonu	Kasım Sonu
11 Aylık	12 Aylık	12 Aylık	11 Aylık
Yüzde Değişim	Yüzde Değişim	Yüzde Değişim	Yüzde Değişim
Tüketici Fiyatları Endeksi*	1987	41.7	39.4
Tüketici Fiyatları Endeksi*	1988	87.5	68.6
Toplan Eşya Fiyatları**	1987	35.7	34.4
Toplan Eşya Fiyatları**	1988	80.2	62.7

* 1978-79=100 Bazlı DIE Endeksinde
** 1981=100 Bazlı DIE Endeksinde

Kamu kesimi ve özel kesim fiyatları
yıla oranla önemli artışlar meydana ge-
lmektedir. Toplan Eşya Fiyat Endeksi'ne göre, ka-
r 1988'de yüzde 86.3, özel fiyatlarıdaki
mıs bulunmaktadır. Yılın ilk onbir ay
tarken, özel kesim fiyatları da yüzde

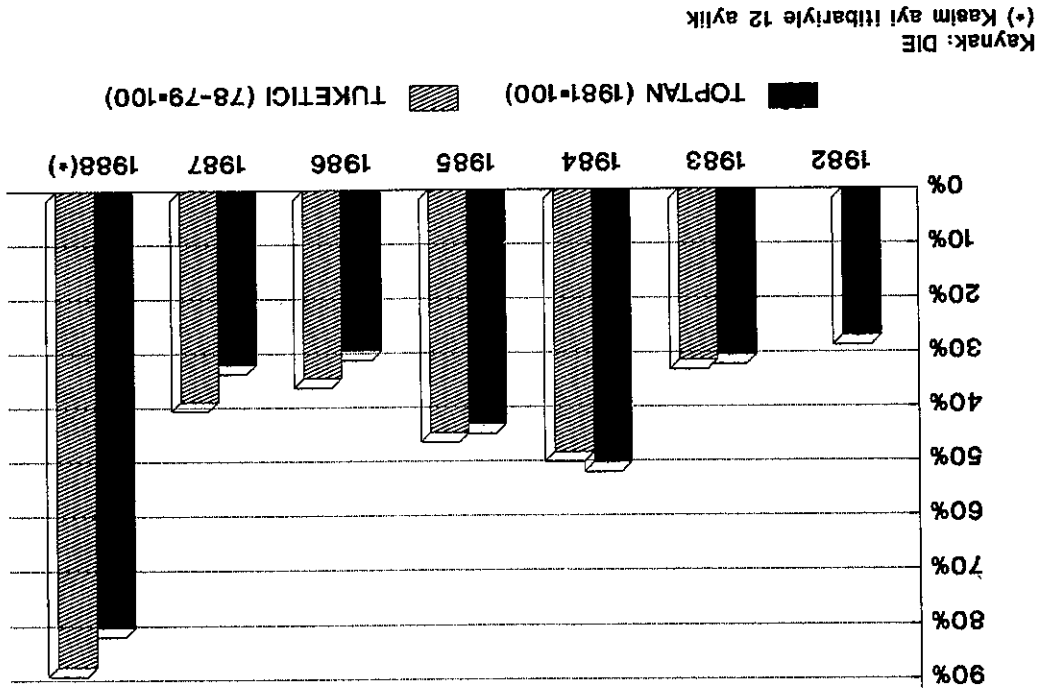
KAMU VE Ö

Kasım sonu	12 Aylık	Yüzde Değişim
1987	1988	1987
Kamu	20.9	41.7
Özel	86.3	68.0
Özel	78.1	66.3

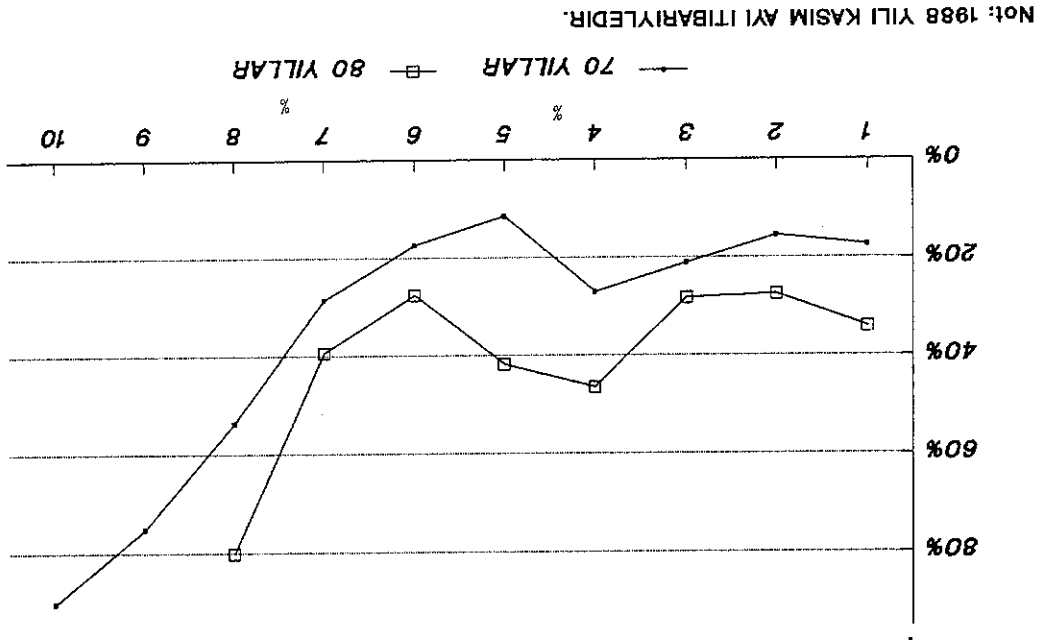
* 1981=100 DIE Toplan Eşya Fiyatları Endeksindeki yüzde değişim

Ana sektörler itibarıyla fiyat artışları ele alındığında; yılın ilk onbir
ayında en yüksek fiyat artışlarının sırasıyla madencilik ve imalat sanayisinde
meydana geldiği görülmektedir. DIE Toplan Eşya Fiyat Endeksi'ne göre; fiyat ar-
tısları madencilik sektöründe yüzde 87.3, imalat sanayi sektöründe yüzde 68.4,
tarım sektöründe yüzde 62.7 oranında gerçekleşirken, fiyat artışları enerji sek-
töründe görece olarak sınırlı kalmıştır (yüzde 11.7).

FIYAT ENDEKSLERİ

FIYAT ARTIŞLARI (1963=100)

SEKTÖRLER İTİBARIYLA FİYATLARDAKİ DEĞİŞMELER*

Kasım 1988 itibarıyla	12 Aylık	Kasım 1988	10 Aylık
Tarım (Genel)	59.0	92.2	62.7
Madencilik (Genel)	91.5	87.3	68.4
İmalat Sanayi (Genel)	38.5	11.7	62.7
Enerji (Genel)	80.2		
Genel			

* 1981=100 Bazlı DIE Toplam Eşya Fiyat Endeksindeki Yüzde Değişim

İmalat sanayi alt sektörlerindeki fiyat artışları ele alındığında; ilk on-bir ayda en yüksek fiyat artışlarının metal eşya, makina, taşıt (yüzde 86.8), metal ana sanayi (yüzde 67.3), kimya-petrol ürünleri (yüzde 68.4) alt sektörlerinde gerçekleştiği gözlenmektedir. Bu alt sektörlerin ithal girdilere dayandıkları ölçüde yıl içinde gerçekleşen hızlı kur artışlarından etkilenmiş olmaları, bu yönde de fiyatlarının görece olarak daha hızlı artmış olması muhtemeldir.

İMALAT SANAYİNDE FİYAT ARTIŞLARI*

Kasım 1987-	Kasım 1988	12 Aylık	11 Aylık
Gıda, içki, Tütün	92.5	66.5	60.5
Tekstil	75.0	38.1	60.5
Orman ürünleri	57.0	66.1	68.4
Kağıt ve Basım	106.0	40.6	68.4
Kimya-Petrol ürünleri	105.4	67.3	68.4
Taş ve Toprak	65.2	40.6	68.4
Metal Ana Sanayi	88.6	67.3	68.4
Metal Eşya, Makina, Taşıt	97.7	86.8	68.4
Diger İmalat	110.0	103.0	68.4
İmalat Sanayi Genel	91.5	68.4	68.4

* 1981=100 Bazlı DIE Toplam Eşya Fiyat Endeksindeki Yüzde Değişim

Bölgelerarası fiyat artışları da yakınılasma eğilimi sergilemektedir. Tüketiciler fiyatlarının tüm bölgelerde birbirine benzer oranlarda arttığı ve Türkiye genelinde en yüksek fiyat artışları İç Anadolu ve Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde (yüzde 89.6 - yüzde 88.9), en düşük fiyat artışları da Ege ve Marmara Bölgesinde (yüzde 85.7) gerçekleşmiştir. Kasım 1988 itibarıyla en düşük fiyat artışlarının en yüksek olduğu bölge Doğu ve Güneydoğu Anadolu (yüzde 69.4), en düşük olduğu bölge ise Ege ve Marmara (yüzde 68.2)'dir.

TOPTAN EŞYA FİYATLARI ENDEKSİ
(1981=100)
1988 Kasım Ayı Değişim Oranları

Sektörler ve Alt Sektörler	1987 Ekim/1988 Kasım Aylık % Değişim			1987/1988 Kasım % Değişim			1987 Aralık/ 1988 Kasım % Değişim			12 Aylık Dönemlere Göre % Değişim					
	1987/Kasım			1988/Kasım											
	T	D	Ö	T	D	Ö	T	D	Ö	T	D	Ö			
GENEL	2.8	1.4	3.4	5.3	5.3	5.2	80.2	86.3	78.1	62.7	54.0	66.1	66.8	68.0	66.3
-Tarım (Genel)	2.1	-	2.1	3.8	-	3.8	59.0	-	59.0	34.2	-	54.2	48.9	-	48.9
.Tahıllar	1.7	-	1.7	8.2	-	8.2	78.9	-	78.9	76.9	-	76.9	50.2	-	50.2
.Baklagiller	-6.7	-	-6.7	18.9	-	18.9	29.4	-	29.4	36.0	-	36.0	2.0	-	2.0
.Diğer Tarla Ürünleri	0.3	-	0.3	4.1	-	4.1	48.1	-	48.1	25.9	-	25.9	48.3	-	48.3
.Sebze ve Meyvalar	2.2	-	2.2	4.3	-	4.3	55.0	-	55.0	54.6	-	54.6	48.4	-	48.4
.Canlı Hayvanlar	3.5	-	3.5	7.0	-	7.0	53.8	-	53.8	53.7	-	53.7	52.2	-	52.2
.Hayvansal Ürünler	0.8	-	0.8	3.5	-	3.5	58.2	-	58.2	57.4	-	57.4	47.2	-	47.2
.Su Ürünleri	15.9	-	15.9	-24.3	-	-24.3	57.6	-	57.6	49.5	-	49.5	76.5	-	76.5
-Madencilik (Genel)	1.5	0.9	3.5	3.5	4.3	0.2	92.2	104.2	56.2	87.3	99.0	51.9	64.1	69.4	47.2
.Kömür Madenleri	1.6	0.0	4.8	7.8	9.6	3.8	107.9	117.7	88.8	100.3	117.7	69.7	70.1	67.0	76.9
.Ham Petrol	2.4	-1.9	3.9	-3.3	-4.1	-3.1	18.9	20.0	18.5	17.2	16.8	17.3	33.0	31.2	33.6
.Metalik Madenler	1.5	1.1	2.0	2.9	3.8	1.6	129.0	125.5	133.7	127.0	122.5	133.0	63.8	65.0	62.1
.Metalik Olmayan Madenler ve Tasarımları	3.0	4.1	0.4	1.9	1.3	3.4	125.6	130.3	114.1	115.4	115.9	114.1	85.0	101.0	48.9
-İmalat Sanayi (Genel)	3.4	1.7	4.2	6.2	6.5	6.1	91.5	93.6	90.5	68.4	58.2	73.4	76.4	72.7	78.3
.Gıda, İçki/Tütün	2.0	0.6	3.3	8.3	14.0	3.5	92.5	94.5	90.7	66.5	58.4	74.9	69.2	59.3	79.6
.Tekstil	3.6	4.1	3.5	6.1	2.3	7.0	75.0	82.3	73.4	60.5	64.7	59.6	70.5	80.3	68.4
.Orman ürünleri	5.7	6.2	5.1	1.7	-0.5	3.6	57.0	37.9	78.5	38.1	24.3	53.0	59.6	44.0	77.3
.Kağıt Ür.ve Basım	0.1	0.0	0.1	10.8	0.8	19.9	106.0	80.0	131.8	66.1	41.9	91.2	93.5	86.8	100.2
.Kimya/Petrol ürünleri	2.1	0.1	5.6	5.1	4.1	6.8	105.4	106.9	103.0	68.4	60.5	84.1	78.2	76.3	81.9
.Taş ve Toprak	1.3	0.2	1.9	3.2	4.5	2.6	65.2	65.1	65.3	40.6	36.0	43.0	63.0	62.0	63.6
.Metal Ana Sanayi	8.5	6.9	10.2	4.0	4.7	3.4	88.6	80.3	97.5	67.3	57.9	77.8	93.6	88.2	99.6
.Metal Eş.Mak.Taşıt	4.5	6.9	4.0	8.3	13.7	7.2	97.7	96.2	98.0	86.8	87.6	86.6	77.4	74.1	78.2
.Diğer imalat	-0.6	-	-0.6	2.5	-	2.5	110.0	-	110.0	103.0	-	103.0	76.6	-	76.6
-Enerji (Genel)	0.0	0.0	-	-1.4	-1.4	-	38.5	38.5	-	11.7	11.7	-	42.9	42.9	-
.Havagazı	0.0	0.0	-	10.5	10.5	-	89.1	89.1	-	89.1	89.1	-	52.6	52.6	-
.Su	0.0	0.0	-	-0.3	-0.3	-	22.0	22.0	-	22.0	22.0	-	33.2	33.2	-
.Elektrik	0.0	0.0	-	-1.8	-1.8	-	40.9	40.9	-	9.5	9.5	-	44.5	44.5	-

T= Toplam
D= Devlet
Ö= Özel Sektör

Kaynak: TC Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü

BÖLGELERE GÖRE FİYAT ARTIŞLARI*

Kasım 1987-	Kasım 1988	12 Aylık Yüzde Değişim	Kasım 1988	11 Aylık Yüzde Değişim
Ege ve Marmara Bölgesi	85.7	68.2	68.3	68.2
Akdeniz Bölgesi	87.3	68.8	68.6	68.8
İç Anadolu Bölgesi	89.6	68.6	68.6	68.6
Karadeniz Bölgesi	86.0	69.4	68.6	69.4
Doğu ve Güneydoğu	88.9	68.6	68.6	68.6
Anadolu Bölgesi	87.5	68.6	68.6	68.6
Türkiye Geneli	87.5	68.6	68.6	68.6

* 1978-1979=100 Bazı Die Tüketici Fiyat Endeksindeki Yüzde Artış

7) Altın Fiyatları

Ocak-Eylül 1988 döneminde külçe altın fiyatlarının Londra piyasasında (dolar bazında) yüzde 4.0 azalışına rağmen, külçe altın fiyatları İstanbul serbest piyasasında yüzde 4.2 artış gösterdi. Ancak, dolar kurunda geçen yıl oranla gözlenen hizlanmaya rağmen külçe altın fiyatlarının TL cinsinden yüzde 20.0 artarak, geçen yılki artışın gerisinde kaldığı gözlenmektedir. Altın fiyatlarında gözlenen yavaşlama 1988 yılında alternatif tasarruf araçlarının (banka mevduatları, yabancı ci döviz, gayrimenkul) nispeten yüksek getiri sağlamalarının altına olan talebi azaltmasına bağlanabilmektedir.

LONDRA PİYASASINDA ALTIN FİYATLARI*

(US Dolar)

Eylül 1987	Eylül 1988	Değişme Oranı	483.02	2.8	484.97	483.02	-0.4
Altın, 1 Ons**	Altın, 1 Ons**	Altın, 1 Ons**	Altın, 1 Ons**	Altın, 1 Ons**	Altın, 1 Ons**	Altın, 1 Ons**	Altın, 1 Ons**

Kaynak: TC Merkez Bankası
* Aylık ortalama fiyatlar
** 31.1041 gr.

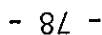
İSTANBUL SERBEST PİYASASINDA ALTIN FİYATLARI*
(TL)

Eylül 1987	Eylül 1988	Değişme Oranı	22.700	55.0	21.788	22.700	4.2
Külçe, 1 gram	Külçe, 1 gram	Külçe, 1 gram	Külçe, 1 gram	Külçe, 1 gram	Külçe, 1 gram	Külçe, 1 gram	Külçe, 1 gram
102.375	152.125	48.6	146.000	155.250	159.000	159.000	2.4
116.500	159.000	36.5	152.125	155.250	159.000	159.000	2.4

Kaynak: TC Merkez Bankası
* Aylık ortalama fiyatlar

1988'in ilk on ayında gerçekleştirilen toplam menkul kıymet satışlarının yüzde 0,6'sını hisse senetleri, yüzde 5,1'ini özel sektör tahvilleri, yüzde 24,5'ini devlet tahvilleri, yüzde 63,6'sını hazine bonoları, yüzde 1,4'ünü banka bonoları, yüzde 1,95'ini getir ortaklığı senetleri, yüzde 0,09'unu finansman bonoları, yüzde 1,89'unu da dövizle endeksli senetler oluşturmıştır.

Diger bir ifade ile, toplam menkul satislarinin yaktasik yuzde 92.8'ini kamu kagitlari, yuzde 7.2'sini de ozel sektor menkul degerleri olusturmustur. Toplam menkul satislarinin yuzde 88.2'sinin sadece devlet tahvili ve hazine bonolarindan olusmasi kamunun sermaye pazarinin en buyuk musterisi olma konumunun devam ettirdigine isaret etmektedir. Kamu borc gereksiniminin fon piyasasinda olusturdugu yuksek talep baskisi, bir yandan ozel kesimin borclanma imkanlarini ciddi olcude sinirlarken, diger yandan piyasaya faiz oranlarinin seyrinde istikrarsizliga ve surekli artislara yol acmaktadir. Yuksek butce aciklari ve bu aciklarin yol actigi buyuk capli borclanma gereksinimini faiz oranlari nin, ozel kesimin son aylarda yavaslayan kredi talebine ragmen, kisa vadede onemli olcude gerileme kaydedemeyecigine isaret etmektedir.

Yeni bir sermaye piyasası aracı olarak 1987 yılında piyasaya arz edilen özel sektör finansman bonoları (commercial paper) satışları 1988 ilk on ayında toplam 95 milyar 648 milyon TL düzeyinde gerçekleşmiş ve toplam menkul satışlarının yüzde 0.09'u gibi düşük bir oranını oluşturmıştır. Finansman bonosu satışlarının yüzde 37.0'ı mali araçlar, yüzde 63.0'ı da bankalar aracılığı ile gerçekleştirilmiştir.

Yine 1987 yılında piyasaya arz edilen üç yıl vadeli, altı ay faiz ödeme li döviz endeksi (ABD doları ve DM) senetlerin satışı geçen yılın aynı dönemi- ne mukayese ile 1988'in ilk on ayında önemli ölçüde artarak 190 milyar 530 milyon TL düzeyine ulaşmış, satışların hemen tamamı (yüzde 99.9) bankalar kana- tıyla gerçekleştirilmiştir.

ARACI KURUMLARIN VE BANKALARIN MENKUL KIYMET SATIŞLARI (1000 TL)

	Ocak- Ekim 1987	Ekim 1987	Ocak- Ekim 1988	Eylül 1988	Ekim 1988
Aracı Kurumlar	19.618	2.454	30.074	2.226	1.271
Bankalar	22.398	3.397	30.319	3.000	2.994
Hisse Senedi Toplam	42.016	5.851	60.394	5.226	4.265
Aracı Kurumlar	76.472	7.987	76.111	8.978	7.353
Bankalar	223.960	31.233	437.490	44.215	35.426
Özel Sektör Tah. Top.	300.432	39.220	513.601	53.193	42.778
Aracı Kurumlar	6.450	175	11.996	2.235	358
Bankalar	974.303	110.727	2.468.974	456.504	343.941
Devlet Tahvilii Toplam	980.753	110.902	2.480.970	458.739	344.299
Aracı Kurumlar	270.029	36.496	465.466	53.310	73.829
Bankalar	1.958.249	214.492	5.965.734	719.222	506.665
Hazine Bonosu Toplam	2.228.278	250.988	6.431.040	772.533	580.494
Aracı Kurumlar	42.143	878	39.719	7.269	5.090
Bankalar	46.733	2.401	99.755	12.188	11.203
Banka Bonoları Toplam	88.877	3.279	139.474	19.457	16.293
Aracı Kurumlar	1.765	87	87	9.711	30.588
Bankalar	282.556	6.018	197.205	9.711	30.588
Gelir Ort.Sen.Toplam	284.321	6.018	197.292	9.711	30.588
Aracı Kurumlar	9.768	3.320	35.447	1.990	7.609
Bankalar	30.093	4.928	60.202	13.823	31.013
Finans Bonosu Toplam	39.861	8.248	95.648	15.813	38.622
Aracı Kurumlar	225	215	752	2	700
Bankalar	23.941	11.925	189.778	44.587	27.698
Döviz Ind.Sen.Toplam	24.167	12.140	190.530	44.589	28.398
Aracı Kurumlar	426.472	51.526	659.651	76.011	96.209
Bankalar	3.562.233	385.121	9.449.297	1.303.250	989.527
Genel Toplam	3.988.705	436.647	10.108.948	1.379.261	1.085.737

Kaynak: Sermaye Piyasası Kurulu

İstanbul Menkul Kıymetler Borsası

1) Bilindiği gibi İstanbul Menkul Kıymetler Borsası yeni hüviyetiyle 91.Sa-yılı KHK ile kurulmuş ve 1986 yılı başında faaliyete başlamıştır.

Borsa kanunu sayılan KHK/91'in birinci maddesinde kanunun amacı, menkul kıymetlerin güven ve istikrar içinde işlem görmesi için menkul kıymetler borsalarının açık, düzenli ve dürüst çalışmasını ve sermaye piyasasının ekonomik gelişmede etkin bir rol oynamasını sağlamak şeklinde açıklanmıştır. Çalışmaya başlamasından itibaren aradan geçen üç yıl yakın bir faaliyet dönemi sonunda kaydedilen gelişmeler acaba bu amacın gerçekleştirilmesine yardımcı olmuştur? Ve gelişmenin neresine gelmiştir? Bunu borsanın faaliyetlerini inceleyerek belirlemeye çalışalım.

2) Borsada 1986 yılından başlayarak hisse senetleri, özel sektör tahvilleri, kamu tahvilleri, ic borçlanmayla ilgili diğer kamu senetleri gibi menkul kıymetlerin alım satımı yapılmaktadır. Sonra da bunlara, sınırlı ölçüde finansman bolları ve banka bonoları işlemleri eklenmiştir. Bunlar arasında borçlanmayla ilgili tahvil, bono ve senetlerin alım satımları aslında borsa üyeleri tarafından borsada dışında yapılmakta, bu işlemler daha sonra borsada tescil edilmektedir. Bu bakımdan tam anlamıyla borsa işlemi sayılmazlar. Sermaye piyasası gelişmelerine asıl anlamı kazandıran olay hisse senedi işlemleriyle ilgili gelişmeler teşkil edecektir. Bunlarla birlikte, önce, ekonominin finansmanında öteden beri daha önemli bir paya sahip olan sabit gelirli menkul kıymetlerle ilgili ikinci el piyasa işlemlerinin zaman içinde nasıl geliştiğini kısaca belirtmekte yarar vardır.

1987 ve 1988 yıllarında Borsada Sabit Gelirli Menkul Kıymetlerin İşlem Hacmi (Milyon TL.)									
Özel Sektör Tahv.(1)	Gelir Ort. Senedi	Hazine Bonosu ve Devlet.Tahv.	Toplam	1987		1988		1988	
				1987	1988(2)	1987	1988	1987	1988
309.349	1.054.864	273.789	349.554	2.418.270	8.678.707	3.001.408	10.074.125	%10.31	%10.38
%10.31	%10.38	%9.12	%3.47	%80.57	%86.14	-	-	-	-

(1) Banka ve finansman bonosu dahil
(2) Tablodaki 1988 rakamları Ocak-Kasım dönemine aittir.

Tablonun incelenmesinden anlaşılabacağı üzere 1988 yılında ikinci el piyasada tahvil ve benzeri borçlanma senetleri işlem hacmi 1987 yılında yaklaşık 3 trilyon TL iken, 1988 yılında büyük bir sıçramayla 10 trilyon TL.sına yükselmiştir.

Bu rakam içinde en büyük ağırlığa sahip olan Devlet Tahvili ve Hazine Bonolarının işletmelerinin payı 1987'de yüzde 80 dolayında iken 1988'de yüzde 86.0'a yükselmiştir, özel sektör tahvili işlemlerinin oranı ise yüzde 10.0 düzeyinde sabit kalmıştır. Bu gelişmelerde rol oynayan başlıca faktör, sözkonusu kıymetlerin ihrac piyasalarında (birinci el piyasası) kaydedilen büyük artışlardır. Hazine, bütçe açıklarını Merkez Bankası'nın kısa vadeli avansları yerine ic borçlarıyla karşılamak yoluna gittiği için Devlet tahvili ve Hazine bonosu ihracıyla büyüme, bu da ikinci el piyasadaki işlem hacmini genişletmiştir. Özel sektör alanında da benzer bir gelişme olmuş, anonim şirketler, enflasyonla artan yatırım sermayesi, hatta bazen işletme sermayesi ihtiyaçları için bile öncelikle tahvil çıkarma yoluna gitmiştir. Bu konuda Sermaye Piyasası Mevzuatı ile, tahvil çıkarma limiti-

lerin yüksekliği olması da özendirici bir etki yaratmıştır. Aracı kuruluşların bu senetler için uyguladıkları vadesinden önce geri alma ve iskontoyla satma teknikleri de bunların satışını ve ikinci el piyasada el değiştirmelerini kolaylaştırmıştır. Buna ek olarak, işlemlerin borsadan geçirilmesinde kurtaaj ücretleri üzerinden ödemekte oldukları borsa paylarının Borsa Yönetim Kurulu kararı ile düşürülmesi olması da yeni bir kolaylık getirmiştir.

Ölkemizde gerek devlet iç borçlanma senetleri, gerek tanımlı şirketlerin tahvillerine olan talep güvence, verimlilik, sabit gelir alışkanlığı, tanıtımın yaratıldığı çekicilik, riskli yatırımlara karşı duyulan güvensizlik gibi nedenlerle, yüksek enflasyona ve gelir dağılımının elverişsizliğine rağmen canlı kalmıştır. Ancak, devletin gönüllü tasarrufların oluşturdugu kaynağa gittikçe artan bir ölçüde başvurması özel sektörün tahvil çıkarma imkanlarını sınırlandırmaktadır.

3) Hisse senedi işlemleri açısından İMKB'nin kısa vadesi içinde yer alan üç yılın her biri ayrı karakterler taşımaktadır. 1986, ilk faaliyet yılı olarak gerek fiyat, gerek işlem hacmi açısından tedrici gelişmelerin kaydedildiği, tasarruf sahiplerine hisse senedi yatırımları için iyimser mesajlar veren bir yıl olmuştur. Fiyat endeksi yıl içinde 100'den 170'e çıkmış, senelik hisse senedi işlem hacmi 8.7 milyar TL. olarak saptanmıştır.

1987 yılı ise, yaz aylarında meydana çıkan fiyat patlamalarıyla borsanın aşırı canlılık kazandığı, büyük spekülasyonların cereyan ettiği, gerek aracılarla, gerek yatırımcılara oldukça önemli kayıp ve kazançları getiren, bir süre için borsanın hızla büyümeğe olduğu izlenimini uyandıran, buna karşılık, borsa çevresindeki güven ortamını fazlaca zedeleyen bir faaliyet yılı olmuş ve etkileri daha sonraki dönem faaliyetlerine de sirayet etmiştir. Bu durum bazı araştırmalara ve bir hayli çetışkili yorumlara yol açmıştır.

1988 yılı ise, 1987 atmosferinin yandığı beklentilerle başlayan, iki faz sokunun etkisi altında yatırımcıları saskına çeviren, fiyatların sürekli küçüldüğü, yatırımcı kitlesinin ve aracı faaliyetlerinin daraldığı bir yıl olmuştur.

4) İMKB'nin bu ilk yıllarında yasanan tecrübelerin başlıca özelliği, arz ve talep karşılaşmasının son derece sığ piyasaya koşulları içinde oluşmuş bulunmasıdır. Hisse senedi işlem hacimlerinin yıldıan yıla nisbi büyüme göstermiş olması piyasanın bu niteliğini fazla değıstirmemiştir. Borsa verilerine göre yıllık işlem hacimleri ve değışme oranları şöyle belirlenmiştir:

YIL	İŞLEM HACMI	BİR ÖNCEKİ YILA GÖRE DEĞİŞİM	AYLIK ORTALAMA
1986	8.703	-	725
1987	105.376	1113	8.781
1988 (11ay)	142.459	35	12.951

Verilerde görüldüğü gibi 1986 yılında 8.703 milyon TL. olan hisse senedi işlem hacmi 1987 yılında yüzde 1113 gibi istisnai bir artış göstererek 105.376 milyon TL.sına yükselmiştir. 1988'de bu tempo düşmüş, yüzde 35.0 gibi 11m11

bir artış hızıyla 11 aylık dönem sonunda 142.459 milyon TL. dolayında bir iş hacmine ulaşmıştır. Aylık artış hızı daha da düşüğü için yıllık işlem hacmi 150 milyarın altında kalacak gibi görünüyör. * Yılın başlarında, bu rakamın 200 milyarın üzerinde olacağı tahmin ediliyordu. Bununla birlikte işlem hacmi açısından 1988 yılı olumlu bir yıl olmuştur.

Bir aya isabet eden ortalama işlem hacimleri 1987'de 8.7 milyar, 1988'de 12.9 milyar TL.sıdır. Günlük ortalama alım-satım piyasasının incelik derecesi daha da belirgin olarak görülebilir. Böyle bir piyasada arz ve talep arasında kurulan dengeler son derece iğreti ve spekülâtif girişimlere karşı zayıftır. Öyleki bazen arz veya talep yönünde 5-10 milyon TL.lik bir müdahale bile dengeleri altüst etmeye yetebiliyor.

İMKB hisse senedi piyasasının sınırlılığı, sabit getirli menkul kıymetler alanındaki işlem hacimleriyle yapılacak bir kıyaslamada daha carpıcı bir şekilde ortaya çıkıyor.

İMKB'de Hisse Senedi İşlemlerinin Toplam Menkul Kıymet İşlemleri İçindeki Payı (milyonTL)				
YIL	I. Hisse Senedi İşlem Hacmi	II. Tahvil ve Benzeri Kıym. Isl. Hacmi	III. Toplam İşlem Hacmi	I/III
1986	8.703	1.009.753	1.018.456	0.0085
1987	105.376	4.755.969	4.861.345	0.022
1988 (11ay)	142.459	10.074.128	10.216.587	0.014

Tabloda görüldüğü üzere, toplam menkul kıymet işlem hacmi içinde hisse senedi işlemlerinin oranı çok küçük kalmaktadır. 1986'da 0.0085 iken 1987'de 0.022'ye yükselmiş, 1988'de Ocak-kasım dönemi itibarıyla 0.014'e inmiştir. Bu durum, hisse senedi alanında işlem hacmi artış hızının 1988'de düşüş göstermesi kadar, tahvil ve benzeri menkul kıymetler üzerinde borsaya tescil edilen işlemlerin iki katına yakın artmasının sonucudur.

6) 1988 yılında İMKB'da hisse senedi fiyatlarıyla ilgili gelişmeler. İşlem hacmi konusunda olduğu gibi olumlu değildir. Bu hususu aydınlatmak üzere, 1987 ve 1988 yılları aylık fiyat endeksi gelişme rakamları aşağıdaki tabloda birlikte verilmiştir.

1987 VE 1988 YILLARINDA İMKB AYLIK FİYAT ENDEKSİ GELİŞMELERİ

(Milyon TL.)

Aylar	1987	1988
Ocak	216.90	857.74
Şubat	260.76	721.03
Mart	245.83	635.27
Nisan	269.40	553.98
Mayıs	394.79	553.07
Haziran	446.31	468.90
Temmuz	1.012.10	492.88
Ağustos	1.149.03	428.06
Eylül	1.029.25	455.27
Ekim	786.38	404.12
Kasım	890.61	405.84
Aralık	673.00	-

*25 Aralık 1988 itibarıyla

Yukarıdaki veriler ilk bakışta sunu gösteriyor: 1988 yılında 1987'deki gibi fiyat cıgınlıkları ve büyük dalgalanmalar olmamış, Ocak ayında önceki yılın Aralık ayına nazaran çok belirgin bir yükselmeden sonra fiyat endeksinde Şubat ayından itibaren başlayan düşüş süreci bütün yıl, bazı ufak dalgalanmalarla oldukça düzenli bir şekilde devam etmiştir. Ocak ayı endeksi anonim şirketlerin sermaye artırımları ve temettü tahminleriyle de ilgili olarak fiyatların yükselceği beklentisine yol açmışken, Şubat'ta gelen birinci faiz sökü fiyatlarına büyük bir darbe indirmiştir. Bunu izleyen dönemde hisse senedi fiyatlarındaki düşüşler, bazı yüksek emisyon olgularının geçici etkisi dışında, sürekli bir şekilde almıştır. Örneğin, emisyonun etkisiyle Eylül ayında bu trendin değişmesi olasıdır. Ekim ayında faizlerin ikinci kez artırılması hisse senedi taleplerini ve fiyatlarını bir kere daha düşme yoluna sevk etmiştir. Faizlerdeki tırmanışın hisse senedi piyasası üzerinde yarattığı etki son derece yipratıcı olmuştur. Öyle ki borsa tekniği ile ilgili bazı düzenlemelerden doğan geçici sıkıntılar da eklenmesi ile 1988 Aralık ayının ikinci yarısında fiyat endeksi 375'e ve işlem hacmi bazı günler 100-200 milyon TL. seviyelerine düşmüştür. Sonuçta, geçici olduğu da kabul edilse, 1986 yılı başından beri ilk defa İMKB'da aracıların da, yatırımcıların da çoğunluğuna karşın düşüren bir tablo oluşmuştur.

7) 1988 yılında hisse senedi fiyatlarındaki gerilemeler şirket sermayelerinin piyasa değerini düşürdüğü gibi, yatırımcılar için hisse senedi verimliliğini de negatife dönüştürmüştür. Gerçekten, İMKB Birinci pazarında işlem gören 50 şirketin hisse senetlerinin Eylül 1988 itibarıyla verimliliği yüzde -26.87 olarak hesaplanmıştır. Halbuki bu oran 1986 yılında yüzde 84.0, 1987'de yüzde 295.80 olmuştur.

Öte yandan, hisse senedi piyasalarında önemli bir göstergesi kabul edilen fiyat/kazanç oranının 1986 ve 1987 yıllarında 8-10 seviyesinde iken 1988 yılında yarıya indigi tahmin edilmektedir.

8) 1988 yılında hisse senedi piyasasının gerilemesine sebep olan faktörlerin başında ekonomik istikrarsızlık, yüksek enflasyon ve faiz oranlarının yükselişi yer almaktadır. Yüksek enflasyon ve özellikle enflasyon hızındaki oynaklık, tasarruf düşüncesini ve alıskanlığın tahrip etmekte, bireyleri, hatta kurumları, birikimin alışı gücünü korumak üzere verimsiz yatırımlara veya spekülasyonlara yönlendirmektedir.

Uzun süren yüksek enflasyon süreci içinde, doktrinde söylendiği gibi, hisse senedinin enflasyona dayanıklı bir menkul kıymet türü olduğu savının da mutlak bir değer taşımadığı görülmektedir.

1988 yılında enflasyona karşı alınan parasal tedbirlerin başında yer alan yüksek faiz uygulamaları hisse senedi talebinde ve hisse senedi fiyatlarına ağır bir darbe indirmiştir. İMKB'nın fiyat endeksi ve işlem hacmi istatistikleri bunu gayet açık bir şekilde göstermektedir.

9) 1988 yılında hisse senedi piyasasını olumsuz etkileyen diğer bir faktör, 1987'de yasamış olan anormal piyasa olaylarıdır. Bu olaylar, hisse senedi alımına yeni heves eden amatör yatırımcıları ürktüğüne rağmen, aralarında bankalarda bulunan ve çoğu aracı kuruluştan uğradıkları zarar nedeniyle portföy oluşturmaktan vazgeçmelerine sebep olmuştur. Bu yüzden 1988 yılında talep cephesinde büyük bir daralma meydana gelmiştir.

Öte yandan, 1987 yılında yasanan yüksek talep ve yüksek fiyat konjonktürünün sevk ile anonim şirketlerin büyük ölçekte sermaye artırımlarına girmeleri nin piyasada arzı genişletmesi dengeli bütçünün bozuluş, fiyatların bükülmesi süsü karşısında bazı şirketlerin ortakları rüchhan haklarını bile kullanmak istememişlerdir. Böyle bir durum karşısında anonim şirketler kendi hisse senetlerini de fiyatları bir yerde tutmak için kendi hisse senetlerini satın alabilmeleri gibi yöntemler uygulanabilmektedir.

Zannederim bu noktada, Türk borsa sisteminde pazanın sürekliliğini sağlayan "Market Maker" rolünde bir aracı türünün noksanlığı ortaya çıkmaktadır. Diğer piyasalar türlerinde olduğu gibi, büyük fiyat patlamaları veya çökmelerinde ekonomik yöntemlerle hareketin siddetini hafifletecek bazı ayarlamalar mekanizmalarına ihtiyacı duymaktadır. Bu da yeni düzenlemeleri gerektirir.

10) Fiyat belirleme yöntemi değiştirilerek işlemelerin panolar üzerinde sürekli mezat usulüyle yapılması, işlemelerin sonucunda devir teslim ve ödemelerin belli süre ve saatte Takas Merkezinde gerçekleştirilmesi gibi borsadaki teknikler ile ilgili değişikliklerin hisse senedi işlem hacmi ve fiyatları üzerindeki etkilerinin de incelenmesi gerekir. Uygulanan yöntemlerin, tekniklerin olumlu ve olumsuz yönleri ve sonuçları olabir. Ancak, su anda mali ve parasal politikaların meydana getirdiği ortamın hisse senedi piyasası üzerindeki etkileri o derece fazla ve belirleyicidir ki, piyasanın sorunlarını bunlardan arındırmadıkça borsadaki tekniklerin ayrıntı sayılan etkilerinin değerlendirilme çalışmaları bu aşamada beyhude bir çaba olur. Esasen, uygulamalar henüz çok yeni olduğundan, bunu yapmak için vakit erkendir.

11) Bu konuda akla gelen bir soru da hükümetin hisse senedi piyasasından ne beklediğidir. İki yıldan beri İMKB'da ortaya çıkan kritik gelişmeler karşısında hükümetin açık bir tepkisi olmamıştır. Borsanın yerleşme durumu bile gecici formüllere bağlanmıştır. Denbilitir ki başka ülkelerde anonim şirketlerin sermaye oluşturmalarında son derece önemli bir rolü olan hisse senedi piyasası ile ilgili sorunlarına, genel finans politikamız içinde yerli pek belli değildir. En azından bu konuda kamoyunun aydınlatılmaya ihtiyacı vardır. Sadece kurumsal düzenlemeler itici bir güç yaratmaya yetmemektedir.

1989 yılına ayak basılırken bu yıl için hisse senedi piyasası bakımından beklenenlerin ne olduğuna gelince şu söylenebilir: Yükarıda açıkladığı gibi 1988 yılında işlem hacmi en alt seviyelere inmiş, artık fiyatlar neredeyse tabana oturmuş olduğu için 1988 yılında bundan da olumsuz bir durumla karşılaşılması düşünülemez. Östelik, Hükümet yetkililerinin beyanları 1989 yılında bu konuda nisbi düzenlemeler olacağı ümidini uyandırmaktadır. Herşey, alınacak ciddi tedbirlerle enflasyonun aşağı çekilmesine, faiz oranlarının düşürülmesine ve bu yöndeki gelişmelerin süreklilik kazanmasına bağlıdır.

Bu arada, bir zamandan beri yabancı yatırımcılara bağlanan ümitlerin ne geldi-
receği de 1989 yılı içinde açıklığa kavuşacaktır.

DİS EKONOMİK İLİSKİLER

Henüz yılsonu gelmeden, açılanan ödemeler dengesi rakamları cari işlemler açığının küçük de olsa fazlalığa dönüştüğünü göstermektedir. Görünmeyen işlemlerdeki bazı kalemler, örneğin turizm hareketlerinin sağladığı net döviz gelirleri ile net hata ve noksan kalemleri, hakkında bazı sorular bulunmasına karşın, cari işlemler açığının 1987 yılındaki seviyesinin altında gerçekleşmesi beklenmektedir.

Ağustos ayında mevduat faizlerindeki indirim ve enflasyon hızıyla ilgili açıklamalar sonucu Eylül ve Ekim aylarında serbest döviz piyasasında talep ve dolayısıyla kurlar yükselme eğilimi göstermiştir. Özellikle ABD Doları ve Batı Alman Markı'ndaki yükselmeler sonucu, Ekim ayı başlarında döviz kurları yılsonu tahminlerine yaklaşımıştır. Bunun üzerine ay ortasında faizler önce serbest birağılmış, sonra bir yıl vadeli mevduat için yüzde 85.0 düzeyinde belirlenmiştir. Faizlerin yükseltilmesiyle birlikte Merkez Bankası'nın döviz ve Türk Lirası piyasasına doğrudan müdahalesi, uzunca bir süre serbest piyasada döviz fiyatlarının duraklamasına yol açmıştır.

Bununla birlikte yıl sonuna doğru hem mevsimlik olarak, hem de dış borç ödemelerinin yol açabileceği hareketlilik beklentileri nedeniyle serbest döviz piyasasında nisbi bir canlanma başlamıştır.

Die tarafından yayınlanan son istatistiklere göre, geçen yıla göre ihracat Ekim ayı itibarıyla yüzde 15.2 artarak 9.1 milyar dolar civarında gerçekleşmiştir. İthalat ise geçen yıla göre yüzde 7.6 oranında bir artış göstererek 11.6 milyar dolara ulaşmıştır. Sözkonusu dönem sonunda dış ticaret açığı 2.5 milyar dolara düşmüştür. Dış ticaret açığının yüzde 13.0 oranında gerilediği bu dönemde ihracatın ithalatı karşılama oranı yaklaşık 5 puan artarak yüzde 78.2'ye yükselmiştir. 1987 yılının ilk dokuz aylık dönemi ile karşılaştırıldığında, geçtiğimiz yılın aynı döneminde işçi döviz girişi içinde gerileme olduğu dikkati çekmektedir. 1988 yılı Eylül ayı itibarıyla işçi döviz girişi yüzde 18.0 oranında gerileyerek 1.2 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir.

Turizm sektörünün ekonomiye olan net katkısı büyükmektedir. Bu yıl, Eylül sonu itibarıyla turizm gelirleri 1.3 milyar dolara çıkmıştır. Yüzde 55.0 gibi yüksek oranda artış gösteren net turizm gelirleri cari işlemlerin fazla vermesinde etkili olmuştur.

Haziran 1988 itibarıyla dış borçların tutarı 37.4 milyar dolara düşmüştür. Geçtiğimiz yılın ilk dokuz ayında 3.3 milyar dolarlık dış borçlanmaya, karşılık 5.3 milyar dolarlık dış borç ödemesi yapılmıştır. IMF'e yapılan ödeme ise 356 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir.

Cari işlemler dengesi 1988 yılının Ocak-Eylül döneminde onbes yıldan beri ilk kez 20 milyon dolar fazlalık vermiştir.

1) Dış Ticaret

1980 yılında uygulamaya başlanan iktisadi politikalar özellikle dış ekononik ilişkilerde yapışal bir dönüşüme yol açmış; ihracat ve ithalatta görülen artışılar dolayısıyla dışa açılma devam etmiştir.

Ihracatın ithalata göre daha hızlı artması dış ticaret açığının makul bir seviyede tutulmasına yol açmaktadır. Ayrıca, Eylül ayı rakamlarına göre ihracatın ithalatı karşılama oranı, geçen yılın aynı dönemine göre 4 puan yükselmiştir.

Yıllık itibarıyla ihracatın 11,5 milyar dolar dolayında kalması ve ithalattın ise 14 milyar doları geçmesi olasılığı bulunmasına karşın, dış ticaret açığı 2,5 milyar dolar düzeyinde gerçekleşecektir.

DIŞ TİCARET GÖSTERGELERİ (Ocak-Eylül) (Milyon Dolar)

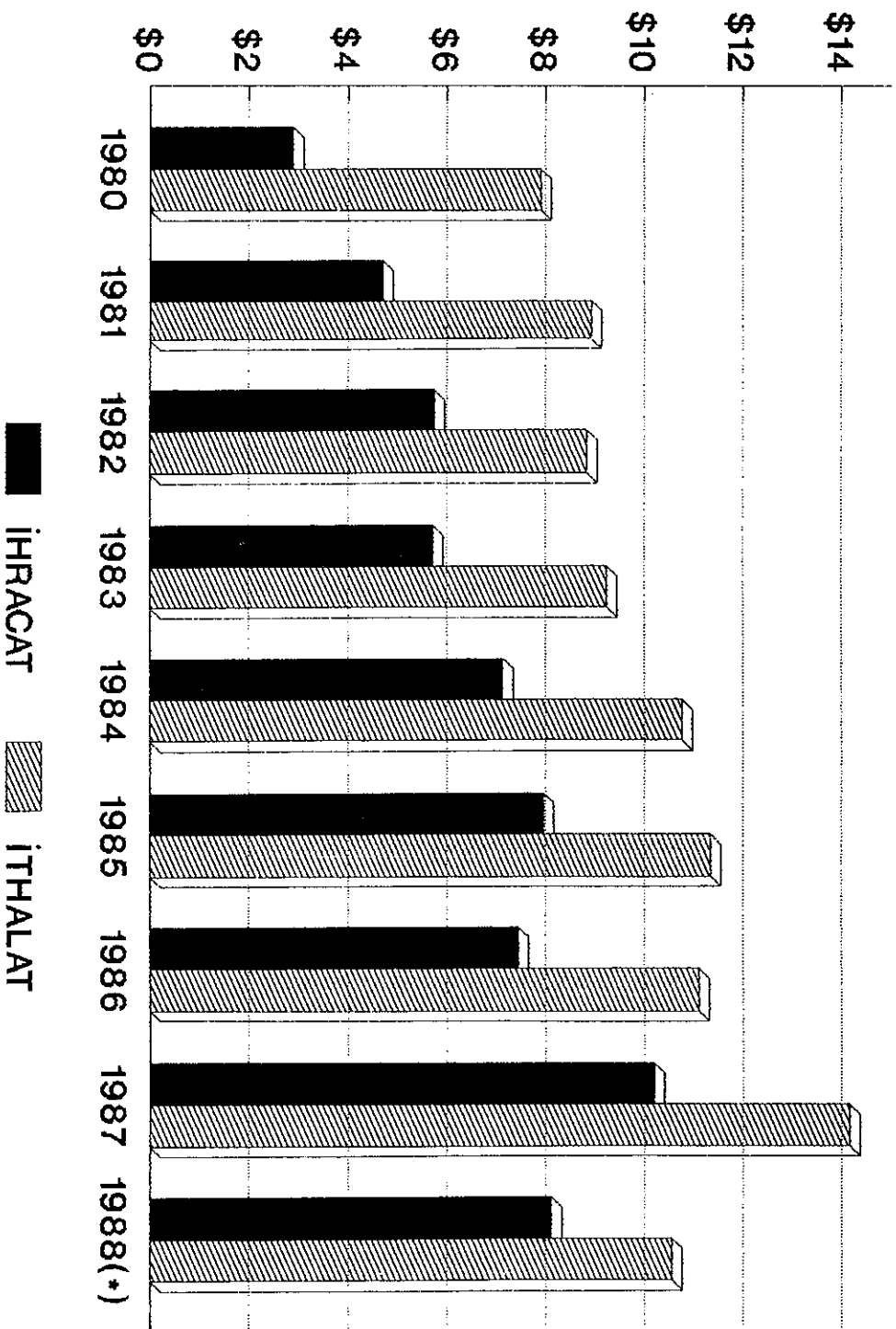
	1987	1988	Fark	Artış (%)
Ihracat	6868.5	8122.7	1254.2	18.3
İthalat	9394.7	10544.5	1149.8	12.2
Dış Ticaret Açığı	-2526.2	-2421.8	104.4	-4.1
Ihracat/İthalat (%)	73.1	77.0		

DIŞ TİCARET GÖSTERGELERİ (Ocak-Eylül) (Milyon Dolar)

	1987	1988	% Değişim	İthalat	1988	% Değişim
Ocak	658.4	905.5	37.5	860.4	1046.5	21.6
Şubat	625.0	944.9	51.2	998.7	1128.7	13.0
Mart	705.2	952.5	35.1	981.2	1318.5	34.4
Nisan	699.9	1008.0	44.0	1082.6	1331.6	23.0
Mayıs	814.7	825.1	1.3	971.2	1187.4	22.3
Haziran	729.2	891.8	22.3	983.8	1262.5	28.3
Temmuz	646.7	773.1	19.5	1222.0	985.9	-19.3
Ağustos	804.8	815.7	1.4	999.0	1136.6	13.8
Eylül	1184.6	1006.1	-15.1	1295.8	1146.8	-11.5
Toplam	6868.5	8122.7	18.3	9394.7	10544.5	12.2

DİŞ TİCARET GÖSTERGELERİ

MİLYAR \$

(*) Ocak-Eylül

2) İhracat

Yılın ilk sekiz aylık döneminde ihracat 8.122,7 milyon dolara yükselemiştir. İhracat, 1987 yılının aynı döneminde 6.868,3 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Böylece, söz konusu dönemde ihracat bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 18,3'lük bir artış göstermiştir.

Gecmiş yıllarla karşılaştırıldığında ihracatın artış temposunu devam ettireceği ve yılsonunda 11,5 milyar dolara ulaşacağı tahmin edilmektedir. Hayatlı ihracat ile ilgili iddialar bu rakamların gerçekçiliği konusunda tartışmaları yoğunlaştırmakla birlikte, yıllara göre ihracatın artış hızı dikkate alındığında bu yılki artış hızı konusundaki şüpheler ortadan kalkmaktadır.

1988 yılının ilk dokuz aylık döneminde aylık ihracat gerçekleştirmeleri, bir önceki yıldaki aylık verilerle karşılaştırıldığında, ihracatın Eylül ayı hariç tüm aylarda artış gösterdiği dikkati çekmektedir. Bilindiği gibi 1987 yılının Eylül ayında ilk defa olarak aylık ihracat tutarı 1 milyar doların üzerine çıkmıştı. 1988 Eylül ayı ihracatı da 1 milyar doların üzerine çıkmasına karşın, 1987 yılın Eylül ayı rakamının 1,2 milyar dolar olarak gerçekleşmiş olması nedeniyle yüzde 15,1 oranında bir azalma görülmüştür.

DIŞ TİCARET GÖSTERGELERİ
(Milyon Dolar)
Aylık

1987	İhracat	Fark	İhracat/İhracat%	1988	İhracat	Fark	İhracat/İhracat%
Ocak	658.4	202.0	76.5	905.5	1046.5	141.0	86.5
Şubat	625.0	373.7	62.6	944.9	1128.7	183.8	83.7
Mart	705.2	276.0	71.9	952.5	1318.5	366.0	72.2
Nisan	699.9	1082.6	64.6	1008.0	1331.6	323.6	75.7
Mayıs	814.7	971.2	156.5	825.1	1187.4	362.3	69.5
Haziran	729.2	983.8	254.6	891.8	1262.5	370.7	70.6
Temmuz	646.7	1222.0	575.3	773.1	985.9	212.8	78.4
Ağustos	804.8	999.0	194.2	815.7	1136.6	320.9	71.8
Eylül	1184.4	1295.8	111.4	1006.1	1146.8	140.7	87.7
Ekim	1014.6	1393.7	379.1	72.8			
Kasım	1102.9	1591.9	489.0	69.3			
Aralık	1204.2	1777.5	573.3	67.7			
Kümülatif							
Ocak	658.4	202.0	76.5	905.5	1046.5	141.0	86.5
Şubat	1283.4	1859.1	575.7	1850.4	2175.2	324.8	85.1
Mart	1988.6	2840.3	851.7	2802.9	3493.7	690.8	80.2
Nisan	2688.5	3922.9	1234.4	3810.9	4825.3	1014.4	79.0
Mayıs	3503.2	4894.1	1390.9	4636.0	6012.7	1376.7	77.1
Haziran	4232.4	5877.9	1645.5	5527.8	7275.2	1747.4	76.0
Temmuz	4879.1	7099.9	2220.8	78.7	6300.9	8261.1	1960.2
Ağustos	5683.9	8098.9	2415.0	70.2	7116.6	9397.7	2281.1
Eylül	6868.3	9394.7	2526.4	73.1	8122.7	10544.5	2421.8
Ekim	7882.9	10788.4	2905.5	73.1			
Kasım	8985.8	12380.3	3394.5	72.6			
Aralık	10190.0	14157.8	3967.8	72.0			
Program	8550.0	12125.0	3575.0	70.5			

DIŞ TİCARETİN BÜYÜME HIZI
(1974=100)

	İhracat	İthalat	Diş Ticaret	Diş Ticaret	İthalat/İhracat/
			Hacmi	Açığı	
1974	100.0	100.0	100.0	100.0	40.6
1975	91.4	125.4	115.6	148.6	29.6
1976	127.9	135.8	133.5	141.1	38.2
1977	114.4	153.4	142.2	180.0	30.2
1978	149.4	121.8	129.7	102.9	49.8
1979	147.6	134.2	138.1	125.0	44.6
1980	189.9	209.4	203.8	222.6	36.8
1981	306.9	236.5	256.8	188.3	52.6
1982	375.0	231.2	272.7	137.9	65.8
1983	373.8	244.5	281.8	156.1	62.0
1984	465.6	284.8	336.9	161.4	66.3
1985	519.5	300.3	363.5	150.8	70.2
1986	486.7	293.9	349.8	182.4	67.2
1987	665.2	374.9	458.6	176.9	72.0
1988*	704.0	415.5	505.7	175.0	77.0

* Ocak-Eylül

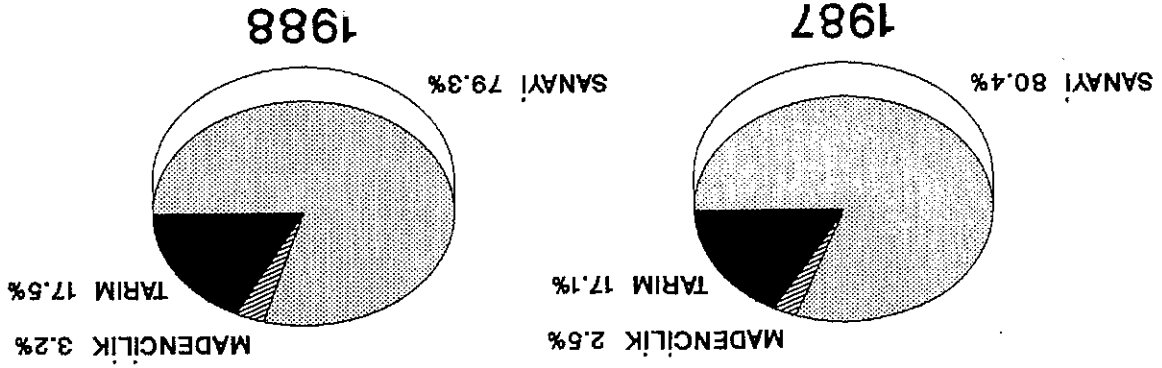
Ocak-Eylül dönemindeki 8122.7 milyon dolarlık ihracatın 6441.8 milyon dolarını (yüzde 79.3) sanayi ürünleri, 1424.8 milyon dolarını (yüzde 17.5) tarım ve hayvancılık ürünleri, 256.1 milyon dolarını ise (yüzde 3.2) madencilik ve tasocak-cıllığı ürünleri ihracatı oluşturmaktadır.

Geçtiğimiz yılın aynı dönemine göre yüzde 16.6 oranında artış gösteren sanayi ürünleri ihracatının toplam ihracat içindeki payında bir puanlık bir gerileme görülmüştür. Buna karşın; gerek tarım ve hayvancılık, gerekse madencilik ürünleri ihracatının paylarında küçük capta artışlar gerçekleşmiştir.

SEKTÖRLER İTİBARIYLA İHRACAT
(Ocak-Eylül)
(Milyon \$)

	1987	Pay (%)	1988	Pay (%)
Tarım ve Hayvancılık	1172.6	17.1	1424.8	17.5
Madencilik ve Tasocakcılığ	173.2	2.5	256.1	3.2
Sanayi Ürünleri	5522.5	80.4	6441.8	79.3
Genel Toplam	6868.3		8122.7	

İHRACATIN SEKTÖREL DAĞILIMI (OCAK-EYLÜL)

1987	1988	Yüzde Dağılım	Yüzde Değişim
1172.6	1424.8	17.5	21.5
905.1	1154.4	14.2	27.5
227.1	224.6	2.8	-1.1
32.6	36.0	0.4	10.4
7.8	9.8	0.1	25.6
173.2	256.1	3.2	47.9
5522.5	6441.8	79.3	16.6
698.2	615.5	7.6	-11.8
128.8	247.6	3.0	92.2
4695.5	5578.7	68.7	18.8
6.0	3.8		-36.7
338.9	520.4		53.6
140.4	269.6		92.0
503.1	366.4		-27.2
22.6	16.3		-27.9
1683.3	2259.8		21.3
133.2	169.3		27.1
587.8	1035.2		76.1
86.9	150.8		73.5
68.8	43.2		-37.2
508.0	287.4		-43.4
205.7	229.5		11.6
60.1	82.3		36.9
170.7	144.7		-15.2
6868.3	8122.7	100.0	18.3

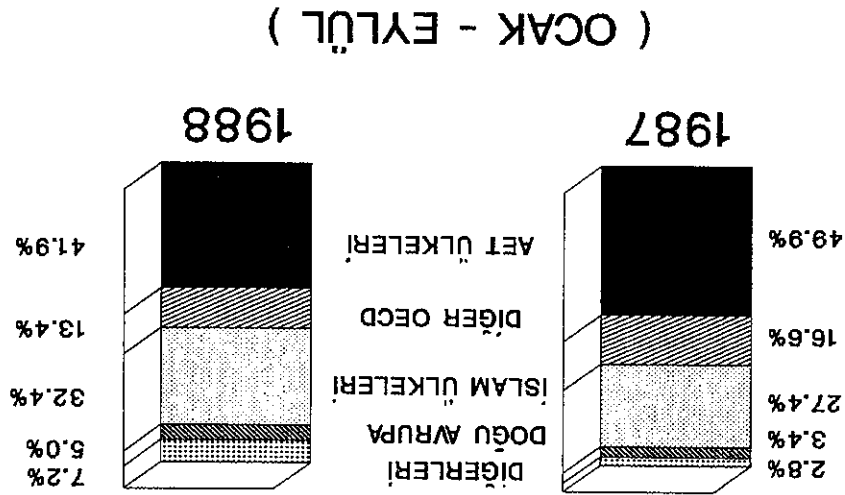
İHRACATIN SEKTÖREL DAĞILIMI
(OCAK-EYLÜL)
(Milyon Dolar)

1988 yılının ilk dokuz ayında AT ülkelerine yapılan ihracatın toplam içinde ki payı yüzde 41.9'a, diğer OECD ülkelerinin payı ise yüzde 13.4'e düşmüştür. Böylece OECD ülkelerinin payı yüzde 55.3 olarak gerçekleşmiştir. Bu oranlar geçmiş yıl strasıyla yüzde 49.9, yüzde 16.6 ve yüzde 66.5 idi. ABD, İsviçre, Batı Almanya ve Benelüks ülkelerine yapılan ihracat azalırken, özellikle Japon-ya, Portekiz, İspanya, Yunanistan ve Danimarka'ya yapılan ihracatta dikkat çekici artışlar olmuştur.

OECD ülkelerine yapılan ihracatın payından artmaya başlamıştır. Orta Doğu ülkelerine yapılan ihracat toplam ihracatın yüzde 25.4'ünü, Kuzey Afrika ülkelerine yapılan ihracat ise yüzde 5.8'ini kapsamaktadır. Bu oranlara diğer İslam ülkelerinin yüzde 1.3'lük payı da ilave edildiğinde, İslam ülkelerinin payı yüzde 32.4 olarak gerçekleşmiştir. Lübnan, Katar ve Demokratik Yemen dışındaki tüm İslam ülkelerine yapılan ihracatın önemli artışlar olmuştur.

Ocak-Eylül döneminde Doğu Avrupa ve Güney Doğu Asya ülkelerine yapılan ihracatta da önemli artışlar olmuş ve toplam içinde ki payları strasıyla yüzde 5.0 ve yüzde 6.0'ya yükselmiştir.

İHRACATIN ÜLKE GRUPLARINA GÖRE DAĞILIMI

ÜLKELERE GÖRE İHRACAT
(Ocak-Eylül)
(Milyon Dolar)

- 92 -

1987	1988	Yüzde Değişim	Yüzde Değişim	Yüzde Değişim
4564.9	4491.9	55.3	-1.6	-0.7
3426.8	3402.0	41.9	-1.0	-37.0
1512.6	1498.0			35.3
256.4	161.5			-5.1
28.6	38.7			19.1
353.4	335.3			-5.5
193.0	229.9			22.3
385.7	364.6			3.0
9.4	11.5			52.0
596.4	614.3			69.3
41.0	62.3			82.5
44.6	75.5			-4.2
5.7	10.4			-5.6
1138.1	1089.9	13.4		38.7
499.9	471.9			-30.7
114.0	158.1			-2.3
277.7	192.5			24.1
145.8	142.4			
100.7	125.0			
1879.7	2635.6	32.4		
1551.7	2061.5	25.4		
318.3	341.3			
545.0	878.8			
255.4	275.2			
104.1	145.0			
125.2	60.7			
31.6	88.5			
73.9	108.8			
8.6	17.7			
15.3	26.6			
0.9	2.5			
10.8	8.7			
1.3	5.8			
57.2	93.2			
2.3	7.4			
1.8	1.3			
295.9	470.8	5.8		
101.2	156.5			
93.9	118.7			
87.5	147.8			
8.3	41.6			
5.0	6.2			
32.1	103.3	1.3		
230.8	407.7	5.0		
123.8	189.3			
107.0	218.4			
192.9	587.5	7.2		
133.1	487.9	6.0		
59.8	99.6	1.2		
6868.3	8122.7	100.0		
100.0				
66.5				
49.9				
4491.9				
3402.0				
1498.0				
161.5				
38.7				
335.3				
229.9				
364.6				
11.5				
614.3				
62.3				
75.5				
10.4				
1089.9				
471.9				
158.1				
192.5				
142.4				
125.0				
2635.6				
2061.5				
341.3				
878.8				
275.2				
145.0				
60.7				
88.5				
108.8				
17.7				
26.6				
2.5				
8.7				
5.8				
93.2				
7.4				
1.3				
470.8				
156.5				
118.7				
147.8				
41.6				
6.2				
103.3				
407.7				
189.3				
218.4				
587.5				
487.9				
99.6				
8122.7				
100.0				
1.2				
66.6				
18.3				
Toplam				
-Diğerleri				
-Güney Doğu Asya				
DİĞERLERİ				
.Diğerleri				
.SSCB				
DOĞU AVRUPA ÜLKELERİ				
-Diğerleri				
.Fas				
.Tunus				
.Cezayir				
.Mısır				
.Libya				
-Kuzey Afrika Ülkeleri				
.Demokratik Yemen				
.Yemen Arap Cum.				
.KKTC				
.Ümmen				
.Katar				
.Bahreyn				
.Dubai				
.Abu Dabi				
.Ürdün				
.Suriye				
.Lübnan				
.Kuveyt				
.Suudi Arabistan				
.Irak				
.İran				
-Orta Doğu Ülkeleri				
İSLAM ÜLKELERİ				
.Diğerleri				
.Avusturya				
.İsviçre				
.Japonya				
.ABD				
-Diğer OECD Ülkeleri				
.Portekiz				
.İspanya				
.Yunanistan				
.İtalya				
.İrlanda				
.İngiltere				
.Hollanda				
.Fransa				
.Danimarka				
.Belçika-Lüksemburg				
.B.Almanya				
-AET Ülkeleri				
OECD ÜLKELERİ				

3) Yeni İhracat Tesvik Tedbirleri

1989 yılı İhracatı ve Döviz Kazandırıcı Faaliyetleri Tesvik Kararı ile bu karara istinaden hazırlanan 89/2 sayılı Tesvik Tebliği 11.11.1988 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girdi.

Yeni Karar ve Tebliğ ile;

a) İhracata dönük üretim yapan imalatçı firmaların tesvikine daha fazla ayrılık verildi,

b) Aracı Bankalar ve Merkez Bankası'na ihracat taahhütlerinin kapatılmasında ve takibinde daha fazla yetki ve sorumluluk yüklendi.

c) İhracat taahhüdü karşılığı döviz tahsisinin oranları düşürüldü.

Asağıda yeni tesvik mevzuatıyla getirilen değişiklikler daha geniş biçimde özetlenmiştir:

İmalatçı - İhracatçıların Tesvikine İlişkin Yenilikler

Yeni mevzuatta ihracat amacı ile üretim yapan imalatçı-İhracatçılara aşağıda gösterilen ilave bir takım tesvikler sağlandı:

- Yalnız imalatçı ihracatçılara, ihracatı taahhüt ettikleri mamullerin üretiminde kullanılan oranda, ayrıca tebliğler belirleenecek üretim girdileri için ihracattan önce döviz tahsisı yapılabilceği hükme bağlandı. (Karar, Madde 12P/b)

- Daha önce tüm ihracatçılara belli şartlarla ihracattan sonra yapılan döviz tahsisleri, bu defa yalnızca imalatçı ihracatçılara sağlandı. Buna göre; imalatçı ihracatçıları belge ile olarak gerçekleştirdikleri ihracatı mamullerinin bünyesine giren hammade, yardımcı maddeler ve ambalaj malzemelerinin ve gerçekleştirdikleri FOB ihracat değerinin yüzde 10.0'ını gecmemek üzere ihracattan sonra döviz tahsisı yapılabilceği kararlaştırıldı. (Karar, Madde 12/B ve Tebliğ, Md.17)

- İmalatçı olmayan ihracatçıların belge ile veya belgelessiz olarak gerçekleştirdikleri ihracat, İhracatı Tesvik Belgeleri ile ilgili teminatlısız ithal taleplerinde dikkate alınmaz (Tebliğ, Madde 25).

Merkez Bankası ve Aracı Bankaların Yetki ve Sorumluluklarının Arttırılması

Daha önce, esas itibarı ile DPT'nin tek yetkili merci olduğu ihracat ile ilgili işlemlerde Merkez Bankası ve aracı bankalara bazı yetkiler devredildi ve buna paralel olarak aracı bankaların sorumluluğu da arttırıldı:

- Vergi, Resim ve Harç istisnasından yararlanırlan kredilerle ilgili ihracat taahhütlerinin kapatılmasına ilişkin usul ve esaslar TC Merkez Bankası'na devredildi. (Tebliğ Madde 15/2). Daha önce bu konudaki esaslar Tebliğlerde belirtiliyordu.

- Uygulanan vergi, resim ve harç istisnaları, istisnayı uygulayan kurumca belge ile ihracatı Tesvik Belgesine işlenecek, belgelessiz ihracatı ise TC Merkez Bankası'na bildirilecektir. (Tebliğ, Madde 15/2)

- Yalnız vergi, resim ve harc istisnasından yararlanıran ihracat sayılan satış ve teslimler ile döviz kazandırıcı hizmet ve faaliyetlerde ihracat ve taahhütlerinin kapatılması Tebliğ'de belirtilen bilgi ve belgelere istinaden TC Merkez Bankası'nca yapılacaktır. (Tebliğ Madde 37/b). Eski şekilde, bütün müracaatların DPT'na yapılması öngörülmüştür.

- ihracatçı, ihracatı Tesvik Belgelerine istinaden ithal ettikleri madde ve malzemeler ile ilgili formu doldurarak fiiili ithal tarihinden itibaren en geç 15 gün içerisinde TC Merkez Bankası'na gönderirler. (Tebliğ, Madde 41). Daha önce bu konudaki müracaatlar DPT'na yapılmırdı.

- ihracatçı dört ayda bir doldurmak zorunda oldukları Dönem Bildirimini TC Merkez Bankası'na gönderirler. (Tebliğ, Md.44). Daha önce bu formlar DPT'na gönderiliyordu.

- kısmi teminat tadeti için başvurular, aracı bankaya yapılacak ve tade için belgelerin TC Merkez Bankası'na gönderilmesi talep edilecektir. (Tebliğ, Madde 45)

- ihracat taahhüdünün kapatılması için, belge sahibi firmalar, belgelerin tasdik edilerek ilgili TC Merkez Bankası Şubesi'ne gönderilmesi için aracı bankaya müracaat edecekler, bankalar müracaat ekinde yer alan bilgi ve belgelerin doğruluğunu, kayıtlara uygunluğunu kontrol ederek tasdik edecek ve en geç 10 iş günü içerisinde ilgili TC Merkez Bankası Şubesi'ne gönderecekler; Merkez Bankası Şubesi gerekli incelemleri ve ihracatı Tesvik Belgesi bazında birleştirmeleri yaptıktan sonra gümrük çıkış Beyannameleri ile Döviz Alım Bordrolarını aracı bankaya, diğer bilgi ve belgeleri ise TC Merkez Bankası İdare Merkezi'ne göndereceklerdir. Merkez Bankası İdare Merkezi, şubelerden kendisine intikal eden itiraz ve ihracat listelerinin gerekli bilgileri ihtiva edip etmediğini kontrol edecek ve bu listelerde birliktelikte ihracatı Tesvik Belgesi firma nüshasını DPT Müş-tesarlığı'na göndereceklerdir (Tebliğ, Madde 46).

- ihracatı Tesvik Kararı ve Tebliğleri ile bunlara müstenid Merkez Bankası genelgelerine uymayan, yanlış işlem yapan, yanıltıcı bilgi veren ve bu maddelerden dolayı mali mükelleflerini tahsilinde gecikmelere sebebiyet veren banka-lardan, gecikmeye sebebiyet verilen süre için, 6183 sayılı Kanuna göre hesaplanacak gecikme zamları da tahsil edilecektir. (Tebliğ, Madde 47). Daha önce bu tür bankaların sadece aracılık yapma yetkilerinin kaldırılacağı belirtilmiş, her-hangi bir parasal ceza öngörülmemiştir.

Ihracat Taahhüdü Karşılığı Döviz Tahsis Oranlarının Düşürülmesi

Ihracat taahhüdünün karşılığında firmalara tahsis edilen döviz miktarının FOB ihracat taahhüdünün yüzde 60'ını geçemeyeceği, bu oranı aşan taleplerin Gecici Ka-bul Hükümleri çerçevesinde değerlendirileceği hükme bağlandı. (Tebliğ, Madde 18/a). Daha önce bu oran yüzde 70.0 ile yüzde 80.0 olarak belirlenmişti.

Diger Degisiklikler

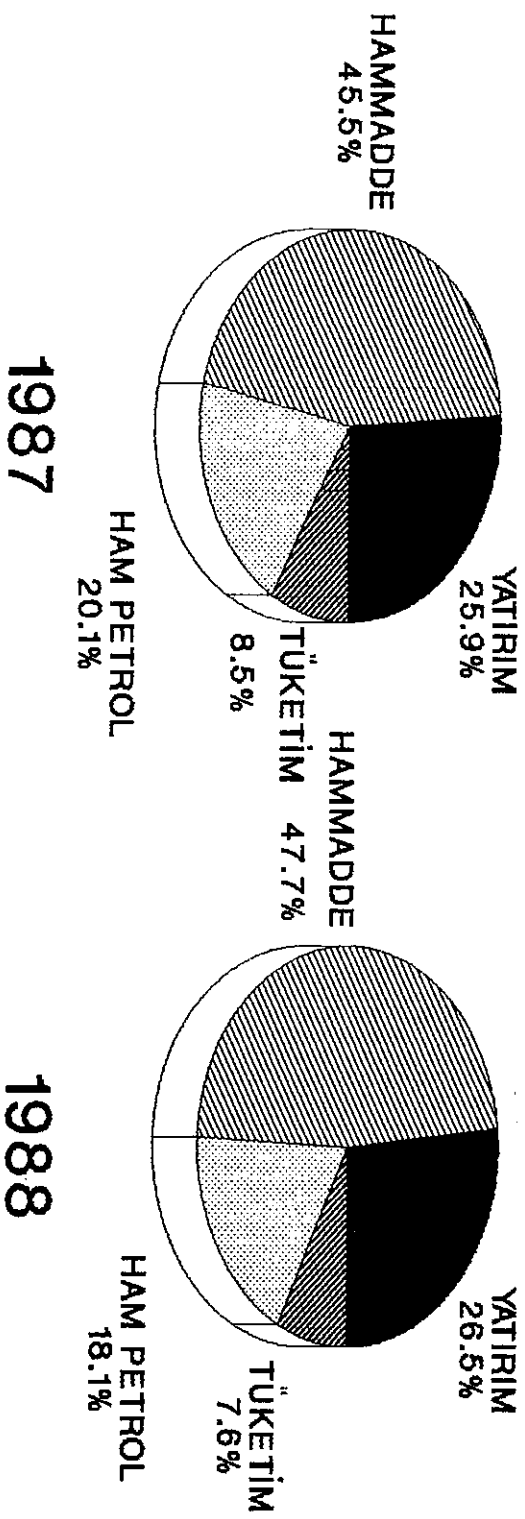
- Dis Ticaret Sermaye Şirketleri'nce tedarik edildiği sekiliyle ihracat edil-mek üzere satın alınan mallarla ilgili sözleşme ve muameleler haric, ihracat, ihracat sayılan satış ve teslimlere ilişkin yurt içinde madde ve malzeme alım-ları ile ilgili anlaşma ve muamelelere harc istisnası uygulanmaz (Tebliğ, Madde 15/1)

- ihracat taahhüd edilen maddelerle ilgili olmadığı açıkça belli olan madde ve malzemelerle ilgili olan taleplerin ithal müsaade belgesine bağlanmaması esna-sında DPT Müstesarlığı'nın görüşü alınır. (Tebliğ, Madde 20)

İTHALATIN SEKTÖREL DAĞILIMI
(Ocak-Eylül)
(Milyon Dolar)

	1987	Yüzde Dağılım	1988	Yüzde Dağılım	Yüzde Değişim
Tarım ve Hayvancılık	567.0	6.0	413.7	3.9	-27.0
.Buğday	31.4		1.9		-93.9
.Pirinç	29.1		25.1		-13.7
.Merinos	50.8		73.4		44.5
.Diğerleri	455.7		313.3		-31.2
Madencilik ve Taşocakçılığı	2104.8	22.4	2194.0	20.8	4.2
.Ham Petrol	1884.5		1911.3		1.4
.Taşkömürü	136.6		174.3		27.6
.Diğerleri	83.7		108.4		29.5
Sanayi	6722.9	71.6	7936.8	75.3	18.1
-Tarıma Dayalı Ürünler	501.0	5.3	551.0	5.2	10.0
.Soya Yağı	27.7		50.9		83.8
.Bitkisel Yağlar	40.4		98.7		144.3
.Sigara	126.8		117.9		-7.0
.Diğerleri	306.1		283.5		-7.4
-Petrol Ürünleri	158.3	1.7	213.4	2.0	34.8
-Diğer Sanayi Ürünleri	6063.6	64.5	7172.4	68.0	18.3
.Çimento	28.3		47.4		67.5
.Kimya Sanayi	1302.9		1439.6		10.5
.Lastik-Plastik	330.7		409.6		23.9
.Deri-Köşele	44.6		39.9		-10.5
.Orman Ürünleri	4.4		7.1		61.4
.Tekstil	134.1		198.2		47.8
.Cam-Seramik	79.1		102.1		29.1
.Demir-Çelik	1019.5		1228.6		20.5
.Demir Dışı Metal	252.4		332.2		31.6
.Madeni Eşya	36.2		46.7		29.0
.Makina İmalat	1526.3		1651.3		8.2
.Elektrikli Cihazlar	587.6		704.0		19.8
.Taşıt	360.0		567.2		57.6
.Diğerleri	357.5		398.5		11.5
Toplam	9394.7	100.0	10544.5	100.0	12.2

İTHALATIN MADDE GRUPLARINA GÖRE DAĞILIMI (OCAK-EYLÜL)

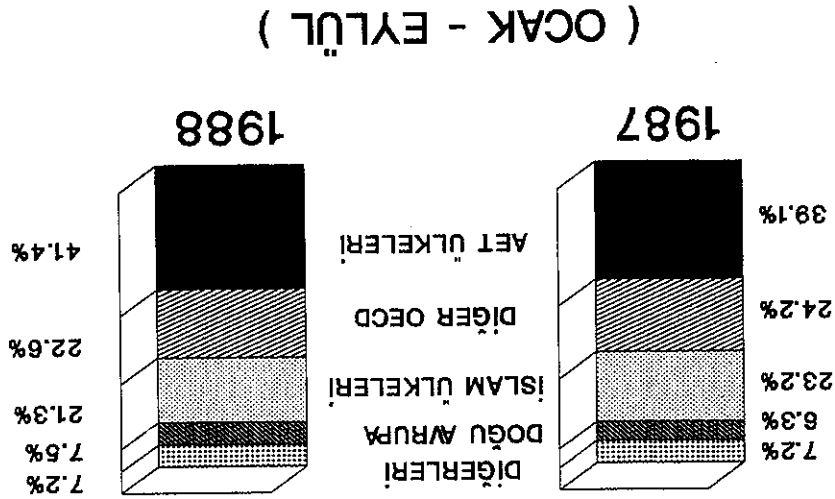

Ölkeler itibarıyla ithalat rakamları incelendiğinde, 1988 yılının Ocak-Eylül döneminde OECD ülkelerinden yapılan ithalatın payı bir miktar artarak yüzde 64.0'a yükselmiştir. 6.749.7 milyon dolara ulaşan OECD ülkelerinden yapılan ithalat 1987 yılının aynı dönemine göre yüzde 13.5 oranında bir artış göstermiştir. Türkiye-AT ülkeleri dış ticareti, son yıllarda dış ticaretimizde görülen gelişmelere paralel olarak artmaktadır. Söz konusu dönemde yüzde 18.7 oranında artan AT ülkelerinden yapılan ithalat 4.363 milyon dolara ulaşmış ve toplam içindeki payı yüzde 41.4'e çıkmıştır.

İslam ülkelerinden yapılan ithalat ise düşük oranda artış (yüzde 3.4) ol-
muş ve toplam içindeki payı 2.249.9 milyon dolara yüzde 21.3 olarak ger-
çekleşmiştir. Bir önceki yılın aynı dönemine göre yaklaşık 2 puanlık bir azalmayı ifa-
de eden bu orandaki düşüşe Kuzey Afrika ülkelerinden yapılan ithalattaki yüzde
54.7 oranındaki azalma yol açmıştır.

Buna karşın Sovyetler Birliği'nden yapılan ithalat yüzde 75.4 oranında arta-
rak 302.7 milyon dolara yükselmiş ve toplam içindeki payı yüzde 2.9'a yükselmiştir.

İTHALATIN ÜLKE GRUPLARINA GÖRE DAĞILIMI

ÜLKELERE GÖRE İTHALAT
(Ocak-Eylül)
(Milyon Dolar)

1987	Yüzde	1988	Yüzde	Yüzde	Yüzde
5948.5	63.3	6749.7	64.0	13.5	18.7
-AET Ülkeleri	3676.9	4363.0	41.4	18.7	9.4
B. Almanya	1343.0	1468.9		39.3	3.5
Belçika-Lüksemburg	246.2	342.9		63.6	19.6
Danimarka	31.1	32.2		50.6	-27.4
Fransa	406.9	665.8		21.4	4.2
Hollanda	238.4	285.1		50.6	-2.9
İngiltere	466.3	550.3		5.1	35.5
İrlanda	11.2	13.6		22.6	-23.8
İtalya	705.0	734.9		3.4	18.0
Yunanistan	89.3	64.8		17.9	-52.8
İspanya	129.0	194.3		31.8	-2.0
Portekiz	10.5	10.2		117.3	50.5
-Diğer OECD Ülkeleri	2271.6	2386.7		154.6	49.5
ABD	820.9	1112.5		1144.1	748.8
Japonya	538.5	410.6		567.1	690.7
İsviçre	233.1	227.6		1144.1	748.8
Avusturya	111.3	157.4		154.6	49.5
-Diğerleri	567.8	478.6		154.6	49.5
İSLAM ÜLKELERİ	2176.5	2249.9		154.6	49.5
-Orta Doğu Ülkeleri	1651.6	1948.8		154.6	49.5
İran	690.7	567.1		154.6	49.5
Irak	748.8	1144.1		154.6	49.5
Suudi Arabistan	117.3	154.6		154.6	49.5
Kuveyt	50.5	49.5		154.6	49.5
Lübnan	5.0	2.8		154.6	49.5
Surine	4.7	1.8		154.6	49.5
Ürdün	9.1	15.9		154.6	49.5
Abu Dabi	16.3	0.3		154.6	49.5
Dubai	0.1	0.0		154.6	49.5
Bahreyn	1.6	4.0		154.6	49.5
Katar	0.4	1.3		154.6	49.5
Ümmân	0.0	0.0		154.6	49.5
KKTC	7.1	7.4		154.6	49.5
Yemen Arap Cum.	0.0	0.0		154.6	49.5
Demokratik Yemen	0.0	0.0		154.6	49.5
-Kuzey Afrika Ülkeleri	426.3	193.3		154.6	49.5
Libya	259.3	42.3		154.6	49.5
Mısır	8.8	11.3		154.6	49.5
Cezayir	84.1	73.8		154.6	49.5
Tunus	28.6	27.3		154.6	49.5
Fas	45.5	38.6		154.6	49.5
-Diğerleri	98.6	107.8		154.6	49.5
DOĞU AVRUPA ÜLKELERİ	589.1	788.0		154.6	49.5
-SSCB	172.6	302.7		154.6	49.5
-Diğerleri	416.5	485.3		154.6	49.5
DİĞERLERİ	680.6	756.9		154.6	49.5
-Güneydoğu Asya	256.4	245.3		154.6	49.5
-Diğerleri	424.2	511.6		154.6	49.5
TOPLAM	9394.7	10544.5		154.6	49.5

Kaynaklara göre ithalat incelendiğinde, liberasyon ithalatının toplam ithalat içindeki payı Ağustos sonunda yüzde 86.0'a ulaşmıştır. Türkiye'nin Ocak-Ağustos döneminde 9.397.7 milyon dolar olan toplam ithalatının 8.116.9 milyon dolarlık bölümü herhangi bir izin gerektirmeyen liberasyon listesinde yapılmıştır.

Aynı dönemde libere edilmiş ithalatı 619.6 milyon dolarla izne bağlı ithalat izlenmektedir. Sekiz ayda proje kredisi kullanılarak 519.8 milyon dolarlık ithalat yapılmışken, NATO ithalatı 91.8 milyon dolar, bedelsiz ithalat ise 35 milyon dolar olarak gerçekleştirilmiştir.

İTHALATIN KAYNAKLARA GÖRE DAĞILIMI (Milyon \$)

	1987	Ocak - Ağustos 1988
Liberasyon	6.571.3	8.116.9
Fuar Tahsisli	0.3	-
İzne Bağlı	783.9	619.6
NATO	21.7	91.8
Yabancı Sermaye	32.2	8.6
Proje Kredisi	622.9	519.8
Surplus	-	5.3
Bedelsiz	66.6	35.0
Diğer	-	0.6
TOPLAM	8.098.9	9.397.7

5) Dış Ticaretin Kamu - Özel Dağılımı

Türkiye'nin dış ticaretinde ağırlık özel sektördedir. Bu yılın ilk dokuz aylık dönemde toplam ihracatımızın yüzde 89.7'si özel sektör, yüzde 10.3'ü ise kamu sektörü tarafından yapılmıştır. İhracatımızda özel sektörün payı azalmışken, kamu sektörünün payında bir artış olduğu dikkati çekmektedir.

Aynı dönemde, özel sektör ithalatının toplam içindeki payı yüzde 57.6 olarak gerçekleştirilen, kamu sektörünün payı yüzde 42.4'e yükselmiştir.

Özel sektörün ithalatı madde grupları itibarıyla incelendiğinde, özel sektöre yapılan ithalatın toplam içindeki payı tüm madde gruplarında kamu sektörünün paylarının üstündedir. Özel sektöre yapılan hammaddede ithalatının payı yüzde 37.4 iken; yatırım malları ithalatının payı yüzde 15.7 ve tüketim malları ithalatının payı ise yüzde 4.5'tir. Bu oranlar kamu sektörü için sırasıyla yüzde 28.5, yüzde 10.8 ve yüzde 3.1 olarak gerçekleşmiştir.

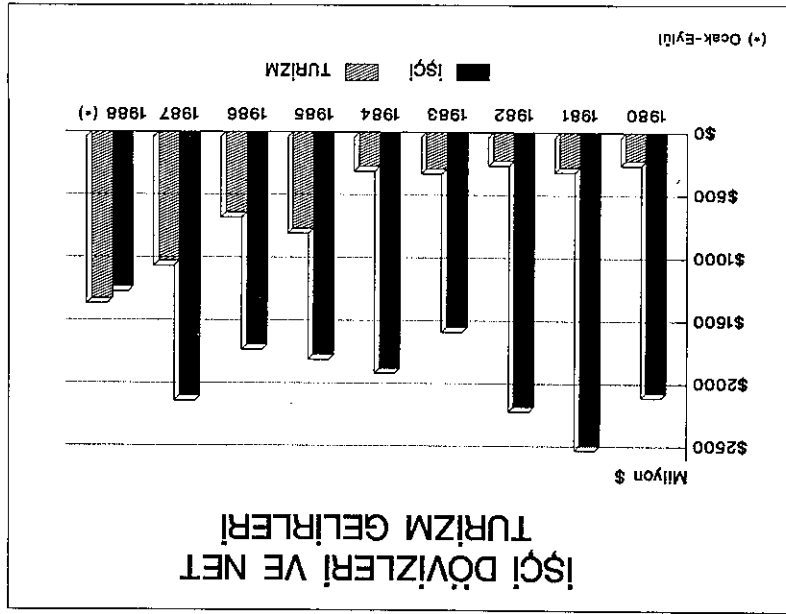
1988 yılının Ocak-Eylül dönemindeki 2.423.8 milyon dolarlık dış ticaret açığının tamamı kamu sektörünün dış ticaret açığından kaynaklanmaktadır. Özel sektöre yapılan dış ticaret 1.211.5 milyon dolarlık fazla vermesine karşın, kamu sektörü dış ticaret açığının 3.625.8 milyon dolar olması sonucu dış ticaretimiz açık vermektedir.

DIŞ TİCARETİN DAĞILIMI
(Kamu-Özel)
(Milyon Dolar)

	1987	Ocak-Eylül Pay	1988	Pay
İTHALAT	9394.8	100.0	10544.5	100.0
-Kamu	3960.2	42.2	4469.1	42.4
•Tüketim Malları	341.7	3.6	327.1	3.1
•Yatırım Malları	898.5	9.6	1137.5	10.8
•Hammaddeler	2720.0	29.0	3004.5	28.5
-Özel	5434.6	57.8	6075.4	57.6
•Tüketim Malları	460.4	4.9	476.9	4.5
•Yatırım Malları	1531.5	16.3	1659.1	15.7
•Hammaddeler	3442.7	36.6	3939.4	37.4
Toplam	802.1	8.5	804.0	7.6
•Tüketim Malları	2430.0	25.9	2796.6	26.5
•Yatırım Malları	6162.7	65.6	6943.9	65.9
(Ham Petrol)	(1884.5)	20.1	(1911.2)	18.1
İHRACAT	6868.4	100.0	8120.7	100.0
-Kamu	549.8	8.0	833.8	10.3
-Özel	6318.6	92.0	7286.9	89.7
DIŞ TİCARET DENGESİ	-2526.4		-2423.8	
-Kamu	-3410.4		-3635.3	
-Özel	884.0		1211.5	

6) İsci Dövizleri

1988 yılı Eylül ayı sonu itibarıyla işçi dövizizi girişi 1.234 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Önceki dönemlerle karşılaştırıldığında işçi dövizizi artışında bir yavaşlama olduğu gözlenmektedir. Geçtiğimiz yılın Eylül ayında 1.506 milyon dolar olarak gerçekleşen işçi dövizizi girişi bu yıl yüzde 18.1 oranında gerilemiştir.

İŞÇİ DÖVİZLERİ
(Milyon Dolar)

Aylık

Yüzde Değişim 88/87	87/86	86/85	1988	1987	1986	1985	
-13.6	18.3	-38.4	95	110	93	151	Ocak
-15.0	9.0	-32.3	175	206	189	279	Şubat
-18.9	22.8	-30.5	275	339	276	397	Mart
-13.2	27.8	-23.9	435	501	392	515	Nisan
-14.1	32.2	-22.4	561	653	494	637	Mayıs
-16.1	40.4	-16.3	721	859	612	731	Haziran
-18.3	32.6	-12.6	890	1090	822	940	Temmuz
-16.9	27.8	-9.6	1073	1291	1010	1117	Ağustos
-18.1	26.8	-8.3	1234	1506	1188	1295	Eylül
	26.9	-7.2		1712	1349	1453	Ekim
	25.3	-6.8		1851	1477	1585	Kasım
	23.7	-4.7		2021	1634	1714	Aralık
Kümülatif							
-13.6	18.3	-38.4	95	110	93	151	Ocak
-16.7	0.0	-25.0	80	96	96	128	Şubat
-24.8	52.9	-26.3	100	133	87	118	Mart
-1.2	39.7	-1.7	160	162	116	118	Nisan
-17.1	49.0	-16.4	126	152	102	122	Mayıs
-22.3	74.6	25.5	160	206	118	94	Haziran
-26.8	10.0	0.5	169	231	210	209	Temmuz
-9.0	6.9	6.2	183	201	188	177	Ağustos
-25.1	20.8	0.0	161	215	178	178	Eylül
	28.0	1.9		206	161	158	Ekim
	8.6	-3.0		139	128	132	Kasım
	8.3	21.7		170	157	129	Aralık

7) Turizm Gelir ve Gideri

Turizm gelirleri 1988 yılının ilk dokuz aylık döneminde 1.630 milyon dolara ulaşmıştır. 1987 yılının aynı dönemine göre yüzde 41.5'lik bir artış ifade eden bu miktar son yılların en yüksek değeridir. Turizm gelirlerindeki bu yüksek artış ödemeler dengesi üzerinde de olumlu etki yapmıştır.

Turizm giderleri ise sadece yüzde 2.7 oranında artarak 301 milyon dolara yükselmiştir. Böylece net turizm gelirleri 1.329 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir.

TÜRKİYE'YE GİDEN TURİZM GELİRİ VE GİDERİ
(Milyon Dolar)

	1985	1986	1987	1987	1988
Gelir	1094	950	1476	1152	1630
Gider	324	313	448	293	301
Fark	770	637	1028	859	1329
Ocak-Eylül				1987	1988

Bu yılın ilk on ayında Türkiye'ye gelen yabancıların sayısı 3.784.393'tür. Ülkemizi ziyaret eden yabancı turistler arasında ilk sırayı Batı Almanlar almaktadır. Onları İngilizler ve Yunanlılar izlemektedir. Turizm gelirleri ile yabancı turist sayısı karşılaştırıldığında Ağustos ayı itibarıyla, her yabancı turistin ülkemizde ortalama 500 dolarlık harcama yaptığı ortaya çıkmaktadır.

TÜRKİYE'YE GELEN YABANCILAR

Ülkeler	1986	1987	1988*
F. Almanya	388.192	523.675	747.451
İngiltere	154.231	266.900	453.175
Yunanistan	211.308	173.818	359.584
Yugoslavya	366.302	343.733	257.316
Fransa	143.971	168.566	230.232
İran	180.807	165.541	192.462
ABD	79.614	130.557	151.106
Polonya	63.311	55.945	137.520
Avusturya	60.365	75.897	110.390
İtalya	87.622	102.358	133.577
Surine	64.182	74.101	
Diğer	591.180	804.455	1.021.580
Toplam	2.391.085	2.885.546	3.784.393

* Ocak-Ekim

8) Dış Borçlar

Yılın ilk dokuz ayında 5.686 milyon dolar dış borç ödemesi yapılmıştır. Bu miktarın 2.934 milyon doları anapara, 2.396 milyon doları dış borç faizi olarak ödenmiştir. IMF'e ise 356 milyon dolar ödeme yapılmıştır.

Eylül 1988 sonu itibarıyla 3.335 milyon dolar orta ve uzun vadeli kredi kullanimi gerçekleştirilmiştir. Kısa vadeli borçlanmaları ise negatif olarak gerçekleştirilmiş ve 40 milyon dolarlık geri ödeme yapılmıştır.

DIŞ BORÇLAR
(Milyon Dolar)

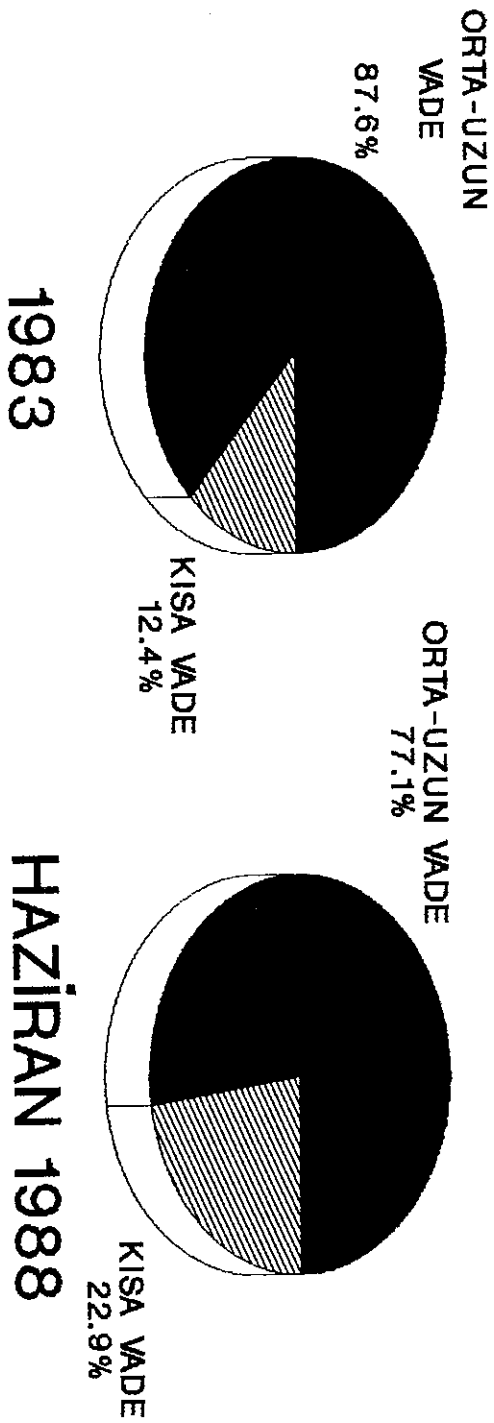
	1986	1987	1988*
Toplam	31.228	38.304	37.411
-Orta ve Uzun Vade	24.317	29.612	28.849
Borçlulara Göre	6.911	8.692	8.562
-Kısa Vade	6.911	8.692	8.562
-Orta ve Uzun Vade	24.317	29.612	28.849
Alacaklılara Göre	3.985	4.570	4.564
Özel Sektör	2.329	3.631	3.577
Merkez Bankası	597	491	421
Kamu Sektörü	6.911	8.692	8.562
-Kısa Vade	957	1.240	1.294
Özel Sektör	171	254	360
-Mahalli İdareler	3.463	4.468	4.906
-KIT	5.269	6.176	5.709
-Merkez Bankası	8.903	10.898	10.975
Diğer Kamu Sektörü	2.158	2.995	2.887
-Katma Bütçe	4.137	4.839	4.487
-Devirli Krediler	8.162	9.640	9.206
-Hazine Borçları	14.457	17.474	16.580
-Konsolide Bütçe	24.317	29.612	28.849
-Orta ve Uzun Vade	24.317	29.612	28.849
Alacaklılara Göre	6.878	8.656	8.530
Kredi Türlerine Göre	6.878	8.656	8.530
Ticari Bankalar	0	0	0
İkili Anlaşmalar	33	36	32
İslam Kalkınma Bankası	6.911	8.692	8.562
-Kısa Vade	2.709	3.814	3.584
Özel Alacaklılar	4.833	5.702	6.370
Ticari Bankalar	10.187	12.316	11.264
İkili Anlaşmalar	6.588	7.780	7.631
Çok taraflı kuruluşlar	24.317	29.612	28.849
-Orta ve Uzun Vade	24.317	29.612	28.849
Proje-Program Kredi	14.491	17.856	16.933
Uluslararası Para Piy.	3.438	4.726	5.723
Ertelemiş Borçlar	3.344	2.627	1.891
-OECD	1.720	1.488	1.106
-DGM	1.166	833	547
-Banker Kredileri	229	143	100
-Garantisiz Borçlar	229	163	138
Özel Krediler	3.044	4.403	4.302
-Kısa Vade	6.911	8.692	8.562
Kamu Sektörü	2.926	4.122	3.998
Özel Sektör	3.985	4.570	4.564

* 30 Haziran itibarıyla

1983 yıl sonu itibarıyla Türkiye'nin toplam dış borçları 18.4 milyar dolar idi. Orta ve uzun vadeli borçların tutarı 16.1 milyar dolar (yüzde 87.6), kısa vadeli borçların tutarı ise 2.3 milyar dolar (yüzde 12.4) olarak gerçekleşmişti. Aradan geçen yaklaşık beş yıllık süreçte dış borçlar yüzde 104. oranında artmış ve toplam 19 milyar dolara ulaşmıştır. Yüzde 79.0 oranında artan orta ve uzun vadeli borçların toplam borçlar içindeki payı yüzde 77.1'e düşerken, yüzde 27.5 artış gösteren kısa vadeli borçların payı ise yüzde 22.9'a

DİŞ BORÇLAR

(KREDİ TÜRLERİNE GÖRE)

yükselmıştır. Beş yıllık sürede gerçekleştirilen dış borçlanmada dikkati çeken bir diğer nokta ise, uluslararası piyasalara olan dış borcun yüzde 535 gibi yüksek bir oranda artmış olmasıdır.

DIŞ BORÇLAR
(kredi türlerine göre)
(Milyon Dolar)

	1983	1988*	Değişim
Orta-Uzun Vade	16104	28849	77.1
-Proje-Program	11244	18039	48.2
-Uluslararası Para	902	5723	15.3
Piyasaları			
-Ertelenmiş Borçlar	2710	785	2.1
-Özel Krediler	1248	4302	11.5
Kısa Vade	2281	8562	22.9
Toplam	18385	37411	100.0
	100.0		103.5

* Haziran sonu itibarıyla

9) Ödemeler Dengesi

1988 yılı Eylül sonu itibarıyla cari işlemler dengesi 20 milyon dolar fazla olarak vermiştir.

Ödemeler dengesinde bu görüntünün ortaya çıkmasına yol açan faktörler, dış ticaret dengesi, işçi döviz girişi ve turizm gelirlerinin yanı sıra, diğer gelir kalemlindeki olumlu gelişmelerdir.

DÖVİZ GELİR-GİDERİ
(Ocak-Eylül)
(Milyon Dolar)

	1987	1988	% Değişim
Gelir	11836	13996	18.2
-İhracat	6950	8214	18.2
-Turizm	1152	1630	41.5
-İşçi Döviz	1506	1234	-18.1
-Diğer	2228	2918	31.0
Gider	12086	13976	15.6
-İthalat	8968	10045	12.0
-Turizm	293	301	2.7
-Faiz	1861	2396	28.7
-Diğer	964	1234	28.0
Fark	-250	20	-

Dış ticaret açığı giderek azalmaktadır. İhracat-ithalat makasının kapanması ödemeler dengesi üzerindeki etkisini göstermeye başlamıştır. Eylül sonu itibarıyla ithalat (altın ithalatı ve navlun-sigorta dahil) 10.045 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. İhracat ise (navlun-sigorta dahil) 8.214 milyon dolardır. Böylece dış ticaret açığı 1.831 milyon dolar olmuştur. Geçtiğimiz yıl bu tutar 2.018 milyon dolar idi.

İşçi dövizli girişlerinde bu yıl bir yavaşlama olduğu dikkati çekmektedir. Ekonomide net katkısı olan bu kalem, uzun yıllar ödemeler dengesi açığını kapatmada önemli bir paya sahip olmuştur.

Geçen yıllara göre net turizm gelirlerinde önemli bir artış görülmektedir. Turizm gelirlerinin bu seyrinin devam etmesi durumunda, bu sektör ihracattan sonra ekonominin ikinci en önemli dış gelir kaynağı haline gelecektir.

ÖDEMELER DENGESİ
(Milyon Dolar)

	1986	1987	1987	Ocak-Eylül 1988
CARI İŞLEMLER DENGESİ	-1528	-982	-250	20
-Dış Ticaret Dengesi	-3081	-3229	-2018	-1831
.İhracat-FOB	7583	10322	6950	8214
-Mal İhracatı-FOB	7457	10190	6868	8123
-Transit Ticaret	126	132	82	91
.İthalat-FOB	-10664	-13551	-8968	-10045
-Mal İthalatı-CIF	-11105	-14158	-9468	-10575
-Altın İthalatı	-94	-121	-47	-59
-Transit Ticaret	-105	-88	547	589
-Navlun-Sigorta	640	816	-24	334
-Görünmeyenler Dengesi	-396	-171	3082	4252
.Gelirler	3250	4111	1152	1630
-Turizm	950	1476	1930	2622
-Diğer	2300	2635	-3106	-3918
.Giderler	-3646	-4282	-293	-301
-Turizm	-313	-448	-1861	-2396
-Dış Borç Faizi	-2134	-2507	-952	-1221
-Diğer	-1199	-1327	-1792	1517
-Karşılıksız Transfer	1949	2418	1556	1286
.Özel Gelirler	1718	2088	1506	1234
-İşçi Dövizli	1654	2021	50	52
-Bedelsiz İthalat	64	67	-12	-13
.Özel Giderler	-15	-22	248	244
-Resmi Transfer	246	352	946	-155
SERMAYE HAREKETLERİ	2128	2238	946	-155
-Yabancı Sermaye	125	110	110	200
-Portföy Yatırımları	0	-29	-29	0
-Uzun Vadeli Sermaye	910	1573	766	401
.Kredi Kullanımı	2670	3662	2429	2925
.Dresdner	385	568	406	401
.Dış Borç Ahapara	-2145	-2657	-2069	-2925
-Kısa Vadeli Sermaye	1093	584	99	-756
.Varlıklar	-313	-717		
.Yükümlülükler	1406	1301		
NET HATA VE NOKSAN	-65	-687	-449	933
ÖDEMELER DEN.FİNANS.	0	0	0	0
KARŞILIK KALEMLERİ	251	424	7	-218
REZERV HAREKETLERİ	-786	-993	-254	-580
-IMF	-241	-344	-304	-356
-Resmi Rezervler	-545	-649	50	-224

10) Yabancı Sermaye

1988 yılında Türkiye'ye yabancı sermaye girişi hızlanmıştır. Ülkeye girişine izin verilen yabancı sermaye tutarı 3 milyar dolara yaklaşmıştır.

Yılın ilk dokuz aylık döneminde 625 milyon dolarlık yabancı sermayenin daha Türkiye'ye girişine izin verilmiştir. 1987 yılının tümünde izin verilen yabancı sermaye miktarı 536 milyon dolarla bu tutarın altında gerçekleşmişti.

Son verilen izinlerle birlikte, Eylül ayı sonu itibarıyla Türkiye'ye girişine izin verilen yabancı sermayenin toplam tutarı 2.964 milyon dolara ulaşmıştır. Yabancı sermaye girişi, Batı Almanya ve ABD ilk sıralarda yer alırken, yabancı sermayenin en yoğun yatırım bulunduğu sektörlerin bankacılık ve diğer finans hizmetleri ile turizm ve ticaret olduğu dikkati çekmektedir.

6224 VE 1567 SAYILI KANUNLARA İLİŞKİN
86/10353 SAYILI KARARA GÖRE TÜRKİYE'YE GİRMESİNE
İZİN VERİLEN YABANCI SERMAYE
(Milyon Dolar)

İzin Verilen Kümülatif		
1960 ve öncesi	17.3	17.3
1961-1970	88.6	105.9
1971-1973	91.8	197.7
1974	-7.7	190.0
1975	15.1	205.1
1976	8.9	214.0
1977	9.2	223.2
1978	11.7	234.9
1979	-6.9	228.0
1980	97.0	325.0
1981	338.0	663.0
1982	167.0	830.0
1983	103.0	933.0
1984	271.0	1204.0
1985	235.0	1439.0
1986	364.0	1803.0
1987	536.0	2339.0
1988*	625.0	2964.0

*Ocak-Eylül

Bu yılın ilk dokuz aylık döneminde verilen yabancı sermaye izinleri kimya, elektrik, elektronik, savunma, gıda, otomotiv, turizm ve bankacılık alanlarında yoğunlaşmıştır.

22 Kasım 1988 tarihi itibarıyla Türkiye'de faaliyette bulunan yabancı sermayeli firmaların sayısı 1054'e yükselmiştir. Mevcut yabancı sermaye 664.8 milyar TL. ile yabancı sermayeli şirketlerin toplam sermayelerinin yaklaşık yüzde 46.0'ını oluşturmaktadır.

22 KASIM 1988 TIBARIYILE TÜRKIYE'DE FAALİYETTE BULUNAN
YABANCI SERMAYELİ KURULUŞLARIN SEKTÖRLERE GÖRE DAĞILIMI

(Milyon TL)

Firma	Sayı	Mevcut	Yabancı	Sermaye	Toplam Yab.	Şirketlerin	Toplam	Sermayesi	Toplam	Sermaye	İçindeki Yab.	Sermaye Payı(%)
TARIM	9	1501	0.23	2102	71.41	2102	58.60	40810	61.78	27.40	89.50	65.81
-Bitkisel Üretim	11	23915	3.60	40810	58.60	40810	61.78	450	61.78	27.40	89.50	65.81
-Hayvancılık	2	278	0.04	450	61.78	450	61.78	960	27.40	89.50	65.81	65.81
-Ormancılık	2	263	0.04	960	27.40	960	27.40	13548	89.50	27.40	89.50	65.81
-Tarım Hizmetleri	14	12126	1.82	13548	89.50	13548	89.50	57870	65.81	27.40	89.50	65.81
-Tarım Toplamı	38	38083	5.73	57870	65.81	57870	65.81	2130	90.47	50.28	56.52	50.28
MADENCİLİK	3	1927	0.29	2130	90.47	2130	90.47	11579	50.28	56.52	50.28	50.28
-Metal Madencilik	13	5822	0.88	11579	50.28	11579	50.28	13709	56.52	50.28	56.52	50.28
-Madencilik Toplamı	16	7749	1.17	13709	56.52	13709	56.52	64598	52.03	50.96	52.03	50.96
İMALAT SANAYİİ	45	33612	5.06	64598	52.03	64598	52.03	18101	50.96	40.90	50.96	40.90
-İçki Sanayi	3	9225	1.39	18101	50.96	18101	50.96	4413	40.90	46.64	40.90	46.64
-İplik,Dokuma,Örme ve Apre San.	15	37434	5.63	80264	46.64	80264	46.64	8140	68.86	76.39	68.86	76.39
-Hazır Giyim Sanayi	26	5605	0.84	8140	68.86	8140	68.86	1279	76.39	68.86	76.39	68.86
-Deri ve Deri Mamulleri San.	3	977	0.15	1279	76.39	1279	76.39	567	24.34	24.34	24.34	24.34
-Ayakabı Sanayi	1	138	0.02	567	24.34	567	24.34	3083	32.53	32.53	32.53	32.53
-Orman Ürünleri	5	1003	0.15	3083	32.53	3083	32.53	8696	53.71	80.33	53.71	80.33
-Kâğıt Sanayi	7	4671	0.70	8696	53.71	8696	53.71	1220	80.33	53.71	80.33	53.71
-Basım-Yayın Sanayi	2	980	0.15	1220	80.33	1220	80.33	55550	53.37	53.37	53.37	53.37
-Endüstriyel,Kimyasal Ürünler	15	29646	4.46	55550	53.37	55550	53.37	41622	63.29	63.29	63.29	63.29
-Diğer Kimyasal Ürünler	36	26343	3.96	41622	63.29	41622	63.29	2420	86.94	86.94	86.94	86.94
-Çeşitli Petrol ve Kömür Ür.	1	2104	0.32	2420	86.94	2420	86.94	3377	56.88	56.88	56.88	56.88
-Plastik Sanayi	11	1921	0.29	3377	56.88	3377	56.88	39963	50.36	50.36	50.36	50.36
-Lastik Sanayi	4	20124	3.03	39963	50.36	39963	50.36	22085	54.28	54.28	54.28	54.28
-Gübre Sanayi	2	11987	1.80	22085	54.28	22085	54.28	11541	36.75	36.75	36.75	36.75
-Seramik,Pisim.Kil ve Çim.Ger.	10	4241	0.64	11541	36.75	11541	36.75	62600	8.47	8.47	8.47	8.47
-Cam Sanayi	4	5303	0.80	62600	8.47	62600	8.47	10075	14.16	14.16	14.16	14.16
-Çimento Sanayi	1	1427	0.21	10075	14.16	10075	14.16	144900	25.59	25.59	25.59	25.59
-Demir-Çelik Sanayi	9	37077	5.58	144900	25.59	144900	25.59	13930	16.40	16.40	16.40	16.40
-Demir Dışı Metal Sanayi	6	2284	0.34	13930	16.40	13930	16.40	19397	42.00	42.00	42.00	42.00
-Madeni Eşya Sanayi	19	8146	1.23	19397	42.00	19397	42.00	39623	30.86	30.86	30.86	30.86
-Elektrikiz Makina İmalat San.	16	12228	1.84	39623	30.86	39623	30.86	44966	48.14	48.14	48.14	48.14
-Elektrikiz Makina Teçh.San.	19	21647	3.26	44966	48.14	44966	48.14	49113	53.66	53.66	53.66	53.66
-Elektronik Sanayi	14	26354	3.96	49113	53.66	49113	53.66	76976	35.99	35.99	35.99	35.99
-Taşıt Araçları İmalat San.	9	27701	4.17	76976	35.99	76976	35.99	38295	42.62	42.62	42.62	42.62
-Taşıt Araçları Yan Sanayi	9	16320	2.45	38295	42.62	38295	42.62	1215	51.77	51.77	51.77	51.77
-Olu Kont.ve Optik Do.İm.San.	4	629	0.09	1215	51.77	1215	51.77	500	49.00	49.00	49.00	49.00
-Uçak Sanayi	2	245	0.04	500	49.00	500	49.00	8039	50.67	50.67	50.67	50.67
-Diğer İmalat Sanayi	13	4073	0.61	8039	50.67	8039	50.67	876548	40.53	40.53	40.53	40.53
HİZMETLER	313	355250	53.43	876548	40.53	876548	40.53	65811	74.41	62.87	74.41	62.87
-Ticaret	445	48972	7.37	65811	74.41	65811	74.41	1608	62.87	47.65	62.87	47.65
-Restorant, Kafe, Yeme-İç.Yer.	8	1011	0.15	1608	62.87	1608	62.87	133731	47.95	47.95	47.95	47.95
-Otel,Pansiyon ve Kamping İşl.	70	63727	9.59	133731	47.95	133731	47.95	7560	67.20	67.20	67.20	67.20
-İnşaat Tahhüt Hizmetleri	6	3625	0.55	7560	67.20	7560	67.20	3317	49.99	49.99	49.99	49.99
-Kara Taşımacılığı	15	2229	0.34	3317	49.99	3317	49.99	31013	68.91	68.91	68.91	68.91
-Deniz Taşımacılığı	5	15502	2.33	31013	68.91	31013	68.91	2351	56.87	56.87	56.87	56.87
-Hava Taşımacılığı	28	1620	0.24	2351	56.87	2351	56.87	161247	94.61	94.61	94.61	94.61
-Bankacılık ve Diğ.Fin.Hizm.	25	91695	13.79	161247	94.61	161247	94.61	11125	60.00	60.00	60.00	60.00
-Yatırım Finansmanı	4	10525	1.58	11125	60.00	11125	60.00	48153	51.25	51.25	51.25	51.25
-Sigortacılık	8	1316	0.20	48153	51.25	48153	51.25	3000	69.07	69.07	69.07	69.07
-Kiralama (Leasing)	1	1800	0.27	3000	69.07	3000	69.07	31413	52.71	52.71	52.71	52.71
-Araştırma ve Geliştirme Faal.	1	41	0.01	80	51.25	80	51.25	500409	45.90	45.90	45.90	45.90
-Diğer Faaliyetler	71	21697	3.26	31413	52.71	31413	52.71	500409	45.90	45.90	45.90	45.90
Hizmetler Toplamı	687	263760	39.67	500409	45.90	500409	45.90	1448536	45.90	45.90	45.90	45.90
Genel Toplam	1054	664842	100.00	1448536	45.90	1448536	45.90					

22 KASIM 1988 İTİBARIYLA TÜRKİYE'DE FAALİYETTE BULUNAN
YABANCI SERMAYELİ KURULUŞLARIN ÜLKELERE GÖRE DAĞILIMI
(Milyon TL)

Ülkeler	Firma Sayısı	Mevcut Yabancı Sermaye	Toplam Yabancı Sermaye İçin Payı (%)	Şirketlerin Toplam Sermayesi	Toplam Sermaye İçindeki Yabancı Sermaye Payı (%)
ABD	140	66808	10.05	111246	60.05
Afganistan	1	54	0.01	110	49.09
Australya	1	50	0.01	50	100.00
Avusturya	18	3040	0.46	5583	54.45
B.A.Emirlikleri	6	9186	1.38	13420	68.45
Bahreyn	4	4736	0.71	4999	94.74
Belçika	13	11723	1.76	26358	44.48
Bermuda	1	180	0.03	180	100.00
Bulgaristan	1	648	0.10	1440	45.00
Cayman Adaları	2	1206	0.18	2106	57.26
Cezayir	1	88	0.01	110	80.00
Çin Halk Cumhuriyeti	1	49	0.01	100	49.00
Danimarka	8	9870	1.48	21220	46.51
Federal Almanya	164	77031	11.59	202597	38.02
Finlandiya	6	2633	0.40	6512	40.43
Fransa	26	39324	5.91	63748	61.69
Güney Kore	2	462	0.07	1640	28.17
Hollanda	40	41198	6.20	56020	73.54
Hollanda Antilleri	1	150	0.02	150	100.00
Hong Kong	3	228	0.03	400	57.00
IFC	2	4288	0.64	50000	8.58
IKB	8	2598	0.39	18940	13.72
İngiltere	80	41390	6.23	68561	60.37
Irak	17	2164	0.33	3518	61.51
İran	124	11662	1.75	13762	84.74
İrlanda	1	51	0.01	104	49.04
İspanya	3	1253	0.19	1814	69.07
İsrail	9	658	0.10	1124	58.54
İsviçre	11	8655	1.30	17613	49.14
İtalya	89	100037	15.05	231720	43.17
İtalya	21	19358	2.91	41029	47.18
Japonya	18	16874	2.54	48009	35.15
KKTC	5	2441	0.37	2497	97.76
Kanada	3	2318	0.35	6458	35.89
Karima	69	106039	15.95	268357	39.51
Katar	2	340	0.05	340	100.00
Kuveyt	5	1071	0.16	2196	48.77
Liberya	2	538	0.08	640	84.06
Libya	8	19317	2.91	38197	50.57
Liechtenstein	4	2114	0.32	2180	96.97
Lübnan	16	3600	0.54	13993	25.73
Lüksemburg	8	14511	2.18	32840	44.19
Mısır	5	720	0.11	846	85.11
Monako	1	140	0.02	312	44.87
Norveç	2	105	0.02	105	100.00
Pakistan	3	2482	0.37	2553	97.22
Ranama	3	2257	0.34	2693	83.81
Sudan	1	44	0.01	55	80.00
Surine	75	7664	1.15	10783	71.07
Suudi Arabistan	29	16948	2.55	39058	43.39
Tayland	1	200	0.03	200	100.00
Tunus	1	30	0.00	30	100.00
Ürdün	19	1042	0.16	1685	61.84
Yeni Zelanda	1	40	0.01	40	100.00
Yugoslavya	2	3109	0.47	8100	38.38
Yunanistan	3	120	0.02	195	64.54
Genel Toplam	1054	664842	100.00	1448536	45.90

11) Uluslararası Rezervler

Türkiye'nin net uluslararası rezervleri Ekim ayı sonu itibarıyla 5.567 milyon dolara yükselerek, şimdiye kadarki en yükseğe ulaşmıştır.

Uluslararası rezervler geçen yıl sonundan itibaren azalma göstermiş, bu durum Eylül ayından itibaren düzelmiş ve Ekim sonunda geçtiğimiz yılsonuna göre yüzde 1,3'lük bir artış göstermiştir. Eylül ayında 270 milyon, Ekim'de ise 317 milyon dolar artan rezervler, Ekim sonunda geçen yıl sonundaki seviyesinin 73 milyon dolar üzerine çıkmıştır.

Toplam rezervlerde Ekim ayında meydana gelen artışın 290 milyon dolarlık bölümü Merkez Bankası'nın net döviz mevcudu, 28 milyon doları da ticari bankaların serbest döviz mevcudundaki artıştan kaynaklanmıştır.

Altın rezervleri ise Ekim ayında bir milyon dolar azalarak, 1.533 milyon dolara düşmüştür.

ULUSLARARASI REZERVLER
(Milyon Dolar)

Döviz	Merkez Bankası	Ticari Bankalar	Toplam	Altın	Genel Toplam
1986	1.368	1.819	3.187	1.237	4.224
1987	1.719	2.240	3.959	1.535	5.494
1988					
Ocak	1.565	1.729	3.294	1.529	4.823
Şubat	1.669	1.800	3.469	1.523	4.992
Mart	1.593	1.780	3.373	1.535	4.908
Nisan	1.515	1.700	3.215	1.532	4.747
Mayıs	1.817	1.783	3.600	1.532	5.131
Haziran	1.924	1.621	3.545	1.531	5.076
Temmuz	1.525	1.842	3.367	1.530	4.897
Ağustos	1.458	1.986	3.444	1.536	4.980
Eylül	1.481	2.235	3.716	1.534	5.250
Ekim	1.771	2.263	4.034	1.533	5.567
% Değişim					
1987	25.7	23.1	24.2	24.1	30.1
1988 (10 Aylık)	3.0	1.0	1.9	-0.1	1.3

12) Döviz Kurları

1988 yılında Kasım ayı sonu itibarıyla TL. dolar karşısında yüzde 74.8 oranında değer kaybetmiştir. Doları yüzde 75.5 ile Sterlin izlemiştir. Bu yıl TL Batı Alman Markı karşısında yüzde 61.0 oranında devalüe edilmiştir.

AYSONLARI İTİBARIYLA DÖVİZ SATIŞ KURLARI

	US \$	DM	BF	FF	IF	£
1986						
Ocak	581.9	243.6	11.9	79.4	288.3	815.2
Şubat	589.5	262.4	12.8	85.3	311.3	875.7
Mart	658.3	283.1	13.8	92.0	338.3	973.9
Nisan	651.7	300.0	14.7	94.2	358.6	1009.4
Mayıs	678.1	295.3	14.5	92.8	356.6	1013.7
Haziran	675.4	304.6	14.4	96.6	371.6	1025.7
Temmuz	670.5	320.5	15.5	98.7	399.3	1000.1
Ağustos	676.6	332.6	16.1	101.5	412.5	1006.7
Eylül	692.5	342.2	16.5	104.4	421.6	1002.1
Ekim	735.7	364.8	17.6	111.7	440.8	1037.3
Kasım	745.2	377.5	18.2	115.2	454.4	1071.6
Aralık	755.9	388.0	18.7	117.2	464.6	1109.3
1987						
Ocak	753.7	411.6	20.0	124.0	490.2	1146.7
Şubat	764.3	418.7	20.2	125.8	497.6	1181.2
Mart	776.0	430.5	20.8	129.2	515.6	1250.0
Nisan	799.1	444.1	21.4	133.2	540.5	1321.0
Mayıs	823.1	452.5	21.8	135.6	547.8	1333.0
Haziran	854.6	467.7	22.6	140.1	563.3	1369.3
Temmuz	882.2	474.9	22.9	142.9	572.9	1409.8
Ağustos	899.3	495.6	23.9	148.4	601.3	1463.6
Eylül	936.1	508.6	24.6	152.8	612.4	1522.5
Ekim	951.5	537.1	25.8	160.3	651.4	1608.4
Kasım	967.8	583.7	27.9	171.8	712.0	1749.8
Aralık	1018.4	638.7	30.4	188.3	788.5	1892.6
1988						
Ocak	1112.8	667.4	32.0	198.0	820.2	1980.2
Şubat	1176.5	697.4	33.4	206.2	847.6	2085.9
Mart	1220.7	731.6	35.0	215.9	885.7	2274.2
Nisan	1264.7	757.3	36.2	223.0	913.8	2373.1
Mayıs	1320.1	764.2	36.5	227.5	915.5	2439.9
Haziran	1385.9	761.5	36.4	225.8	920.2	2377.0
Temmuz	1436.2	774.4	37.0	229.4	930.3	2488.9
Ağustos	1533.2	821.1	39.2	242.1	973.8	2588.1
Eylül	1649.0	875.9	41.8	257.6	1035.6	2776.1
Ekim	1695.0	951.8	45.5	278.9	1130.9	2987.5
Kasım	1780.0	1028.3	49.1	301.3	1231.6	3283.3
Aralık						

13) Dış Ekonomik İlişkiler ile İlgili Öneriler

İhracata yönelik üretimin ek önlemlerle desteklenmesi,

Gümrük vergileri ile ithalatta uygulanan vergi benzeri yüklerin AT normlarına göre düzenlenmesi,

İhracatta vergi iadesinin kaldırılmasıyla yürürlüğe konulan Eximbank kredilerinin mümkün mertebe yaygınlaştırılması,

Dış ticaret açığının, ithalatın sınırlandırılmasından çok, ihracatın uyarılmasıyla daraltılmasına özen gösterilmesi,

Görünmeyen işlem gelirlerinin (mesela turizm gelirlerinin) hesaplanmasında uluslararası standartlara uyulması,

Ödemeler dengesi kalemleri ile ilgili istatistiklerin aydınlatıcı biçimde gecikmesiz olarak yayınlanması

Gecmiş yıllara ait ödemeler dengesi tablolarının yeni standartlara göre bas-tan düzenlenip yayınlanması,

Dış borç stokunu büyüten capraz kur etkilerinin ayrıntılı olarak açıklanması.

TUSİAD 1989 TAHMİNLERİ

TUSİAD bünyesinde ekonometrik model çalışmaları 1983 yılında başlamıştır. 1984 yılında ilk "Yıllık Model" çalışması tamamlanmış ve sonuçlar "Türk Ekonomisi Tahmin Modeli 1965-1983" başlıklı yayımla kamuoyuna duyurulmuştur. Aynı model daha sonra 1965-1984 verileri kullanılarak yeniden hesaplanmış ve tahminler "An Econometric Model for Turkey, 1965-1984" başlıklı yayında sunulmuştur. Ayrıca yapılan tahminler sürekli yayımlarımız olan yılbaşındaki Türkçe ve yıl ortasındaki İngilizce raporlarımızda yer almaktadır.

Ekonominin kısa dönemli yönetimi serbest piyasa ekonomisi kurulumu cabalarıyla daha da önem kazanmıştır. Bu ihtiyaca karşılık verebilmek için 1985 yılında kısa dönem modeli üzerinde çalışmalar başlanmış ve bulgular "Türk Ekonomisinin Üç Aylık Ekonometrik Modeli, 1981 I-1986 IV" adlı yayında sunulmuştur. Bu modele dayalı tahminlere İngilizce raporda da yer verilmiştir. Bu ekte Kısa Dönem Modeline dayalı özet bulgular sunulacaktır.

1989 yılında tarım sektöründe yüzde 3.1, sanayide yüzde 7.1, hizmetlerde yüzde 5.4 büyüme tahmin edilmektedir. Bunlara bağlı olarak GSMH'nin yüzde 5.2 büyümesi beklenmektedir.

1989'da yatırımlardaki büyüme yüzde 4.8, toplam tüketimdeki büyüme ise yüzde 6.9 olacaktır.

İhracattaki gelişme devam edecektir. 1989 ihracat toplamının 12.8 milyar dolar, ithalatın ise 15.2 milyar dolar seviyesinde gerçekleşmesi beklenmektedir. Dış ticaret açığı ise 2.4 milyar dolara yaklaşacaktır. Turizm gelirlerinin ve işçi dövizlerinin artması, dış borçlanmanın yavaşlaması, ödemeler dengeğini daha da olumlu duruma getirebilecek faktörler olacaktır.

Türk Lirasının dolar karşısındaki değer kaybı devam edecek ve 1989 yılı ortalamaya dolar kuru 2526 TL olacaktır. Yıl sonundaki rakamın 3100 olması beklenmektedir.

Enflasyon oranının, yıllık ortalama olarak 1989'da 64.7 olması öngörülmektedir.

GSMH'DA BÜYÜME ORANI

	1989
Tarım	3.1
Sanayi	7.1
Hizmetler	5.4
GSMH	5.2

(%)

YATIRIM-TÜKETİM BOYÖME ORANI

(%)

1989
Toplam Sabit Sermaye Yatırımları
4.8
Toplam Tüketim
6.9

ENFLASYON ORANI

(%)

1989
Enflasyon Oranı
64.7

DIS TİCARET

1989
İhracat (Milyar \$)
12.8
İthalat (Milyar \$)
15.2

DÖVİZ KURU (TL/\$)

1989
Döviz Kuru TL/\$
2526

TÜSİAD ÜYELERİ BEKLENTİ ANKETİ SONUÇLARI
1988 KASIM

Türk ekonomisindeki gelişmeleri daha gerçekçi olarak ve yakından izleyebilmek amacıyla 1985 yılından beri TÜSİAD üyelerinin katıldığı bir anket düzenlenmekte ve sonuçları değerlendirilmektedir. Anket katılan üye sayısının yıldan yıla önemli artışlar göstermesi sevindiricidir. Anketi cevaplayan üye sayısı 1985 yılında 32, 1986 yılında 45, 1987 ve 1988 yıllarında ise 62 olmuştur. Önümüzdeki yıllarda bu sayının daha da artması beklenmektedir.

TÜSİAD anket sonuçlarına göre "geleceği tahmin" oldukça önemli bir uğrastır. Cevaplayanların yüzde 70,0'ı kuruluşlarında tahmin ile uğrasan özel grup veya kişilerin bulunduğu belirtmişlerdir. Grup büyüklüğü ortalama olarak üç kişidir. Cevaplayanların yüzde 73,0'ı yöneltici yargısını, yüzde 57,0'ı geçmiş yıl verileri ile kıyaslamayı, yüzde 67,0'ı ise piyasaya araştırması gibi yöntemlerden bir veya daha fazlasını kullanmaktadır. Kendi tahminleri yanında TÜSİAD gibi kuruluşların tahminlerinden de yararlandığı belirtilmektedir. Üyelerin yüzde 68,0'ı TÜSİAD tahminlerinden de yararlanmaktadır.

GELECEĞİ TAHMİNDE KULLANILAN YÖNTEMLER

Kişi	Yüzde
0	30.0
1-4	45.0
5-9	18.4
10+	6.6

GELECEĞİ TAHMİN İLE UĞRAŞAN KİŞİ SAYISI

Yöntem	Kullanılan Kuruluş Yüzdesi
Piyasa araştırması	67
Gecmiş dönem verileri ile	
istatistikî analiz ve	
ekstrapolasyon	57
Regresyon, korelasyon	18
Zaman serisi analizi	10
Ekonometrik model	12
Yöneltici Yargısı	73

TAHMINLERDE YARARLANILAN KURULUŞLAR

Kurulus	TUSIAD	Diğer
Yüzde	68	32

Cevaplayıcıların yüzde 47.0'ı 1989-1992 döneminin 1984-1988 dönemine göre daha "başarılı" olmasını beklemekte. Üyelerin yüzde 72.0'ı rekabetçi bir ortamda daha verimli ve kaliteli bir üretim yapısına kavuşacağını fikrine katılmaktadırlar. Cevaplayıcıların yüzde 70.0'ı ortak yatırım, yüzde 32.0'ı ise ihracat konusunda yabancı sermayeli kuruluşlar ile işbirliği yapmayı düşünmektedirler.

YABANCI SERMAYELİ KURULUŞLAR İLE İŞBİRLİĞİ YAPMAYI DÜŞÜNENLERİN YÜZDESİ

İşbirliği Alanı	Yüzde
Yatırım	70
İhracat	32
Teknoloji Transferi	30

1989-1992 DÖNEMİNİN 1984-1988 DÖNEMİNE KİyasLA DAHA "BAŞARILI" OLACAĞINI BEKLEYENLERİN YÜZDESİ

1989-1992 dönemi daha başarılı	46.7
1984-1988 dönemi daha başarılı	51.7
Fikrim yok	1.7

REKABETÇİ BİR ORTAMDA DAHA VERİMLİ VE KALİTELİ BİR ÜRETİM YAPISINA KAVUŞACAĞIMIZA İNANLARIN YÜZDESİ

İnananlar	71.7
İnanmayanlar	26.7
Cevap Yok	1.7

Sabit sermaye yatırımını olumsuz etkileyen faktörlerin arasında "yüksek faiz" gelmektedir. Bunu ekonomik-politik istikrarsızlık ve iç talep yetersizliği takip etmektedir.

SABİT SERMAYE YATIRIMINI OLUMSUZ ETKİLEYEN
EN ÖNEMLİ FAKTÖR

Yüksek Faiz	61.7
İç Talep Yetersizliği	3.3
Altyapı Yetersizliği	1.7
Kredi Yetersizliği	3.3
Ekonomik-Politik İstikrarsızlık	26.7
Dış Talep Yetersizliği	1.7
Kalifiye Eleman - İşçi Sorunu	1.7

Ankete cevap veren üyelerin yüzde 75.0'ına göre en önemli sorun enflasyon-
büyüme, işsizlik, eğitim ve sağlık, gelir dağılımı, bürokrasi ve teknolojik ye-
tersizlik takip etmektedir.

1992 yılı için yapılan tahminlerde enflasyon gene birinci sırada yer almak-
tadır. Ancak bunu en önemli sorun olarak belirten üye oranı yüzde 25.0'dır. De-
mek ki üyeler enflasyon sorununun önemini nisbi olarak azaltacağını ümit etmek-
tedirler. Diğer önemli sorunların yüzde 15.0 ile işsizlik ve dış borçlar ve yüz-
de 11.7 ile teknolojik yetersizlik olacağı beklenmektedir. En önemli bu dört so-
runu yüzde 10.0 ile gelir dağılımı, yüzde 8.3 ile eğitim ve sağlık, yüzde 5.0
ile dış ticaret açığı takip etmektedir.

EN ÖNEMLİ SORUN OLARAK
GÖSTERİLMİŞ YÜZDELERİ

1988	1992
Enflasyon	75.0
Büyüme	1.7
Dış Ticaret Açığı	-
İşsizlik	1.7
Döviz Darlığı	-
Gelir Dağılımı	1.7
Teknolojik Yetersizlik	1.7
Bürokrasi	1.7
İç ve Dış Borçlar	6.7
Eğitim ve Sağlık	1.7
Yüksek Faiz	8.3
Cevap Yok	-

En önemli üç sorun arasında gösterilmiş yüzdeleri dikkate alındığında enf-
lasyonun diğer sorunların önünde geldiği görülmektedir. 1988 yılında anketi ce-
vaplayanların yüzde 95.0'ı enflasyonu ilk üç sorun arasında göstermişlerdir.
1992 yılında ise anketi cevaplayanların yüzde 25.0'ına göre enflasyon en önem-
li sorun olma özelliğini koruyacaktır.

1988 yılında en önemli üç sorun arasında gösterilmiş yüzdelerine göre enf-
lasyonu iç ve dış borçlar (yüzde 52.0), yüksek faiz (yüzde 43.0), gelir eşi-
sizliği (yüzde 42.0), dış ticaret açığı (yüzde 18.0) ve eğitim-sağlık (yüzde
15.0) takip etmektedir.

EN ÖNEMLİ ÜÇ SORUN ARASINDA
GÖSTERİLME YÜZDELERİ

1988	
95.0	Enflasyon
51.8	İç ve Dış Borçlar
43.3	Yüksek Faiz
41.7	Geçir Eşitsizliği
18.3	Dış Ticaret Açığı
15.0	Eğitim ve Sağlık
8.4	İssizlik
5.1	Büyümenin Yavaşlaması
5.0	Bürokrasi
1.7	Döviz Darboğazı

1989 yılında GSMH büyüme oranının yüzde 5.0 olması beklenmektedir. 1989 yılında sanayi kesimindeki büyüme oranının yüzde 8.0 olacağı öngörülmektedir.

1988 yılında yüzde 30.0 olarak tahmin edilen inşaat ruhsat sayılarındaki artış oranının 1989'da yüzde 28.0 ve 1990 yılında yüzde 27.0 olması beklenmektedir.

Sabit sermaye yatırımlarındaki büyüme oranının da yüzde 3.0 olacağı düşünülmektedir.

İhracatın ve ithalatın 13 ve 17 milyar dolar olmaları beklenmektedir. Dış borçların ise önemli ölçüde artarak 50 milyar dolara ulaşacağı öngörülmektedir.

Türk Lirasının Dolar ve Mark karşısında değer kaybı devam edecektir. 1989 yılı sonunda Doların 3000, Markın ise 1750 TL olacağı düşünülmektedir.

Anketi cevaplayan üyelere göre enflasyon oranı 1988 yılında yüzde 80.0, 1989'da yüzde 60.0 ve 1990 yılında yüzde 50.0 olacaktır. Enflasyonla aynı oranda olmasa da mevduat ve kredi faizlerinde de düşme beklenmektedir.

Ücret artışlarının 1988, 1989 ve 1990 yıllarında enflasyondan altında kalacağı öngörülmektedir.

Altın fiyatlarının 1989 yılı sonunda 39.000 TL/gr. olması beklenmektedir. Altın oranının enflasyonun altında (yüzde 56.0) beklenmesi ilginçtir.

Önümüzdeki yıllarda vergi gelirlerinde önemli artışlar beklenmektedir. Bu artışlar GSMH büyüme oranı ve enflasyon oranının toplamının altındadır.

Para arzındaki artışların da enflasyon oranının altında olması beklenmektedir. Beklenen artışlar 1989'da yüzde 42.0 ve 1990'da yüzde 40.0'dır.

Bütçe açığı 1988'de 4 trilyon, 1989'da 5.6 trilyon, 1990'da ise 7 trilyon olacaktır.

Banka kredilerinin vade-i mevduattan fazla artması beklenmektedir. 1989'da banka kredilerinin yüzde 50., vade-i mevduatın ise yüzde 40.0 artacağı tahmin edilmektedir.

TÜSİAD ÜYELERİNİN TÜRK
EKONOMİSİNE EĞİLTİ FAHMINLERİ (*)

	1987	1988	1989	1990
I. GELİR/ÜRETİM/YATIRIM				
Reel Büyüme/Artış oranları	7.4	6.5	5.0	5.0
-GSMH				
-İthalat Sanayii	10.1	9.0	8.0	8.5
-İnvest Rukhat Sayısı	33.6	30.0	28.0	27.0
-Sabit Sermaye Yatırımları	3.6	3.0	3.0	3.0
II. DİS EKONOMİK DURUM				
İhracat (Milyar \$)	10.2	12.0	13.0	15.0
İthalat (Milyar \$)	14.2	15.0	17.0	18.0
Döviz Kuru (Yılsonu) (Döviz Alış)	1018	1900	3000	4200
-TL/\$				
-TL/DM	639	1100	1750	2500
İsci Dövizli (Milyar \$)	2.1	2.0	2.0	2.0
Dis Borç (Milyar \$)	38.3	45.0	50.0	55.0
III. ÜCRET/ FİYAT/ FAİZ				
Enflasyon oranı (%)	32.0	80.0	60.0	50.0
1 Yıl Vadeli Mevduat Faizi (%)	Serbest	85.0	70.0	60.0
Kredi Faiz Oranı (%)	52.0	90.0	85.0	72.0
Kulice Altın Fiyatı (gr. Yılsonu)	13325	25000	39000	56500
Ortalama Ücret Artış Oranı	27.8	70.0	60.0	45.0
IV. MALİYE/ PARA/ KREDİ				
Toplam Vergi Geliri Artışı (%)	51.4	60.0	55.0	50.0
Para Arzı (M2) Büyüme Oranı (%)	41.3	50.0	42.0	40.0
Bütçe Açığı Toplamı (Milyar TL)	2346	4000	5600	7000
Banka Kredileri Artış Oranı (%)	60.3	55.0	50.0	50.0
Vadeli Mevduat Artış Oranı (%)	24.9	40.0	40.0	35.0

(*) Ortanca değerlerdir (cevaplayıcıların yarısı tabloda verilmiştir, altında, diğer yarısı ise üstünde değeri vermiştir). 1987 yılı rakamları gerçek, diğer yılların rakamları TÜSİAD üyelerinin tahmini-leridir.

16 Ocak

Yeni ithalat Rejimi Kararı ve Yönetmeliği yayımlandı. İthalatta serbestlik artırıldı. İthal Müsaadeye Tabi Mallar Listesindeki mal kalemi 110'dan 33'e indirildi. "Libere mallar" listesinde dahil edilen 77 kalemlerin 67'si Fon ödenmek suretiyle İthal Edilecek Maddeler listesine alındı. Fon'a tabi madde ve gruplar sayısı 577'den 783'e çıkarıldı.

Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu (DFIF) Hakkındaki Karar'a Ek Karar yayımlandı. Kamu kuruluşlarının yıllık yatırım programlarına giren yatırım projeleri çerçevesinde yapacakları yatırım malları ithalatı, özel sektörün teşvik belgesine dayalı yatırım malları ithalatı ve ihracatı Teşvik Kararı çerçevesinde gümrük muafiyetli ham ve yarıham maddeler için ithalatı üzerinden yüzde 3 oranında DFIF'ne prim tahsil edilmesi kararlaştırıldı.

88/1 sayılı İhracatta Vergi İadesi Tebliği ile vergi iade listelerinde bazı ilave ve çıkarmalar yapıldı.

Para ve Kredi Kurulu'nun 88/1 sayılı Tebliği ile, bazı maddelerin ihracı karşılığında DFIF'dan ödeme yapılması uygulamasının 1988 yılında da devamı öngörüldü.

4 Şubat

Para, Kredi ve Döviz Konularında yeni kararlar alındı.

1 yıl vadeli mevduat hesaplarında yüzde 65, vadesiz mevduatta ise yüzde 36 oranını aşmamak üzere uygulanacak faizlerin serbestçe belirlenmesi kararlaştırıldı.

Mevduat muvazam karşılık oranı yüzde 14'den 16'ya yükseltildi.

Merkez Bankası reeskont oranları yüzde 8 ile 12 puan arasında artırıldı.

Bankaların disponibilite oranı yüzde 23'den 27'ye yükseltildi.

İthalat teminatları 4 Şubat-1 Mart arasında yüzde 7'den 15'e yükseltildi. Bu oranın Mart'ta yüzde 14, Nisan'da yüzde 10'a indirilerek Mayıs'ta yeniden yüzde 7 olarak uygulanması kararlaştırıldı.

İhracatçıların dövizlerini 30 gün içinde yurda getirmeleri halinde vergi iade oranları yüzde 120 oranında uygulanacak ihracat dövizlerinin 30-60 gün içinde getirilmesi halinde bu oran yüzde 90, 90 güne kadar yüzde 50 olacak, 90 günden sonra ise vergi iadesi ödemesi yapılmayacaktır.

İhracat dövizlerinin fiihi ihracattan itibaren en geç 6 ay içinde yurda getirilerek bankalara satılması hükmü getirildi.

9 Şubat	Dövizlerin en az yüzde 80'inin 3 ay içinde getirilmesi halinde bakiye yüzde 20 oranındaki dövizle ihraçatçı serbestçe tasarruf edebilecektir. İhraç bedelinin fiili ihraç tarihinden itibaren 3 aydan sonra yurda getirilmesi halinde tamamının yetkili banka-lara satılması zorunludur.
9 Şubat	Türk Parasının kıymetini koruma hakkında 30 Sayılı Karara ilişkin 88-30/11 sayılı tebliğ yayımlandı. Buna göre, kredili ihraçatta bir ila iki yıl arasında vade ile satışlarda FOB bedelin yüzde 10'unun daha uzun vade ile satışlarda ise yüzde 20'sinin fiili ihraç tarihinden itibaren 6 ay içinde yurda getirilmesiyle bir bankaya satılması zorunlu olacaktır.
19 Şubat	Mevduat Sertifikaları hakkında Tebliğ uyarınca bankaların düzen-leyecekleri mevduat sertifikalarının kupür ve vadeleri belirlendi.
19 Şubat	Bankaların ihraçat ve görülmeyen işlemlerden sağladıkları döviz ve efektiflerin en az yüzde 25 oranındaki kısmını 5 ay içinde Merkez Bankası'na devretmeleri ve bu oranın Ocak ayında yüzde 16'dan başlayarak kademeli bir şekilde yüzde 25'e çıkması karar-laştırıldı.
19 Şubat	Bankaların döviz pozisyonu yönetimi sırasında uymak zorunda ol-dukları likidite, kur riski ve döviz tevdiat hesapları kullanımı oranları belirlendi.
19 Şubat	Devlet Tahvili ve Hazine Bonolarına getirilen yüzde 5 oranında stopaj kaldırıldı.
20 Şubat	Gelir vergisi stopaj oranları, hayvanlar ve bunların mahsulleri ile kara ve su avcılığı mahsullerinde yüzde 3'den 2'ye, diğer zirai mahsuller için de yüzde 7'den 4'e indirildi.
4 Mart	Bankalar Kanununda bankaların özkaynaklarına ilişkin çeşitli parasal göstergeler artırıldı.
5 Mart	İmalatçılar tarafından ihraç kaydıyla teslim edilen mallarda KDV tecil ve terkini hakkında KDV Genel Tebliği yayımlandı.
9 Mart	Kanunî karşılıkları süresinde tesis etmeyen veya noksan tesis eden bankalara uygulanacak müeyyideler hakkında Merkez Bankası Tebliği yayımlandı.
9 Mart	Menkul Kıymetler Borsalarının kuruluş ve Çalışma Esasları hak-kindaki yönetmelikte değişiklik yapıldı. Borsa başkanının, özel bir kanuna dayanmadıkça resmî ve özel hiçbir görev alamayacağı ticaretle uğraşamayacağı, ortaklıklarda pay sahibi olamayacağı öngörüldü.
10 Mart	Belirli taraflar tarafından alınacak çeşitli vergi ve harçlar yeniden düzenlendi.

18 Mart	Çalışanların Tasarrufları Tesvik Edilmesi ve Bu Tasarrufların Değerlendirilmesine Dair Kanun Yayınlandı.
19 Mart	"Dış Krediler Kur Farkı Fonu" kapsamına alınacak 3 yıl ödemesiz 8 yıl vadeli kredilerin yatırımcılara fiilen kullandırılmasındaki esaslar konusunda Para ve Kredi Kurulu Tebliği yayınlandı.
24 Mart	Kredi Mektuplu Döviz Tevdiat Hesabı açılması konusunda Merkez Bankası genelgesi yayınlandı.
27 Mart	Sanayi yemi destekleme esasları hakkında Para Kredi Kurulu Tebliği yayınlandı.
29 Mart	Özel sektörce kalkınmada öncelikli yörelerde yapılacak yatırımlarla ilgili yatırım malları ithalatında ve ihracatı Tesvik Kararı çerçevesinde gümrük matiyetli Ham ve yardımcı maddelerle ambalaj malzemesi ithalatında Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu'na kesinti yapılmayacağı hakkında karar yayınlandı.
30 Mart	İthalat Rejimi Kararına ektî "Uygulanacak Gümrük Vergi Nisbetleri" ve "Fon Ödemek Suretiyle İthal Edilecek Maddeler" listesinde ilave ve değişiklikler yapan Ek Karar yayınlandı.
31 Mart	Eğitim, Gençlik, Spor ve Sağlık Hizmetleri Vergisinin İhdası ile 3074 sayılı Akaryakıt Tüketim Vergisi Kanunu, 197 sayılı Motorlu Taşıtlar Vergisi Kanunu, 1318 Sayılı Finansman Kanunu, 193 Sayılı Gelir Vergisi Kanunu, 213 Sayılı Vergi Usul Kanunu, 6183 Sayılı Amme alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun ve 492 Sayılı Harçlar Kanununda Değişiklikler yapılması ve Bu Kanunlara Bazı Hükmüler Eklenmesine Dair 3418 sayılı Kanun yayımlandı.
1 Nisan	Akaryakıt Tüketim Vergisi oranının Yeniden Tesbiti Hakkında Karar yayınlandı.
2 Nisan	Döviz Tevdiat Hesapları Karşılığı tutulacak muvazam karşılıklara uygulanacak faiz oranları yeniden belirlendi.
2 Nisan	Türk vatandaşlarının yurt dışına çıkışlarında 18 yaşından büyük olanlara 1500, küçüklere 750 ABD Dolarına kadar döviz satılabilceği kararlaştırıldı.
5 Nisan	1988 yılında uygulanacak ihracatı ve Döviz Kazandırıcı Faaliyetleri Tesvik Kararı ile Tesvik Tebliği yayınlandı.
	88/12813 sayılı "İhracatta Vergi İadesi Ödemelerine Dair Karar"la Ek Karar" yürürlüğe kondu. Buna göre ihracatta vergi iadesi oranları Nisan ayından başlayarak kademeleli şekilde azaltılacak ve 1988 yılı sonunda sıfırlanacaktır.

		"Yatırımcıların ve Döviz Kazandırıcı Hizmetlerin Tesvik ve Yönlendirilmesine Ait Esaslar" yayımlandı.
		Yatırımların Tesvik ve Yönlendirilmesi ile ilgili 88/3 sayılı Tebliğ yürürlüğe kondu.
10 Nisan	88/12762 sayılı İthalat Rejimi Kararına Ek Karar yayımlandı.	
16 Nisan	88/12836 sayılı İthalat Rejimi Kararına Ek Karar yürürlüğe kondu.	
21 Nisan	Merkez Bankası'nın İhracat Reeskont Kredileri hakkında Tebliği ile özel ihracat reeskont kredisi kullanan firmaların ihracat reeskont kredisi ve vesai mukabili krediden ayrıca yararlan- dırılmayacakları şeklindeki hüküm kaldırıldı.	
27 Nisan	İhracatı ve Döviz Kazandırıcı Faaliyetleri Tesvik Kararında değişiklik yapılmamasına dair karar yayımlandı.	İhracatı ve Döviz Kazandırıcı Faaliyetleri Tesvik Tebliğine Ek Tebliğ yayımlandı.
28 Nisan	1988 Mali Yılı Bütçe Kanunu yayımlandı.	
2 Mayıs	Mevduat Munzam Karşılıklarına uygulanacak faiz oranları yeniden belirlendi.	
7 Mayıs	Para ve Kredi Kurulunun 88/11 no.lu Tebliği ile TC. Merkez Ban- kasınca yapılan bankacılık anlaşmaları çerçevesinde kredi olarak yapılan ihracatta ihracatçılara yapılacak ödeme esasları yeni den belirlendi.	Maliye ve Gümrük Bakanlığının, KDV mükelleflerinin ödeme kay- dedici cihazları kullanimlari mecburiyeti hakkında kanunla ilgili 12 no.lu genel tebliği yayımlandı.
8 Mayıs	TC. Hükümeti ile Birleşmiş Milletler FAO örgütü arasında imza- lanan proje anlaşmasının onaylanmasına dair karar yayımlandı.	1 no.lu Eğitimi, Gençlik, Spor ve Sağlık Hizmetleri Vergisi Genel Tebliği yayımlandı.
12 Mayıs	Çiftçilere yapılacak vergi tademinde uyulacak usul ve esaslar hakkında 2 no.lu Vergi İadesi Genel Tebliği yayımlandı.	Çalışanların Tasarrufla Tesvik Edilmesi ve bu Tasarrufların Değerlendirilmesi Kanunu hakkındaki tebliğ yayımlandı.
13 Mayıs	35 no.lu Kurumlar Vergisi Genel Tebliği yayımlandı. Tebliğ ile kendisi sanayi işletmelerinde imalat yapanlar ile ayrıca fason imalat yapan kurumların Kurumlar Vergisi istisnasından yarar- lanma şartları açıklandı.	

14 Mayıs Bakanlar Kurulu'nun 88/12928 nolu kararı ile TC. Merkez Bankası'nın 25 milyar TL olan sermayesinin 50 milyar TL'na kadar arttırılması ve tabilmesine yetki verildi.

15 Mayıs Garantisiz Ticari Borçların Tasfiyesi Kararında Değişiklik yapılmasına Dair 88/12926 nolu Bakanlar Kurulu Kararı yayımlandı.

20 Mayıs TUSAİD'in merkezî Belçika'nın Brüksel şehrinde bulunan UNICEF'e üyeliğine izin verilmesi hakkında karar yayımlandı.

23 Mayıs Bankalarca Tesisi Gereken Karşılıklar Hakkında Karar ve Karar'ın Tebliğ Yayınlandı. Karar ile, nakdi ve gayrimenkul krediler için bankaların ayıracakları karşılıklar, kredi değerliliğinin yitirmesi ve temerrüt halleri ve bunların uygulanmasına ilişkin esaslar ve şartlar belirlendi.

24 Mayıs 1988 Mali Yılı Genel ve Katma Bütçe Kanunlarına bağlı (A) işareti cetvelilerde yer alan ödeneklerden yüzde 8 kesinti yapılması hakkında karar yayımlandı.

26 Mayıs GATT'in VII. Maddesinin Uygulanmasına Dair Anlaşmanın Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkındaki Kanun Yürürlüğe Kandı.

27 Mayıs Vadesinde Ödenmeyen Aμμα Alacaklarına Uygulanacak Faiz Oranlarının Tesbitine Dair Karar Yayınlandı. Buna göre, ilk bir aylık süre için %10, 2. ay için ayrı %10, 4,5 ve 6. aylar için ayrı ayrı %8, 7 ve müteakip aylar için %6 gecikme zammı uygulanacak.

1 Haziran Tarımsal ürünlerin alımında yapılacak vergi tevkifatına ilişkin esaslara açıklık getiren 151 nolu Gelir Vergisi Genel Tebliği yayımlandı.

181 nolu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği ile işyeri kapatma cezasının uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar açıklandı.

Belge düzenine uymayan veya kaçakçılık fiili ile vergi ziyanına neden olan mükellef veya vergi sorumlusunun basın ve TRT yoluyla açıklanmasına ilişkin 182 nolu VUK Tebliği yayımlandı.

Türkiye Cumhuriyeti ile Romanya Sosyalist Cumhuriyeti arasında Gelir ve Servet Üzerinden Alınan Vergilerde Çift Vergilendirme ve Servet Üzerinden Alınan Vergilerde Çift Vergilendirme ve Vergi Kaçakçılığına Engeli Olma Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun yayımlandı.

TC ile Pakistan İslam Cumhuriyeti arasında Gelir Üzerinden Alınan Vergilerde Çift Vergilendirme ve Vergi Kaçakçılığına Engeli Olma Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun yayımlandı.

TC ile Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Birleşik Krallığı arasında Gelir ve Sermaye Değer Artış Kazançları Üzerinden Alınan Vergilerde Çift Vergilendirme ve Vergi Kaçakçılığına Engeli Olma Anlaşmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun yayımlandı.

26 Haziran	Tasit Alım Vergisi ile Ek Tasit Alım Vergisi oranlarını yeniden belirleyen karar yayımlandı.
24 Haziran	İhracat reeskont kredilerinin faiz oranını yüzde 35 olarak belirleyen ve bu oranın uygulanması esaslarını düzenleyen Merkez Bankası tebliği yayımlandı.
22 Haziran	"İhracı İsansa Bağlı Mallar listesi" ne bazı ilaveler yapıldı. 88/11 nolu tebliğ yayımlandı.
18 Haziran	Sermaye Piyasası Kurulu'nun x/3 ve x/4 nolu Tebliğleri yayımlandı.
14 Haziran	Irak'a yapılan her türlü ihracat, Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığının İsansına bağlandı.
11 Haziran	Para ve Kredi Kurulu'nun 88/12 sayılı kararı ile, ihracatçıların ihracat dövizlerinin en az yüzde 80'ini fiili ihracat tarihinden itibaren 1-30 gün içinde yurda getirerek bankalara bozdurmaları halinde vergi indisinin yüzde 120 oranında ödenmesi kararlaştırıldı.
7 Haziran	Doğalgaz Anlaşması çerçevesinde SSCB'ne yapılacak ihracatın Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı kaydına tabi tutulması kararlaştırıldı.
2 Haziran	15.4.1988 tarihinden önce ve bu tarihten sonra gelen gayrikabli rücu akreditifler ve devlet bağlantıları ile ilgili ihracatın vergi indisinin yararılandırılması esasları hakkında tebliğ yayımlandı.
2 Haziran	İhracatı ve Döviz Kazandırıcı Faaliyetleri Tesvik Tebliği'ne Ek Tebliğ yayımlandı. Tebliğ ile, ihracatçılara gümrük muafiyet-leri döviz tahsisli yapılacak işletme ihtiyacı maddeler kapsamına yedek parçalar dahil edildi.
7 Haziran	Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu Hakkında Karar yayımlandı. Buna göre, bankaların gerek kullandırdıkları Türk Lirası kredileri ve kendi kaynaklarından döviz üzerinden ikraz anlaşması yaparak kullandırdıkları kredilerde, gerekse kabul kredisi veya mal karşılığı ödeme şekline göre yapılan ithalatla Fon'a yapılacak kesinti oranı yüzde 6 olarak belirlendi.
2 Haziran	Türkiye Cumhuriyeti ile Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası Arasında imzalanan İkraz Anlaşmasına Dair Karar yayımlandı.
11 Haziran	Döviz Tevdiat Hesapları Karşılığı tutulacak Munzam Karşılık-ıara uygulanacak Faiz Oranları yeniden belirlendi.
2 Haziran	TC ile Hollanda Krallığı Arasında Gelir Üzerinden Alınan Vergi-lerde Çifte Vergilendirmeyi Önleme ve Vergi Kaçakçılığına Engel Olma Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulduğuna Dair Kanun yayımlandı.

- Motorlu Taşıt Vergilerini bir kat arttıran Karar yürürlüğe
kondu.
(1) sayılı Katma Değer Vergisi Listesinde değişiklik yapan
Karar yayımlandı.
Bina vergisi oranında değişiklik yapan Karar yayımlandı.
29 Haziran
İhracatta Vergi İadesi Ödemelerine Dair Karar'da Değişiklik
Yapılması Hakkında 98/13060 sayılı Karar yayımlandı.
30 Haziran
Vadesiz Mevduat Faiz Oranının yüzde 36'dan yüzde 30'a indiril-
mesi, mevduat Munzam Karşılık Oranının ise yüzde 16'dan yüzde
16,5'a yükseltilmesi hakkında Merkez Bankası tebliği yayımlandı.
1 Temmuz
Döviz Tevdiat Hesapları Munzam Karşılıklarına uygulanacak
faiz oranları yeniden belirlendi.
5 Temmuz
Köyceğiz, Fethiye, Göcek ve Gökova'nın "Özel Koruma Bölgeleri"
olarak belirlenmelerine ilişkin Karar yayımlandı.
15 Temmuz
DESTİAB'ın ünvanını Türkiye Kalkınma Bankası olarak değiştiren
ve yeni bazı görevler yükleyen KHK yayımlandı.
16 Temmuz
Merkez Bankası Statüsünün bazı maddelerinde değişiklik yapılmış
hakkında Karar yayımlandı.
19 Temmuz
Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu'ndan ödeme yapılacak yeni
maddeleri ve ödeme miktarlarını belirleyen Para Kredi Kurulu
tebliği yayımlandı.
20 Temmuz
Sermaye Piyasası Kurulu'nun x/5 nolu Tebliği ile bağımsız denet-
tim kuruluşları listesi yayımlandı.
Türk dışındaki yatırım ortaklıkları ve fonların Türkiye'de
Sermaye Piyasası Kanununa göre faaliyet gösteren bankalar ve
aracı kurumlar vasıtasıyla döviz bozdurarak menkul kıymet ala-
bilmelerine izin veren TPKK Tebliği yayımlandı.
21 Temmuz
Merkez Bankası bünyesinde bir döviz piyasası kurulması hakkında
Karar yayımlandı.
22 Temmuz
Maliye ve Gümrük Bakanlığının 372 nolu Tahsilat Genel Tebliği
yayımlandı.
23 Temmuz
İthalat Rejimi Kararı'na ekli Gümrük Vergisi Nisbetleri Listesi'nde
ilave ve değişiklik yapan Karar yayımlandı.
29 Temmuz
TPKK Hakkında 30 sayılı Karar'a ilişkin 88-30/13 ve 14 sayılı
tebliğler yayımlandı. Tebliğ ile yetkili müesseselerin döviz
çekleri ile efektifleri serbestçe satın alabilecekleri, ayrıca
Merkez Bankası Bünyesinde kurulan döviz ve efektif piyasalarına
katılabilecekleri öngörüldü.

1 Ağustos	İhracatta KDV tadelilerinin usul ve esaslarını belirleyen 20 nolu KDV Genel Tebliği yayımlandı.
2 Ağustos	Döviz Tevdiat hesapları karşılığı tutulacak münzam karşılıklara uygulanacak faiz oranları yeniden belirlendi.
4 Ağustos	Para Kredi Kurulu'nun 88/18 nolu Tebliği ile İhracatta Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu ödemelerinde bazı değişiklikler yapıldı.
6 Ağustos	Merkez Bankası'nın 5 nolu Tebliği ile yüzde 30 olan vadesiz tasarruf mevduatının tavanı yüzde 25'e, 1 yıl vadeyi mevduatın tavanı ise yüzde 65'den 64'e indirildi. Diğer vadelerde de bazı indirimler yapıldı.
7 Ağustos	Bazı maddelerin İhracatta Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonundan yapılan ödemelerin miktarı artırıldı.
10 Ağustos	Nato Müsterek Entegrasyon Programı çerçevesinde yapılacak ithalatla ilgili Bakanlar Kurulu kararı yayımlandı.
12 Ağustos	İhracatta KDV tadelilerinin ilgili 29 seri nolu Katma Değer Vergisi Genel Tebliği yayımlandı.
16 Ağustos	Çiftçilerden satın alınan ziraat ürün bedellerinden yapılacak gelir vergisi stopajı hakkında 153 seri nolu Gelir Vergisi Genel Tebliği yayımlandı.
18 Ağustos	Adisyon kullanan zorunda bulunan hizmet işletmelerine ilgili 185 seri nolu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği yayımlandı.
21 Ağustos	Türkiye ile Romanya arasında imzalanan gelir ve servet üzerinden alınan vergilerde çiftte vergilendirmeyi önleme anlasması yayımlandı.
22 Ağustos	Türkiye ile Hollanda arasında imzalanan gelir üzerinden alınan vergilerde çiftte vergilendirmeyi önleme ve vergi kaçakçılığına mani olma anlasması yayımlandı.
26 Ağustos	Türkiye ile Pakistan arasında gelir üzerinden alınan vergilerde çiftte vergilendirmeyi önleme ve vergi kaçakçılığına mani olma anlasması yayımlandı.
28 Ağustos	Türkiye ile Avrupa İskan Fonu arasında imzalanan kredi anlasması yayımlandı.
2 Eylül	Para ve Kredi Kurulu'nun 88/22 nolu Tebliği ile bazı maddelerin İhracatta Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu'ndan ödenecek veya Fon'a kesilecek miktarlar yeniden belirlendi.
3 Eylül	Basın ve yayın kuruluşlarının ithal edilecek gazete kağıdı (KDV hariç) gümrük vergisi ile diğer vergi, resim ve harçlardan muaf tutuldu.
5 Eylül	Merkez Bankası'nın 6 nolu Tebliği ile vadesiz mevduatın azami

- faizi yüzde 25'den yüzde 10'a indirildi.
- 11 Eylül TC Merkez Bankası'nın, Mevduat Türlerinin kapsamına ilişkin Tebliği yayımlandı.
- 12 Eylül TC Merkez Bankası'nın, bankalarca Merkez Bankası nezdinde bulunduran Devlet İç Borçlanma Senetlerinden ciro edilmemiş olanlarının disponibl değeri arasında sayılacağına ilişkin 13 nolu Tebliği yayımlandı.
- 14 nolu TC Merkez Bankası Tebliği ile bankaların kaahhütlerine karşı bulunduracakları toplam disponiblite oranı yüzde 27'den yüzde 30'a çıkarıldı.
- TC Merkez Bankası'nın 88/4 nolu Tebliği ile Mevduat Munzam karşılık oranı yüzde 17'den yüzde 14'e indirildi.
- TC Merkez Bankası'nın 1/A-K nolu Tebliği ile, bankalar, yetkili kuruluşlar ve özel finans kurumlarının "gişe alıs" ve "gişe satıs" kurlarını belli sınırlar içinde serbestçe belirleyecekleri, 50 000 ABD Dolarını aşan işlemlerde ise kurların serbestçe belirlenebileceği kararlaştırıldı.
- 13 Eylül İthalat Rejimi Kararı'na ekli "Gümrük Vergi Nisbetleri Listesi"nde ve "Fon ödenmek suretiyle İthalat edilecek Maddeler Listesi"nde değişiklikler yapan karar yayımlandı.
- 18 Eylül Avrupa İskan Fonu'ndan sağlanan kredi ile ilgili anlasmanın onaylanması hakkındaki Bakanlar Kurulu kararı yayımlandı.
- 1 Ekim Döviz Tevdiat Hesapları karşılığı Tutulacak Munzam karşılıklara uygulanacak faiz oranları yeniden belirlendi.
- 5 Ekim İthalde Alınacak Damga Resmi oranını yüzde 10 olarak belirleyen karar yayımlandı.
- 12 Ekim "12 Ekim Kararları" olarak adlandırılan yeni bir karar paketi yürürlüğe kondu. Buna göre:
- Bankaların mevduata uygulayacakları faiz oranlarını birer aylık sürelerle serbestçe belirleyebilmeleri kararlaştırıldı.
 - Vadesiz mevduat faiz oranı yüzde 10 oranını geçmemek üzere bankalarca serbestçe belirlenecek.
 - Mevduat Munzam karşılık Oranı vade-i mevduatta eskisi gibi yüzde 14'de bırakılırken vadesiz mevduat için yüzde 25'e yükseletildi.
 - Döviz Tevdiat Hesapları Munzam Karşılıklarının döviz yerine Türk Lirası olarak tezis edilmesi ve bu bölüme faiz uygulanması kararlaştırıldı.
 - Döviz Tevdiat Munzam Karşılık oranı vadesiz hesaplarda yüzde 25'e çıkarılırken vade-i lerde önceden olduğu gibi yüzde 20'de bırakıldı.

14 Ekim	Desteklleme ve Fiyat Istikrar Fonu ile ilgili karar yurürlüğe kondu. Karar ile Fon'un kaynakları ve işleyişi yeniden düzenlendi. Fon'a ithal malların CIF değeri üzerinden yapılan keşinti oranı yüzde 8'den yüzde 10'a çıkarıldı. İthal teminatları talep edilen dövizin satış bedelinin yüzde 15'i olarak belirlendi ve bu oranın 1/4/1989 tarihinden itibaren kademe ile bir şekilde azaltılarak 1/6/1989 tarihinden itibaren yeniden yüzde 7'ye indirilmesi kararlaştırıldı.
15 Ekim	Kaynak Kullanımı Desteklleme Fonu'nun kaynakları ve işleyişi yeniden düzenlendi. Kabul kredisi ve Mal Mukabili ithalatın yanı sıra vade ile akreditif yoluyla yapılan ithalat da yüzde 6 oranında Fon keşintisine tabi tutuldu. KDV temel vergi oranı yüzde 12'den yüzde 10'a indirildi. Bazı mallarda vergi oranları değiştirildi.
16 Ekim	İhracatta Vergi İadesi Hakkındaki Karar ile 1 Ocak 1989 tarihinden sonra yapılan fiiili ihracata vergi iadesi ödemesi yapılmayacağı kararlaştırıldı.
16 Ekim	Vergi İadesi kapsamına giren mal ve hizmetlerde değişiklik yapan karar yayınlandı.
16 Ekim	1989 Yılı Programı ve 1989 Yılı Programının Uygulanması, Koordinasyonu ve İzlenmesine Dair Karar yayınlandı.
18 Ekim	Buğday unu, irmik ve malit ihracatına Desteklleme ve Fiyat İstikrar Fonu'ndan yapılan ödemeler yeniden düzenlendi.
25 Ekim	Bankaların tesbit ve ilan ettikleri mevduat faiz oranlarını TC Merkez Bankası'nın görüşünü alarak 2 gün içinde değiştirebilecekleri kararlaştırıldı.
26 Ekim	1163 sayılı Kooperatifler Kanunu'nun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve bu Kanuna İki Ek Madde Eklenmesi Hakkında Kanun yayınılandı.
30 Ekim	Matıye ve Gümrük Bakanlığının 3 Seri Nolu Vergi İadesi Genel Tebliği yayınlandı.
4 Kasım	Geliştirme ve Desteklleme Fonu gelirlerinden yüzde 10'unun Çıraklık, Mesleki ve Teknik Eğitimi Geliştirme ve Yayınlama Fonu'na aktarılması hakkında karar yayınlandı.
5 Kasım	Döviz Tevdiat Hesapları Munzam Karşılıklarına uygulanacak faiz oranları yeniden belirlendi.
5 Kasım	Bedelsiz İthalata İlişkin Bakanlar Kurulu Kararı yayınlandı.
5 Kasım	3100 sayılı Katma Değer Vergisi Mükelleflerinin Ödeme Kaydedici Cihazları Kullanmaları Mecburiyeti Hakkında Kanunun, 5422 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanununun, 7338 Sayılı Veraset ve İntikal Vergisi Kanununun ve 488 Sayılı Damga Vergisi Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında 3482 sayılı Kanun yayınılandı.

- 2634 Sayılı Turizmî Tesvik Kanununa Bir Ek Madde Eklennesi
Hakkında Kanun Yayınlandı.
- İhracatı ve Döviz Kazandırıcı Faaliyetleri Tesvik Kararına
Bir Geçici Madde Eklennesi Hakkında Karar Yayınlandı. Karar
ile ihracat kredisi kullanımı safhasında yapmış oldukları
kaynak aktarmaları dolayısıyla ihracatçılara müeyyide uygulanma-
ması hükme bağlandı.
- İrak'tan gelen ihracat akreditiflerine istinaden ihracatı
Tesvik Belgeleri kapsamında gümrük muafiyetli hammaddeler, yar-
dımci madde ve ambalaj malzemesi ithal eden ve Irak ihraca-
tı için Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığından lisans alamamış
firmalar hakkında ihracatı ve döviz kazandırıcı faaliyetleri
Tesvik Kararına Ek Karar Yayınlandı.
- İthalat Rejimi Kararı'na ekli "Uyulanacak Gümrük Vergisi Nis-
betleri Listesi" ile "Fon Ödenmek Suretiyle İthal Edilecek
Maddeler Listesi"nde değişiklik ve ilaveler Japan Karar Yayın-
landı.
- "Toplu Konut Fonu", "Geliştirme ve Destekleme Fonu" ve "Savunma
Sanayi Destekleme Fonu" ile ilgili kararlarda değişiklik
Japan Kararlar Yayınlandı.
- 1989 yılı için uygulanacak "İhracatı ve Döviz Kazandırıcı
Faaliyetleri Tesvik Kararı" ile bu karara ilişkin Tebliğ
Yayınlandı.
- Yatırımların ve Döviz Kazandırıcı Hizmetlerin Tesviki ve Yön-
lendirilmesine Ait Esaslar ve buna ilişkin Tebliğ Yayınlandı.
- Para ve Kredi Kurulunun 88/30 sayılı Tebliği ile Destekleme
ve Fiyat İstikrar Fonu'ndan ihracatçılara yapılacak ödeme
oranları ve esasları yeniden belirlendi.
- Özel Sektöre mensup anonim şirketlerin çıkaracakları tahvil-
lerin faiz oranlarını serbestçe belirleyebilecekleri hakkında
Merkez Bankası Tebliği Yayınlandı.
- Geçici olarak ithal edilen bazı maddelerden yüzde 10 oranında
Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu'na kesinti yapılması hakkında
Tebliğ Yayınlandı.
- 12 Kasım
- 15 Kasım
- 16 Kasım
- 17 Kasım
- 18 Kasım
- 89/2 sayılı İhracat ve Döviz Kazandırıcı Faaliyetlerin Tesvik
Tebliğinde bazı değişiklikler Japan Tebliği Yayınlandı.

- 25 Kasım 2004 sayılı İcra ve İflas Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine, 3182 sayılı Bankalar Kanununun İki Maddesinin Yürürlükten Kaldırılmasına Dair 3494 sayılı Kanun yayımlandı.
- 29 Kasım TC. Merkez Bankası'nın İhracat Reeskont Kredileri Hakkında 5 Nolu Tebliği yayımlandı.
- 30 Kasım Türkiye ile Finlandiya arasında imzalanan Gelir Üzerinden Alınan Vergilerde Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşması yayımlandı.
- 10 Aralık 213 Sayılı Vergi Usul Kanunu, 193 Sayılı Gelir Vergisi Kanunu 5422 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu, 3065 Sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu, 6183 Sayılı Acente Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun, 197 Sayılı Motorlu Taşıtlar Vergisi Kanunu, 488 Sayılı Damga Vergisi Kanunu Vergisi Kanunu ve 492 Sayılı Harçlar Kanununda Değişiklikler Yapılması Hakkında 3505 Sayılı Kanun yayımlandı.
- 13 Aralık 1988 yılı için Yeniden Değerleme Oranının yüzde 63.2 olarak tesbitine ilişkin 187 sayılı Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği yayımlandı.
- 14 Aralık Türkiye ile Fransa arasında Gelir Üzerinden Alınan Vergilerde Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşmasının Onaylanması Hakkında Kanun yayımlandı.
- 15 Aralık Maliye ve Gümrük Bakanlığı'nın 373 Seri Nolu Tahsilat Genel Tebliği yayımlandı.
- 16 Aralık KDY uygulamasıyla ilgili bazı açıklamalar getiren 30 seri nolu Katma Değer Vergisi Genel Tebliği yayımlandı.
- 20 Aralık Maliye ve Gümrük Bakanlığı'nın 5 Seri Nolu Değerli Kağıtlar Kanunu Genel Tebliği ile 188 Seri Nolu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği yayımlandı.
- 23 Aralık Türkiye ile SSCB arasında imzalanan Türkiye'de Bazı Sınai Tesistlerin Kurulmasına İlişkin Anlaşma gereğince 1989 yılının da tahakkuk eden kredi ve faizlerin ödenmesini teminen SSCB'ne ihrac edilecek mallar ve değerlerini gösteren sirküler yayımlandı.
- 26 Aralık Türkiye ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Arasında Gelir Üzerinden Alınan Vergilerde Çifte Vergilendirmeyi ve Vergi Kaybını Önleme Anlaşması yayımlandı.

